RERVM

FRISICARVM HISTORIAE

LIBRI X.

Ad Illuſtrem ac generoſum dominum D. ENNONEM, *Comitem & Dominum Friſiæ Orientalis, &c.*

Autore

VBBONE EMMIO FRISIO GRETHANO.

FRANEKERÆ,
APVD AEGIDIVM RADAEVM
Ordinum Friſiæ Typographum.
cIↃ. IↃ. XCVI.

Autor Lectori.

HOSCE commētarios rerum nostratium iam ante triennium editioni pararam, & ad Typographum Francofurtum miseram. Intereà incidente impedimento, quo minus tum statim prelo darentur, diuersis iactati casibus, & hic illic adhærescentes vix tandem ante menses aliquot ad me sunt reuersi: Et ego quoque intermedio tempore sedes meas in alium locum transtuli. Vnde factum, vt qui Cisamasani mihi in Commentarijs nominati sunt, respectu sedis prioris, ac natalis soli, iam ratione domicilij præsentis Transamasani eidem mihi nominandi videantur. Quod cùm perplexum me haberet denuò nunc publico permittere, & Typographo tradere eosdem parantem, tandem visum, omnia relinquere eo modo, quo primùm scripta, & ad typographum antè data fuerunt. Itaq; & illa, quæ istuc pertinent, & epistolam dedicatoriam, & alteram ei subiectam ad lectorem, & totum deniq; exemplar, quale tum fuit, sine vlla mutatione hîc exhibeo. Tantum, genere, doctrina, virtute, honore amplissimi & clarissimi viri carmen in fronte addidi; & familiarum aliquot illustrium tabulas genealogicas omisi, quæ per memoratos suprà exemplaris casus mihi interierunt: deniq; octauo, nono, decimo libro adiecta nonnulla, aut latiùs exposita. Hoc te, Lector, monere hîc volui. Eundem verò etiam atque etiam rogatum volo, quisquis es, si qua hîc legis fortasse, quæ minus grata erunt animo tuo, ne proptereà mihi succenseas. In rebus humanis quid quæso prorsus, ἀναμάρτητον? quæ causa hominum tam bona, in qua non aliquando aliquid vitio eorum, qui eam

agunt, delinquatur? Mihi autem hanc personam professo (quam vtinam vel nunquam sumpsissem, vel sumptam ponere maturè potuissem: tot in ea deprehendo difficultates) aut studium veri simplex & sincerum tenendum fuit, aut viri boni nomen dimittendum. Quorum hoc quis ipse bonus mihi suaserit? persuadebit certè nemo: Veritas autem etiam aduersa, fauore digna est apud bonos. A qua sicubi errare me continget in rebus vetustis & obscuris, infirmitatis id humanæ est in me, non consilij: Deum testor. Eiusmodi verò errori humano qui succensendum potiùs quàm ignoscendum putet, hunc ego parum humanum, imò iniquum, & suæ conditionis aut nescium, aut immemorem puto.

Vale, Lector, & fauore tuo ad perficienda, quæ restant, me subleua.

Groningæ, die x v. Febr. Anno Christi M. D. X C V I.

ILLVSTRI AC GENEROSO DOMINO DO. ENNONI Comiti Friſiæ Orient. & Ritpergæ, domino in Eſens, Stedeſdorp, ac VVitmund, domino ſuo clementiſsimo.

VIRVM bonum laborum cōſiliorumq́; ſuorum rationem reddere oportere ſapientes dixerunt. Quapropter mei quoq; nunc officij eſſe exiſtimo, Generoſe atq; inclite Comes, domine clementiſsime, vt moleſti æquè ac longi laboris huius, cuius nunc partem in lucem emitto, rationem aliquam reddam, &, ſi poſsim, cum bonis atque æquis hominibus omnibus tum tibi imprimis probem. Ego cùm multarum gentium hiſtorias, quò me aliquis naturæ impetus tulit, magno ſtudio legiſsem, atq; earum res, fortunámque, quantùm è lectione licuit, cognouiſsem, cœpi de rebus quoque noſtratibus aliquando cogitare, & ſimul mirifico iſtarum etiam cognoſcendarum, non ſolùm quales nunc ſunt, ſed

quales maiorum quoque tempore fuerunt, desiderio incendi. Turpe quippe mihi visum, qui aliena nosse studueram, nostra, quæ præcipuè tenere debebam, ignorare, ac quasi peregre in hac parte ciuem, domi peregrinum videri. Verùm, quæ ad leuandum explendumúe hoc desiderium meum facerent, typis vulgata eiuscemodi monumenta nulla omnino reperiebam: nec enim vlla extabant. Itaque, quod proximum fuit, manuscriptos commentarios de quibus audieram aliquando, à viris rerum Frisicarum studiosis congestos olim, quamuis rudes à paucisque hactenus visos circumspexi, omnemque moui lapidem, vt eorum mihi copiam quacunque ratione pararem. Quod cùm tandem obtinuissem, (quam gratiam præcipuè viris duobus nobilibus debeo, debebúntque etiam ij, quibus hæc nostra ingrata non erunt (non solùm magno hos studio perlegi alios post alios, (incendebar quippe magis ac magis ipsa re præsente) verùm etiam penè totos mea manu exscripsi, vt habere hinc possem memoriæ iuuandæ velut perpetua quædam præsidia. Sed enim quum omnia hæc, quæ & legeram,

&

& exſcripſeram, non ſatis cohærere viderem, eſſéque velut diſſoluti corporis diſiecta membra (ad diuerſas namque Friſiæ partes diuerſi commentarij pertinebant) & alioqui etiam incondita luxatáque interuallis hiare, nonnulla quoque inter ſe non ſatis congruere, quædam etiam fabulas ſapere, tentaui an diſperſa colligere, confuſa redigere in ordinem, diſrupta diſsitáque interuallis contexere, diſſentientia conciliare, veris falſa abſtergere, atque ita lucem aliquam rebus noſtratibus quæ & egregiæ magnæque per ſe, & tenebris iſtis indignæ eſſent, afferre poſſem. In quo dum elaboro, paulatim plures hinc inde codices eius generis, ac diuerſa annotata opportunè ad me peruenere. Ita factum, vt pluribus adminiculis ſubleuatus in re difficili, & temerè tentata velut aſpirante fortuna, progrederer tamen, & magna temporum ſpacia emetirer. Verùm omnis adhuc ille labor mihi priuatim, vt magis magíſque in cognitione rerum noſtrarum legendo ſcribendóque proficerem, & paucis fortaſſe amicis, quibus eadem mecum cupiditas eſſet, parabatur. Poſteà verò quàm initia nonnullis oſtendiſ-

ſem, illi non ſolùm laudare inſtitutum, gratiaſque agere, ſed etiam hortari vehementer, vt quò pluribus hac opera ſeruirem, non ad premendum intra Muſæum meum, ſed ad edendum hoc quodcunq; conſequi poſſem, me pararem: rationes quoq; afferre, propter quas non aliter me facere oportere arbitrarentur. Etenim, aiebant, ſi bonorum, doctorúmque hominum gratiæ, ſi commodo reip. ac patriæ, ſi honori gentis noſtræ ſtudere cuperem, ſi benè vellem memoriæ, famæque maiorum, magnorum atque optimè de nobis meritorum hominum, non eſſe me ad hæc omnia rationem vnquam inuenturum meliorem. Quid multis? perſuaſus ab his, viris præſertim grauibus, & ante me ſapientia præditis, huc deinceps mea ſtudia retuli, ſimúlque multa reuertens, quæ iam decurreram, vt ea facerem meliora, conquirendis fœderum, pactorum aliorúmque ſimilium tabulis vetuſtis, velut indubitatis geſtarum rerum teſtimonijs, totum aliquandiu me dedi. Quarum copia mediocri parata, etſi iuuari me non parum experiebar, tamen quod nonnulli me in eo officij genere deſererent, qui fortaſſe

taſſe

tasse non debebant, & quod nimis distracta, ac varia, & concisa essent, quæ contexere, daréque ordini volebam, sensi rursum permagnam in hoc decursu difficultatem, sæpéq; in animo habui, abiectis omnibus, eo me tædio, ac molestia liberare. At verò respiciens iterum ad ea, quæ iam industria & asiduitate superaueram, nec pauca, nec facilia, ac spe boni publici ex opere perfecto, fortasse etiam εὐφυΐας nonnullæ nostræ me erigens, cogitánsque omnia pulchra & magna difficilia, procliuia autem fere vilia ac sine laude, animum sumpsi denuo, statuíque omnino, quoad possem, hanc quantumuis asperam ac duram glaciem porrò frangere. Veruntamen in hac perplexitate, ac conatu nouo nihil æquè alacritatem, ac velut vires mihi addidit, quàm quòd acceperam à viris grauibus & fide dignis, Clementiæ tuæ rem pergratam me esse facturum, si in cœpto constanter progrederer, ac, si possem, ad finem vsque perducerem. Eo scilicet nouo incitatus stimulo deuorandas mihi omnes molestias censui; & quoniam angustè admodum tempore vtor ob eas, quas iam ab aliquot annis pro patria sustineo occu-

pationes molestas & assiduas, diurnis nocturnas horas adiungere institui, vti & tuæ & aliorum de me concitatæ conceptæque expectationi tandem aliquando possem satisfacere. Atq; ita scribendo iamdudum ad annũ Christi M.D. atque vlterius ab anno CCCCXLIX. perueni.

Habes, Generose Comes domine clementissime, rationem à me redditam consilij & instituti mei: quæ qualiscunque videbitur aliis (tuæ quidem clementiæ, & quibus præterea æquitas inest, non improbatũ iri haud diffido) ego saltem mihi conscius sum, non me quicquam huius, nisi promouendi boni publici, & bonis gratificandi studio, quantum ad editionem attinet, suscepisse. Verùm ea, quæ absoluta iam sunt, cur non omnia simul nunc edam, plures me causæ commouent. E quibus & hæc est, quod pauca quædam in iis inquisitionis amplioris adhuc indigere mihi videntur. Quæ vbi explorata mihi fuerint, ac nunnulla alia prouisa, etiam ista statim dabo, non parum quàm hæc, (si quid ipse de his rectè iudico) tum meliora, tum ad nostrum vsum fructuosiora. Hanc verò partem, quam flagi-

flagitatio amicorum mihi extorquet, difficillimam quidem, & minimum nitoris admittentem exire iam patior tanquam ſpecimen totius: eámque tibi generoſe Comes, cuius voluntas incitamento mihi in opere fuit, meritò inſcribo, ac clementiam tuam contra obtrectatores ac Zoilos, quibus nimis hoc fæcundum ſæculum eſt, patronum illi coopto. Quam ſi ſereno animo & benigno ſuſceperis fiducia patrocinii tui prodire auſam, non ſolùm ipſam hanc ſanè contra iniurias hominũ maleuolorum atq; inuidorum muniueris ſatis, cæteríſque quæ premuntur adhuc, ad prodeundum ſimiliter animum addideris, ſed me quoque ad ea, quæ reſtant præclara atque illuſtria de familia veſtra, præſertim de proauo tuo heroę in paucis numerando, ſeu pacis in eo artes ſpectes, ſeu belli, quíque regibus & principibus admirationi erat, cùm viueret, gloriam verò maximam apud omnes, deſiderium ſui incredibile apud ſubditos, qui vt parentem communem, & plus penè quàm ſe ipſos ſuperſtitem amauerant, à morte reliquit, exponenda deinceps reddideris alacriorem. Et cur te ita facturum eſſe, dubitem?

Habeo ſcilicet id, quod dixi, iam antè perceptum indicium voluntatis tuæ: habeo idem poſt repetitum, & declaratum expreſsiùs. Poſtremò, quæ de ingenio tuo cognoſcendarum rerum tam veterum quàm recentium auido, benigno, facili, humano, erga bonas literas beneuolo ex aliis audio, ea efficiunt, vt haud aliter futurum, quàm in votis habeo, planè polliceri mihi audeam. Quod reliquum eſt, Deum opt. Max. ex animo precor, vt hoc dubio & periculoſo tempore ſapientiam & virtutem omnem εἰλικρινῆ vnà cum ſinceræ pietatis zelo magis & magis generoſo tuo pectori inſpiret, ſanctiſque conſiliis & cœptis tuis ſucceſsum ſemper felicem largiatur, in commodum Eccleſiæ ſuæ, & anxiæ ac ſollicitæ patriæ ſalutem: Amen.

Leræ Friſiorum, menſe Iunio, Anno M. D. XCII.

Cl. tuæ.

deditiſs.

Vbbo Emm.

Autor Lectori. S. D.

EN tibi, Lector, primam partem Historiæ nostratis tuæ lectioni permissam, interea dum reliqua à nobis absoluuntur. In ea vides non solum Occidentalis Frisiæ quas promittere Suffridus Petri videtur post infinita παρεργα videtur, sed vniuersæ gentis res expositas. Vnde de sequentib. etiam coniecturam capere poteris: in quibus haud minus prolixe ac accurate Orientalia quam cætera narrabuntur, quæ Suffridus, si quando ille ad historiã ipsam, absolutis παρεργοις cõmentationibus suis, & primis fabulis homo senex perueniet, aut vix attinget, aut verè satis prodere nõ poterit ob commentariorum, quo in hac parte laborat defectum.

Fabulas illas vetustas, aut potius recentes de vetustis rebus omisi libenter, quanquam earum copiam in manuscriptis haberem, propterea quod ab historijs falsa abesse oportere putem. Veri studium vbique habui summum, verumque vt quàm maximè dicerem dilucidè, operam dedi: atque ideò de stilo sæpè minus fui sollicitus. Qui si fortè non satis placebit nonnullis, hominibus nimirum delicatis, aut etiam in reprehensionem incurret, non me id magnopere mouebit, vt qui famam inde haud aucuper, nec facultatem eius rei mihi adscribam. Ego si ex veri studio laudem inuenero, satis me laudatum putabo. Vnum adhuc te monitum volo, Lector, in designando locorum situ, secundum mundi plagas, meæ habitationis ac soli natalis, quod in Amasano agro est ad ortum fluminis Amasi, rationem me habuisse: ideoque Transamasanos nominasse passim omnes ad occidentem Amasi positos: item Translauicanos & Transflenanos, qui ad idem istorum fluminum latus incolunt: & contrà. Similiter de ijs qui trans Iadum, Visurgim, Albim ad ortum, quiue cis eos ad occasum morantur. Quod nisi teneatur, magna perplexitas errorue ex eo legenti existit. Vale, Lector amice, & si mereri videntur, hæc studia nostra prosequere. Leræ Frisiorum mense Iunio, Anno post Christum natum, M. D. XCII.

In historiam rerum Frisicarum VBBONIS EMMENII.

INCLITA quam tituli, quam magnificentia Regum
FRISIA per celebres condecorauit auos;
Regna cui varijs mansêre illæsa triumphis,
Sæpè foris cæso milite, sæpè domi:
A prima dubios testatur origine casus,
Qui misera vitam conditione premant.
Indicat assiduos regnorum, in imagine, motus,
Ac horum causas, tempore docta, monet.
O miseram mundi sortem, miserósque labores,
Gaudiáque interni puncta doloris acu!
Quàm rotat instabilem variata potentia mundum
Duráque currentes sors moderatur equos!
Quam nihil æternum est, & ab omni parte beatum,
Dum citò decrescunt maxima, parua tument?
Nobilis inspiciens Europæ permeet oras,
Clara velut bifidum quâ mare regna videt;
Perlustret Pœnos armis & Marte potentes,
Quos pulso dirus Cæsare Turca regit;
Accedat populos Asiæ, Garamantas & Indos;
Attamen in toto nil erit orbe ratum.
Iam solio insignes, regniq; Cacumine fretos,
Inuida cras agilis deijcit ansa rotæ.
Sic miseri in primo penitus collidimur ortu,
Horaq; quid mixtum læta doloris habet.

Frisia

Frisia magnanimis olim sub regibus audax,
Ingenti Martis robore nisa, fuit;
Quando rebellantes populos, Victricia fudit
Arma, petens victas in sua iura manus.
Libera crudeles nequijt tolerare Tyrannos,
Quorum grande nimis mensio crimen erat.
Postposuit firmo gens libertatis amori,
Pro Patrijs sumens legibus arma, necem.
Acre fuit studium proprios coluisse penates,
Acrior at vita liberioris amor.
Vestis erat simplex, cultura sed aptior agri,
Vicinis gaudens, tegmina tuta, casis.
Puraq; simplicitas auo laudata priori,
Litis inops, prudens, nescia fraudis erat.
Nec bello domitam Romana superbia nouit,
Imperio sociam maluit esse suo.
O nimium fœlix, ô terq; quaterq; beatus,
Flaccida qui vita tempora liber agit!
Non illum ambitio, turgensue tyrannidis æstus,
Aut populi solida factio mente quatit.
Post vbi regalem contemsit Stauria fastum,
Mota senescenti tempore docta malo;
Vnanimi Procerum studio est erecta potestas,
Cuius ad imperium publica causa stetit.
Hac duce creuerunt & opes, & ditior auxit
Cultorem obducto vomere gleba suum,
Iamq; prius cœptum peregrinos visere tractus,
Lataq; spumosi findere dorsa maris.
Texit auaritia fœdum Sapientia nomen,
Mutandaq; alios mercis agebat amor.
Hinc genus indomitum, belloq; exercita pubes,
Externi sedes quæsijt aucta soli.
Albion hoc olim sensit, quâ vespere condens,
Delius obiectas lumina cernit aquas.
Vt nihil in mundo stabile est; sic versa retortam
Expediunt certo limite fata vicem.
Frisia tunc victrix victori diruta cessit,
Accola quem gelidi climatis arctos habet.

Spectabat

Spectabat gladio tristem subeunte ruinam,
Plenaq; clamorum, plena doloris erat.
Et nisi sanxissent Proceres noua foedera iuncti,
Pristinus, heu nimia clade, iaceret honos,
Scilicet exiguas auget concordia vires,
Regnaq; discordi maxima plebe ruunt.
Omnia nunc iterum, mutato tempore, florent,
Dátque suum nectar, dat sua dona Deus.
Ille tuba resonante suos vocat. illius ori
Et Christi meritis fidite; mundus abit.
Iam rediuiua Deo iustas age Frisia grates,
Inq; tuis iterum finibus aucta mane.
Exulet ambitio procul hinc, constantia prudens,
Vinciat in firmam teq; tuosq; fidem.
Sancta Dei solitum capient sic iussa vigorem,
Diraq; funesti Martis imago cadet.
Et tu dulce caput, quo nil mihi carius Vbbo,
Historia aeternum laude superstes eris.

IOHANNES VVITTEN
die XIX. Febr. anno M. D. XCV.
Groningae.

RERVM

RERVM FRISICARVM HISTORIAE

LIBER PRIMUS.

PAtria mea res ab aliquot repetitas seculis, tenebrisq; quibus penè mersæ iacent erutas, bono publico breuiter expositurus, atq; ab iniuria obliuionis vindicatas posteris etiam proditurus, nō abs re arbitror me facturum, si prius, quæ vniuersæ terræ Frisiæ magnitudo, qui situs, quæ facies, quod loci ingenium, qui populus & populi mores, ac instituta, quanto possum compendio, expediam. Molestum sanè opus, & quod splēdescere nequit, tum, quod minuta per se sunt pleraque, quæ dicenda sunt, tum quòd verbis vtendum multis, si res intelligi rectè debet, quæ nisi nimis detorta, à Latino sermone plurimū abhorrent: tale tamē, quod nec ingratum, nec inutile, patriæ præsertim, cui nostra post Deum debemus, futurum existimo.

Igitur Frisia omnis, quæ eo nomine ab initio regni Francici ad hoc vsque tempus censetur, Germaniæ Septentrionalis regio, longißimo spacio ab Hol-

landis in Danos vsq; secundum Oceanum, qui Britanniam inter Cimbricamq; Chersonesum & Scandinauiam se fundit, per L. haud minus milliaria Germanica porrigitur: latitudine varia, sed nusquã VII. *aut* VIII. *mill. magna, Drẽtiã ac nõnulla alia, quæ ambiguis iuris plerique censent si demas, excedẽte. Cuius per medium verticem ductus parallelus* LIII. *grad. cum dimidio ab æquatore distat. Litus verò hoc vniuersum, per quod se Frisia extendit, ab occasu in ortum incedens, atque interim in Septentrionem nonnihil se attollẽs, sinuosum et fluminibus marisq; æstuarijs, Fleuo, Lauica, Amaso, Dullario, Iada, Visurgi, Albi, Eidora frequenter intercisum est, quibus Frisij plerunque a seinuicem dirimuntur, in plures velut populos, ac diuersa nomina, iuraque diuisi. Insulæ etiam continuo ordine ab extrema Hollandiæ ora sumpto initio ad Visurgis vsque ostia, non sine magno naturæ beneficio, velut vallũ aliquod littori prætexuntur; quas inter & ipsum litus vadosa plerunque æstuaria, alibi etiam profundi maris sinus interiacent. Deinde post Albim altera atque tertia insula sequenti oræ obijciuntur. Tota regio plana & aperta est, syluis infrequens, atque in vniuersum fere humilis: limosa, quà littoribus proxima; arenosa aut palustris, introrsum vergens. Vbi limus tenet, adeo depressa est, vt multis locis aqua modico æstu affluente sit humilior; alibi pari cum aqua superficie, nõnusquàm etiam paulò altiore. Itaque graui impendio & labore excitati s*

tatis in ora permagnis è terra aggeribus, velut vallo quodam se cingere ac munire contra influxum maris & fluminum cogitur. Nec sic quidem à fluctibus satis tuta, ac ab inundationibus immunis. Nam Oceanus, qui magnos æstus illis locis ciet, cum à Septentrione aut Coro tempestatibus mouetur, tãtis fluctibus sæpe intumescit, vt ingentis molis aggeres illos, (quod credi vix possit) interdum perrumpat, interdum etiam transcendat, lateq; impetu deorsum ruentis aquæ disjciat, atq; omnem regionem illam pascuam breui momento nauigabilem efficiat, magna plerunque cum hominum & pecudum pernicie. Quod cum fit, sola oppida, atque vici, qui editioribus tumulis, dubium an humano opere hanc ob causam congestis, positi sunt, & si quæ præterea loca celsiora a planicie assurgunt, ex aquis insularũ more eminere videtur. Ingens sane malũ, quo luxuriantem eius oræ fœlicitatem cohercere diuino numini complacuit. Quo si careret, inter fœlicissimas terrarum Europæ hæc ipsa numerari merito posset. Etenim tam pingui argilla, quã inuectum à mari limũ, esse, ob multas rationes credere cogimur, totus ager obductus est, vt nihil eo vel ad pascua vel ad sementẽ possit haberi huberius, ac summẽ quoddam terræ dici queat. Et quà pascuus quidem est, non vbere tantùm copia gramẽ, trifolio multo mixtum, producit, sed virtute etiã præ regionibus alijs ad sanginãda pecora, auena vel ordei instar, præcipua ac singulari. Hinc fœlix ille & copiosus armentorum pro-

uentus, illa ingentia & obesa luxuriantium boum corpora, quæ vt admirationi spectantibus sunt, ita non Frisiam modo opima & delicata carne pascũt, sed regiones etiam vicinas: Hinc soboles illa generosorum equorum, qui non Germaniam tantum replent, sed per maiorem etiam Europæ partem in honore sunt, vsumque & voluptatem principibus viris præstant: Hinc lactis incredibilis illa abundantia, quo bis quotidie vaccarum ingentia distenduntur vbera, illa butyri & casei inde confecti vis, quæ expleta vicinia in lõginquas etiam regiones exportatur. Hinc et ouium fecundi greges, quibus cæterarum Germaniæ regionum eiusdem generis pecudes ne comparari quidem possunt. Hinc præstans virtute & specie illud mel ἄνθινον, quod virgineum vocant, ex trifolij flore collectum, quod melli Attico non impar esse, & saccarum æmulari videtur: tanti candoris, ac spissitudinis, viriumque est. Nec virentis modo graminis ea vis est, quã dixi, sed resecti etiam, et in fœnum siccati: cui tam pollens virtus, ac tenax succus inest, vt cum in cumulum magnum componitur, nisi probè ad solem arefactum fuerit, suapte vi, & calore insito ardescat, & incendium excutet. Iam vero qua parte aratur ager idem, & seritur, tanto cum fœnore reddit quod accepit, vt mediocribus annis impleat plerunque spem auari agricolæ, fœlicibus, etiam sæpe superet. Unde extitit illa totius regionis pulchritudo, & nitor, qui exteris omnibus admirationi est. Tot enim oppidis,

dis, castellis, foris, vicis, pulcherrimis templis & villis, ager totus obsitus est, vt multis in locis vnam aliquam magnam ciuitatem te cernere arbitrere. Atque hanc eius felicitatem multum adauget portuum, quibus tota ora plena est, importandis & exportandis rebus per diuersas regiones insignis commoditas: quorum nonnulli tales sunt vt inter nobilißimos Europæ, si situm spectes, censeri possunt. Deinde riuis adeò frequentibus qui lintrium ac minorum nauigiorum capaces sunt, non ille solum tractus litoralis, de quo iam agimus, sed vniuersa fere Frisia distinguitur, vt pauci omnino reperiãtur pagi, qui his non alluantur. Qui licet aquis deducendis instituti primum sint (nam omnes per ductus quosdam aut Canales magnos in aggeribus defossos, quibus gemina valua ita coaptatæ sunt, vt cum æstu & recessu maris ex vsu agri sponte se aperiant, claudántque, quosque ex præcipiti aquarum effluxu cataractas liceat appellare, in flumina aut sinus se exonerant) tamen id commodi simul præstant incolis, vt per eos ad oppida, ad portus, ad pagos nauigare, suaque sine maiore sumptu & molestia quouis deportare poßint. Sed corripit, vt dixi, & castigat nimiam felicitatem oræ huius, Oceani exundantis incommodum: contra quod comparati sunt, quos designaui, aggeres. Quorum magna pars continuis trabibus cõtextis in fronte munitis sunt, pars alga marina infarcti, pars stramine aut arundine, domorum instar, anniuersario sum-

ptu ac opere tecti, pars viridi cespite per deuexam frontem complanati. Qui omnes non solum disiecti sine graui sumptu & labore reparari non possunt, sed vt sarti tecti seruentur, maioribus etiam quam credi potest, impendijs agricolas quotannis onerant. At si quando, ceu fieri interdum solet, mare aut superarit aggeres, aut perruperit, æstate præsertim, aut primo autumno, tum vero tantum hinc detrimentum sequitur, vt omnis illa Frisiæ fælicitas simul euerri videatur. Nam armenta, greges, messem, & quicquid in campis deprehendit, vno velut gurgite absorptum aufert. Quin etiam salsugine sua ita terram inficit, vt in sequentem quoq; annum vnum atque alterum sterilitas prorogetur, donec largiore tandem pluuia aut niue superata vis salis fuerit. Nec raro accidit, vt multa mortalium millia cum domibus totisque vicis absorpta perierint. Documento sunt Dullartus, Fleuus, Iada, magni nunc maris sinus, vbi prius oppida, pagi, villæ, cultissimaque prata fuerant. Verum sic quoque, quasi instauratis viribus, ad vbertatem maiorem, altero aut tertio post eluuionem anno, terra natura connititur. Limus enim quem mare infusum inuehit, salsedine eius per pluuias aquas diluta, pro stercore aut nouellatione est. Atque has quidem eluuiones prope quotidianas priscis sæculis fuisse, nullo dum contra æstus aggere structo, cum sibi ac familia sua quisque viueret, publiciq; aut nulla aut exigua cura esset, atque aggerum ratio in commune

non haberetur, quod miserrimos indigenas fecit, his præsertim, quæ nos habitamus, locis, ex vno Plinij loco euidẽter apparet. Is.n.lib.XVI.cap.1.de Chaucis, qui hæc loca ad Oceanum inter Amasum, Albimque tenuerunt, sic scribit. Sunt verò & in Septentrione visæ nobis Chaucorum gentes, qui maiores minoresque appellantur. Vasto ibi meatu perpetuis bis dierum noctiumque singularum interuallis effusus in immensum agitur Oceanus, æternam operiens rerum naturæ controuersiam: dubiumque, terræ sit, an pars maris. Illic misera gens tumulos obtinet altos, aut tribunalia structa manibus ad experimenta altissimi æstus, casis ita impositis, nauigantibus similes, cum integant aquæ circũdata naufragijs: Cum vero recesserint, fugientes cum mari pisces circa tuguria venantur. Non pecudes hos habere, non lacte ali, vt finitimos, nec cum feris quidẽ dimicare, omni procul abacto frutice, vlua & palustri iunco Funes nectunt ad prætexenda piscibus retia, captumque manibus lutum ventis magis quàm sole siccantes, terra cibos et rigentia septentrione viscera sua vrunt. Potus non nisi ex imbre seruato scrobibus in vestibulo domus. Et eæ gentes certe si vincantur hodie populo Rom. seruire se dicunt. Ita est profecto: multis fortuna parcit in pœnã &c. Quẽ locum Plinij cum expendo diligentius, antiquissimã illam patriæ nostræ faciẽ ac statũ videre mihi videor, multaq; intelligere, de quib. quæri sæpe solet: Præcipuam populi Frisici partem arenosa & palustria,

palustria, quæ paulũ à litore assurgũt, loca habitasse: eamq; Frisiæ potiorem tum partẽ fuisse: litora extrema, quæ iam cultissima & felicissima sunt, neglecta, incultaque, ac miseræ plebi, quam necessitas ac inopia eo expulerat, infessa iacuisse: aggeres arcendo æstui marino fuisse nullos: quoties vel paulum intumesceret mare, in agros exundasse: et vadum potius, quàm campos istic fuisse: atq; ea necessitate excitari captos ad habitãdum istos, quos videmus etiam hodie, tumulos ad experimẽta, vt Plinius ait, altissimi æstus: Dein paulatim limo inuecto ob assiduas eluuiones, quemadmodũ etiã nunc id fieri videmus, litus nonnihil assurrexisse, locis altioribus germen extulisse, atq; ex vado agrorũ speciẽ induisse. Tũ quod gleba pinguis fecũditatẽ suam probaret, plures ad colendũ ac habitandũ cupide eo cõmigrasse, & iam nõ tumulos tãtùm sed colles quoq; erexisse, in quibus oppida, viciq; sunt extructi: aggeres etiã cõmuni opera, qualescunq; primũ, deinde et maiores æstui obiecisse: agrũ totũ aut pascendis armẽtis gregibusq; occupasse, aut aratro excoluisse: Deniq; hoc modo ex informi et vadoso litore pulcherrimũ hunc et felicissimũ agrũ extitisse. Sequẽtib. deinde seculis, prout aut tempestates fuere: aut ciuilibus dissidiis neglecti, aut hostili quoq; manu perfossi aggeres, exustaq; cataractæ iacuêre, o-rerursũ nõnullæ exũdãte mari, vel auulsa à cõtinẽte vel fluctib. obrutæ haustæq; sunt. Mox iterũ vicissitudine quadã rerũ, vbi vnda aliquãdiu, ac profũdũ cœnũ fuit, ibi prout fluctuũ impetus occultus huc illuc-

illuc ue se incitat, aut arenosa vada, quæ aquarũ reciprocus cursus promotis sensim arenis variè permutat, altius se littori obyciũt, aut cataractæ obstruũtur veteres & instituũtur nouæ, denique promontoria vndis opposita à terra procurrũt, aggesto limo, cāpi et viridia prata fiunt. Atque has rationes omnes experimenta foßionũ siquis animaduertat, cōprobant. At vero, quà à litore Frisia paulũ recedit, tãtum se plerumque erigit, vt vndas maris metuere non cogatur, sabuloso aut palustri solo: vbertate quidem memorata iam parti haud parùm cedens, sed finitimis plerisque regionibus collata multum quoque superior: sationibus imprimis cōmoda & felix, vt frumento vicinos etiam iuuare posit. Fodit palustribus in locis terram bituminosam, laterũ forma, atque ad Solem desiccat, & lignorum vice in focis, alijsque faciendis ignibus commodè vtitur. Nec ipsa solum vtitur, sed magno quoque pretio vicinis, quibus præter boum stercora, quod vrant, nihil est, vendit. Atque iste prouentus, vt non exiguus & certus hominibus ijs est, ita inexhaustus. Ea quoque pars, licet deserta quadã ericis obsita intercurrãt, ita vt plurimũ oppidis, vicisque culta est, vt vicinas regiones procul dubio antecedat. Nemora habet rariora alibi, alibi frequẽtiora: Palustria, quà humilia sunt, aut aquis opera hominum deriuatis non exhauriuntur, nisi æstate insigniter sicca, peruia nulli sunt: reliqua peditem plerumque, equitem vero haud temere vnquàm transmittunt. In vniuersum verò Frisiæ ager,

vbi pascuus est, præter riuos, quos supra dixi, adeo crebris & perplexis fossis minoribꝰ est direptum quibus pascua distermināt incolæ angustis tantū vijs, vbi res postulat, relictis, vt exercitum illic ductare difficile sit: Equitis ibidē nullus ferè esse vsus possit: Hyeme viæ tam salebrosæ, vt vix expeditio sine magno labore & molestia pateant. Ferarum noxiarum, leonum, vrsorum, luporum, aprorum nullum illic genus: cerui, damæ, capreæ in nemoribus sunt quidem, sed numero non magno, nec valde desiderant incolæ, propterea quod boum & equorum armentis magis delectentur. Absunt & caprarum greges: Lepore vero vniuersus ager abundat. Piscium omnis generis multa in plerisque Frisiæ locis copia, quos vel ex mari vicino magna vi capiunt, vel ex fluminibus, vel ex stagnis, quæ non pauca hac in regione sunt, maria ab incolis ob magnitudinem vocitata. Ex marinis præcipuus & inexhaustus prouentus est alecum, deinde capitonum, asellorum, congrorum, passerum, pectinum, platessarū, rhomborum, solearum, scombrorum: è cæteris maximè frequentes sunt lupi, percæ, prasini, lucisci, rubelli, tincæ, gobiones, deinde carpiones, siluri, varioli. Nec volucres varij generis marinæ, ripaticæ, campestres, domesticæ absunt: Cygnorum præcipuè quibusdam partibus ingens & incredibilis in riuis & stagnis multitudo: Anserum, anatum infinitus numerus, tum cicurum tum ferarum. Mergi, fulicæ, rusticulæ, perdices, columbæ, pauones, vrogalli, grues, turdi, sturni,

di, sturni, lari, vanelli, aliaque species plurimæ tanta omnino copia, vt non ad vsum tantum sed ad luxum sufficere hominibus possint. Nec culinis modò idoneæ volucres, sed etiam, quæ delectationi seruiunt, Alaudæ præcipue, quarum perpetuò concentu maiore anni parte totus ager perstrepit, non sine singulari voluptate audientium. Habet & animalculum hæc terra, maximè quà litori propinqua est, valde noxium. Sorices hi sunt, qui nonnullis annis repente tãta vi multiplicantur, vt verum in his videatur, quod de muribus Plinius scribit, antequam editi sint, rursum prægnantes fœtus inueniri. Per totum enim agrum diffusi, primum cubilibus fodiendis cauant superficiem eius, radicesque germinis corrodunt; deinde omnia depascunt et populantur: demum, quod consumere non possunt, in cubilia sua, velut in hyemem, congerunt, & gramini & sementi pariter noxij, adeò quidem, vt annonæ caritatem ferè secum trahant. Nec deest malum simile ex vermiculo pollicis crassitudine longo, quem cum nebulis ex aëre decidere hybernis mensibus magna copia, sed teneritudine fili exilis plerique pro comperto habent. Quippe quem, cum cuncta congelata sunt, etiam aperta & lata in glacie post nebulas frequentem inueniri, satis constet. Is frigoris patientissimus, vt in niue ac glacie satis diu quoque durare possit, vbi ver aduenit, noctu cateruatim prorepens è latibulis germen depascit, ortu solis sub cespite latens, velut fugitans inimicum teporem,

radices redit, efficitque vt prouenire nihil queat, atque in eraßitiem pedetentim velut saginatus distenditur. Post, vbi æstatis feruor superuenerit, quem ferre nequit, aut ante maturitatẽ per mensem Maium emoritur, aut si frigidius fortè ver fuerit, ad Iunium mensem perdurans, iam digitum paruum ferè crassus, in insectum oblongum longis præditum cruribus volatile, quod messorem nostrates vocant, putamine, quo includebatur oui instar, posito, tandem commutatur.

Hanc omnem regionem à prima memoria Frisij, Chanci, Saxones aut Cimbri tenuerunt. Frisij ad Amasum à medio Rheni ostio, quod Vltraiectum olim alluẽs ad Chattorum vicum in Oceanum effusum est, amplexi in ora ingẽtem illum lacum, quem nunc mare Austrinũ vocant, sedes habuerunt. Quæ causa est, cur Plinius in Rheni insulis quibusdam, cum cognatis alijs populis eos etiam collocet, cui Fleuum, è lacub. se effundentẽ, quos in lacus Isala, acceptis à Rheno, aquis deuoluitur, inter Rheni ostia numerare placuit. Fuerunt namque plura quondam Rheni brachia, quibus in mare effluebat, ac sunt etiam hodie, sed eundem cum priscis situm cursumque non seruantia. Lapsu sæculorum enim euenit, vt seu naturæ vi, fluctuũmque incitatione, seu humano opere, ostijs alijs obstructis, aluei per depressa loca se incitantes alios exitus aperuerint. Is vero qui nunc prope exaruit ad Vitraiectum alueus, altitudine & rapiditate præcipuus olim fuit, solusq; Rheni

ni nomen apud priscos etiam retinuit, ac propriè Galliæ Germaniæque limes est habitus. Itaque vbi nunc Hollandi magna parte, ac Traiectenses, Geldri sunt, ibi Frisij cum Chaucis Frisiabonib. Sturijs, Morsatijs, eiusdem sanguinis populis, olim fuêre. Ab Amaso deinceps ad Albim qui habitarunt, Chauci à veteribus sunt nuncupati, in maiores & minores medio Visurgi fl. diuisi. De quibus cum non vnum omnes sentiat, nobis quoque diuersas memorare & excutere autorum sententias, ac in veram maiorum nostrorum originem paulò diligentius inquirere liceat. Et primum quidem Chaucos siue Aborigines in Germania, siue à Caucanib. Asiaticis cum alijs ortos, & ex oriente profectos, inclitam Germaniæ gentē, quicquid inter Amasum Albimque secundum Oceanum latis agris interiacet, tenuisse. si Tacito, & Ptolemæo, alijsque credimus, extra controuersiam est. Sed vtrum diuersi à Frisijs Cis Amasanis, an verò eiusdē cum ijs generis, linguæ, morūmque fuerint, quales à multis iam seculis sunt, qui vtramque regionem hodie inhabitant, id in dubium vocari potest. Quam dubitationem alia quoque pleraque ambigua sequuntur. Si Frisij fuisse Chauci putantur, cur nomen non idem quoque tulerunt? Si originis alterius, quando, & qua ratione in Frisiorum tandē nomen & mores Chauci abierint: aliaque his similia? Atque ego quidem, si quis ὁμόφυλον vtrumque populum fuisse ac ὁμόγλωττον dixerit, nihil ex veterū scriptis, quo ista refutari

futari sententia rectè poßit, adferri posse, persuasum mihi habeo. Nominum enim diuersitas, si quis ea monetur, momenti quid habet? aut quod Romani eos ex nominibus distinxerint, peregrini nimirũ de peregrinis iudicantes? Quasi vero ignota etiam hodie similia exempla sint? Saxonũ, inquam, et Brũsuigiorum, Danorum & Suecorum, Polonorum & Bohemorum, infinitorum aliorum, qui originis & linguæ eiusdẽ, diuersis tamen nominibus, apud omnes censentur? Qui fit, vt ab ijs etiam, qui propius eos non norũt, facili ratione diuersos etiã populos esse, iudicari posit. Quid si Romanis de multis Germaniæ populis, & quidẽ his ipsis, idem vsu venerit? Nec hæc coniectura tantũ inanis est, sed ratio quoq; certa. Vt enim de moribus vtriusque populi, & studijs ijsdem nihil dicam, hoc quanti erit? quod, ex quo Germani primum de Germanis, qui sua melius norant, aliquid memoriæ mãdare cœperunt, Frisios semper sedes illic habuisse, vbi Chaucos Romani constituunt, ex eorum monumentis satis constat, nec quãdo, aut quo duce istuc venerint, à quoquam poßit ostendi. Chauci igitur Frisiorum consanguinei ac gentiles fuere, Frisióſque qui iam loca hæc tenent, propagauêre. Quæ sententia si vera est, quantum inde decus, quanta gloria ex tam præclaris maioribus nobis acceßerit? Nec enim vilem aut exiguam Chaucorũ gentem fuisse accepimus, sed talem omnino, qua nulla legitur in Germania vel potentia, vel iustitia ac omnium virtutum laude fuisse illustrior. Multo-

rum

rum namq; populorũ lateribus sola hæc obtensa ab occeani litore ad Chattos vsque, & Hercinia initiũ se porrexit, totúmque illud terræ spacium inter Amasum et Albim ipsa, vt Tacitus memorat, expleuit magnitudinémq; suam iustitiæ laude, quã armorum vi, nisi lacesseretur, semper tueri maluit. At termini non respondent, rursum quis obiecerit. Eos enim perangustos hodie in litore tenent Frisij, quos Chaucorum posteros esse volumus, cum peramplos eosdem ab Oceano in Hercinium vsque iugum Chattosque tenuisse olim Chaucos in confesso sit. Fateor id quidem: nec tamen idoneum hoc argumemtum existimo, vt conuellere superiora possit. Quid enim? an ignotæ sunt terminorum eiusmodi variationes? &, eadem gentium manet, quæ fuit aliquando potentia & amplitudo? Ideóne hodie Britones, quos Cambros iam in Britannia vocant, Britanni non sunt? aut Heneti per Germaniam sparsi Henetiæ gentis non erunt, quod in angustum hodie compulsos eos esse videmus? Inepta sane ratio. Quid si ab hoste victi Chauci maximam agri partem amiserint? Aut si relicta domi sobole, quod vero propius est, quoaque autores plerique non sine ratione tradunt, populariter sedibus suis excesserint, Sicambrísque ad Rhenum coniuncti, quod studio tuendæ libertatis exardescerent, Francorum nomen ediderint? Saxones verò Danicis armis vexati, antiquis sedibus quas in Cymbricæ Chersonesi dorso trans Albim, vt Ptolmeæus prodidit, habuerunt, desertis

tis, in Chaucorum loca commigrarint? veteriſque gentis reliquias ſparſim habitantes in anguſtum redactas in Oceani litus, quod hodie tenent, compulerint? Quorum nullum eſt, quod vel à temporum ratione atque hiſtoria, vel ab ingenio & moribus fortunaque veterum Chaucorum, vt Tacitus eos depingit, vel ab inſtitutis ac ſtudio perpetuo maiorum noſtrorum in tuenda libertate ſit alienum. Ex eo enim tempore, quo Francorum nomē à libertate exortum, innotuit, quod Decio Imp. auditum primum fuit, Chaucorum appellatio, gentis nimirum tam celebris & validæ in Germania prorſus euanuit. Nec enim Chaucorū apud poſteros ſcriptores in hiſtoria vlla memoria. Quo vero ierit, aut qua tanta clade oppreſſa repente, ac funditus cum ipſo nomine deleta fuerit gens tam ampla, tam potens, tam magnæ apud Germanos atq; exteros propter virtutem exiſtimationis & famæ, niſi priſcis ſedibus relictis, cæteriſque quos ſeruitij peregrini tædebat, in ſocietatem ſibi adſcitis, antiquum nomen nouo & honorifico libertatis titulo, quod Francorum vox ſonat, commutaſſe ſtatuamus? Atque id cōgruum maximè Francorum rebus fuerit, qui tanto numero repente extitiſſe ad aſſerendam libertatem memorantur, vt è terra ſubito nati eſſe, aut ex cauerna quadam prodijſſe videri poſſint, meritoq; admirationem legentibus adferant, Origine præſertim, quæ certa ſit, alia nulla demonſtrata. Nam de Sicambria ac Troiana progenie, aliaque ſimilia, quæ nonnulli, ve-

lut poetæ, in historia commẽtantur, nugæ sunt. Quod si in Francorum nomen Chauci transiere, nihil est, quod multitudinem eorum, virtutémque, & res magnificè gestas miremur amplius. Immẽsum enim terrarũ spaciũ non tenuisse tantũ, sed implesse quoq; Chaucos, ac præcipua virtute & gloria viros fuisse Tacitus testatur. A qua sententia ne illud quidẽ abhorret, quod Francos olim maritimos fuisse inter Amasim et Albim, eoque ex litore piraticam exercuisse ex Eutropio, Mamertino, Ammiano discimus. Cognatas quippe, aut eásdem potius gentes fuisse Chaucicam, Francicámq; eadem his assignata à veteribus sedes, idémq; solum patrium certe verosimilimum efficiunt. Eodemque rursum preclarè faciunt, quæ de vetustissimis Francorum sedibus quæ Chaucorum quondam fuerunt, ab Hadriano Iunio in Batauiæ historia probabiliter disputata sunt, capite IX. *latiusque nostra hæc ad fidem prouehunt. Postremò nec Saxonum res antiquas, quæ prodita literis sunt, ab his ipsis discrepare deprehendimus, cum omnium autorum consensu constet, post ista demum secula in Germania interiore, id est, extra Chersonesum nomen horum & famam inclaruisse. Atque ita rursum non leue decus ex Francorum cognatione nostris accreuerit. Quorum mores ac studia amplius etiam iam dicta comprobant. Francos enim ex studijs auitæ libertatis defendendæ, quam tum non Romani solum, sed nouæ gentes Got-*

torum, Alanorum, Vandalorum in Germania premebant, nomen inuenisse satis constat. An verò populus vllus per Germaniam tantis animis ac cōtentione pro libertate decretauit, eámque ad extremum asseruit, quam maiores nostri, quos Chaucorum sobolem esse perhibemus, adeoq; vniuersi eiusdem generis Frisij? Quam ad rem verbis non opus est, aut testibus, quos incorruptos citare possem multos, cum facta euentusque sint ob oculos. Etenim maiores nostri excelsi & liberi animi homines tantum hac in re alijs gentibus præstitere, vt soli pene liberorum cognomen antiquitus, vt hodie Heluetij, inde retulerint. Quo nihil potest esse ad Francorum nomen conuenientius. Eaque indoles penitus populo huic insita, ne in posteris quidem ita defecit, quin vestigia eius in his ipsis, quanquam plenam libertatem in principatum legitimum non ita nuper commutarint, etiam num manifesta appareant. Sic enim adhuc affecti Frisij sunt, vt quod in libertate populi vicini computant, id ipsis seruitus quædam esse videatur. Nec sanè præter rationem. Multo enim sanguine assertam libertatem, bonisq; legibus sancitam à maioribus acceperunt. Ad reliquias Chaucorum redeo. Hæ in litus extremum, seu metu, seu armis Saxonum compulsæ, Frisiorum commune nomen, cum ab eadem stirpe originem ducerent, eiusdem linguæ morumque essent, pauciores ipsæ ad plures se aggregantes, vsurparunt. Sic Frisiæ nomen à Rheno in Albim ac Daniæ fines est continua-

sinuatum. Illud vero vt doceatur, eiusdem generis Chaucos cum Frisijs fuisse, num non insigni argumento est, quod eadem studia in Frisijs tot iam seculis apparuerunt, quæ Chaucis suis assignat Cornelius? Domi quietem agere, aliena non concupiscere, bella non prouocare, sed illata fortiter repellere. Quibus sane rationibus Frisij magna cum laude sua hoc assecuti sunt, quod soli inter Germanos cum nomine pristino sedem quoque suam, quam olim sub primis Cæsaribus habuerunt, adhuc retineant. Vnde iustitia & fortitudo eorum elucescit. Iustitiæ enim fuit, aliena non appetere: fortitudinis, sua cōtra hostes defendere. Idem Plinij quoque verba arguere videri possunt, si quis diligentius ea aspiciat. Nam ille iam in Oceani ora, loco infelici, Chaucos ponit, iam in Rheni insulis Frisijs & Frisiabonibus eos cōiungit, populos nimirum stirpis eiusdem commiscens. Nec multum dubitari potest, quin easdem gentes Cæsar quoque designet, licet non nominet, cum scribit, In Rheni insulis complures feras & barbaras nationes inter Rheni ostia degere, quæ piscibus et ouis auium pleraque victitēt. At enim falsum sit, quod dixi, ex Chaucis Francos extitisse, (à qua tamē sentētia depelli me non patior, suffragātibus præsertim doctissimis quibusq́, qui res Germaniæ veteris exposuerunt) quid restat, nisi vt à Saxonibus, quos & Dani finitimi vexabant, & aliorum exempla Romanas prouincias inuadentium, ad res nouas sollicitabant, Chaucos dicamus oppressos, re-

liquiasque gentis in litus quod etiam nunc tenent, esse submotas. Saxones enim exolescente iam Chaucorum nomine, iis locis inualuisse, sedesque cepisse, ex Eutropio, Orosio, Diacono, aliisque satis planum est. Quod si verum est, nec sic quidem pudori nobis ex Chaucis origo fuerit. Quid enim Chaucis etiam victis quisquam obiecerit, virtute & potentia pariter laudatis, nisi quod eos ad extremum inconstans fortuna destituerit? Exemplo sunt nationes multæ, quæ per fabulas etiam genus suum pleraque deducentes, Troiana origine vltro ambitiosæ sunt. Sed sint, qui consanguineos Frisiorum Chaucos fuisse, persuaderi sibi non patiantur. Hi sanè, etiam si in errore manifesto versentur, tamen quantum ad maiores nostros attinet, alterutrum vicissim mihi concedere necesse habent, aut colonos Frisiorum hæc litora cepisse Chaucis eiectis, cum omnia per Germaniam gentium migrationibus miscerentur, aut sanè, cùm patrias has sedes etiam Taciti Pliniique temporibus tenerent, quod à fronte Chaucis angusto per litora limite prætexerentur, Chaucorum illustri nomine à Romanis, ceu fieri solet, fuisse comprehensos. Nam eiusdem generis esse, qui cis vltraque Amasum à Rheno in Danos, Frisii multis iam seculis Oceani oram coluerunt, eadem lingua, mores, instituta, etiam nunc satis arguunt. Atque hoc posterius, ne insolens putetur, simillimum in eodem populo exemplum præstat. Nam postquam Saxones in locum

cum

cum Chancorum successere, Saxoniæ titulo ea pars Frisiæ, à peregrinis præsertim, sæpe est comprehensa, vt ex Orosio etiam notat Crantzius, qui paludes et insulas in litore Oceani tenuisse Saxones scribit. Nec id absurda ratione: cum prætenuis ora latissima Saxonum regioni in latere, velut membrum, cohæreat. Atque hoc non Orosij modo ætate, sed posteris quoque seculis, cum Frisij iam dudum eas oras sine controuersia, tenuerant, fuit vsitatum. Quod nosse eum oportet, qui res Frisiæ veteres recte cupit intelligere. Quæ quidem omnia iam dicta, pro asserenda vera maiorum nostrorum origine, si ambigua non sunt, necesse est, Iunium diligentissimum alioqui Germanicarum antiquitatum inuestigatorem, censorémque acutissimum, aut inuidia, aut errore esse lapsum, dum quicquid trans Amasum est etiam hodie, id & à sanguine Frisico esse alienum, & in nominis eius possessionem nulla ratione irrepsisse pronunciat. Et de Chancis, qui ne aut cum ijs, aut post eos ab Amaso in Albim vsque secundum Oceanum habitarunt, quorum nos posteri sumus, hactenus. Trans Albim porrò Saxonas & Cimbros vetustas ponit: Quibus Anglus & Vita, quos Iutas non male interpretantur, ex Beda Anglosaxone recentiorum doctissimi adijciunt; Et hos quidem extra solum Frisiæ sine controuersia, Anglios verò Sueuici generis secundum Ptolemæum & Tacitum. sed progressu temporis à Saxonibus subactos, ijsdémque

ascriptos, denique Frisiorum colonijs auctos inter Sliam & Flensborgum in extrema Holsatia certis finibus designant. Nobis ea discretè dicere, de quibus veterum monumenta tacent, haud licet, nec instituti nostri ratio id requirit. Vetustiora etiam his, quæ vulgo de conditoribus totius gentis Frisicæ, aut habitatoribus soli eius, multis ante Christum natum seculis, feruntur incerta & fabulis mixta consultò prætermisimus, & Suffrido, similibusque otio abundantibus hominibus, quósue commenta delectant, disquirenda relinquimus. Refutare quoq; ineptas nugas, quibus libros nonnulli cõplent, & magno supercilio imperitis vẽditãt, præsentis operis modus non patitur, animusq; ad alia festinãs. Ipsi Frisij post Francorũ imperiũ aliter patriam suam in septem partes, quas Selandias vocarunt, distinctam diuiserunt. E quibus prima ad Occidentem Fleui fluminis, Hollandiæ & Vltraiectinis iam ascripta, tres proximæ à Fleuo in Lauicam cum Drentia, quinta inter Lauicam & Amasum, deinde post Amasum in Visurgim sexta, demum ultra Visurgim & Albim quicquid supererat liberæ Frisiæ, septima censebantur. Verùm hac de diuisione cùm commodum magis erit, aut ubi res requiret, dicemus prolixius. Iam quæ propiora sunt, institutoque nostro cum commodo lectorum coniunctiora persequamur. Maiorum nostrorum res cum sub regibus aut principibus suis florerent, latioribus quondam terminis patuisse tum contra Occidentem

dentem

dentem solem, tum etiam in meridiem, quàm hodie patent, è patrijs annalibus et cõsensu exterorum plerorumque, satis planum est. Per Mattiacos enim orámque omnem Brabantiæ & Flandriæ, colonijs litora eos implesse, & Geldrorum ac VVestfaliæ & Saxoniæ partem magnam imperio tenuisse, pèrque præfectos administrasse suos deprehendimus.

Verum pòst partim discordia intestina diminutis domi iuribus, partim Francorum potentia vicinorum fortunam premente, paulatim accisæ res, Frisijque ex Saxonia & VVestfalia submoti: dein & Belgio omni in medium Rheni ostium, & eo longius Harlemo tenus, mox Kinhemaria quoque, quæ inter Harlemum & Alemariam est, vetusta Canenifatum sede vsque in Kinhemum riuum, eorum imperium cum nomine paulatum profligatum. Vltraiectum in solo Frisico quondam conditũ, tum alia complura oppida Frisijs auulsa: Mansitque exinde à principio Comitatus Hollandici per aliquot continua sæcula Kinhemus, quem dixi, Hollandiæ ad ortum terminus. Pòst Kinhemum, qui Alcmariam præterfluit, Frisia initium sumebat, ea quæ occidentalis & minor tum vulgo appellabatur, & in Fleuum lacusque ingentes desinebat. Huius caput quondam Verona ciuitas felicißima in conspectu Alcmariæ, funditus nunc deleta: oppida verò recentia Medemblicum, Enchusa, Horna: addunt nonnulli & Edamum, Monachodamum, Amstelredamum, finibus eius in austrum longius

ménque priscum retinet. Fleuus quondam fluuius non magnus, etiam inter ostia Rheni à veteribus numeratus, ingens nunc maris sinus, agris eluuione absorptis, influens in lacum illum vel sinum potius magnum, quem Australe mare, vt dixi, vulgo iā nūcupant. Hoc sinu, prima hodierna Frisia pars quam occiduam proprio nomine vocare cœperunt postquàm altera illa amissa fuit, ab occidente tota alluitur, Hollandicam oram longo interuallo respiciens. Incepit quondam ab Austro assurgens secundum litus à Vidri fluminis ostio: quanquàm tempus fuit, cùm vltra Vidrum Geelmuda, Campena, Suolla Frisiæ accenserentur: Iam eis Vidrum Hasseltum, Vollenhoa, Stenevicum, Cunera etiam per Episcopos Vltraiectinos Frisiorum reip. adempta sunt. Sic post Cuneram demum Frisia hodierna, initium meridionale capit. Inde secundum litus in Septentrionem modice primum flexa, vbi Stellingwerficus ager, mox velut in Hollandiam excursura, rectà in occidentem longo spacio se porrigit, occursuque Hollandicæ oræ similiter prominentis, æstuaria Fleui ab Austrino sinu quasi secludit. In huius prominentis ora promontorio extremo Stauera est, oppidum vetus ac prædiues olim: vnde breuissimus in Hollandiæ litora ad Enchusam & Medenblicum traiectus, non amplius binis milliaribus patens. A Stauera in ortum obliquè & leniter reflexa, vbi Hindelopam primum, deinde VVorcumum oppidum in ora ha-*

bet, mox in Boream se vertit per tria miliaria magna, donec paulum supra Harlingam opp. portu & munitione hodie celebre, ascenderit: inde rursum secundum litus vadosi maris longißimo tractu per septem ingentia milliaria quod ferè regionis maximum latus est, in ortum æstiuum primum se porrigit, quousq; exiguam sanè insulam Bancam prætererit, deinde in meridiē, tum rursum in orientem se recipit, æstuarioq; Lauicæ fl. lato & profundo, quem sinum potius maris dixeris, ac riuo qui in æstuarium influit, à reliqua, quæ sequitur, Frisiæ parte dirimitur. Sic sinuosè descendens, tandem per terminum Australem in occidentem ad Cuneram reuertitur, Drētiæ & alijs diœceseos Vltraiectinæ prouincijs eo latere cohærens. Regio hæc vniuersa quadrata penè figura, ad VIII. *milliaria magna in longum patens, pari ferè latitudine, pascuis vberrimis læta, quà Boream & litus spectat, arenosa, & palustris, ac nemorosa, quà meridiem & ortum: ciuitates munitas habet* VI. *oppida pulcherrima sine muris* V. *Abbatias* IX. *cœnobia in vniuersum* XLVI. *præfecturas iuridiciales* XXVIII. *vicos celebriores* CCCXXXI. *Diuisa vsitatè in partes tres, quæ iam fœderibus se iungere, communémque remp. tueri, iam seorsim sibi consulere solent. Prima VVestergoa est, à Stauera Frisiorum quondam metropoli illustri, initium ducens, & maiorem longitudinis vniuersæ partem cōplexa, mariaut æstuarijs magna ex parte circūfusa, & multò opulentißima, hominibusque & ædificijs*

edificijs frequentißima. In qua Franeca, ciuitatum Frisiæ amenißima, & mundicie rara, domicilium Musarum; Sneca humili loco & aquoso, piscium prouentu inprimis felix; Bolsuerdia vetustate pollens, mediterranea oppida & iam olim contra hostiles incursus communita: item Harlinga in litore, recens mœnibus circumdata cum arce paulò ante firmißima, & peregregio portu, mercatu celebris, velut Emporium totius regionis, in annos singulos fortunam adhuc adaugens: tum Slota, & Stauera quondam, vt iam dixi, Frisiorum regia superbo cultu, nunc oppidi vix nomen tuens, aut speciem retinens, similiter in ora ad meridiem pertinente, in præfectura Geestana, quæ inter hæc duo oppida, secundum mare extenditur: Hindelopa, & VVorcumum in litore occidentali: demum Ilsta Snecæ vicina, agro humili & irriguo, vt ipsa quoque Sneca sita. Territoria porrò VIII. *& in his vici ad* CXXVII. *Cænobia monachis aut sacris Virginibus dicata* XXIIII. *Altera Ostergoa à VVestergoa fine in Lauicam flumen, & Gerriconis cænobium, agri Groningani limitem, porrecta opibus & viris nobilis, præsertim qua Boream & occidentem spectat, aut litori vicina est (nam vbi Groninganis contigua est, et meridiem versus procurrens Syluestribus propinquat, reliqua parti haud par est.) Ad cuius initium* LEOARDIA *ciuitatum Frisiæ occiduæ maxima & splendidißima, ædificijs sacris, profanis, publicis, priuatis, nobilium præsertim atrijs magnificis illustris,*

stris, riuis profundis per medios vicos præcipuos decurrentibus (vt pleraque Frisiæ oppida) permeabilis, vicis tersa & sine omni immundicie ac sorde, opulenta, nitida, populosa, cultu & moribus hominum præcellens, munitionibus validis per ambitum cincta, sedes hoc tempore summi Senatus Frisici per ea loca, ad quē ab omnibus reliquis tribunalibus inter Fleuū & Lauicā prouocatio est. sita propè in vmbilico regionis totius, loco vberrimo, & ad quem ex cunctis oris, omnibusque agri partibus nauigari lenunculis possit: deinde Doccumum portu commodo, quem alueus non contemnendi fluminis in Lauicæ æstuarium se effundentis, quod Doccumanum riuum vocant, efficit, insigne oppidum ad IIII. *pass. millia intus ab ortiuo latere, vbi flumen exit, pauloque minus à boreo recedens, aggere terreo cum propugnaculis & fossa in circuitu munita: præfecturas præterea habet* XII, *vicos* CXXVII, *cœnobia* XXI. *arces nobilium vetustas quàm plurimas. Tertia parte syluestres continentur, cum agris vicinis Stellinwerfico, & Scoterlandico, qui contermini sunt Vltraiectinæ diœcesi, multumque pro libertate contra Episcopos certamen habuerunt. Hæc pars palustris aut sabulosi soli, syluas quoque habet modicas, quæ nomen ei dederunt, & lacus nonnullos piscibus copiosos, potissimum vbi VVestergoæ coniungitur: oppidis omnino caret, & in vniuersū fœlicitate cæteris multum cadit, præfecturis continetur* VIII. *sed quæ VVestergoa præfecturas totidem*

haud

haud quaquam æquent: vici in ijs numerantur LXXVII. *Cœnobium verò vnum. Qua parte aratur, frugum satis ferax, pascuis non perinde idonea. Terram palustrem fodit magna copia, & deuectam per riuos in vsum ignis vicinis diuendit. Huius incolæ, ceu fieri solet animo & corpore ad bellum, laboresque magis quàm reliqui, quas copia & deliciæ eneruant, prompti sunt. VVestergoa vniuersa, & ea, quam dixi, Ostergoe pars multo maxima fruge, armento, gregibus, piscibus, auibus, quibus culina instrui lautè potest, supra quam credi queat felix est: sed illa humilior, lacubus aut stagnis abundans, & pluribus fluentis irrigua, atque ita piscatu & aucupio melior: Ostergoa vero editior, & pascuis optimis, satisque nobilior. Vtramque tamen riui percurrunt multi nauigabiles: Sed excellit Documanus lati & profundi aluei, Doccumo Leoardium ducens, ac illic in duo se brachia scindens; è quibus alterum Franecam alluens, Harlingam tendit, ibique in mare rursum effunditur: alterum in meridiem se præcipitans, & lacubus aut stagnis se miscens Snecam, Ilstam, Slotam, Staueram, VVorcumum per ambages contingit & connectit, pluribusque locis in mare effluit. In hunc & alij quoque riui se insinuant, qui syluestrium agrum pererrant, quorum maximus Cunerus est, quánquam is proprio ore ad Cuneram vicum cognominem, in sinum australem etiam effertur. Atque hinc maxima sanè commoda incolis vltrò citroq;*

troque commeantibus proueniunt.

In VVestergoa, vt eo redeamus, præfecturæ recensentur hæ: VVonserana, Franecana, Barrana, Meinaldana, Baerdana, Hennardana, VVymbritzana, Geestana, quæ postrema, vt dixi, inter Slotam & Staueram porrecta, vtroque comprehenso oppido, tota ea longitudine fluctibus pulsatur.

In Ostergoa præfecturæ sunt, Leonardiana, Tyetzercana, Iderana, Feruerdiana, Rawerdiana, Dongrana duplex, Dantumana, Octopagica, Collumana, Vpsterana, Smallingana.

In Syluestribus autem istæ, Donyeuerstalea, Lemmerana, Aniẽuerdiana, Scoterlandica, Vttingarana, Hascherana, Stellinwerficæ duæ, Orientalis & occidentalis. Ex cœnobÿs maximas opes habuerunt, Clarocampus in Dantumano territorio, Fosuerdia & Mariæ hortus in Feruerdiano, Doccumanum in oppido suo, Gerriconium in Collumano, apud Ostergoos: cœnobium vetus in VVonserano, Ludinkerchum in Franecensi, Lidlumania in Barrano, Taboriticum in VVymbritzano, Hemelum in Geestano, apud VVestergoos. Quorum ædificia sola æquata nupero bello, reditus omnes in ærarium publico ordinum decreto versi. Ceterum alius longe, quam iam est, huius regionis habitus, aliáque forma quondam fuit. Nam longius extra id, quod nunc extat, litus agri procurrerunt versus insulas, quæ octonis alibi, alibi senis, aut quaternis pass. millibus à continente hoc tempore recedunt

(hæ ſunt Scellinga, Amalandia, Schiermonicoga) quondam etiam cum iiſdem cohæſiſſe feruntur, quanquam humiles, & riuis ſtagníſq; crebris diuiſi: Et quæ nunc cõtinentibus agris vbique inter ſe iuncta ſunt Oſtergoa & VVeſtergoa, ea profundo, latoque maris influxu totis lateribus dirimebãtur: ad cuius influxus oram, eo loco vbi iam Berlecomum eſt, oppidum fuit mercatorum frequentia ob inſignem portum percelebre: Vtgõgum dixere, quod nomen in parte vici eius etiam nunc reliquum, veſtigiaque oppidi nondum penitus obliterata.

Ad hæc quidquid ferè paluſtrium aquarum in Oſtergoa ac Silueſtribus erat, aut è vicinis lacubus in orientem ſe effundebat, id collectum per Lanicam in mare efferebatur, amnemque illum, qui iam pene exaruit, vixque riui nomẽ, antequam in vadum exeat, tuetur, profundum & magnis claſſibus nauigabilem faciebat. In huius amnis ripa, quæ longius tum à continente in aquilonem prominebat, emporium fuiſſe tradunt, qui res vetuſtas eius loci memoriæ mandarunt, Eſonſtadij nomine, cum portu receptandis quãtiſuis claſſibus idoneo: quod iam cum ſolo, & cum ipſa pene memoria interijt, ac Lanicæ oſtiũ ſine certo alueo in vadũ incertum ac breuia abijt, quantumque abradendis terris ſpacio adiecit ſuo, tantum altitudinis contrà perdidit, vt nauium maiorum curſui prope totum ſit ætate hac noſtra inidoneum. Quæ quomodo, quòue tempore verſa omnia ſint, oppidáque perierint, ſuis locis in

hiſtoria

historia nobis dicetur. Post Lanicæ æstuarium, & Gerriconis cœnobium, situm ad alueū eiusdem penè emortuum, quem limitem agri prioris designaui, Groninganus ager sequitur, longóque litoris tractu non minus quinis milliaribus secundum latus Boreum ac vadosa æstuaria in ortum recta porrigitur. Inde in meridiem se referens Amasi fluminis ostio, ac sinu illo, quem Dullartum à fluctuum rabie nominant, ortiuo latere clauditur, sed sinuosis admodum litoribus. Nam primum à Septentrionibus, vbi sensim per aliquot passuum millia descendit, ad portū ferè Delfsilanū, inde rursum in ortum conuertitur, Amaso flumine oram radente: mox, ad Dullarti initium in terras se insinuantis, velut linguam aut cuneum efformans, cuius in extremitate Reida vicus situs est, inter meridiem et occasum aliquousque. deinde, quasi incitantibus se in terram fluctibus, vlterius etiam in occidentem longo spacio litus retrahit: iterumque breui flexu in ortum redit, atque eodem, pene quo in occidentem ierat, spacio, in quo Midwoldicum fanum quatuor turribus conspicuum se offert, rursum procurrit: postremò alijs etiam minoribus sinibus receptis ad terminum Austrinum contendit, vbi cœnobium est Hilligerleum, Hispanica clade nuper nobilitatum. Ab eo termino per palustria & arenosa loca ad Ostergoæ limitem recurrit, quod latus eius est omnium maximum, & XXVI. millib. pass. non breuius. Ager totus dimidio ferè, quàm superior, minor:

nor: argilloso plerumque & hubere ad pascua pariter et frumenta solo. Palustris tamen et nemorosus, quà Dullarto adiacet, quàque Ostergois ad meridiem cohaeret; sabulosus, quà Drentiae coniungitur. Hanc ego regionem à Lauica in Amasum & Dullartum, minoris Frisiae nomine interdum affectam, auorum nostrorum memoria reperio. Iam vsus dudum inualuit, ab vrbe insigni atque omnium Frisicarum amplissima, siue quod in solo eius haec sit ad austrinum limitem, (id quod in litem trahi à nonnullis video) siue quod foederibus antiquitus connexa, Groninganam vocitare. Diuisa quondam in plures prouinciolas ceu populos quosdam minores, legibus & imperio inter se distinctos, quos tamen commune foedus, & respublica quaedam maior in vnum rursum colligebat: Cuius rationis ne nunc quidem vestigia interierunt. Eos porrò populos in duas velut classes, sed impares, fluuiolus distinguit, qui collectis ad vrbem Groningam per diuersos ex Drentia & Fredoualdys venientes riuos aquis palustribus, vbi primum per quinque passuum millia longè ab vrbe ad VVinsumum, vicum peramplum, in septentrionem cursum direxit, inde pari ferè spacio, aut paulo etiam maiore in occidentem reuersus, atq; interim toto itinere pluribus etiam emissarijs auctus, & mire perplexis flexibus sinuosus, in Lauicae aestuarium satis profundo alueo se eijcit, aggeribus ad exitum vtraque à ripa praecinctos contra exundationes maiorúmque nauigi-

orum ad mœnia vsque oppidi patiens, haud paruo oppidanorum commodo. Riuum vulgo vocant ab arenarum imbribus cognomine imposito. Populorum nomina, situs, ratio ita habent. Ad occidentem fluminis, Langoualdij Ostergois finitimi, complexi vicos fanis insignes XIII: *Fredoualdij Siluestribus ac Drentia propinqui, vicis* X. *comprehensi, tenui in solo vtrique: Hummezij in latere æstuarij Lauicani ad effluxum fluminis iam dicti, eluuionibus ad* VII. *iactum vicos redacti, sed agri felicis: Medachij, ad eiusdem fluminis ripam introrsum magis pertinentes, in vicos* IX. *in solo omnium vberrimo sparsi, ex quibus quinque Abbati Adouerdico vicino suo parent. Hos & octopagicos vocatos, & Hunesgonijs sequentibus accensos olim deprehendo. Ad Orientem amnis deinde reliqui Hunesgonij secundum litus regionis boreum longo tractu extensi, atque hinc interiora versus Hummerzijs et Medachijs pariter aduersa in ripa secundum totam amnis lõgitudinẽ oppositi, donec in proxima vrbis Groningana, & in riuum Dammonensem meridiano latere incurrerint, latis simul, pro modo priorum, & omni ex parte tum natura, tum hominum opere bene cultis finibus, quippe quibus non minus* LV. *vici cum singulis fanis contineantur: Distincti in præfecturas minores quinque, quarum ea, quæ ad ostiũ fluminis Groningani, vadũmq; Lauicæ sita est, Marnẽsis dicitur, altera Vbbingana secundũ superiorem fluminis partem Groninga in Corũ vicina:*

ter-

tertia, quã mediam vocãt, priorib. cõfinis, fluminis ripã, quà in oceaãsum se vertere incipit ad litus boreanu pertinẽs: quarta ab aggere interiore cognominata, in aquilonẽ ab oppido vergẽs, riuóq; alteri maiori in caciã ventũ ab vrbe defluenti cõtigua: postrema, cũctis priorib. maior per quina pass. Millia iuxta litus idem exterius porrecta, parique fere spacio intus patescẽs: Finelingij Hunesgonios ad ortũ sequentes in Amasi ora, similiter in duas diuisi partes, quarũ prior, XXXI. vicos complexa insignes, nulli superiorum fecilitate cedit, tum ob terræ bonitatem, tum ob commoda fluminis vicini: altera vicis rarior, quos IX. tantum habet, palustri solo sitos, in austrũ priorem sequens, per quam ob ortũ venientibus iter Groningam est: Eam Dursualdiam proprio nomine appellitant. Et ex his quidem duo postremũ memorati populi cum agris suis à duobus amnibus aut riuis vetustis Huneso & Finela, quorum iam memoria cum alueis obliterata, appellationem sortiti. A Finelingijs præfectura vetus ab Amaso fl. initio sumpto, dehinc ad Dullartum sinum toto eius occiduo litore strata, vimque ab eo quondam & iacturam passa maximam, agris ac vicis absorptis, vt è magno horum numero vix XVII. hodie semilaceri mutiliq; supersint: quà de calamitate alius nobis erit dicendi locus: ciuitati vicinã à CC. iam propè annis patens. Huius austrino limiti ad Dullarti finem VVesteruuldij connectuntur, Reideriorum quondam pars inter sinum & Amasum incolentium,

vicis habitatiu. solo, nisi quantum sinui Dullarto proximum est, fere exili paludosoque: in quos imperium legitimū habuit multis seculis Addingia familia nobilis VVedda, arcis vetustae eodē in agro domina, VVesterualdico cognomine, posteris quam gētili notior: nunc ad Arenbergios omnia translata: postremò suburbanū territorium regionis totius limitem ad austrum longo tractu contra Drentiam tuens, vicos ambitu suo continens, XII. *cœnobia duo, ambiguo inter Drentiam ac Frisiam nunc expositam iure, quibus se debere hinc atque inde decerptis quibusdam partibus coagmentatisq; videtur: lingua tamen, legibus, institutis per multa nunc sæcula illam magis quam hanc referēs. Antiquissimi eius rectores Gronenbergij ferūtur; ab his ad Seludreicos; a Seluerdicis, vicissim ad Vltraiectinos, Geldros, Burgundos ordine peruenit: Burgūdi postremò Senatui populóque Groningano, nihil imminuto veteri vicinorum iure ac libertate, attribuerunt. Atque huius in solo, vbi arenis gleba pinguior iungitur, editiore in dorso inter camporū humilia, linguæ instar se porrigente, sedem habet* GRONINGA; *quam dixi, non maxima solùm inter vrbes, quas Frisia amplectitur, sed nomine etiam & potentia & rebus gestis, & specie quoque ipsa antecellens. Forma reip. in vrbe Aristocratica est, Democratiæ mixta; quam si cui cognoscere atque aspicere propius libuerit, is neque absurdam esse, neque contemnendam deprehendet: Magistratus,*

quiue alij partem aliquam reip. tractant, per suffragia lecti omnes, alij bienne, alij annuum munus habent, pauci perpetuum. In his Senatus XVI *virum, e quibus Consules quatuor, cæteri senatores, toti reip. præsidens: Quatuorviri iudices, cum Legato regio, prætoriam potestatem habentes in omnem agrum vicinum, ex ordine fere consularium: concilium delectorum iuratum* XXIIII. *viris constans, & in his triumviri concilio præfecti, eiusdemque oratores: omnes media sui parte collegijs suis decedentes quotannis, totidemque alijs surrogatis locum dantes, quos sorte ducti e concilio iurato viri quinque in senatorio ac suo ordine legunt, senatus vero in ordine iudicum, & hos fere consulatu tum abeuntes. Deinde ædiles tribunitia potestatis duo, velut plebis patroni inprimis intercessionis iure pollentes, a collegiorum plebeiorum præfectis designati quotannis, aut etiam, si operam ijs probarint suam, in munere eodem continuati: tum ipsi collegiorum horum præfecti, terni in collegijs singulis, a quibus similiter ipsi quoque quotannis eduntur, numero omnes* LIIII. *quorum* XVIII. *Seniores, qui auctoritate præstant, singuli nimirum singulis in collegijs, cæteri capita collegiorum vulgo sunt dicti: præterea Octoviri duplices, hi mercantium & vendentium, itemque nauiculariorum controuersijs cognoscendis præpositi olim, ac in his Senior, quem sic vocant, actor in collegio præcipuus, iurisque ciuium in mercando, aduocatus ac assertor:*

alteri, regionū vrbis magistri, bini in regionib. singulis, censuræ ciuium præfecti, prouidentésque ne quis ædificās, aliudue huiuscemodi faciens opere suo publico priuatóue alterius iuri officiat, ne quid impedimenti deducendis aquis aut sordibus in ciuitate existat: Denique sclopettariorum præfecti quatuor a senatu creati, curare soliti non solum ad arma ciuium & eorum disciplinam quæ pertinent, sed etiam ne quid à pistoribus aut ijs qui cereuisiam coquūt, fraudis committeretur, ne quæ iniqua pondera mensuræue in officinis haberentur. Quæ omnia nunc ad centuriones oppidanos octo, qui his successere, translata sunt. Cæteros mitto. Populus oppidanus moribus comis, blandus, solers, industrius, à literarum cultu & captu non abhorrens, neque abiecte de se sentiens, ideóque in veste & victu sumptuosus, imperij cumprimis auidus, ac eius ce gratia quidlibet suscipiēs & perferens: pertinacissimus verò in tuendo iure suo & libertate contra oppressores, & cuncta potius quàm seruitutem perpetiens.

Pauci nunc in populo Frisij, plures è conuenis orti, multo plurimi verò aut VVestfali aut Drentini: inde velut soboles perpetua ciuitati sufficitur. Olim tamen ita obseruatum, vt ad consulatum aut ordinem senatoriū nulli facile, nisi antiquis, partim etiam nobilibus familijs, quæ complures ex agro in ciuitatem concesserant, nati, aut alioqui insignibus commendati dotibus admitterentur. Quæ ratio quamdiu valuit, & pax cum vicinis, quos idem sanguis

sanguis oppidanis miscebat, immota, & fortuna ciuitatis prospera fuit. Ea proiecta, cuncta reliqua etiam in contrarium iere. Vrbs ipsa fossa, valloque terreo maximæ molis et propugnaculis munitissima, ac prope inexpugnabilis; nec unquam ab hostibus CCL. intra annos aperta vi, semel ab exulibus, & Kenone Broecmerio per insidias capta: vici eius recti, lati, amœni, & quidem ad fora, quæ duo sunt, magna ex parte pertinentes: è quibus sex etiam singulis a portis recta linea ducuntur: ædificia splendida, & supellectile nitentia: fora spaciosissima, imprimis id quod latum vocant, Curiam cum œnopolio ambiens: fana in vniuersum septem, sed parochica tantum tria; quorum antiquissimum formæ rotundæ, ac arcis in modum validis parietibus structum, VValburgi virgini sacrum cum puteo perennis, & ad summi labri altitudinem perpetuò scaturientis aqua: alterum ab amne dictum, in extrema fori piscarij area situm: tertium Martinianum longè splendidissimum foro præcipuo accubans, cui turris imminet firmissimi operis, ac ob altitudinem raram etiam nunc, quamuis fastigio excelso mutilata vi ignis, latè spectabilis. Ex ceteris, quæ monasticis familijs dicata sunt, duo quoque peregregia & splendida, Franciscanum in oppidi ferè medio, et Dominicanum Iacobæi ordinis: reliqua minora. Verum vix quicquam vrbe tota iucundius, quàm frequentium hortorum & frugiferarum arborum insignis amœnitas in ipsius vrbis sinu, passim ædifi-

cijs interiecta, & se proferens, aspectu pariter & vsu delectabilis. Annonæ forum in vrbe omnis generis copiosissimum quotidie, atque ex eo precij penè vilitas. Quod sanè ex iure illo per fœdera olim acquisito, & per longissima temporum spacia vsurpato hactenus, quo de iure in historia scribemus, non minima ex parte existit. Adiuuat etiam plurimum fluminũ aut riuorum oportunitas, omni ab regione agri ad oppidi huius mœnia velut humana opera coëuntium, atque hinc in diuersa supra infraque porrectorum. E quibus is, quem ante descripsi, onerarias etiam è maiorum genere ferens, alter ab oppido contra æstiuum ferè ortum defluens, & ipse non lenunculis solum & scalmis, sed actuarijs quoque mediocribus nauigabilis, assiduisque remigantium aut velificantium commeatibus perstrepens, spacio duorum milliarium Germanicorum ac dimidij confecto per Fiuelingios in Amasum exiens ad locum cui Delfsilæ nomen à canalibus per quos exit, datum: quo loco portum efficit toto eo latere commodissimum, ac penè vnicum. Porrò ad hunc riuum alterum regionis oppidum est Dammona, cognomen riuo tribuens ad duo pass. M. ab Amasi ripa loco fœlice situm in Fiuelingijs, à riuo ipso diuisum, amœnum, & ædificijs præclaris, sed nullo nunc mœnium honore, id quod Groningensium liuori se debere queritur: quorum contentione factum sanè, vt bis terue iam centum proximos intra annos excitatum in ambitu eius vallum in nihilum

bilum semper reciderit. Reliqua per agrum vici tenent singulis cum fanis, plus minus CLX. *quorum non pauci eâ magnitudine & cultu sunt, vt oppidula videri poßint. Ex his VVarfumum, Bedumum, VVinsumum, Vthusa in Hunesgonys: Northorna, Visfleta in Longoualdijs: VVinscota, & quondam florentißima Miawolda, at nunc Dullarts iniurys pene desolata, in præfectura veteri: Loppersũemũ, Berumum, Farmsumum, & quæ nominata iam ante est cum portu suo Delfsila, in Fiuelingijs. Et hæc quidem multo impendio & labore, decreto Ordinum Belgicorũ nuper vallo & fossa circumductis, spacioque ampliato in oppidi pene iusti modum redigi cœpta, ad premendos atque in ordinem cogendos Groningenses. Distat hic locus ab vrbe Emdana, quæ aduersa in ripa Amasi nobis memorabitur, ad passuum millia* IX. *Egregia porrò ædificijs ac opulentia, monachorum & sacrarum virginum cœnobia in agro sunt numero* XXV. *ante cætera verò Adoardia in Medachijs, quinque pagis imperans, famosisque opibus inclita, & superbo imprimis fano visenda: ab eo vetus ad Dammonam, & alterum in Marnensibus, deinde VVarfumum, Rottumũ, Thesinga, Silouerdia, Grisomonachum, VVittowerumum, Hilligerlaa, Schilwolda, postremò Iessaum non procul pomerio vrbis Groningæ positum in præfectura suburbana. Nec ad hæc, quod mireris, regum aut principum liberalitas quicquã cõtulit. sed rustica plebis studia, paucorumque No-*

biliū ista ſanè pro re, ac agri modo maiora cōgeſſere. Atque hiis omnibus ſi quis addat nobilitatis domicilia toto agro ſparſa, inueniet nihil ad eius pulchritudinem ac fortunam penè poſſe adyci. Friſiam occiduam ab Oriente hyberno excipit Drentia, Groninganos à meridie: regio occidua Friſiæ quantitate pene par, ſed opibus & cultu multò inferior. Ab Auſtro Sallandiæ partem, & reliquæ Tranſiſelanæ cum Tuentia habet. Ab ortu brumali, Benthemēſi prouincia, ab æquinoctiali, diœceſi Monaſterienſi clauditur. Ad Auſtralem limitem haud procul Vidro flumine oppidulum habet Couerdiam cum munitiſsima arce, caput prouinciæ: vnde breuiſsimum iter, in Benthemenſem agrum: Nec longè diſtat Herdeberga oppidum ad eundem Vidrum, Vltraiectini iuris. Vnde per paludes vniuerſam pene regionem in circuitu obſidentes, niſi qua Groninga aditur, anguſtæ viæ ſunt traducendis exercitibus incommodæ. Reliqua vici occupant, quorum quidā nec parui nec inelegātes ſunt, qualis eſt Runa oppido quam vico ſimilior, in ditione nobilium Munſterorum, dignitatis titulo ſuprà communis nobilitatis gradum illuſtris. Eelda etiam Groningæ vicina aliquot nobilium ſedes: Et ante Eeldam Rolda, Deuera, Andlod: Cœnobia monaſtica duo, Aſſera et Diclinga. Ager paſsim frumenti ferax, quanquam ſoli arenoſi, atq; ideo paſcuis non æque cōmodi. Paruit multis ſæculis Epiſcopo Vltraiectino, Imperatoris donatione, aut vi armorum nixo, à quo præfectū

acci-

accipit. Nec vero à rep. tantum Frisiorum communi parendo Episcopis, sed & à lingua, habitu, moribus ac plerisque institutis iamdudum tota recessit, nomenq; gentis pene cum rebus amisit. Quanquam vestigia adhuc supersint haud obscura originis ac cognationis pristinæ: ceu sunt, libertas maior plebis rusticæ in hac, quàm in regionibus alijs. onerúmque summa immunitas; iudiciorum quoque ratio Frisicum morem redolens; venationum et aucupiorum ius integrum & liberum cuilibet, qui modò res soli illic possidet; aliáque similia. Ager omnis arenosus aut palustris, frumento, nisi qua vligines aut ericeta tenent, felix, ideoque horrei vicem ciuitati Groninganæ præstans. Commemoratione dignum videtur, notatum quoque ab alijs, quod in regione hac ingentis molis saxa complura, quæ nulla vectatione, nulla vi hominum illuc deportari potuisse ob magnitudinem credas, congesta inueniantur: quorum ea dispositio est, vt aras referre videantur. nam iacentibus nonnullis alia ijs imposita sunt plana, relictumque foramen angustum, per quod reptare homo possit. Fabula fert, paganos quondam humanis hostijs litare solitos ea per foramina mactandos homines transire coegisse, & stercore, alijsque immundicijs coniectu vulgi fœdatos in transitu, constitutosque ad aras immolasse: eum ritum ad Bonifacij episcopi Vltraiectini tempora durasse. Qua ob causam etiam nunc turpe nomen foraminibus illis apud incolas restare putatur.

RE-

RERVM FRISICARVM HISTORIAE

Liber Secundus.

P*Roxima inde regio, quæ à sinu Dullarto, Amasique exitu in Visurgim secundum litus se porrigit, Monasteriensium & Oldenburg. agro à meridie clausa, Orientalis Frisia hodie propriò nomine dicitur, addito comitatus titulo: Ea Populi continentur* XI. *Reiderius, Transladanus, Mormerius, Lenganus, Amasanus, Brœcmerius, Auricanus, Nordanus, Harlingius, VVangrus, Ostringius, Rustrus. Primi à VVesternaldijs Reiderij inter Dullarium et Amasum incolunt: quorum vici cum fanis, si fora annumeres, sunt* XX. *cæteri ferè totidem: omnes,* VII. *aut* VIII. *demptis, Amaso assidentes in pingui gleba. Non pauci etiam præter hos aquis hausti, quo loco nunc sinus est ille toties iam dictus: inter quos præcipuus Reiderwolda, duobus quondam templis insignis, & plurimis domicilijs virorum nobilium: deinde Torumum ad sinus initium, ciuitati quàm vico*

similius

similius, quod & magistro cudendæ monetæ, & auri argentique fabris VIII. *quondam, cùm fortuna integra esset, sedes præbuisse perhibetur. De quibus omnibus totaq; serie, & causis illius mali alibi dicere prolixè constituimus. Reiderijs trans Amasum aduersa in ripa fluminis respondēt Transladani & Mormerij in ortum, Amasanorum pars in Arctū versi. Transledanos maximè ad meridiem sitos Leda amnis, (qui in Monasteriensibus supra Oithā & Clopenburgum ortus, pluribusque aquis nauigabilibus receptis in occasum tendens Amaso confunditur non procul infra Leram,) à Mormerijs separat relictos ad sinistram: vnde nomen, quod trans Ledam agāt. Ager eorum, præterquam quod Amaso propinquat, cui parti Dycrima cognomē est, quodq; inferius ad Ledā iacet, paludibus ferè horrens, & frugibus æquè ac pabulo malignus, imprimis vbi in meridiem declinat, vicis habitatur* XVII. *in quibus fana sunt, raris sanè pro finium spacio: cuius in fine ager alius Sageltanus, priore etiam infelicior, vt cui in solo cespite fodiendo ad ignis fomenta censuis sit, iamdudum Monasteriensibus parens, licet & iuris olim, & nunc quoque idiomatis Frisici, plusculum verò libertatis, quam aut trās Ledani, aut cæteri vicini Frisii retinens, tribus parochijs cum totidem fanis habitatus, addito in ipso Transledanorum aditu cœnobio Ioannitarum Rhodiēsium, diuisus flumine nauigabili, quod per Transledanos porrò means Leda tandem ad M.*

pass.

pass. supra ipsius & Amasi confluentem miscetur. Mormery non minus VIII. pass. millibus ab Amaso in ortum extensi, donec Oldenburgenses attingant, Ledam in meridie: Auricanos ad boream habent, latitudine varia, sed ubi media ad pass. Mill. IIII. Vocabulum his a soli palustris natura, quo prope tota squalet regio; pauculis modo arenosis campis, quos ad frugem exercent, & magno labore cogunt incolae, intercurrentibus. Populus quondam Foccuconis ductu ad arma induratus & manu praestans, quod Nicolas Bremensis Episcopi, aliorumque fortuna testatur. Lengani in ortum solstitialem Mormeriae annexi difficilem admodum omni a latere aditum habent per paludes, quibus in ambitu tanquam moenibus circumsidentur: Oldenburgicis VVesterstedae venientibus oppositi in ortu, saepeque incursiones ab his hostiles passi: quam ob causam arx quondam in ipso regionis ingressu, contra incurrentes structa. Ager nec latus, nec sationi aut pecori pascendo latus: viculi x. fanum in meditullio vnum, plebs ferox & indomita. Porro vbi in occasu desinunt Mormerij, illic ager incipit Amasanus, longeque ad passuum millia vndena Amasi ripam in Zephyrum sequitur, atque inde vicissim per sena millia in boream se erigit; iterumque in ortum recurrit, omnium, qui in Orientali Frisia sunt pulcherrimus haud dubie, & felicissimus, siue soli vbertatem respicias, quae summa est, siue pagorum multitudinem & speciem, siue hominum mores.

Pagi

Pagi numero paulum infra L. & eorum complures multarum regionum oppidis haud impares: fana illustria, arces virorum Nobilium, præter eas, quas Comes tenet; nec pauca, nec despicabiles. Atque hanc eius felicitatem tum riuorum adauget copia, qui scaphis et lintribus meabiles omnem pene agrum pererrant, tum portuum quoq; commoditas. Portus sunt Oldersheimus, Emdanus, Larletanus olim haud vilis, nunc oppilatus, Noccanus, Grethanus, Eidelsheimius: Et hi quidem vltimi duo in arctoo, reliqui austrino in latere. Origo nominis non aliunde, quam ex Amaso flumine, cuius alueo natiuo ad austrum, æstuarijs ab occasu & borea clauditur. Quanquam de boreo limite qui æstuarium solum dixerit, vix satis dixisse pro rei natura videatur. Nam ex Oceano veniens alueus tum ingens tum profundus inter Borcumum & Iuistam æstuaria ingreditur, eaque permeans per passuum millia x. nauibusq; liberrimum & tutissimum cursum præbens, vbi continenti propinquare cœpit, inter Amasana superiora, & agrum Nordanum terris se insinuat modico spacio: ac Grethana potissimum litora stringit: nec facile tantæ molis nauigia inuenire liceat, quæ subire eum sine periculo haud possint. Rectus maxime, sineque breuium flexu ac ambage. Hunc Orientalis Amasi nomine afficiunt vulgo homines nautici: in quem riui maiores per claustra sua effusi, hos, quos dixi, portus duos egregios efficiunt. Nec vsquam tota Frisia latioribus quam hic,

profun-

profundioribúsque vadis ab insulis litora dimota reperias. Hinc iam Broecmerij in æstiuum, & quondam pars horum Auricani in æquinoctialem ortum ab Amasanis magno & vasto spacio proiecti: quorum ager, vbi Amasanis cohæret, & propriè nunc Broecmerius est, mediocris ad culturam, nec infrequens vicis, nec opum expers, imprimis verò fanorum magnifica specie supra ruris modum illustris, ac memorabilis: cætera, quà in Eurum magis vergit, raro cultore, propeq; in solitudinem abiens, saltibus ac paludum vastitate obsitus, præterquam in meridiano limite. Vici omnes plus minus XX. *quibus fana sunt addita: reliquorum etiam modicus numerus.*

Ad boream deinceps Nordani succedunt ipso in litore, initioque angusta à fronte contra zephyrum sumpto, cõtinuo inde in ortum solstitialem secundũ æstuaria maris inter insulas et continentem diffusa non minus quàm per pass. milia VIII. *porriguntur. optimo sanè, & pabuli segetisque æquè ferace, nisi quantum ab ora recedit longius in solo. His peculiare est, sparsim potius per villas, quàm vicatim habitare, quippe qui præter Nordam, regionis caput, quinque solum vicos circum fana collectos tanto in spacio complectantur. Nordanos Harlingij excipiunt per dena pass. millia longius in ortum litus tenentes, latitudine alibi dimidia, alibi maiore: in quibus vici* XVI. *cum sacris ædibus, oppida duo, viculi sine æde non paruo præterea nu-*

numero. Ager quo litori propinquior, eo melior, sterilescit interius, donec tandem in ericeta ac desertas paludes ab Auricanis occurrentes meridiano in latere desinat. Litus fere importuosum, praeterquam ad Funixanũ emissarium, non procul ab Harlingiorum fine. Nam Accumani riui exitus item Bensani, VVerdumani, aliorúmque adeo exiles sunt, vt in portubus numerari non mereantur. His omnibus Esenae domini imperant. Finis eorum riuus, inter Berdumum & Middocham vicos ad exitum contendens. Ab eo riuo VVangri ad Iadae latißima aestuaria a Septentrionibus in meridiem intra terras influentia iacent, planis vbiq;, & vbique vberibus campis. Quorum litus molliter primum in aquilonem, pauloque post in aestiuum ortum per VI. *paß. millia incedit: inde rursum contra austrum magno spacio, atque iterum in Libonotum pene pari descendit, donec in Madam incurrat, flumen minutum, Cnipensium ditionem, quae proximo litoris flexu iam dicto incipit, ad meridiem finiens. In eo tractu omni fana sunt cum parochys* XVI. *quorum tria ad Cnipenses, reliqua ad Ieueranos pertinent: portus item, nomen qui habẽt, duo; Inhusanus in eorundem Cnipensium potestate, Hocanus illo nobilior, situs eo loci, vbi in meridiẽ recta progredi ora desinit, in Ieueranorũ: vterq; vero in Orientali regionis VVangrorum latere. Interius Ostringij meridiem versus VVangris succedunt, haudquaquã pari terrae felicitate: si dempseris eam*

particulam, quæ sub Godensium nobilium imperio in sinum Iadanum procurrit. Cæterùm diuisi in Ieueranos, & Friburgios æquis ferè partibus & pari vicorum numero. Quanquam de Friburgicis dubitari video à quibusdam, Ostringijsne adscribi debeant: sed nulla, quãtum ego existimare possum, ratione. Apud hos vicus Repsholtanus duobus quondã templis & collegio Canonicorum insignis; at iam alterum tãtum templum, cum ruinis maximæ turris, ægrè conseruans: Apud illos Veldense cœnobium olim magnificentissimè structum voti causa, turrisq; ædi addita raræ molis, atq; ob altitudinem longè lateq; prospicientibus patens, quæ nunc penè sola ex ædificijs reliqua, quãquam sine fastigio, veteris magnificentiæ memoriam tuetur. Cæteri Friburgici in austrum vergentes eousq; procurrunt, vt Iadæ sinus intima, quibus contingunter, in ortu, Auricanas solitudines in occasu habeant, propèque occursu mutuo, nisi obstent inuiæ ac vastæ paludes, velut obsides à natura interiectæ, in Lenganos redire velle videantur: ad quos ab vltimo horum angulo circiter duarum horarum itinere difficili transitus patet contra solem meridianum, quemadmodum ad Stracholtanos Auricanorum eo latere extremos via paulò longiore, in occasum brumalem. Postremi in ortum sunt Rustri in Visurgim vsque à VVangris, & Ostringijs pertinentes, medio nunc Iada sinu cum pernicie hominum & agrorum in partes scissi duas: è quibus qui cis Iadam, nomen ve-

tus simpliciter retinet: vltra Iadam, Butiadæ, id est, Transiadani & Stadlandi vulgo nuncupantur. Iada fluuiolus quondam minutus, ac vix nomine hoc dignus, primum palustribus ortus locis, cum modico spacio agros secuisset, pluresque in se ex corriuatione recepisset aquas, in æstuaria vicina vastissimæ magnitudinis effluxit: Deinde sæuitia maris ijs locis crescente, recurrentibusque sæpe tempestatibus, publicique cura per discordiam neglecta, ruptis ac disiectis aggeribus aquæ in terras humiles immissæ, hæ alia post alias absorptæ, sinus locus primum non magnus factus, postremò fluctuum vi industriam hominum superante spacium hoc ingens apertum.
Cisiani post Madam riuum, quem dixi, freto Iadæ, per quod sinus æstuario iungitur, quodque traiectum in Transiadanos breuissimum habet, ob Oriente, sinus eiusdem spacioso à meridie terminati, Ostringijs in occasu finitimi, ex compluribus, quib. olim res eorum floruit, iniuria fluctuum ad tres tantum parochias rediere: relinquias verò nonnullarum etiam nunc ex proximo litore monstrāt, Amæ, Sedicæ, Oldebrugge, Dangasti in medio sinu, Banthæ litori prope contiguæ, tumulum tantū, qui sedem templo præbuit, ex vndis erigentis, Transiadani in boream primū se efferentes iuxta Iadæ æstuarium illud ingens maiore quā VVangria gradu deinde molli flexu litoris in ortum curuati, rursumque in meridē sensim prius, mox rectà secundum Visurgis ostium latere ortiuo reuertentes, occursuque Iadani sinus ab oc-

casu pressi ad IIII. *milliaria magna Germanicæ in Morimios usque in Comitatu Oldenb. descendunt. Vbi laxissimi sunt in borea parte duob. milliaribus: vbi angustissimi, vix duobus pass. millibus, cætera, ad* IIII. *pass. millia in latum patent. Hi in Butiadas & Stadlandos hodie discernuntur. Butiadæ tribus milliaribus Germ. a borea in austrum pagos* XI. *comprehendunt, summa vbique vbertate soli: isti reliquum tribus vicis obtinent cum arce Ouelgunna, ab Oldenburgensibus bello Saxonico regioni imposita. Morimios Visurgis accolas, qui Stadlandos continuo sequuntur usque ad Huntam fl. in Visurgim exeuntem non toto supra Ouelgunnam miliari, & Stedingios, qui post Morimios, quorum est caput Elsfleta, non procul Huntæ ostio dissita, tum Berna altissima ijs locis turri ac fano famosa, itemque eos, qui Iadæ sinus oram austrinam tenent, in quibus amplissimus est pagus Varela, regio verò omnis VVeda Frisica dicta, quanquam Frisij olim fuerint, tamen quoniam nunc ab aliquot retrò seculis oppressi ab Oldenburgijs ope principum aliorum, ac Comitatui eorum asscripti remp. mores, linguam suæ gentis deseruêre, in populis Frisicis amplius non censemus. Patet omnis hæc regio in ora ab Amasi ostio ad Visurgim non minus passuum millib. L. latitudine introrsum vergente plus quàm dimidio minore. In eius fronte occidentali* EMDA *est ad Amasum flumen, non solum Amasanæ, cuius*

in solo

in solo sedem habet, sed totius quoque litoris Frisici à Batauis in Danos porrecti oculus: siue opes eius spectes, siue ædificiorum pulchritudinem, siue situs commoditatem, siue negotiationum varietatem ac magnitudinem, siue frequentiam & cultum populi. Amasus, cui adiacet, mercator omnium rerum, quas Oceanus vectat, auidißimus, in Padelbornensi agro caput tollens, pererratis omnibus Monasteriensium finibus, vbi primum Frisiam attigit, in ortum paruo spacio, mox longius in septentrionem per sena passuum Millia meat, Transledanos à Reiderys separans: receptóque in hoc termino Lada amne prius dicto, in Circium deinde sinuosus & ingens inter Mormersos, ac Reidanos pari ferè spacio progreditur Olderschemum vsque: ab Olderschemo porrò iam latior etiam, ac tumidior, maximarumque nauium capax inter eosdem Reidanos ac Amasanos in Zephyrum defertur, per passuum prope millia IIII, *quoad Dullarto se commisceat: Inde rursum in septentrionem praecipiti flexu alueum retorquens inter Nessam insulam, & continentem, Emdam litori transuersò aßidentem, ac in longum porrectam petit, reiectusq; mœnibus huius in occasum, ab occasu statim in meridiem rursum, velut insula, in quam dixi, circumuenturus, rursumq; ab eo cursu in occidentem inter Groninganos & Amasanos medius, & iam planè spaciosus exit, postremò litoribus omnibus liber per vastum illud æstuarium, quod inter insulas & con-*

tinentem trium ingentium milliarium spacia se fundit, contra cori flatus in Oceanum euoluitur, Rottumo ad sinistram, Borcumo ad dextram insulis relictis. Et sic quidem olim: nostra verò memoria post Nessæ tergum incitans se eius fluctus itinere rectiore, relicta procul à dextris ciuitate, vadoq; inter insulam & mœnia inuectu limi pene effecto, in occidentem statim ferri incipiebat. Cuius rei gratia ciuitas sollicita, ne se portus commoditas destitueret, maximis impendijs & labore proximis annis trabes ab insulæ angulo continuas, atque inter se deuinctas in profundum defixit longissimo ordine, additis vtrimque ad operis firmitudinem ingentibus lignis in obliquum depactis, ad exlcudendum eo latere à Dullario flumen, aquásque eius in pristinum reducendas alueum, non irrito etiam nunc tantæ rei profectu, licet opere nondum perducto ad finem.

Ciuium res, quomodo nunc habent tempora, Consules & Senatores regunt, arbitrio Comitum lecti, quorum imperium sicut ipsi hi, sic tota agnoscit ciuitas: sed imperij huius modus lex, non voluntas. A senatu deinde VI. *viri sunt, armorum, vigiliarum, quietis publicæ curæ præpositi, bini in singulis partibus tertijs, in quas vrbs est diuisa, excepta Valdera, quæ velut noua vrbs veteri non multos ante annos adiecta, suos etiam sub præfecto Comitis, cuius illic imperiũ est,* VI. *viros habet. Et præter hos* IIII. *viri sclopettariorũ præfecti, quos sic vocant, in tra-*

tractandis sclopetis aut minoribus tormentis iuuentutem exercentes; publicáque loca, fora, vicos, portus, canales, & res similes, quæ ad exonerandam sordibus & cœno ciuitatem faciunt, curantes; imprimis ne qua confusio in nauibus exiſtat, dum portum subeunt aut relinquunt, vtque in hybernis earum seruetur ordo, prouidentes: quorum functio biennis eſt, duob. quotannis collegio decedẽtibus, totidemq; in locum decedentiũ ex ordine lautiorum ciuium substitutis. Ædilis quoque, fabris & fabricis publicis præpositus. VI viri item incendijs reprimendis præfecti, etiam bini in qualibet vrbis parte tertia: quorum munus, non solum operam dare ne quid detrimenti ciuitas capiat, neu quis tumultus exiſtat, incendio forte exorto, vtque id quàm cellerrime restinguatur, sed etiam, vt quæ iſtuc pertinent instrumenta publica priuatáque: itémque aquæ copia semper parata & expedita sint. Portorij etiam & cæterorum vectigaliũ magiſtri. Rurſumque IIII. viri ædiles annonæ quotidianæ, ponderumque & menſurarum omnium rationem habentes. Carceris denique præfectus, per ciuitatem obambulans aſsiduò cum miniſtris, & ſi quem tumultuari, aut aliud delinquere grauius deprehendit, in cuſtodiam trahens: omnes hi à Senatu poteſtatem accipientes, atque ab eo pendentes. Præter iſtos verò delecti ciuium XXIIII. velut compendium plebis totius, cuius patroni ſunt. Et demum collegiorum plebeiorũm præſides, in qui-

D 4 bus

bus nauticis summum locum tenent ob magnitudinem rerum maritimarum. In vrbem porro ex omni agro vicino collecti riui confluunt, pérque canales quatuor effusi alueos duos per mediam vrbē emittūt in Amasum, tantæ latitudinis ac profunditatis, vt maximas capacißimasq; naues magno numero intra mœnia recipiant & hybernis sedem præbeant. Illa verò propria ciuitatis laus, quod post pontificias tenebras, Euangelij rursum illucescente veritate, & auidè statim amplexa eam sit, & quanquam sæpè circumstiterint pericula, tamen constans in proposito, tuendáque doctrina ac cultus puritate perstiterit hactenus, atque etiam nunc immota perstet: quódque ea etiam in egenos suos liberalitate agat, vt peregrini in vrbem aduenientes, si quando memorari rem audiant, non historiam veram, sed fabulam se audire arbitrentur, vixq; in rem præsentem adducti fidem adhibere memoratis poßint: postremò, quod exulibus ob pietatem domo pulsis, Britannis, Gallis, Belgis confugium commune, & asylum, omnibus circum infestis, ipsa sola diu fuerit, perterritósque velut incendio elapsos, & omni destitutos ope benignè gremio suo receperit. Quæ si quis causam statuat tantæ felicitatis, qua hodie res eius in omni negociorum genere & copia florere cernimus (cuius ea magnitudo est, vt amicorum quoque, qui fauere debebant, inuidiam commouerit) is profectò à vero alienum sentire nihil videbitur. Mitto vniuersam

ἱυτιξίαν Ecclesiæ, ordinem pulcherrimum curandis rebus pauperum, ciuile & solers populi ingenium, minimeque factiosum aut turbidum, compositos eiusdem mores, &, quod mireris, in tanta nationum hic habitantium diuersitate, per tot annos sine vitio conseruatam concordiam. Quid dicam incredibilem nauium ciuitatis huius multitudinem in omnes Europæ partes commeantium? quid portus commoditatem? quid curiæ proximis annis structæ splendorem? quid munitiones operibus & loci natura validissimas? & contra hostilem vim penè securas? Distat hic portus à Delfsilano, de quo dixi prius, passuum millib. VIII. *Aliæ præterea ciuitates huius regionis; Norda imprimis in agro cognomine, Emdæ ambitu par aut maior, pulchritudine, opibus cultu haud dubiè proxima, quanquam mœnium expers,* XII. *passuum millibus rectà in boream magis recedens, intimóque in sinu æstuarij eius, quod Amasum Orientalem vocari demonstraui, sita, & ipsa etiam maritimis dedita rebus, populo frequens, omnium copia rerum ad vitam tuendam per se affluens, fanis quondam conspicua quatuor, mole & forma præstantibus, imperio consulari à multis retro seculis administrata, etiam ante Comitum initia. Deinde Aurica haud felici posita loco inter ericeta & saltus, solis prope nundinationibus ac mercatu pecudum fortunam sustentans suam, ad eam sanè rem oportuno admodum situ, in Frisiæ medio, ac vijs ad commeandum nun-*

quam non commodis: cæterum prioribus haudquaquam comparanda, nec nisi longo eas sequens intervallo: ad quas ipsas istiusmodi habet positum, vt triangulum ferè æquilaterum cum iisdem constituat. Tum Ieuera in Ostringiis eidem dedita studio, sine quo nec ipsa tueri fortunam posset: Esena porrò in Harlingiis: in iisdem VVitmunda medio prope inter illas itinere, oppidanis munitionibus carens. Abest Ieuera ab Esena oppido in ortum mill. pass. X, *à VVitmunda* IIII. *paulò plus: ab Aurica in Vulturnum milliaribus Germanicis* III. *Et oppida hæc omnia post Nordam arcibus ferè suis, quas in lateribus habent, quàm per se sunt illustriora. Fora ad hæc egregia, & mercatu celebria quinq.: VVenera quatuor ferè passuũ millib. a Monasteriensium finibus, vlteriusque quinque passuum millibus Iemgumum, Amasi in ripa sinistra, ac Reideriorum agro vtrumque, illud modicum cultu & fortunis, hoc oppidis haud vilibus par, binis nunc exercituum cladibus infame; amplissimum verò & splendidissimum Lera in Mormeriis, Ladæ amni, non procul exitu eius in Amasum, lunata forma longè assidens, sed longius etiam introrsum à ripa, iterumque in latus magno spacio se porrigẽs ne nunc quidem cessante incremento propè quotidiano: eadémque felicior, quàm est, hoc ipso quoque tempore sine dubio futura, si vti fortuna sua his proximis annis rectè sciuisset: attamen nunc etiam eiusmodi, vt cunctis a tergo cæteris, quæ inter*

Amasum

Amasum Visurgimque sunt, procul relictis, post Emdam soli Nordæ concedat, æmula prope fortunæ eius, nec quicquam magis obyci loco possit, quàm nouitas, quæ tanta quidem est, vt nuper adeo extitisse, atque ad celebritatem emersisse repente videatur. Olaerj *hem. ū deinde domicilio familia nobilis, cuius in ditione est, insigne, et Amaso quoque inhærens in ipso Amasanæ initio,* IIII. *pass. millibus supra Emdam, inque orbem pulcherrimè se colligens, quo nihil vspiam ad muniendum reperiri posset aptius. si munitionibus opus haberemus. Postremò Mariahana in Broecmerÿs, non tam per se (arctum enim & exiguæ fortunæ forum nunc est, si priora spectes) quàm fano admirabili ac raro, cum editissima, maximaque omninò molis turri hodie visenda. Sed sunt præter oppidorum munitiones, quas iam diximus, arces quoq; toto hoc agro complures collocata, hostium incursibus atque iniurÿs prohibendis.*

Quarum clarißima Auricana oppido suo cohærens, item Esensis, VVitmundana, Ieuerana, è quibus ipsa videntur oppida contigua, paulatim adiunctis ædificÿs, extitisse, munitißima autem Orthana in confluente Ladæ & Amasi, atque in conspectu Leræ, situ admirabili. Stichusa eundem ad Ladam magno supra confluentem miliari, vtraque in Mormeria, Friburgum Ostringicum, & iam in ruinis iacens Vplenga, Oldenburgicis obiecta, Berumana in Nordanis, Grethana in Amasana

ſana ora ad boream cum vico, & eo, quem ante memorani portu, poſt Emdanum optimo, Peuſumana eiuſdem in agri medio, ambæ ſine vallo terreo, Emdana in vrbis latere, ad Amaſum, Ouelgunna in Tranſiadanis. Atque hæ capita præfecturarum ſunt, in quas nouo instituto regionem partiri placuit, quibus præfecti præſident, à Comite, aut dominis alijs impoſiti. Præfecturarum ratio ac nomina ſic habent: Emdana duplex in Reideria ac Amaſanæ partibus: Grethana tota in Amaſana parte boreali: Orthana in Mormeria partim, partim in Reideria, partim etiam in Tranſledanis: Stichuſana in Mormeria, Traſladana ſuperiore, et Lenganis: Nordana in agri ſui parte proxima, arce carens: Berumana eodem in agro: Auricana in Broecmeria, & pagis circumiectis: Friburgica in parte Oſtringiæ ad intimum Iadæ ſinum: Peuſumana inter Emdanam et Grethanam media quatuor ſolum vicos complexa: hactenus Comitis omnes: cætera quo iure quáue iniuria à Comitatu, cui aſſcriptæ ab imperatore erant, dudum receſſere: Eſenſis, & VVitmūdana in Harlingijs: Ieuerana in Oſtringijs, VVangris, & Ruſtris Ciſiadanis: Postrema in Tranſiadanis, cuius caput Ouelgunna, bello Saxonico, LXXV. ante annos primum condita.

His porrò interiecta ſunt nobilium ditiunculæ complures, è quarum numero præcipua, Olderſhemia ad Amaſum, præter ipſum Olderſhemum parochias habens ſex: Cnipenſis in VVangria, pul- cherrima

cherrima cum arce, sede Baronis Cniphusij, parochijs comprehensa tribus: Dornumana in extremo agri Nordani angulo, Harlingia confini iuxta oram: Godensis inter Ostringios: Lutesburgica in Nordanis. Reliquas mitto. Cœnobia ad hæc plus minus XXX. *Sed memoratu præ cæteris digna, Silomonachum in Amasana medio, Alandia, Appinga, Dichusa, Blauhusa in agro eodem, Vallis Mariæ, quod & vetus cœnobium vocant, ac Dominicanum apud Nordanos, Thedinga in Mormerijs ad paludum vligines situ humili, Ila inter Auricensium nemora, Mariæ campus in Harlingijs Esenæ proximum, Veldense, quod dixi prius, in Ostringijs, non procul Ieuera distans.*

Populus vniuersus principis sui amantissimus, atque hoc adeo insitum habens, vt illius honori & voluntati, si æqui leges non excedat, omnia ferè sua posthabeat, eiusdemque fortuna metiri fortunam suam soleat. Et huc quidem vsque Frisia & titulo & re CXL. *ante annos verè libera, suique iuris, nec vllis omnino obnoxia principibus, & quamquam populis agrisque distincta variè, tamen generalium comitiorum societate, quæ à loco apud Auricanos Vpstalsbomica dicebantur, in vnam quasi collecta remp. Vltra Visurgim quæ deinceps restant, licet gentis quoque sint eiusdem, tamen aut in seruitutem dudum tracta sunt, aut à reip. & fœderum communione secesserunt. Quam ob causam nos quam breuissimè etiam ea perse-*

persequemur. Visurgim ex Rustris ubi traieceris, occurrit ager VVoerdensis, Bremensis diœceseos pars, nihil Frisicum amplius præ sese ferens, præter soli ingenium apprimè fœcundum nonnullasque libertatis antiquæ reliquias. Is ad Lunam fluuiolum ab ortu in Visurgim decurrentem patet. A Luna eadem in ripa versus septentrionē agellus sequitur alius eiusdem diœceseos, pascuorum bonitate luxurians, non longior quotuor pass. millibus, quem Gesta modicus item amnis, qui ab oppido Voerda archiepiscopi sede per inculta camporum veniens, compressusque hinc & illinc aggeribus in eundem Visurgim egeritur, medium intersecat. Ad hunc amnem introrsum Lea frequens & bene cultum forum adiacet.

Inde à duobus pass. milibus post Gestam VVorstenses initium capiunt, re ac nomine Frisij, secutique litus ab egressu Visurgis in aquilonem aut ortum solstitialem per XII. pass. millia penè ad Albis ostium porriguntur, ubi in ericetum vastum desinunt, quod Hadelerium vocant. Regio eorum haud multum lata parochijs occupatur VIII. villis toto agro sparsis. In aditu primo est vicus modicus VVedworda, sed sine fano, Dingensis parochiæ proxima pars; vicoque propinqua vestigia arcis ab Episcopo Christophoro Brunsuigio olim excitata, cui Lucifero nomen fuit, ipso extremo in litore. Vbi finis verò regionis, Spica est parochiarum ultima, in angulo, quo ericetum extremo aggeri committitur.

Vicorum

Vicorũ maximus VVrema in ora: deinde Dornumũ nundinationibus celebre interius. Ager omnis pinguissimæ glebæ aratro proscinditur quotannis, frugũmque mirè ferax est, pascua armentis prope nulla. Populus ferox, & armis supra fidẽ promptus, nec viri tantùm, sed & fœminæ & virgines, si res poscit: sæpéque ab eo fortitèr pro libertate pugnatum, præcipuè contra Episcopos vicinos, quibus iam paret ab annis LXVI. *sed parendi leges etiam nunc libertati proximæ. Quilibet vicus sibi præfectum eligit, qui ius dicat ex legibus patrijs. Iis præest vnus præfectus supremus ab Episcopo datus, qui ijsdem etiam legibus in cognoscendo est alligatus. Si contra fecerit, irritum eius iudicium. Arcem impositam non patiuntur, velut instrumentum seruitutis. Piscatio, venatio, aucupia, quæ sibi principes solis permissa vulgo existimant, ex more patrio, & omnium quondam Frisiorum communi, cuilibet indigenæ libera: Tributa intra modum: eorum augmenta irritamenta tumultuum & vindicandæ libertatis: Onera alia, quæ cæteros populos grauant, propè nulla: Nec audent tentare præfecti metu turbarum ac rebellionis. Prædia fere colonorum propria. Munifici & benigni erga hospites: diu, vt & reliqui Frisij, immixti ac sine exteris, quos nõ facile secum habitare patiebantur: iam ratio paulatim versa.*

Bibuli nimirum, & inter bibendum rixosi, ac facile ad pugnas & cædes prouolantes: Cædium verò & vulnerum maior adhuc ex priscis le-

gibus, quam par est, immunitas. Et tamen hi se liberos non esse queruntur, ad quos vicini etiam eiusdem gentis comparati, qui titulum libertatis praeferunt, verè seruire videri possunt. Moribus in consuetudine ferocioribus ac magis profanis, quàm pietas Christiana patitur. Bibendi autem studium plerosque facultatibus exuit. Fœminarum habitus ad deformitatem pellibus cuniculorum, felium, & similium animantium variegatus, quo tamen ipsæ mirificè sibi placent. Post hos Haderlerij iacent, ab angulo in quem se cuneat terra inter Visurgis & Albis ostia, aduerso Albi porrecti per ripam, in Ostam vsque flumen in eundem Albim se exonerantem: quo spacio milliaria Germanica satis magna comprehenduntur tria cum dimidio, aut passuum millia xx. separati a VVorstensibus ericeto, de quo dixi, quod in longum inter vtrosque procurrit, illis ad occasum, his ad ortum relictis, vbi latissimum est, trium horarum itinere patens: vbi angustum, vnius ferè cum dimidia. Hadeleria ager, quantus quantus est, triticeæ messi vel maxime est idoneus, nulli pene per Germaniam vt cedere hoc nomine putetur: pascuis rarior, seu quia gramine non æquè lætus, siue quod aratione magis incolæ delectentur. Sed est latitudine perangustus: sic tamen frequentem populum, & continuis prope villis ima serie per agrum medium procurrentibus habitantem, non modo alens, sed locupletem quoque faciens: postremò opum et sanguinis opinione etiam inflans.

Quod

Quod vel ex solo cultu corporis apparet. Sunt enim Hadelerij in veste, et catero ornatu fere splendidiores, quàm pro modo ac captu plebis rusticæ, propemodum vt nobilitatem hac in re æmulari videantur. Vnde iocus in eos, nullum in Hadeleria rusticum inueniri: panno optimo, aut serico corpus tegere quotidie, villoso fimbriare bis terne, cingulo cingi argenteo. Ab hoc inclusum magno eiusdem metalli pondere pugionem suspendere, eoque in habitu arare, serere, metere in more illis est: ædificiys non æquè splendidis, sed pro statu modo, vtuntur. Agri huius partem, quæ ad Septentrionem vergit iuxta Albis ostium, Hamburgenses, à ducentis iam annis, in ditione habent, inferioris Saxoniæ ducibus, idcirco quod piraticam factitantes ijs locis fouerent, armis extortam: quorum opus est Ritzebuttela arx, præfecti sedes, itémque pharus in extremo angulo excitata, qua terra hinc ab Albi, illinc à Visurgis æstuario in cuneum agitur, ad dirigendos nauium cursus: id nouum opus vulgo appellant. Reliqua, post arcem, donec ad Medenam in Albim exeuntem, & Aterndorpium, caput regionis totius, modicum oppidum, proximum Albis ripæ peruenitur. Saxonum principibus ijsdem etiam nunc parent. Domicilium illis arx in oppido pertenuis: imperium in populo tale, vt precario penè imperare videantur. Multa adhuc libertatis vestigia, optimúmque populo ius. A Medena, porrò in Ostam flumen spacio milliaris dimidij agri

Hadelerici quod restat, id solum in Episcopi Bremensis mansit potestate, cui olim totus ager paruisse dicitur: Eiusdémque Episcopi est arx Nyenhusa cum pago ad confluentem Ostæ Albisq́ posita, opus Ottonis Brunsuigij, qui diœcesim rexit ad annum Christi M.CCCC. *Vltra Kodingij sunt, eidem ripæ per pass. millia* X. *prætexti, quos Osta non à fronte solùm qua se curuans exonerat, sed ab latere etiam longo tractu claudit. Quo modo accidit, vt ager eorum angustus, verum mirificè ad vbertatem valens, ab omni ferè parte cingatur aggeribus contra fluminum eluuiones, sed maioribus multo contra Albim, leuibus aduersum Ostam. Finis est Friburgum pagus. Ab eo latißimus, & hortis prope perpetuis occupatus ager terræ veteris, vt vocant, aperitur, milliaribus Germanicis tribus cum dimidio in longitudine patens ad Buxtehudam oppidum Episcopi, latitudine non magna, Albim similiter pracingens: in quem, vt et in Kedingios, Episcopo Bremensi imperium est. Huius metropolis Stada ad Suingam flumen Albis accolam sita medio milliari à Kedingia limite, ac Friburgo distat. Cuncta hæc eis Albim nominis Frisici in hunc vsque diem sunt, quanquam alienis imperijs iamdudum parentia, & institutis ac lingua, VVorstensibus exceptis, in diuersum versa.*

Trans Albim deinceps contra Hadelerios atq; inde longius in Septentrionem surgentes latis agris Ditmarsi habitant, Oceani accolæ; quorum latus austri-

austrinum Stormarij in Holsatia Kedingijs oppositi, vnaque Albis fl. ab ortu reliqua Holsatia, à septentrionibus Eidora amnis magis latus quàm longè veniẽs terminat. Regio, quã tenent, millib. pass. XXVIII. *in longitudine patescens, latitudine media, pecori æque ac frugib. bona, quà litorib. aut ripis propinquat: qua intus vergit, aut arenis sterilescit, aut paludib. obsidetur exercituum itineri perinfestis; aut denique horrescit saltibus, id quod ad solis exortũ, vbi Holsatiæ se iungit, maximè ei accidit. Oppida Ditmarsis duo sunt, Heida & Meldorpa, fora etiam paucula, cætera in vicos sparguntur. Populi ingenium ferox, immite, inhospitale; imperium peregrinum, quod diu renuit, armisque etiam cum pernicie inuadentium fortiter sæpe à se auertit, haud libenter ferẽs: Viri, fœminæ æquè pro libertate quam multis sæculis incolumem tenuerunt, indignantibus nequicquam principibus vicinis, pugnare olim soliti. Verùm tandem, cùm à Danis, Holsatis, alijsque simul vis in eos ingrueret* XXX. *ferè ante annos, fortunæ cessere: ex quo tempore Holsatiæ principum imperium agnouerunt. Frisijne autem annumerandi sint Ditmarsi, si vetera spectentur, apud me quidẽ dubium non est: quanquã aliud sentiat Crãtzius. Cuius argumẽta sanè ad hanc allata rem ex idiomate linguæ, ac exercito cum vicinis Frisijs odio perquam mihi videntur exilia: quæ eodem planè modo & Transsleuanos, quos in Hollandia nunc esse diximus, & Drentinos, si quid mo-*

menti haberent, veteri Frisia possent eximere. Quod alibi est à nobis expositum accuratius, monstrataq; argumenta, quibus Ditmarsos suos vindicare Frisia facilè queat, partim ex situ, partim ex libertatis studio, longáque possessione, partim ex cæteris, quibus cum gente nostrate consentiunt, plurimis institutis. Supra hos in Boream Eidorenses sequuntur, gens Frisica peninsulam habitans contra occasum à reliqua Holsatia in pelagus proiectam pass. millibus XII. *latitudine impari, ab Eidora, quam dixi, fluuio, quo à Ditmarsis separantur, nomen sortiti: Eiderstedios vulgo dicunt. In eorum aditu Emporium Holsaticum est Husa, maritimis rebus multũ deditum ob portus commoditatem, quem habet in Heuero. Is boreum latus peninsulæ claudens, æstuarióque maris, quam flumini similior in alios transmittit Frisios, quos à litore denominant, extremos huius gentis ad septentrionem, Danisque iam finitimos. Hi maris sæuitia dirempti, quod à Septentrionibus aut coro influens aperto sibi intra terras ingressu in Heuerum reuertitur, in duo hodie nomina, duasque partes abierunt. Quorum illi, qui in occasum vergunt, Heuero, freto, Oceano vndique clausi insulam habent, vicos cum fanis, quas parochias vocant, complexam* XI, *longam quà in spacium se maximè extendit passuum millia* X, *latitudine admodum varia. Eos Nortstrandios, id est, si interpreteris, boreos litorales, appellant. Alteros, qui aduersam oram in continente habitant ad ortum,*

Iutisq; cohærent, Strandios, quasi litoreos simpliciter dicas, vulgo nuncipant. Insula ab Heuero, ac continente proximo contra Corum maximè se porrigens in mare, sensimq; ab litore abducta, vbi extima in angulo vicum habet maximum Pulwurmum nomine, minoribus etiã insulis, tum aperto in pelago, tum in eo, quo à continente disiungitur freto, passim circumsistitur. Mare à Zephyro aut Borea veniens ad insulam ferè vadosum, quod imprimis contra fluctus insulanis præsidio est; maior eiusdem altitudo, vbi angustari litoribus incipit, Strãdij extra insulam, nõ procul Husumo incipientes, atque inde in boream erecti, non minus quàm per milliaria IIII. angusti litoris oram tenent, cuius spacij medio forum habent elegans & bene cultum, multisque Holsatiæ oppidis par, mercatũque celebre, Bretstedam nuncupatum: atque is terminus soli pinguis ea in ora: Vlteriora arenosa sunt. Vtrimque verò vici duo more Frisico culti, quorum ad Septentrionem extremus Langhorna omnem tandem Frisiam istic finit. Vnde ad Flensburgum nobile oppidum quatuor milliarium iter patet. Tota verò hæc regio post Ditmarsos dicta in Danorum Holsatorũmque ditione per complura iam secula fuit: Armentorum prouentu apprime fœlix, quæ in diuersas inde terras quotannis abiguntur: nec frumento degener. Populus amissa libertate, quod mirum est, à tot iam seculis linguam tamen patriam incorruptam retinet, multáque alia Frisici mo-

ris: Prælium illi cum Oceano perpetuum, & ferè difficilius, quàm plerisque alijs eiusdem gentis, propter humillimos agros, & fluctibus pene circumfluos, quibus aggeres obijcere necesse habet.

Atque hanc regionem esse, quam Saxo Sialandicus Frisiam minorem nuncupat, agrisque humilem describit, plerique existimant, Ego quid hic sequar, certum non habeo, maximè cum Mildam flumen ab eo nominatam non reperiam. Hactenus de continenti regione Frisiæ. Insulæ porrò, quas mœnium instar Oceano obiectas dixi, sic habent.

Prima Texela, quam prius memoraui, XII. *millibus pass. longa,* VIII. *vbi se maximè pandit, lata, Martiofreto ab extremo continentis angulo diuisa: Fleuolandia longitudine Texelæ par, sed multo angustior in ortum solstitialem se porrigit, eóque porrecta modo vnà cum priore æstuarium illud Fleui, quo ab Hollandia hodie VVestergoa diuiditur, velut agger quidam oppositus, ab Oceano secludit: vtraque hac Hollandici nunc iuris est. Fleuolandiam Schellinga excipit, ostio Fleui precipuo, & nauticis hominibus maximè frequentato, ab ea disiuncta: hanc porrò Amalandia tribus habitata vicis: eam rursum Schiermonicoga, VVestergoæ & Ostergoæ litora tegentes, ijsdemque asscriptæ, nec M.D. aut DC. paßibus longius à litoribus remotæ: quarum priores duæ, Fleuolandiæ haud multum cedunt magnitudine, soli verò bonitate etiam vincunt, tertia multo minor & semissem vix im-*

implexus. Mox vltra Lauicæ ostium Buscha, eique intus opposita Hessesanda, deinde Rottumum, Rottumano antistitis subiectum, singula vix IIII. pass. millia longa, & pene deserta, Groningensium in latere. Post has Borcumum, Iusta, Busa, sed hæc vix insulæ nomine digna ob paruitatem, (tres enim colles tantùm prominent (ac prorsus deserta, Norderneia, Baltera, Lãgeroga, Spikeroga, VVangeroga ordine perpetuo inter Amasi et Visurgis ostia iacẽt, interuallo à litore modico, nec pass. millib. trib. vsquã maiore, præter Borcumum & Iustam, quorum hæc ad sexies, illud ad decies & amplius mille pass. millia à continentis ora procul abeunt. Atque inter hanc insularum seriem, & continentem quedspacij intercedit, id æstuaria complent vadosa alibi, cùm æstus recessit, alibi etiam apprimè profunda, per quæ fluminum alueí in mare efferuntur. Sed inter ora, quibus insulæ dirimuntur, maximarum capacia nauium, pauca omnino sunt, fretum Martium iam dictum: Fleuus inter Scellingam & Fleuolandiam exiens, Amasus occidentalis, distinctusque ab eo interpositu insulæ Borcumanæ, orientalis, ille Emdam, vt prius est demonstratum, hic Gretham, ac Nordam mittens, vterq; tamen ad Amasanos pertinens: postremum verò Scolbalgicum inter Amalandiam & Schiermonicogam, quo ferè Frisij occidui nauigantes vtuntur. Reliqua ignobiliora sunt. Has autem Saxonum insulas esse præsertim post Rottumum, quas Ptolemæus designat

 verosimile

verosimile videtur. Steriles fere post Amalandiam & singulis tantum vicis, quædam etiam nullis habitatæ. Sed omnes, quas recensui, hoc commune habent, quod arenarum colles perpetuos & latè conspicuos contra oceanum erigant, velut vallum quoddam: quibus latißima camporum spacia in illis maioribus, angusta planicies herbis aut gramine vestita in minoribus cohærent, continentem versus. Incolæ harum piscatu viuunt, aut naufragijs, lucro, omnium turpißimo. Habent & pharim insignem Borcumani in occidua insulæ parte, in vsum nauigantium, ab Emdensibus extructam: Habent quoque Iustani, sed minorem in insula medio. Præter has Ditmarsico etiam litori adiacet, exiguo tantùm freto ab eo seiuncta, quondam verò contigua, lata millibus pass. II. longa III. insula Busa nomine, agro non infelix, totáque plana, eámque ob causam aggerũ vallo munita in circuitu contra aquas, viculis culta tribus. Postremò Hilgerlandia procul litore contra Albis ostium in Iutiæ latere, præruptis & sublimibus scopulis è mari prominens: Quam pro Fostilandia quosdam accipere vltima Radbodi regis sede, quis non miretur? Ego ad Frisios illam nihil pertinere existimo.

Satis de regionibus & agro Frisiæ dictum: Pauca de populi ingenio & moribus linguáque addenda. Ingenium genti in vniuersum simplex, ingenuum, excelsum, promptum ad arma, liberum, nulliusque

rei

rei æquè ac seruitutis impatiens. Cui rei argumento est, quod libertatem à maioribus acceptam contra inuidiam & vim vicinorum principum tanto studio ac constantia defenderint, vt per sexcentos amplius annos nemo extorquere illam inuitis potuerit. Nec verò faciliùs vnquam aut expeditiùs ad arma bellator populus prosiliyt, aut pertinaciùs in hostes pugnauit, quàm cùm contra seruitutem dimicandum fuit. Sempérque ita se gessit, facile vt videri posset, vitam prius & fortunas omnes esse relicturum, quàm libertatem deserturum. Nec est penitus extinctus ille in posteris spiritus, licet in alia reip. forma. Post regium imperium præfectos habuerunt suæ gentis, liberis populi suffragiys electos, potestate, muneribus & titulis diuersos, qui & ius dixerunt, & pacis bellique negocia curarunt. Ex his honoratissimus qui erat, & in omnes reip. partes animum intendebat, accepta ab Italicis ciuitatibus cõsuetudine, Potestas proprio vocabulo dicebatur: erátque is magistratus ex populi arbitrio annuus interdum, interdũ annorum plurium, nonnũquam etiam perpetuus. Præter istos Comitem quoque ab imperatore singulis quadrienniys in Frisiam mitti solitum esse, eo nimirum sæculo, cum id, quod de Potestate dixi, in dessuetudinem isset, in codice antiqui iuris Frisici legitur, coram quo, si quæ maiores in populo controuersiæ hærebant, disceptabantur. Deinde & nobiles quædam familiæ honore & opibus potius, quàm potentia & imperio in

gente eminebant: quarum ambitione sæpe factum, vt vulgus in factiones diuisum bello intestino patriam distraxerit. Vnde tandem, vt paucorum potentiæ; ita imminutæ libertatis publicæ principium extitit, quemadmodum suo loco memorabitur. Ceteris in rebus pari iure omnes agebant, nobiles, ciues, agricolæ: Feuda & dominos nemo nouerat, nisi quod imperatorem patronum ac supremum principem agnoscebant: eique petenti armis interdum præsto erant. Quæ quisque aut à parentibus agnatisque relicta acceperat, aut sibi legitimè acquisiuerat, sine tributo, ac oneribus ferè possidebat, atque ex arbitrio suo administrabat, secundum leges & instituta gentis, déque iis à morte disponebat. Quanquam in hoc consuetudo & consensus communis nonnullis in locis obtinuerat, vt nisi ex voluntate heredum, quorũ intererat, testamenti condendi facultatem morituri nullam haberent. Quod apud Groninganos, qui inter Lauicam ac Dullartum sunt, nè nunc quidem in dessuetudinem venit. Venationum, piscationum, aucupiorum omnibus quibus animus aut otium erat, vsus omninò liber, nullique prohibitus. Rusticarum tribuum, quàm vrbanarum, vt apud Romanos olim, sic antiquitus apud Frisios maior ferè honor & autoritas. Honorificum ac egregium habebatur, agricolam honestum nominari, rúsque suum in agro exercere: eóque magis delectati vulgò sunt, quàm vitam sequi vrbanam. Quæ causa putanda est, cur tam rara olim

oppida sua in regione habuerint. Sed gratia morum in plebe rustica: ac ornatus longè melior, quàm in gentibus ferè cæteris, vix vt rusticum ab oppidano discerneres. Cuius etiam nunc vestigia manifesta ob oculos. Feudi verò nomen hodie quoque pene inuisum. Auro atque argento, reliquisque ad cultum corporis pertinentibus non pro nobilitatis aut sanguinis ratione, sed pro facultatum modo promiscuè se ornabant. Liberorum verò nomen velut proprium honesto ac præclaro titulo, sed æquè inuidioso, omnes omnino ferebant: Imperij oneribus assiduis, vt vicini, non grauabantur. Atque hæc iura egregia non tantùm à primis maioribus per manus tradita multis sæculis vsurparunt, sed etiam ob insignia in imperium merita ab Imperatoribus sibi concessa et solennibus sancita literis tenuerunt. Gens indigena, suique tantum generis, ac peregrinis cõnubijs non cõmixta: quod ad parentum nostrorum memoriam diligenter obseruatum accipimus. Nec connubia tantùm peregrina aspernati sunt, sed commercijs etiam vicinorum parcè admodum vsi. Fuitque aliquando tempus, vt nonnullis in locis non temerè peregrinos noctem secum agere paterentur. Quæ res animorum & corporum tantam similitudinem vniuersæ gentis conciliauit, ac linguam moresque eosdem tot sæculis conseruauit. Nunc omnia commutata. Alioqui erga hospites semper habiti officiosi, & liberales. Lingua vsi sunt omnes Frisij vna & eadẽ,

quæ

qua vt Germanicam quidem originem satis arguit, veréque imò Germanica vetus est, sic tamen à vicinorum sermone tantum omnino discrepat, pene vt sui cuiusdam generis esse videri poßit. Nec enim intelligi potest ab exteris vllis: nec olim Frisius in patria educatus exteros etiam vicinos commodè intelligebat. Sed & ipsa pro regionibus Frisia in se varium ac multiplex discrimen habet, quod reliquis etiam nationibus & linguis contingit, acciditq́, vt intra pauca passuum millia ter quatérue idioma varietur. In vniuersum tamen cum Anglico sermone tantum cognationis et similitudinis habet, vt ad nullum omnino aliarum gentium, ne finitimarum quidem, propius accedat. Quod certè Frisicæ originis in ea gente argumentum est maximum, vt deinceps ostendemus. Verùm genuináne Germanorum veterum sit hæc loca ad Septentrionem colentium, miniméque aliarum commixtione vitiata, quod plerique non vanis coniecturis ostendere se posse profitentur, an verò ob Normannorum incursus & imperium peregrinitatis pluſculum ipsa traxerit, deflexeritque ab idiomatis vicinis, ego non temerè affirmauero. Habet concursum frequentem vocalium, & multam varietatem diphthongorum, vt difficilis eius sit interdum pronunciatio, difficilior etiam scriptio: Vnde tam rara in hac lingua librorum monumenta. Nomina quoque gentis diuersa prorsus à gentibus ceteris, vsque eò, vt horum argumento genuinum Fri-

sium

sium ab ascriptitio institióue solerant quondam discernere. Quis in alia gente Germanica audyt Hayones, Boyones, Vbbones, Vdones, Foccones, Vcones, Siccones, Sitiones, Feyones, Pibones, Remetos, Vlbetos, Geroldos, Ayoldos, Dicones, Herones, Harones, Kenones, Occones, Ennones, Edsardos, Emmones, Bolones, Onnones, Sircios, Emones, Edones, Tammones, Tannones, Icones, VVillones, Sibones, Remkones, Luerdos, Amsones, Benones, Mannones, Folkerdos, Hiccones, VViardos, quæ virorum nomina tritißima habentur in Frisia? quis Eitas, Teitas, Deddas, Idas, Frouwas, Moderas, Houwas, Liurdas, Cytheras, VVitius, Sitias, Gelas, Dodas, Tedas, Himas, Hissas, Hisas, Eyas, Awas, quæ fœminarum? Nec morum magna pars & habitus in Frisijs cum reliquis Germaniæ populis satis congruus. Viri tunicis induebantur manicatis, quæ infra cinctum plicis densioribus ad infimum fœmur fere dimittebantur, caligis & bracchis ad modum artuum astrictis: caput velamine ex tela lanea confecto & per ceruices dependente, ceu vitta plerumq; tegebant, aut pro eo pileis vtebantur non altioribus quam vt summa pars ad formam capitis respondens verticem ferè premeret, ijsque super fronte solum quasi in mucronem modicè prominentibus cætera ab tergo & lateribus sine omni proiectura.

Atque hæc pleraque, quæ dixi, lautiores, quique infimam operariorum conditionem excedebant, auro & argento variè exornabant,

vsque

usque eò, ut ipsas quoque calceorum corrigias inaurata ferè fibula astringerent. In tunicis verò & varia maximè & operosa ratio. Nam qui è prima nobilitate erant, aut opibus præstabant, has à summo in imum, pérque ipsas etiam plicas descendentium bractearum ex argento deauratarum ordine multiplice & antrorsum & à tergo variegabant, penéque totas operiebant: eodemq; modo manicas tunicarum prælargas triplici serie distinguebant. Reliqui manicis ac plicis sine hoc cultu relictis, eam solam partem, quæ thoracem munit, simili ratione adornabant, sed ferè sine auro, aut ut cuiq; siue voluntas, siue opes erant. Omnes verò cingulum ex ijsdem metallis, ex quo ensem suspenderent, supra tunicarum plicas gestabant. Sed ea res in viris iamdudum in dessuetudinem, iuit. In fœminis cultus antiquus hæsit diutius.

Illæ vitta simplice caput tectæ, tunica una rubea à summis humeris ad pedes dimissa, simplicissimi operis, ex fimbrijs deorsum vergentibus consuta vestiebantur, quam infra costas cingulo tantùm in plicas collectam coarctabant. Verùm cum connubij, aut festi diei ratio poscebat, hanc ita aut auro aut inaurato argento honestiores distinguebant, ut laminis à summo ad imum pertinentibus, baltheo magni ponderis ex solido argento, brachialibus, manicis, bullis, fibulis, uncinulis imprimis phiala ex purissimo auro confecta, Sextarij nō minus capace, quæ in pectore erat, postremò torquibus è collo defluenti-

fluentibus ac phialam amplexis, magna pars corporis tegeretur, ipsæq; matronæ auro tota fulgentes Amazonum instar, armatæ viderentur, magna cum admiratione spectantium peregrinorum. Nec enim in Europa simile quicquam licet alibi, in plebe præsertim rustica, videre. Nec dissentiebat capitis ac capillorum ornatus. Illud enim aut redimiculo arte & materia egregio, cui gemmæ & aurum interlucebat, aut fascia bracteolis cooperta honestabant, pro fortunarum modo. Crines autem in cirum compositos dimittebant per tergum; ab his bullas, glandes, similiaque alia ex pretioso conflata metallo pérque filamina cirro innexa suspendebant, sinebantq; latè ad nates vsque defluere. Et nulla prope erat tam arcta fortuna fœmina, quæ non aliquid harum rerum haberet. Fuítque ornatus ille profectò non tantùm decorus, sed & publicè & priuatim multo vtilior, quàm is, qui peregrinis moribus ex pretiosa tela in locum eius nostra memoria successit. Istinc enim ad omnes necessitates paratum semper thesaurum habuerunt, quem nec vsa facilè atterere ipsi, nec tinea corrumpere poterant. Atque vt hoc mundo vti omnibus pro modo rerum suarum liceret, honoris causa imperatores illis peculiariter indulserant. Cuius rei testimonia in literis publicis adhuc extant. In moribus verò hoc singulare etiámnum habent, vt in conuiuijs, quoties alijs de more prebibunt, pocuÍúmque tradunt, dextras iungant, & fœ-

fœminis quoque aut puellis cum amplexu oscula addant: atque hæc cuiquam negare, qui modo boni nominis sit, insolens ac superbum arbitrantur. Nec hoc suspectum habetur, cum in more sit communi gentis. Nec viri solùm fœminas, virginésque osculo prosequuntur, sed ipsæ quoque hoc agunt inter se: facilique id imitantur aduenæ, quia blãdum videtur. Sic etiam excipiunt se mutuò in congreßu, & dimittunt: præsertimque ij, qui longiùs adueniunt aut discedunt. Conuiuijs multum indulgent, & communi Germanorum vitio in poculis modum non satis tenent: atque ita per ebrietatem non rarò delinquunt, quæ posteà corrigere sobrij nisi maximo suo malo non possunt. Nec aliud vitium aut latius valet, aut penitius huic populo inhæret, vt nullis prope legibus coërceri queat. Comes alioqui inter se omnes, & mirè hospitales.

Illud quoque obseruatum in familijs nobilibus vt quo cultu sponsã quondam ad maritum solenni nuptiarum die venerat, eodem etiam funus eius fœmina mœrens persequeretur, pullo tantùm amiculo à vertice ad talos defluente, quod luctus signum erat, superinducto: domum verò regressa cùm omnem deponeret statum, nec fas esset deinceps resumere, quoad ad secundas non reuertisset nuptias. Ignobiles, quoniam lugubrium amiculorum vsum non habebant, auro argentóque vesti detracto funus comitari solẽt. Ingenia genti, si cui alterii in Germania, læta, acria, amœna: quæ si doctrinæ studio se dedant,

dedant, facile ad summam eruditionem perueniunt, ac in suo genere excellunt. Argumento sunt (vt veteres mittamus, de quibus historia loquetur) VVesselus ille Groninganus multæ & variæ doctrinæ causa lumen mundi vocitatus, Rudolphus Agricola, Hector Hoxuuirius, Gerardus Synellus, Gemma Frisius, eiúsque filius Cornelius, Viglius Zuichemus, Ioachimus Hopperus, infiniti alij. Et est bonarum literarum vsus tam frequens hic, vt multis in locis agricolarum quoque vulgus latinam linguam calleat: nonnulli etiam Græcam. Quod alys in gentibus plane insolens.

Rara in Frisys nisi contra summa scelera proditionum, maiestatis læsæ, incendiorum, latrociniorum, parricidiorum, supplicia ex legibus capitalia.

Cædes noxásq; & reliquas iniurias pecunia ferè, pro delicti modo, in legibus descripta luebant: Sacerdotis cæsi, quàm profani, nobilis quàm plebey, indigenæ quam peregrini maior mulcta erat. Cæde patrata, si legis mulctam continuò dependeret, statim reus a coercitione magistratus liber erat: Sed metuere propinquos cæsi cogebatur, quoad cum ys trãsegisset: iusque erat propinquis ys, homicidæ domum, qua vi quóue æstu incensam euertere, citra legum metum, donec ille pro noxa satisfaceret.

Vnde multa sæpe mala in populo secuta. Quapropter posterior ætas, vt alia exorbitantis libertatis vitia, ita & hoc salubriter correxit, cædiúmque licentia capitali pæna per leges repressa est. Populus,

præter consuetudines priscas, legibus etiam scriptis semper vsus est, quas partim Carolus Magnus illi vel tulit, vel potius domi rogatas, & ex consensu primatum conceptas confirmauit, (Quæ de causa placita aut electiones vocantur, quibus libertas & optimum ius populi sancitur,) partim Leo Pontifex ad sacra pertinentes dedit, partim populus ipse in Comitijs generalibus iussit: Has potissimum leges prouinciales ipsi nuncupant. Populus verò ad comitia coire ex omnibus prouincijs stato tempore & loco solebat, non quidem vniuersus, (quomodo enim id fieri posset?) sed spectatissimi ad id delecti, qui consilio & auctoritate inter suos eminebant.

Locus habendis comitijs non procul Aurica in campo, quem Vpstalsbomum dixerunt, omnium ferè Frisicarum regionum medius, fuit constitutus: conueniebántque vel biennio vt triennio, vt rerum vsus postulabat: sæpe etiam singulis annis. Illic de legibus sanciendis, emendandísue veteribus, si quæ vel dessuetudine abolitæ esse vel vitij aliquid pro re præsenti habere viderentur, de nouis, si necesse esset, addendis, de pace & bello, de vniuersa rep. actum & consultatum. In legibus suis ita scriptum habent, vt in coniugio augmentum fortunarum commune sit vxori cum marito, atque etiam detrimentum, præterquàm paucis in locis, quæ priuilegio vtuntur. Romanis ferè legibus congruo: Vt in successionibus in bona defuncti non ratio tantùm habeatur proximitatis, vt in plerisque gentibus vsitatum

tatum est, sed etiam illius stemmatis, ex qua bona illa prouenere. Nam hac in parte remotior præfertur ei, qui in altera parte est propinquior.
In dotibus etiam abhorrentia ab aliarum gentium consuetudine nonnulla habent. Iuris dicundi ratio ante labantem libertatem publicam obseruata fuit huiusmodi; In VVestergoa, Ostergoa, & cæteris ad Occidentem partibus stato tempore ante paschatos, ij, quibus hoc ius erat, (in quibus & sacerdotes) iudices eligebant quotannis in singulis præfecturis. Hi cum assessoribus suis litigantibus ius dicebant, & iudicatum quoque exequebantur: nec facile licebat à iudicato discedere. Si qua contentio maior existeret, antistes proximus, & nonnulli ex ordine sacerdotali, qui eruditione præstabant, aut ab ipso iudice, qui sententiam tulerat, aut à successore eius adhibebantur: Lites celeriter expediebantur: contra contumaces viciniorum auxilia aduocabantur ex pacto, & publico omnium ordinum decreto. Quæ paulatim ambitione nonnullorum infracta, ac neglecta pluribus in locis tandem eò degenerarunt, vt nobiles familiæ sibi prætoriam potestatem arrogarent hæreditariam. Hinc potentiæ maioris cupido, & eius gratia factiones institutæ, armáque frequenter sumpta: donec Saxonum superueniente imperio cuncta mutata, nouus iudicijs ordo datus, ius Frisicum vetus abrogatum, & ciuile Romanum inductum, curiáque suprema XII. *virûm cum præside constituta Leoardiæ: ea demum*

omnia à Burgudis eodem modo retenta, & ne nunc abolita. At inter Lavicam et Amasum in Longoualdijs, Fredoualdijs, Hummerzijs, Medachijs, Hunesgonijs cæteris, Fiuelgonijs aliud cõsuetudo obtinuit a proximis aliquot sæculis, perq; incorrupta ad nos usq; peruenit. Hi se nõ in eas solùm, quas antè recensui, præfecturas, sed in minores quoque partes, quas iurisdictiones vocarunt, diuisere. In his certo ac per manus tradito ordine descripta erant prædia, quæ à iure ijsdem coniuncto, nobilia vulgò dicebant. Horum domini per vices annuam præturam aut iurisdictionem habebant, ac vel ipsi vel per idoneos homines iudicia exercebant, secundum leges patrias, quæ diuersæ diuersis in præfecturis aut populis fuerũt; adsciscebantque sibi duos è plebe viros graues, qui vnà in tribunali sederent. Prætor qui erat, multas & reliqua cum assessoribus communicabat. Vocationem in ius, prehensionem, potestatem gladij, reliquúmque imperium prætorium iurisdictioni cohærens habebat. Infra hunc alicubi etiam, vt apud Longoualdios, Fridoualdios Medachios, Hammerzios, iudicis erãt fere singulis in vicis, quos rusticanos nuncupabant, qui minimis in rebus quinque marcarum pretio non maioribus controuersias finiebant, ac pignora auferebant. Ab his verò ad prætorem, a prætore aut ad eos iudices, de quibus in Groningana rep. dixi, aut, quod antiquius, ad conuentum iudicialem totius agri, prouocandi ius omnibus erat. Sed iurisdictio-

risdictiones aliæ alijs latiores, quædam vno vico maiore circumscripta, nonnullæ complures amplexa, quædam etiam bina ternaue in eundem vnum vicum concurrentes: denique tam varia omnis hæc ratio, vt paucis explicari nequeat. Atque hoc modo rustici, quibus proprium prædium cum solo erat, suo loco & ordine iurisdictionem prætoriam habebant: eóque sæpius eam capiebant, quo agros latiùs possidebant. Nec Edsardus, aut Geldrus, aut Burgundi quicquam huius iuris minuerunt. Sed cùm principatus peregrinus vsurpandæ libertatis, ac iuris pristini amorem penè delesset, & tardiùs ordo recurreret, nobiles vero ob prædiorum multitudinem, quam indies, cùm pecunia abundarent, emtionibus etiam augebant, multos sæpe annos honorem ac potestatem continuarent, armorum tumultus quoque cuncta confunderent, accidit paulatim, nonnullis in locis, vt rustici inopia vel incuria ius suum deserentes nobilibus familijs id ipsum penè vniuersum, aut certè magna ex parte relinquerint: alibi etiã, quò caput factionis, tuendi sui gratia, haberent contra inimicos, aut consilij & armorum ducem, communi cõsensu transscripserint. Reliqua loca, quæ multo plurima sunt, pristinum morem omnem etiam nunc conseruant. Ad orientem Amasi maturius etiam inualuit id, quod de VVestergois & vicinis nixi, cùm nobiles factionum vi & studio nixi paulatim, quæ populi fuerant, in se traherent: nec tamen nobiles ipsi in reb. magnis ius

dicebant, sed opera vtebantur virorum doctorum, quos populi consensus eo munere dignos aut pares probauerat, qui iudices municipales vulgo nuncupabātur: quos binos ferè simul iudicasse, et poscentibus operam dedisse, in Amasana præsertim reperio. Cuius rei vestigia etiam sub comitibus primis aliqua perdurarunt. Sed iudices hi causas cognoscebant, & sententias ferebant tantùm: Cætera sibi nobiles prætorum instar vendicabant. Et hæc valebant vsque in Visurgim. Trans Visurgim rursum ratio varia nec æquè nota nobis, ideóque nec particulatim hîc dicenda. In Drentinis vero res etiam nunc sic habet. Diuiditur prouincia tota in partes ceu præfecturas sex. Earum partium vnaquæque quaternos habet iudices promiscuè ex nobilitate & plebe rustica suffragijs lectos quotannis, quos sua lingua Ettas dicunt. Quorum officium est non solùm suis in partibus per singulas septimanas ius reddere, & controuersias litigantium finire, sed etiam ter quotannis simul omnes conuenire ad cognoscendas causas grauiores, aut eas, de quibus ad supremum tribunal est prouocatum. Moribus verò receptum est, vt Roldæ conueniant octauo post Pascha die, & rursum eodem post Pentecosten interuallo: postremò Andloæ ad XIIII. *Calend. Septemb. Vltra id tribunal, quod aperto loco habetur circumstante multitudine præside verò totius prouinciæ præfecto, tendere litigantibus non licet. Præter hos autem singulis in vicis iu-*

iudex vnus est, quem Sculteſium vocant; & in his, qui autoritate antecedit in ſua præfectura, eum præcipuo quoque titulo Barmerſcultetium nuncupant. Omnes ſuis in vicis operam plebi dant minoribus controuerſijs dijudicandis, & ad pignora quoq; adferenda progrediuntur. Iurisdictio in vniuerſum talis, vt compendio lites finiat, haud paruo commodo populi. Sed exempta huic foro ſunt Couerdia, & Runa, hæc nobilibus quos dixi, parens, illa præfectum prouinciæ totius, cui arx oppidana domicilium præbet, iudicem ſuperiorem agnoſcens.

Ad hæc porrò Friſij in vniuerſum, vt iſtuc redeamus, multas lites ſanctiſſimis iuramentis, aut igniti ferri, aquaue bullientis experimento, aut demum duello ſolenni pro more Germanorum veterum olim finiebant. Religioni mirum in modum dediti, atque in eam munificentiſſimi: vnde incredibiles illa cœnobiorum opes, ille ſacerdotiorum reditus in vſum ſacrorum ſponte collati. Sacerdotum, & eorum qui ſacris erant initiati, ordinem ſanctum habebant, multiſque legibus eorum honorem & ſalutem munierant. In moribus apprimè ſimplices, iuſti & æqui obſeruantes: verba pro literis & ſigillo, dextram pro iureiurando habebant: meliúſque tum fidem verbo dextráque datam, quàm hodie ſcriptura, ſigillo, teſtibus firmatam, colebant. In Venerem minimè omnium profuſi, & vt ipſi libidine non agebantur, ita non temerè de alijs malè ſuſpicari in more habebant.

Atque ita liberiùs inter se, ac amantiùs, quàm pleraque alia nationes agitabant. Lacte caseo, butyro, carne, quibus abundabant, large vescebantur atque inde in tanta corpora, quæ vicinis admirationi essent, vulgò excrescebant: quamuis alia quoque re, robur eorum firmaretur, quod sera hic inter iuuenes & puellas, nec nisi plena pubertate, inirentur matrimonia. Quæ cùm ita haberent quid mirum erat, animosam alioqui gentem, et corporum robore validam fortiter multa contra externos hostes virtute ac manu patrasse: præsertim cùm non pro aliena cupiditate aut dominorum suorum libidine vilíue stipendio, sed pro honore, pro libertate fortunisque ipsi suis, singuli pugnarent. Raro tamen peregrinis bellis se miscere solebant, quòd agros suos domi colere, quàm aliena appetere, & armis infestare, melius iustiúsque esse existimabant. Sed omnia iam mutauit ætas: instituta & mores conuersi, habitus omnino antiquatus, lingua in arctum redacta, & vrbanis hominibus prope cunctis ignorata, malo fato Frisiæ, ac omine etiam peiore. Quæ successere exotica, vt elegantiora sunt, ita vtinam essent etiam meliora, atque ad pietatem & honestatem potiora.

RE-

RERVM FRISICARVM HISTORIAE

Liber Tertius.

De Origine gentis nostræ quæ aut fabulosa, ineptáque, aut incerta vulgò feruntur, nobis quicquam dicere in animo non est. Hoc verò ad præclaram antiquitatis laudem satis fuerit, quod sub primis Rom. Imperatoribus, cùm Christus in terra natus est, iysdem, quibus hodie habitamus, sedibus, velut patrio in solo, Frisios Chaucósque habitasse, ac magna inter vicinos gloria floruisse, ex Plinio, Strabone, Tacito, optimis auctoribus, constet. Ac ne ea quidem, quæ Romani scriptores illi antiqui præclara eorundem gesta memoriæ prodiderunt, cùm istorum libri in omnium manibus sint, nos repetemus: principiumque narrationis ab ea expeditione sumemus, qua in Britanniam Saxones Frisyque euocati hanc insulam sibi pedetentim parere coëgerunt. Quæ quidem narratio si exilis ac nonnullorum annorum spacio interrupta alicubi erit, facile eius veniã nobis daturos esse speramus, quotquot ad ruditatem sæculorum illorum, atque ex ea

monumentorum veterum secutam penuriam, qua laboramus, volent respicere. Fuit id sęculum, in quod ista in Britanniam profectio incidit, omnium, de quibus memoria extat, longè turbulentissimum, cùm Romanę prouinciae omnes in communem prędam peregrinis & barbaris nationibus infinitis nullo vindice, exposita viderentur. Cuius mali initium ductum est à morte Theodosij Magni Imp. quo cum Romani imperij vis & maiestas illa antiqua haud dubiè concidit, cùm ille filijs suis Arcadio Honorióque duos magni nominis belli duces Rufinum & Stiliconem, quorum ipse opera industria multum vsus fuerat, tutores reliquisset. Stilico enim vir Vandalus ingenio egregio, sed ęquè ambitioso, cùm infanti filio suo Eucherio imperium parare cogitaret, nec id se facere saluis Romani imperij fortunis & viribus posse videret, telam exorsus est, quam cladibus multiplicandis, soluendaque Romana potentia idoneam maximè esse existimabat. Rufino quippe ęmulo suo primùm per dolum sublato, deinde Gottica gente validâ, quę egregia sub Theodosio stipendia fecerat, iritata, gentiles suos Vandalos, Suenos, Alanos, Burgundiones Gottico nomini infensos in Romanas prouincias propositis stipendijs honesto pratextu illexit, vt eorum pręsidio Gottorum vim sustineret. Ab hoc deinde principio, velut ostio aperto, exercitus infiniti barbararum nationum in occidentem infusi omnes Romanas prouincias obruerunt.

An.Chr. ccc.xcv.

Pri-

Primùm Gotti Græciam, Pannoniam, Italiam diripuerunt: dein Vandali, Alani, Sueui, Burgundi, aliique Germaniam, Galliam, Hispaniam, Africam pessundederunt, sibique parere coëgerunt, rursumque Gotti se commouentes alij Italiam miserrimè afflictam, protritámque occuparunt, alij Vandalos sociósque secuti in Galliam, Hispaniam, Africam & ipsi inuolarunt. Nec multò post Franci quoque occasione vsi, quod reliquum Romanis in Gallia erat, inter Rhenum & Ligerim flumina inuaserunt. Quo gentium omnium motu sanè accidit, vt paucæ in Europa, magnaque Africæ parte regiones essent, quæ non breui tempore dominos suos & habitatores commutarent. Sed hisce cladibus Attila Hunnus tandem accessit ille hominum terror & pernities, qui exemplis incitatus, cùm aliorum successus in prouincijs felicibus diripiendis videret, sibi quoque idem licere existimauit. Itaque ex Pannonia, quam recens sedem ceperat, fratre illic regio cum nomine relicto, exercitum mouens quacunque vadebat, ita cædendo vastandóque grassatus est, vt immanitatis & barbariæ nomen supra reliquos omnes consultò quæsisse, & non Romanos, sed quoscunque homines pro hostibus habuisse videatur. Qua de causa flagellum DEI semet ipsi nominabat. Atque ita Germania omni peruastata, Rhenique vrbibus immanem in modum protritis, excisisque, cùm per Galliam pari furore baccharetur, Hispaniámq; ac Italiam in prædam

dam poſceret, Aëtius dux Romanus, Galliæque præſes, cui ſummum belli ob virtutem Impp. Martianus & Valentinianus III. commiſerant, contra eum omnibus viribus ſeſe parabat. Quæ cuncta in continente dum aguntur, in Britannia velut alio in orbe Brittones veteres incolæ varijs caſibus iactati ſunt. Eam inſulam tres populi diuerſi tum habitabant. Brittones indigenæ antiquiſſimi, Romanis parentes, Picti, & Scoti, qui, aduenæ erant, & ſeptrionalia inſulæ tenebant. Hi Brittonibus perpetuò infeſti, ſæpéque Romanorum præſidio repreſſi, vallo etiam terreo, & demum lapideo muro inter duos maris oppoſitos ſinus excitato, è prouincia ſubmoti, ne ſic quidem quieſcere poterant, præſertim cùm Romanos alijs rebus occupatos eſſe, ac præſidia eorum ex inſula educta viderent. Etenim Romani, conſtructo magni operis muro, caſtelliſque inſtitutis, quod negocijs continentis diſtinerentur, iuſſerant Brittones ipſos arma capeſſere, nec fiduciam auxiliorum Romanorum habere amplius.

Ita ex deſperatione propè in arma vndecunque collecta verſi, cùm Scoti, Pictíque perpetui hoſtes magno impetu murum ſuperantes denuò omnibus viribus ingruerent, victi ſunt.

Nec multo poſt, vt aliquo ſe præſidio munirent, regem è gente ſua Conſtantinum quendam è Gallica Britannia accerſitum, quam Maximus quondam imperator Britannis aſſignauerat, ediderunt. Cuius prudenti conſilio per decennium pacem qualemcúnque

que

quæ cum finitimis habuere, donec Constantinus fraude Vortigerni hominis potentis sublatus, filiusque eius callido eiusdem Vortigerni astu in regnum substitutus est. Quo regium nomen tenente cum denuò pristini hostes grauiter incumberent, Brittones cum accuratis precibus ad Aëtium Romanum, præsidem Galliæ legatos misere, qui auxilia ab eo contra Barbaros flagitarent.
Sed cùm Aetius ad reprimendum Attilam vastatorem summo animo & viribus intentus tum esset, impetrare nihil potuerunt. Sic consternatis aduersa fortuna Brittonum omnium animis Vortigernus, quod diu cupiuerat, occasione vtendum ratus regem Constantinum clam interfici, & ministros sceleris, quo suspicionē omnem à se amoueret confestim velut vindex necis regiæ vicissim occidi curat. Tum non inuitis Britonibus regnum ipse occupat. cùm duo regis cæsi fratres impuberes etiam tunc in Gallica Britannia procul abessent.

Regno occupato, cùm neque fidei, neque viribus suorum contra hostes Scotos & Pictos satis fideret, peregrina auxilia circumspexit. Itaque ex consensu populi sui Saxones euocat, qui, quòd piraticam exercerent, per omnes maris oras noti erant. Saxonum nomen tum latè patebat, nec ij tantùm, qui verè Saxonici generis erant, ita vocati vulgo sunt, apud exteros præsertim, sed omnes promiscuè, qui in Oceanum vsque Germaniæ illam partem propter Albim, Visurgim, Amasum, Rhenum longè lateq; tenebant.

Quod

Quod ne nunc quidem insolitum est, alios populos aliorum vicinorum, qui fama & potentia antecedunt, nomine censeri. Inter reliquos verò Frisij, qui haud latis admodum terminis in Oceani litore, vt hodie, ita tum quoque Saxonibus cæterisque prætexebantur, Saxonum nomine sæpe sunt à veteribus comprehensi: quæque coniunctis copijs patrata ab vtrisque sunt, Saxonibus ferè sunt assignata.

Quemadmodum hac quoque in re, quam nunc exponimus, accidit. Igitur è gente Saxonici nominis petito à Britonibus exercitu, Engistus & Horsa fratres Martia indole viri, quique quærendarum nouarum opum cupidine flagrabant, occasione oblata vltro læti validam iuuenum manum è vicinis populis celeriter conscriptam tribus longis nauibus imponunt, et in Britanniam transmittũt.

An. Ch. CCCC. XLIX.

Quamquam non desint autores, qui non euocatos patria, sed sponte sua prædandi animo ad insulam fortè aduenientes, more suo, cùm ab rege solicitati essent, stipendijs se eius addixisse autument. A qua opinione nec me abhorrere fateor. Hi statim in terram egreßi adiunctis sibi insulanorũ auxilijs in hostem Pictum Scotúmq; contendunt, prælio commisso insignem victoriam referunt, eius rei gratia, vt conuenerat, liberali cum primis stipendio à Britonibus donantur. Qua fama per Germaniæ oram vulgata, siue ab Hengisto Horsáque per nuncios exciti, siue ab ijsdem domum à Vortigerno rege hãc ob causam remissis, conscripti (vtrumque enim autores

tores tradunt) longè maiore quàm prius multitudine ex iisdem gentibus viri simul & fœminæ naues conscendunt, magnáque classe completa, quasi non ad bellandum, sed ad habitandum irent, in Britanniam contendunt. Secutíque hos rursum alij sunt vt maior penè eorum numerus iam fieret, quàm expedire sibi Britones arbitrarentur. Ager tamen omnibus in parte insulæ aßignatus, sedésque datæ hac conditione, vt ipsi vicißim pro communi salute, totáque Britonum regione contra hostes militarent, sempérque in armis parati essent. Sed de ducibus exercitus huius non eadem omnibus est sententia, dum sibi quisque, aut suæ genti eos vindicare, originémque generis diuersi huc illuc trahere student. Maior tamen eorum numerus, qui quod Saxones eos communiter, receptóque more appellari apud scriptores inueniunt, Saxoniæ quoque asserendos esse sine controuersia, contendunt. De quo quanquam litem mouere illis nolim; tamen & quid contrà ex vsurpatione lata nominis Saxonici ad id ætatis, quo hæc gesta sunt, quóque autores illi veteres scripserunt, non incommodè dici vicißim poßit, expendendum ipsis intereà committo, & nos annalibus non destitui haud contemnendis, qui Frisios etiam hos ipsos fuisse affirment, vicißim non ignorare eos volo. Verùm non vrgeo, vt dixi, & vt cuique animus est, ita argumenta hæc habere sino. Quinimò Saxonum sanguinis fratres hos fuisse, haud negare me posse agnosco libens, non aliam ma-

gis

gis ob causam (nam nominis Saxonici ille vsus non multum me mouet) quàm quòd Bedam summum autorem, patrem eorum nobis monstrare videam VVetgistum, quem nemo vnquam Saxonicæ gentis principem fuisse dubitauit: fateórque liberè audire me haud posse nostratium nonnullos, qui vt fabulas própugnent suas, ac Bedam eludant, per adoptionem è patris domo principis Frisiorum, in domum VVetgisti aui materni transisse comminiscuntur. siue illi Cappidi sint, siue Scarlenses, aut Sulcones, siue patronus illorum Suffridus. Contra quos, vt & Bedæ sua fides, & annalibus quos citaui, honos pariter constet, cateráque etiam inter se consentiant, rectiùs fortè mihi dicere liceat, ex Saxonibus in Frisicam gentem esse adoptatos; aut propterea, quod Frisici principis domum propinqua cognatione attinerent, piraticáque, genere belli tum honorato, imprimis delectarentur, cuius summam oportunitatem portus illi ac litora Frisiæ continuo tractu, à Belgio in Danos extensa praberent, compluresque nostræ gentis studij eius socios inuenirent, apud Frisios frequentius, quàm apud Saxones egisse, illorum mores, linguam, habitum, instituta esse imitatos, postremò pro Frisijs vulgo vel in ipsa Frisia habitos. Sed ea rursum vt quisque volet, ita habeat. De exercitu verò quem in Britanniam ijdem fratres duxere, quin Frisios pene plures, quàm Saxonas habuerit, haud dubitandum puto. Namque non situs solùm Frisiæ per oram maris, litora &

portus omnes obsidens, Saxonasque à mari seiungens. nec item ex situ sequens vsus maior rerum maritimarum expeditiorq́; ratio in populo hoc, quàm illo, non Engisti & Horsæ cum Frisÿs coniunctio tanta, quantam dixi; non alia plura id verosimillimum faciunt: nec lingua modò Anglica, quàm coloni hi insulæ inuexere, cum nostrate longè maior quàm cum Saxonica, aut Germanicarum quauis similitudo idem arguit, certiúsque conuincit: nec item annales solùm nostri in hanc nos sententiam vocant, sed autores etiam optimi; quorum testimonio hac res omnis constat haud aliud nos sentire permittunt. Etenim Beda Anglus hisce iÿsdem maioribus ortus, de quibus disputamus, qui cum Pipino Crasso, filióque eius Carolo Martello in viuis fuit, quanquam multitudinem eam omnem, quæ in Britanniam duce Hengisto venerit, ex tribus maximis Germaniæ populis, Saxonibus Anglis, Iutis collectã fuisse initio historiæ suæ scribat, Frisiósque cum iÿs expressò nomine non recenseat, tamen, quid in re verum sit, posterius equidem euidenter declarat. Nec enim tantùm posteros horum colonorum Vilfridum, Vicbertum, Villibrordum, alióśque complures ex Anglia venientes Frisÿs Euangelium de Christo sua voce annunciasse memorat, quod in aliena diuersáque lingua haud promptum erat, verum etiam de Egberto Anglosaxone Anachoreta agens libro v.cap.x. his omninò verbis scribit. Idem opere inito Apostolico

verbum Dei aliquibus eorum, qui nondum audierant, gentibus Euangelizando committere proposuit. Quarum in Germania plurimas nouerat esse nationes, a quibus Angli vel Saxones, qui nunc Britanniam incolunt, genus & originem duxisse noscuntur. Vnde hactenus à vicina gente Britonũ corrupti Germani nuncupantur. Sunt autem Fresones, *Rugij, Dani, Huni, antiqui Saxones, Boructuarij. Sunt etiam alij perplures ijsdem in partibus populi paganis adhuc ritibus seruientes.*
Quibus verbis quid potest omnino ad hanc rem dici euidentius? Nam & plures exprimunt populos, qui vno Saxonum vel Anglorum nomine tum vulgo fuerunt comprehensi, & Fresones, qui Frisij sunt, velut præcipuos ac plurimos, primo loco collocant, & demum ipsos Saxones antiquos, id est, qui veri generis Saxonici fuerunt, in partem tantùm vocant.
Pari claritate Marcellinus quoq;, Bedæ coætaneus, ac gentis eiusdem, qui cum Villibrordo ex Anglia missus ipse, docendi Euangelij ministerium per Frisiam, partésque vicinas obiuit, cuique præclarum pietatis & doctrinæ testimonium perhibet Ludgerus Frisiorum & Saxonum Euangelista. Is ergo in vita Suidberti gentilis sui, & laborum socij, primi apud Vltraiectinos Episcopi, quam ad Gregorium III. *eiusdẽ oppidi Episcopum scripsit ita ait. Ipse Suidbertus sitiebat salutem omniũ hominum, & præcipuè paganorum Frisiorum, et Saxonum, eo quod Angli ex ipsis propagati sint. Et ibidem de VVillibrordo,*

ac Suidberto, reliquiſque eorum ſocijs, è quorum numero ipſe fuit, ex Anglia ad docendum miſsis loquens. Quoniam, inquit, ſancti doctores propagati fuerunt in Anglia de ſtirpe Friſonica & Saxonica, ideò conuenienter potuerunt ijs prædicare Euangelium Chriſti lingua Germanica. Hoc *ſanè teſte, qui de ſe ſuiſque ſocijs ea ſcribit, et pietatis eximia laude claret, maiorem requirere nõ debemus.*

Sed alium quoque vide, ætati etiam iſti, qua illa in Britanniam expeditio accidit, haud paulò propiorem, fide & claritate præſtantem, Procopium Cæſarienſem: in cuius de bello Gothico libro IIII. *hæc leguntur: Britanniam inſulam tres numeroſiſſimæ gentes incolunt, quarum vnicuique ſuus Rex imperat: nominantur hæ gẽtes Angili,* FRISONES, *et qui cum inſula cognatũ nomen habent, Britones. Et quid deſideres amplius? Itaq; vix addere libet, quod Leidenſium Annales habent, idem expreſſè confirmans; Villibrordum nimirum cum ſocijs ex Britannia venientem in VValachriam primum appuliſſe, atque Euangelium lingua Friſonica, quaſi Friſonem Friſonibus prædicaſſe. Et, quod ijdem memorant, Hengiſtũ ducẽ quem Friſium vocant, inſidiantem Vortigerno regi. ſuis occultamandata dediſſe ſermone patrio, quẽ Britones nõ intelligebãt, his verbis,* Nimet oure ſaxen: *Quib. ego authoritatẽ nec adijcio, nec demo. Mitto etiam, quod ex Beda huc afferri ſolet, mutũ quendã ab Epiſcopo ſanatũ dicere iuſſum* gege, *quod lingua Anglorum ſit vox affirmandi &*

consentiendi, quale latiuis est Etiam; cúmque dixisse. Superuacanea enim in re clara talium coniecturarum aucupatio. Nec ista tantùm affirmandi vox apud Anglos Frisica est, sed eius generis tanta illic est copia, vt qui has ex Anglico sermone demere velit, maiorem omnino totius sermonis partē tollere necessum habeat. Tam magna est vtriusque linguæ etiam hodie tam multa post sæcula durans affinitas. Linguarum autem affinitas, gentium cognationis maximum semper fuit argumentum. Itaque liberè concludimus, quanto propinquior Frisica quàm Saxonica Anglicana lingua est, tanto plures quoque ex Frisia, quàm Saxonia colones, qui eam condiderunt, in Britanniam immigrasse, siue sub Iutarū nomine siue sub Anglorū, siue etiam ipsorum Saxonū eos Beda comprehēderit. Qua de re amplius à nob. loco alio disputabitur. Iā ad narrationē reuertamur, Saxones (sic. n. eos deinceps ex sensu gentium vocabimus) agris acceptis, & affinitate quoq; regia cum Britonibus iuncta (nam Vortigernus rex filiā Engisti ducis mira pulchritudinis, qua illectus fuit, in vxorem duxit) fortiter primùm cum hostibus Pictis & Scotis pugnare, eósque extra Adriani vallum submouere, Britonibus tutā quietem præstare: mox numero aucti, ac rebus omnibus confirmati paulò insolentius cum vicinis socijs agere, inde ceu fieri solet ad contentionem, ex contentione ad iniurias ac arma venire. Quod procliue fuit, cùm diuersitate religionis animi eorū

vtrin-

vtrinque disiungerentur. Nam & Saxones pertinaci idolorum cultu Christianam pietatem odérant, & Lupus ac Germanus celibres Christi præcones; qui ea ætate Britones in fide confirmabant, commercia gentilium detestabantur, populúmque aduenam apud indigenas Christianos in odium trahebant. Itaque Britones insolentia aduenarum offensi, & concionibus quoque incitati, quòd Vortigernum regem suum affinitate obstrictum, ac peregrino præsidio nixum conniuere ad iniurias suorum crederent, tumultu facto eum regia dignitate deijciunt. filiúmque Vortimerum primogenitum nouercalibus odijs agitatum, pro patre regem creant. Hic ad colonos nouos eijciendos, quos pater acciuerat, signum Britonibus extulit, collatisque signis in arctum eos compulit, in Tanetha exigua insula, Cantij in latere conclusos, aut, si Ganfredo Britoni credendum, tota Britannia eiecit. Sed in medio rerum cursu insidijs nouercæ extinctus, patri sedem regni vacuam, vnde deiectus erat, reliquit. Ita denuò Saxonibus fortuna commutata. Nam Vortigerno coniunx, Hengisti filia, facilè persuasit, vt Saxones in integrum restitutos, fœderibus sibi sociaret; sine quibus regni possessionem contra hostes retinere non posset. Quæ fœdera cùm sancienda solenni die coram proceribus Britonum essent, dicitur Hengistus generum regem insidijs circumuenisse, adductis secum comitibus sub veste telo accinctis, subitóque periculo consternatis Brito-

nibus multa extorsisse, quæ alioqui impetrare ab iisdem haud facile potuisset. Quod vtrum inuito rege, an colludente, & dolignaro factum sit, non facile quis dixerit. Ex eo certè tempore integra Vortigerno cum Hengisto & Saxonibus quoad vixit amicitia constitit.

Cæterùm è patriáne reuocatus sit Hengistus quo post Vortimerij victoriam redierit, vt quosdam velle animaduerto, an verò ad hoc vsque tempus in Tanetha substiterit cum delecta manu, quod Beda innuere videtur, nec id quidem mihi liquet. Hoc autem satis constat, ita instructum in Britanniam esse regressum, vt vim tumultuariam Britonum, aut in fide leuitatem metuere non haberet opus. Deinde etiam acceptis nouis in Cantio sedibus, siue in Germaniam ex voluntate regis soceri reuersum ipsummet, siue per legatos aut literas istuc missas maiorem popularium suorum multitudinem exciuisse: denique pluribus in dies eòdem se è Germania conferentibus toti iam insulæ formidabilem extitisse, fœdere præsertim cum Pictis inito. Quod cùm animaduerterent aduenæ, erectis iam altius animis, insolentius etiam se gerere, frumentum, stipendia, agros nouos, maiora indies postulare, in detrectantes arma & vim vertere, & proxima quæque inuadere cœperunt. Mox Cantio quoque egressi, fusique latiùs, aliis post alia in potestatem redactis, trans Humbrum etiam loca non pauca occuparunt. Interim verò dum ista

fiunt

fiunt occultis Brittonũ nuncijs excitus ex Armorica regione, quæ tum Britannia Gallica, vt etiam hodie, dicta fuit, in insulã cũ copijs venit Ambrosius Aurelius, cuius patrē fratremq; Constantini nomine vtrumq; Britonum reges Vortigernus dolo, quondã peremerat, ac morte eorum sibi ad regnũ aditũ fecerat. Is in Armorica enutritus, auxilio Britonũ, qui eam regionem beneficio Maximi Imp. vt dixi, iam tum tenebãt, exercitum confecit. Cúmq; in insulæ littora inexpectatus exscēdisset, sine mora cõtra Vortigernũ duxit, eũmq; in VVallia oppido Genora imparatum oppressit, atq; in turri, in quam confugerat, concremauit. Tum cõciliato sibi cum Scotis fœdere, (nam Picti Saxonibus pacto obligati id recusabãt) cõtra Saxonas se vertit, quos ter instaurata pugna tandē in fugã datos superauit, Horsamq; Hengisti fratrē occidit. Nec multo post eosdē illos reparatis viribus nouisq; acceptis è Germania auxilijs in Cimbria se communientes, quæ ad Scotiam regio pertinet, cùm ea de re factus esset certior, magno animo repetijt, prælióque ingenti commisso, maiorem quoque priore victoriam reportauit: Hengisto etiam, vt Gaufredus ait, interempto. Victis, qui è prælio superfuerant, atque Oceone Hengisti filio, Cosóque cognato eius ducibus Eboracum se receperant, ad Scotiæ fines, vel inuitus sedem quietam permisit. Nec multo post vitam finijt. Ei in regno successit Vterius frater, vir fortis. Cuius regni initio Pascentius Vortigerni ex Saxonica coniuge

coniuge filius nouã militum manũ è proximis Germaniæ littoribus in Britanniam aduehens, iuncta cum Hiberniæ rege societate, Brittones aggressus est. Sed Vterius magno adhibito studio, cùm Pictos Scotosq; fœdere sibi adiunxisset, eorũ auxilijs instructus Pascentium, Hibernũmq; fudit, latéque vicit, ducib. etiam occisis. Insignis illa Vterij regis victoria à scriptorib. est celebrata. Nec sic tamen animis deiectis fuere Saxones, quin denuò auderẽt fortunã prælij tentare. Itaq; Occone eodem, quẽ prius diximus, duce magnis copijs et animis cum Vterio congressi, non ante pugnare distiterũt, quàm magna vtrimq; cæde edita, ducẽ tandẽ suum cum Cosso cognato ab hoste captũ esse senserũt. Sic cùm aliquot annis quieuissent, elapso demũ ex carcere Occone, cùm idoneũ ducem nacti essent, maiorib. etiam virib. arma resumunt, prælióq; commisso cùm ducẽ amisissent, victoriam hosti cesserũt. Ad hoc prælium cùm instructa vtrimq; copia starẽt, dicitur Vterius infirma valetudine feretro in aciẽ se ferri voluisse, vt præsentia sua animũ Brittonibus adderet. Victoria verò parta, cùm intelligeret Saxonum vires nondum penitus fractas, pacisci cum ijs maluit, quàm vrgendo ad mutuandum ex desperatione præsidium eos adigere. Conditiones ita dictæ, vt ager Britanniæ inter Britones Saxonésque certis terminis diuideretur; Saxones sua parte contenti essent, nec quicquam vltra molirentur. An. Ch. CCCC. XCII. *Aliter tamen hæc ab alijs, maximéque ab ipso Beda memorantur: Saxones nimirum*

mirum Londinum properantes, perterritos voce clamantium & canentium Britonum, praeeunte Germano Episcopo, ad Trentam flumen sine cæde aut pugna in fugam se coniecisse, discessumque vtrimque illinc, nullo sanguine effuso: Inde tacito consensu ab armis temperatum ab vtrisque aliquandiu, ac velut inducias esse actas, donec tandem Britones infœlici fato inter se contendere exorsi sint: Ea occasione Saxones monte quodam edito, in litore Germaniam prospectante, celeriter occupato, quem idoneum esse auxilijs e patria recipiendis arbitrarentur, se communire denuo, & ad vim spectare cœpisse: Verum Britones istuc ingentibus statim copijs profectos locum obsedisse, Germanósque ad prælium descendere compulsos ob inediam, post multum vtrimque sanguinis effusum, tandem maxima illa clade affecisse, in qua Occo cum fratre perierit. De Pascentio etiam plerique tacent: & de Ambrosij Aurelij origine diuersum ab ijs, quæ à me narrata sunt, sentire se ostendunt, quippe quem pro Britone Romanum faciunt. Ex his quæ vera magis sint, lectori iudicium esto. Mihi indicasse diuersa autorum narrata suffecerit. Vterio post XVII. regni annos mortuo Arturus filius eius ex adulterio quidem genitus, sed praclara indolis, magnique animi adolescens, quique omnium maiorum gloriam superaturus erat, in Brittonum regno surrogatur. Huius ætatem cùm Saxones contemtui haberent, pacta cum patre inita turbarunt. An. Ch. D. XVIII.

Verùm à nullo regum in Britannia plus cladium accepêre. Namque ille firmatis, quæ pater icerat cum Scotorum, Pictorúmque rege fœderibus, eorúmque auxilijs accitis, antequam vel parare se vel metuere aliquid ab adolescente rege possint, vltro in hostes ducit, ac bis magnis prælijs vincit. Tum fractis instans Londinum caput regni Saxonici subito impetu inuadit et occupat: Eboracum alteram hostium sedem obsidet: & quamuis nouarum è Germania copiarum aduentu territus intermittere obsidionem cogeretur, postero tamen ab obsidione reuersus, non prius destitit quàm isthoc quoque oppido per deditionem potiretur. Tantis verò rebus celeriter confectis, omnium animos & famam in se vertit Arturus vixdum adolescentiæ annos egressus.

Verùm cùm ne sic quidem quiescerent Saxones, sed reparato exercitu Britonibus ad Humbrum fl. imminerent, euocatis Scotorum & Pictorum regibus pactus cum ijs est, de Saxonum gente profana penitus ex insula expellenda, sacrísque Christianis per vniuersam Britanniam restituendis. Ita coniunctis omnibus copijs tres reges in aciem progressi pugnam ostentant. Nec Saxones morati prælium fortiter capessunt, stragemque ingentem hostium edunt: diúque in ancipiti Mars stetit. Tandem Arturi fortuna vicit. Occo Saxonum dux superioris Occonis filius Hengistique nepos, cum mediam aciem dux, fugatis iam cornibus, magno animo & viribus sustinuisset, graui vulnere saucius ad

mare delatus conscensa naue in Germaniam enauigauit. Eum secuti sunt, quotquot nauium copiam habere potuerunt. Reliqui vel cæsi immaniter ab iratis Britonibus, vel Christianis sacris metu mortis sunt initiati. Qua re fœliciter expedita, Arturus ternos exercitus æstate proxima in Cantium & Orientalem Angliam quibus in locis validas copias adhuc Saxones habebant, ducit, ac sæpe varia fortuna præliatus ad extremum etiam illic victor euadit. Cædes promiscua in victos latè vagata est, sæuitúmque in omnes sine discrimine, ad libidinem iratorum victorum. Sic penitus obtriti Saxones, quotquot cædibus superfuerunt, iugum accepêre. Creditúmque vulgo est, actum cum ijs esse, nec fieri posse, vt aliquando in ea insula vires recuperarent. Verùm a morte Arturi, quo cum omnis Britonum fælicitas ac virtus occubuisse videtur, cùm quinq; reges paucis annis in sceptro successissent, commutata fortuna est. Nam qui pulsi insula erant, adscitis sibi pluribus socijs, reparatisque viribus, memoriaq; amissorum stimulati eodem redierunt, nec destitêre prius, quàm Brittones sæpe victos, aliquando etiam rursum victores sub Cadauallone rege, iterumque pluribus prælijs sub Cadaualladro attritos tandem agris decedere, partimque in VValliam et Cornubiam è fuga se recipere, partim in Britanniam Gallicam trans mare confugere coëgissent. Ipsi loca vacua partiti nouis colonis impleuerunt, patriámque

ámq; linguã nouis sedibus, quæ etiam nunc incolæ vtuntur, induxerunt. Britonum veterum sermo in VVallia, Cornubiaq; et Galliæ parte, quò victi concesserant, hæsit. Sed Germanicum sermonem in Britannia primum Britonum consuetudo nonnihil inflexit, deinde Danorum cõmercia, qui magnam eius insulæ partẽ aliquot seculis tenuerunt, amplius vitiarunt. postremò Normanni, qui Gallorũm linguã patriæ miscuerant, cùm Angliæ regnũ occupassent, à forma veteri longius etiã detorserunt. Hanc Britonũ exterminationem cõferunt autores in annum Christi DC. Germani insula maiore parte occupata in plura se regna diuiserunt, quorum alij Occidui, Oriẽtales, Australes Saxones ex locis, quos tenebãt, in parte insulæ Meridiana, alij Occidui, Meridiani Orientales, Boreales, Angli, ad Aquilonẽ habitãtes; quos Northũbrios postea dixerunt, vocabãtur. Atq; hi, ceu fieri solet, cùm de præda non conuenit, aliquot seculis, inter se bello conflictati, in Anglorum, qui præualuere, nomen omnes concessere. Verùm è principũ numero, qui noua sibi regna constituerũt, longè clarissimus Edelbertus fuit Hengisti abnepos ex auo Occone, vt autor est Beda, quẽ in diuisione illa Cantiano primum tractu occupato, longius inde submouisse reliquos, et in Humbrũ vsq; flumen regni sui fines extendisse ferunt. Ad hunc porrò consuetudine vxoris Berthæ fœminæ piæ è Francorũ genere mitigatum Christianis, institutioniq; preparatum (nam ad eum vsq; diem tota gens in paganismo permanserat

ferat) venit Augustinus qui iam monachus à Pontifice Gregorio Magno istuc emissus, vt tū ipsum, tū subditos ipsius sacra Christiana perdoceret. Quod fuit anno Christi DCIII. *imperāte Romanis in oriente Mauritio Cappadoce. Nec defuit studio illius hominis profectus: sed sanè, vt tum erant tempora, tam multis Romanæ superstitionis ceremonijs inuolutā pietatē rudi populo tradidit, vix vt religio illa sincera et recta, qualem ab Apostolis olim Ecclesia acceperat, tot inter nebulas ac inania posset conspici.* An. Ch. DC.III.

Mansitque ex eo tempore illa qualiscunque doctrinæ & rituum forma ijs in locis, adeóque per reliquos Anglorum populos inde est propagata. Quinetiam religio noua studium literarum secum traxit: ad quod cùm animum semel adiecisset populus ille barbarus & armorum tantùm gnarus, adeò statim eius desiderio exarsit, vt reliquis gentibus toto penè orbe facem præferret. Cuius è scholis examina doctorum prodierunt, qui & literas restituêre passim, & Christum populis fidei ignaris magno studio & pietate annunciarunt. Ex horum numero Vilfridus fuit Eboracēsis Episcopus multa doctrina & pietatis vir, in Northūbria Anglico genere natus, qui cùm per iniuriā ab Ecfrido rege Episcopatu deiectus Romam tenderet, vt causam suam apud Pontificem ipse præsens diceret, ventorum vi cum naue in Frisiam fortè delatus, atque in terram egressus est, cum imperio Orientis Constantinus Pogonatus, Romanæ verò Ecclesiæ Agatho Pont. Dono nuper

surrogatus praeessent, ad annum Christi DC.LXXIX. *Erat verò eo tempore Princeps in Frisia Aldegillus, quem regem eius gentis Beda et Marcellinus nominant. Quo de rege priusquã dicere progrediar, commodum videtur de origine & maioribus eius, quae*
An.Chr. DC. LXXIX. *prodita in annalibus nonnullis sunt, quamquam fabulis plena, tamen breuiter quaedam hoc loco perstringere. Autor eorum fertur Occa quidam Scarlensis Caroli Magni, et eius ætatis ferè aequalis scriptor Frisicus, sed quem ego si modo in viuis vnquam fuit, peruerso suae gentis celebrandae studio, Humbaldum Francum potius æmulari, aut Gaufredum Britannum, aut Saxonem Sialandicum, & alios, id genus scriptores, qui fabulosè gentium suarum origines composuerunt, quàm veram narrationem texere, in animo propositum habuisse, video: nec sanae mentis eos esse existimo; qui huius commenta de veteribus Frisiorum reb. pro historijs celebrare non verentur. Is igitur ex India aduocat trium gentium Frisicae, Saxonicae, Brunsuigiae cõditores, quorum duces Friso, Saxo, Bruno fuerint, nomináque suis dederint. Hos memorat; non vt Groninganus quidam etiam illo ineptior, Apostolorum tempore ob Christianae doctrinae inuidiam sed statim à morte Alexandri Magni, cuius in stipendijs fuerãt, propter iniuriarum memoriam patria, totáq; Asia excedere coactus, conscensis nauibus post emensa multa maria, multósq; superatos casus in Boreum latus Europae tandem appulisse, vbi*

Fleuus

Fleuus in Oceanum exit: illic egressos in litus, agros ab immanibus hominibus è gigantum progenie nuper desertos occupasse atque insedisse, qui Frisonem sequebantur, noménq; ducis sibi indidisse: reliquos alio concessisse, Saxonésque & Brunsuigios cōdidisse: At Frisonis è Gaslone filio nepotem Grunonem erecta arce Gronenbergia, Groningano vico primum, deinde oppido initium dedisse circiter annum ante Christum in terra natum CL. *Grunonis porrò filium Frisium natu minimum, vicum ad Fleuum ædificiis frequentem anno à Christi natali proximo mœnibus cinxisse, atque à Stauo famosissimo gentis suæ Idolo Staueram nuncupasse: Eam paulatim auctā principum sedem ac totius regionis caput fuisse: Eodem tempore floruisse Asingam Asconem vniuersæ gentis principem, incertum an è Frisonis stirpe, impatientémque ocij Batauica arma lacessiuisse, vulneratúmque in prælio et Staueram relatum victoriam tamen industria ac fortitudine suorum obtinuisse: tum horribili spectaculo ad collem quem Cliffum rubeum vocāt, ignem erupisse è terra et arsisse in quartum vsque diem, quo sopito draconem vastæ magnitudinis eodem è loco in sublime vectū, cùm per horæ semissem conspiciendum se præbuisset, rursum se terra insinuasse, nec posteà esse visum: deinde in Daniam motis armis hunc eundem principem, Deiocari Segonis propinqui sui opera præcipuè esse vsum, ac varia fortuna dimicasse: hinc bello in Tungros & Brabantos conuerso, frustra dissuaden-*

ſuadẽte Diocaro, qui amicus illis erat à Carolo Brabãto ſemianimem ex vulnere eſſe captum, et Diocaro condonatum. Eo ad annum Christi XI. *mortuo Diocarum ſuffragijs populi ſuffectum, bellorum quidem gnarum, ſed pacis tamen magis ſtudioſum: ſucceſſorem habuiſſe filium Dibbaldum, patri diſsimilem, qui cùm domi ſe mouere non poſſet, armorum ſtudio, relicto in Friſia vicario, peregrè abierit, caſtráq; Claudij Imp. ſecutus ſit multo tempore: deinde in patriam reuerſus, Germanis irritatis, Daniæ quoque regem in ſe, ac Friſiam concitauerit, magno ſuorum malo: poſtremò à Sicambris quoque clade accepta præ mœrore animi deceſſerit. Illi ſucceſſorem dediſſe Friſios Tabbonem quendam hominem militarem, ad annum Christi* LXXXV. *hunc Domitiano contra Chattos auxilio fuiſſe, tyranni quã principis ingenio propiorem, belli cupidum, nec imperitum, ſed æquè infelicem: Ob Nortmannos Friſiam vaſtantes reuocatum in patriam. terra mariq; parato in eos exercitu, qui iam diſceſſerant, nequicquam ſe commouiſſe: Huius etiam filium Aſconum è voluntate populi ſurrogatum. pace patriam fouiſſe per annos* XLII. *ſed in eius principatu denuò ignem è voragine ſe effudiſſe, eodem, quo prius loco, ad totum octiduum, omnibus attonitis miraculo rei ac trepidis, extinctaq; flamma, & voragine clauſa, conſultum Stauum idolum, reſpondiſſe per ambages, portentum id eſſe ſecuturi olim diluuij: rurſumq; nono poſt anno, qui fuit poſt Christum*

CLX.

CLX. alio loco, qui in occidentem hybernum circiter M. pass. Staueta aberat, puteum fortè incolarum opera effossum tantam vim salsarum aquarum effudisse per triduum, vt riui in modum per planiciem proximam decurrerent, eiq; malo auertendo, casorum infantium sanguine idolo parentatum: Tritones quoque marinos in agrum Lauicafl. vicinum egressos eam oram terruisse: Post hunc præfuisse populo Aldeboldum filium, longámque pacem cum vicinis turbasse, sed plus apud populũ fratrem illegitimo thoro natum Titum Boiacalum ob summam indolem, quàm ipsum principem Aldeboldum valuisse; huius aduentu summis clamoribus accepto ab exercitu Imperatoris M. Antonini Philos. cui auxilio à fratre mittebatur, ita territos esse Vandalos hostes, vt se nullo dum gladio educto in fugam darent: Eundem Vandalos & Gottos in Frisiam irrumpentes ad Amasum fl. magna cum clade repulisse, ac ad internecionem cecidisse. Eam victoriam tantæ illi gloriæ fuisse, vt viuo fratri Aldeboldo in principatu sit summo populi studio surrogatus: principem verò factum pacem coluisse cum vicinis immotam, decessisse anno Christi CC. XL. ac Staueræ sepulchro conditum, non solùm belli artibus, sed literarum quoque studio ante maiores suos clarum: cuius ante mortem anno XXIIII. tertiò iam è terra ignes erupisse ad eundem collem, per dies XII. ac ex Staui oraculo dæmones placatos.

Extincto Boiacalo suffectum ab Ordinibus Fri-

H sie

sia Vbonem propinquum eius, Danica disciplina eruditum, pace ac bello ex aequo promptum, repressis Batauis tumultuantibus, caetera quietum per annos totos LIX. *quibus patriam rexerit: oppida condidisse Doccoburgum ad Lauicam fl. Titoburgum ad Amasum. E filijs huius alterum Odilbaldum ex Brabantini ducis comitatu, ignaro patre, ad Valerianũ Imperatorem iuisse, eiq; pergratum fuisse, inde cum Dio in Ægyptum profectum, magna gloria parta, fato esse consumptum, alterum Haronem in Daniam disciplinae capiendae causa missum à patre ac Danica coniuge auctum in imperium successisse, patriaq;* XXXVI. *annos praefuisse, miti ingenio ac pacifico: Sub eo principe agrum, qui ad occidentem Flevi erat, à Stauera longè lateq; contra occasum solis brumalem porrectum coli coepisse, à paucis nobilibus initio eius rei facto, conditúmque esse à Theodorico nobilium vno oppidum Medemblicum, noménque à Medea oppido impositum. conditorem regem Frisiae occiduae se tulisse iniussu Haronis, sed deprecari culpam supplicem et vasallum, vt vocant, profiteri se coactum esse, atque ita in gratiam receptum. Odilbaldum Haronis filium principatu accepto, ampliata Stauera, nouo oppido Esonstadio ad Lauicam excitato, multis reip. partibus emẽdatis Frisiam ornasse insigniter, repressis multatisque Sicambris & Batauis per Iglonem Lasconium militiae suae praefectum, pacem diuturnam suis conciliasse, mortuum esse anno Christi* CCCLX. *filio vnico Vdol-*

pho

pho succeßore relicto: Eum porrò filium Iglonis sui virtute confisum Angrios, Sicambros, VVestphalos, appetiisse, ac agri parte multasse, Engistum & Horsum ex se genitos, ac iam peregrina militia apud Valentinianum Imp. per annos VI. *iterúmque per annos* III. *apud Taxandrim Brabantiæ ducem insuetos, cum delecta manu, aut per sortem ducta, leuandæ patriæ gratia nimia iam hominum multitudine pressæ in Britanniam misisse, ad quærendas nouas sedes, ibique post varias belli & pacis vices vtrimq; tandem amisisse: Eo dolore fractum principatu se abdicasse, & Richoldum Offonem magna virtute præditum, claráq; domo in Frisijs natum, quem iam ante sororium sibi delegerat, ex voluntate populi, in imperio quoque substituisse: Richoldum verò ingenio perquam ambitioso, vbi primum rerum potitus esset, principatus titulum in nomen regium commutasse, quanquam suorum amantißimum, Normannos, qui in Frisiam magna multitudine irruperant prædabundi, victores primùm ad Groningam, mox instaurato ibidem prælio occidione occidisse, cùm annus ageretur post Christum natum* CCC.XCVIII. *deinde nec certam pacem, nec apertum bellum cum ijs habuisse aliquandiu donec tandem ad annum* CCCC. X. *decenne fœdus amicitiámque cum vniuersa Danica ac Normannica gente iniret, & filio quoque suo Odilbaldo Haddingam Normannici regis filiam vxorem acciperet, Titoburgúmq; ad Amasum sedem aßignaret cum no-*

mine et honore Comitis: tum palatium longe pulcherrimum & splendidißimum Staueræ extruxisse positis in eo omnium ante se Frisiæ principum summa arte elaboratis imaginibus, auxilium etiam tulisse clienti suo Dilbaldo, qui in Frisijs trans Fleuum suo permissu regnabat, cõtra infestos Batauos, eósque latè fugasse: inter primos & honoratissimos habuisse Vbbonem Harmianam illum vastarum virium hominem, & Danis ac Normannis hostem infestissimum primum, deinde ijsdem conciliatum, cum captus fortè esset, patriæ suæ inimicum grauẽ, postremò in Suecia occisum, de quo Saxo Sialandicus admiranda multa commemoret. Eodemque seculo asylum inter Staueram & Medenblicum pro sontium confugio structum: Richoldi locum post XLIII. *regni annos Odibaldum filium quem is vnicum ex Odilbalda sorore Vdolphi sustulerat, cepisse, regem egregiè popularem & à cunctis amatum, sub quo armorum quies Frisijs perpetua manserit. Huic ex Haddinga vxore Normannica natos esse Richoldum, Engistum, Horsum, Et illum quidem ad annum Christi* CCCLXX. *in sceptrum patri successisse, hos auxilio fratris, voluntariorum manu è Frisijs & vicinis Saxonibus conscripta, repetijsse Britanniam, in qua propinquos suos, quorum nomen quoque ipsi ferebant, occubuisse priore seculo acceperant. Sed in primo statim cum Britannis conflictu vtrumque quòd ante alios pericula capesserent, cecidisse, reliquias exercitus Frisici &*

Saxo-

Saxonici Hybernum quendam, qui auxilio ipsis cum popularium manu venerat, & labantes animos confirmauerat, regem sibi elegisse, eo defuncto, hominem exiguum rebus præfecisse; pedetentimque Britanniam suæ fecisse potestatis & Angliam nuncupasse: Richoldum VVestphalos, quorum partem imperio tenebat, tumultuantes coercuisse, ac in verba sua denuò iurare coegisse, Clodouaum Francorum regem Frisios inuadentem ita reiecisse, vt illum in Frisiam venisse pœniteret, Danos etiam Tekenburgicum agrum vastantes terruisse aduentu suo, egisséque in fugam, Herconem quoque Frisium, belli gloria clarum, qui Imperatoris Constantinopolitani & Theodorici Italiæ regis castra secutus diu fuerat, in Danos misisse, spoliísque peramplis ipsius operâ esse potitum, amisisse morte natu maiorem filium Odilbaldum, in regno Frisiæ occiduæ ab Arindulo rege iam adoptatum: Eo regnante Frisiam grauiter diluuio afflictam, et Groningam septo ligneo in ambitu cinctam: aliáque confictio ad delectationem argumento similia. Deinde cùm ætate scriptoris iam vero propiora *Beroaldum, Richoldo secundo natum, quem alij Bertholdum, alij Ritzerdum nominant, à morte patris res Frisicas administrasse cis vltraque Fleuum flumen, cepisse regnum ad annum* D.XXXIIII. *idq; per pacem agere statuisse si per Francos licuisset: eorum enim regem Clotarium* II. *anno* D.XCIII. *cum magnis copijs Frisiam ingressum, pace è manibus excussa, ipsum*

etiam Beroaldum victum in acie sua dextra confecisse; tum in promiscuam multitudinem euagatam cædem Frisios coegisse regi Francico se dedere: illum, vt animos populi beneuolẽtia demereretur, Aldegillum Beroaldi filium, quem vnicum genuerat, XVI. annos natum adolescentem, regem Frisiæ nuncupasse. Hunc regno accepto totos LXXXII. annos, quibus in sceptro vixit: patriam sine belli tumultu quietam & fælicem præstitisse fretum amicitia Francica, ingenio mitem et tractabilem, quanquam Ethnicis ritibus inhærentem: sed fratrem habuisse nothum Herconem nomine, efferi animi virum, cuius causa Franci Scotique cruento inter se bello sunt collisi, ipséque Hercon in bello cæsus. Quæ qui credere volet, eum necesse fuerit, tot egregijs, bonique nominis scriptoribus qui plurimum ab his dissentiunt, pariter fidem derogare: vt mirum sanè sit Suffridum Petri hominem alioqui nec indoctum nec in patriæ suæ rebus indagandis indiligentem, vt ex commentario eius nuper edito apparet, interpolata hæc eadem multis locis, insertáque fabulis pluribus fulcire quoquo modo, atque ad speciem veri traducere constituiße. Ego autem non in cæteris solùm in quibus procul à vero recedit hic fabulator, sed in Aldegilli quoque parente auóque ab eo me dißidere fateor. Nam de patris eius fortuna quod memorat, quis tam cæcus est, qui non videat ex Saxonum historia, quorum dux Bertholdus, aut vt Frãcici annales illum nominant Berthoaldus à Clotario

occisus

occisus esse scribitur, hoc eum esse mutuatum? & cùm aliud, quod diceret, non haberet, totam Beroaldi personam, fortunámque gentis inde transcripsisse? Et quis existimet, si qua talis clades Saxonicæ similis maioribus nostris à Franco irrogata sit, scriptores Francos, tam auidos ac prolixos laudum suarum præcones, id fuisse silentio præterituros? aut Suffrido quis aures accommodet sine autore, sine teste nobis asserenti nullum vnquam apud Saxonas Beroaldum regnasse, totámque eam rem errore Francorum Saxonibus attributam ad Frisios verè pertinere? aut denique quis adeò iudicio caret, vt credere facile possit, Aldegiilum LXXXVII. *annos regnando impleße? cùm ex Beda coætaneo eius scriptore diligentißimo satis constet ad annum à Christo nato* DCLXXIX. *quo synodũ Romæ contra Macarium Monotheletam Episcopus eius vrbis habuit, viuendo eum peruenisse. Itaque sepositis nugis hisce tam vanis cum patrono suo, atq; ab historia abactis, quod à melioris notæ scriptoribus annotatum, quib. verum dicere in animo fuit, aut vbi monumentis claris destituimur, quod verò magis consonum est, id videamus. Habui annales non pœnitendos parentum nostrorum memoria conscriptos, quorum autor vir nobilis, ac notæ virtutis fideique, etsi in re literaria magnum profectum non fecerat, tamen summa industria, quæ de veteribus Frisiorum rebus annotata apud varios scri-*

ptores consignatáue in cœnobiorum monumentis inuenire potuit, vndequaque collegit, & quicquid omnino id sit, quod assecutus videri possit, certè de industria mentiri noluit. In iis Ruzerdum Frisiorum regem aut principem nominari inuenio circa ea tempora, quæ Aldegillum proximè præcessere: hinc porrò litem atque ex lite bellum cum Clotario primum, deinde & cum Dagoberto eius filio Francorum regibus fuisse, quorum regnum circa Rhenum flumen, vbi iam Vltraiectum est, Frisiæ fines attingebat: Sed quod iisdem in annalibus additum lego, à Pipino Crasso in prælio illum interemptum ad annum Christi DC.LXXX. *eóque modo in Aldegilli postrema tempora regnum Ruzeri extendi, in eo lapsum esse autorem literarum rudem deceptumq; in nomine Pipini, quo auum quoq; istius maternum nuncupatum constat, censeo: quemadmodum, ne cætera quidem, quæ, Aldegillo omisso, statim de Radbodo antiquis è fabulis deprompta subiicit, quanquam ea inscitia maiorum typis quoque vulgauerit, probare haudquaquam possum. Nec desunt, qui Bertholdum ante Aldegillum regem Frisiis assignent. Mihi in tanta rerum veterum obscuritate, & sententiarum huius temporis discrepantia, vbi scriptores antiqui, quibus fidere possimus, tacent, si quid coniectare, & quod coniectura suggerit, in medium proferre fas est: dum omnia diligenter expendo, hoc maximè verisimile de his occurrit, Ruboldo* II .*genitum Odilbaldũ maturè ante patrem obiisse,*

quod

quod & Scarlensis memorat: ab hoc Ritzerdum filiolum in cunis, aut in prima pueritia, relictum amplissimorum regnorum cis vltraque Fleuum hæredem: qui dum adolesceret, Bertholdi patrem auumque, deinde ipsum Bertholdum imperium apud Saxones tenuisse, Frisiisque confinibus & eadem superstitione deuinctis iuncti sese visos. Et hunc, iam viro & rege Ritzerdo, in bello cum Francis periisse anno a partu virginis DC.XXX. *Ea ad Frisios, & eorum regem ab imperiis deinde esse tracta.* An. Ch. DC.XXX. *Intereà et Ritzerdum ob Saxonum societatem, aut quod de iacris pariter & regnorum de finibus quos per Batauos, Mattiacos, Fleumepos in ora Oceani, deductis illuc dudum Frisiorum coloniis, possedisse fertur, a Francis dissideret, cum Clotarii ducibus primùm leuiuscule congressum esse: postea cum Dagoberto filio eius, qui colonis illis longinquis uel eiectis vel suam in potestatem redactis, VVestfaliaque principatu extorto, a Rheni quoque ripa Frisios æquè ac VVilias populum immitem submouere cupiebat, vt ditare sacram ædem recens a se structam, vbi iam Traiectum est, commodius posset, grauius arma miscuisse: postremò aut fato consumptum, aut a Pipino Landesio, qui in vicino Belgico magnas opes habebat eo tempore, & aula Francica sub Dagoberto præerat, in prælio interemptum, circiter annum* DC.XL. *rem Frisicam vehementer accisam Aldegillo, filio aut propinquo iam annis maturo reliquisse. Aldegillum, intereà dum Franci semet ciuili-*

bus bellis confiiunt, suapte natura à turbulentis consilijs alienum, intráque Rhenum flumen se continentem longa pace suos recreasse, ingenium populi asperum ac belli studijs afferatum ad cultum et humanitatem traduxisse: denique hoc effectum dedisse, vt patriam quam afflictam atque horridam acceperat, florentem & ædificijs, moribus, legibus cultam relinqueret. An.Chr. DC.LXXIX. *Ad hunc igitur iam annis grauem, (vt aliquando eò, vnde diuerterat, narratio recurrat) cùm Vilfridus venisset, comiter & honorificè, vt hospitem ac cognata è gente ortum decebat, exceptus fuit. Qua occasione vsus, cùm alioqui eius rei desiderio arderet, & regem erudijt, & in populo gentilium deorum cultore semina doctrina Christianæ sua voce primus sparsit, rege non inuito. Cumque multos animum aduertere videret, hyemare illic maluit, ac populo docendo diligenter incũbere quàm iter suum statim continuare. Cuius studio ita benedixit Dominus, vt plurimi Frisiorum abdicatis profanis ritibus baptismo se admoueri paterentur. Tum itineri instituto se reddens Romam perrexit, ac in Synodo, quam eo tempore Agatho Pontifex coëgit, suo quoque suffragio Monotheletarum errorem damnauit.* An. Ch. DC.LXXX.

R E-

RERVM FRISICARVM HISTORIAE

Liber Qvartvs.

Mortuo non multo post in Frisia Aldegillo rege, Radbodus filius locum eius tenuit. Is, vt erat suopte ingenio (nam de Normannica captiuitate & dimissionis pacto quod Scarlensis memorat, id in fabulis duco) gentilium sacris impensè deditus, nouellum illud germen doctrinæ, quam sparserat Vulfridus, breui ita suffocauit, nullibi vt eius aliquid appareret. Nec contentus eo, cùm Ebroini scelere afflictam concussámque remp. Francicam esse cerneret, idq; cupidini suæ opportunum existimaret, collectis repente copiis, VViltaburgum, Francici quidem iuris oppidum, sed cis Rhenum Frisico in solo situm subita vi inuasit, protinúsque cùm munitum satis non esset, cepit, Francorum præsidium expulit, sacellum Thomæum, quod Dagobertus quondam illic posuerat, opibusque ditauerat, memoria iniuria veteris, aut diruit ipse, aut suorum furori diripiendum permisit, religionem

nem Christianam pessundedit, iratus potissimum loco, quod inde proximos suorum in nouos ritus sollicitari solere non nesciret. Addunt alij, longius quoque progressum cum prædabundo exercitu, quoad Nouiomagum pertingeret, cunctaque obuia, & ipsum illud oppidum suæ potestatis fecisse, notamque saxo in mœnibus posito impressisse paucis verbis, Eum terminum esse regni sui. *Id ego in medio relinquo. Quæ Franci, ad quos iniuria ea pertinebat, quo minus statim vindicarent, dissidijs domesticis impediebantur. At verò, quæ in Frisia religioni acciderat, per Angliam vulgatis, magnus vbique mœror ob cognationem, quam cum eo populo habebant, viros pios incessit. In ijs Egbertius quidam homo miræ sanctitatis, quique ad animum suum in pietate exercendum multos annos in solitudine in Hibernia exegerat, Scholamque nobilium discipulorum habuerat, fortunam gentis miseratus, accedente Vilfridi hortatu, magno desiderio exarsit, vt labore et studio suo non solùm quod extinctum erat, suscitaret, sed latius etiam veritatis lucem propagaret. Itaque cùm ipse & diuinitùs monitus, & tempestate, cùm nauem iam conscendisset, reiectus, eò peruenire, & docendi munus obire non posset, ex socijs vnum Vicbertum pari pietate insignem misit, qui Frisios à cultu idolorum ad Christiana sacra renocaret. In quod ille in Frisiam veniens toto biennio nauiter quidem incubuit, sed quòd superstitio penitus in animis populi insita esset,*

& Rad-

& Radbodus quoque rex ante alios doctrinæ contumax obsisteret, proficere parum potuit, doléńsque in Britanniam rediit. Ita Egbertus, cæterique iis locis viri pietate præstantes, quanquam molestissimè casum ferrent, tamen, ne gemmas obiicere porcis, aut sine fructus spe pericula quærere viderentur, illo studio supersedendum sibi putarunt, nec quicquam tentandum amplius quoad aliam spem Dominus ostendisset. Nec ea dilata diu est, è Belgico se proferens, autore ante alios Pipino è Francorum clarissimo genere: de quo vt cætera legentibus expeditiora sint, dicam quam breuissimè.

Gallia eo tempore, multo maxima sui parte, sub Francorum regibus, Merouæo editis erat. Sed reges virtute & industria maiorum posthabita; inertiæ ocióque se dediderant, vixque inane nomen regium intra aulæ latebras tuebantur. Vis omnis & potestas in Palatii præfectis. quos magistros aulæ, aut Maiores domus vocabant, residebat: nec quicquam his præter diadema, & titulum ad iustum regnum deerat. Atque vt reges plerumque plures simul erant in Francia, ita præfecturam hanc quoque plures gerebant, qui aut pro regibus suis, aut vt propriis suis cupiditatibus obsequerentur æmulosque euerterent, inter se perpetuò decertabant. Ex his Pipinus, quem diximus, cognomento Crassus, filia Pipini prioris atque Ansigiso genitus, cùm Ebroinum æmulum, potentia et improbitate cunctis formidabilem cæterósque qui se obiiciebant, tandem

euer-

euertisset, ad tantum honoris atq; opum fastigium conscendit, non solùm vt reges pupillorum instar haberet, omnémq; eorum potestatem in se traheret, quod reliqui etiam ante eum præfecti facere consueuerant, verùm etiam, vt præfectos palatij filios suos, aliósq; clientes regibus pro libitu daret, ipse verò solus omnium arbiter, ac totius regni moderator bello & pace haberetur. Nec è præfectura modò opes habuit, sed beneficio aui materni, à quo hæres scriptus erat, cum compluribus alijs Austrasiæ locis Brabantiam etiam latis terminis vsque in Frisios ditione tenebat. Hunc Pipinum Crassum gloria & opibus florentem, cùm Saxones & Sueuos (si Æmilio credimus) egregiè esset vltus, quietémque domi haberet, cupido tandem incessit Radbodum Frisium quoque adoriendi, quo & de eo etiam pœnas sumeret nimium iam diu dilatas, deleréťq; acceptam nuper ignominiam, & Christianæ religioni aditum, quem præcludere Radbodus dicebatur, profana in gente aperiret. Nec fortuna pio instituto defuit: Siquidem Radbodum Vltraiecto, quod VVViltoburgum etiam tum vulgò audiebat, omnique in Flenum Frisia, fælicibus armis submouit, Frisios verò incolas in suam potestatem redegit: vlterius quoque progressurus, nisi Radbodus consternatus aduersa fortuna, ac in interiora regni refugiēs, impedimentum se in posterum religioni ac doctrinæ non allaturum per suos homines promisisset. Quibus patratis, Pipinus statim in Angliam mittit, qua tùm

propter

propter excitata illic literarum studia viris doctis abundabat, & ob nuper receptum Christi cultum (ceu fieri solet) cæteris ferè prouincijs vicinis in pietatis zelo erat feruentior, & quod plurimum hanc ad rem pertinebat, eadem ferè cum Frisijs adhuc lingua vtebatur; atque illic re omni exposita, ab Egberto eodem, siue ille iam Episcopi honorem acceperat apud Eboracenses, vt quosdam ex Marcellini libris dicere video, siue ob eximiam pietatem, quanquam in priuata fortuna, etiam apud exteros principes clarum nomen habebat, doctores petit, qui erudiendæ genti atque à dæmonum cultu abducendæ vtiliter præfici possint. Egbertus, qui per se iam dudum eius rei desiderio ardebat, confestim magno studio negotium suscipit, doctissimos quosque & pientissimos, quos diuersæ per Angliam Scholæ educauerant, ad se euocatos ad hoc opus exsuscitat, nec antè desinit, quàm, quantum olim Apostolorum collegium fuerat, viros XII. *confecisset. In his Villibrordus cæteros doctrina & autoritate antecedebat, ortus, vt traditum à quibusdã est, regio Anglorum sanguine, Collega memoratur Suidbertus, Hengisti principis abnepos. VVicbertus idem ille, qui irrito studio Frisios toto biennio antè docuerat, Occo, VVillibalbus, Lebuinus, Ewaldi duo, VVerenfridus, Marcellinus quem cum Beda certissimum autorem habemus historiæ huius in vita Suidberti, quam diligenter descripsit: Adelbertus rege patre Danorum gente natus regnum*

gnum religioni posthabens omnes doctrina aut sanctitate morum celebre nomen posteà adepti.

Hos omnes à se dimissurus grauiter monet, vt periculis posthabitis strenuè Domino militent, quãtumque omnino possint, à cæcitate & profano cultu Frisios gentiles suos, reliquósque vicinos populos, qui Anglorum gentem in Britannia condiderant, liberent. Illi enauigato Oceano cum Rheni alueum subijssent (alia quippe tum, quàm hodie, terræ facies & fluminis illius lapsus erat) Vltraiectum ascendunt eóque in oppido, quod maximè idoneum videbatur, sedes ponunt, res suas omnes (cælibes enim erant) ad exemplum Apostolorum communes habere instituunt. Is eorum aduentus in annum

An.Chr. DC. XC. *Christi* DC.XC. *conijcitur ab ipso Marcellino imperante in Oriente Iustiniano iuniore, Pogonati filio, Sergio autem apud Romanos pontificatum tenente, in Anglia apud Northumbros rerum potiente Aldfrido. Sigebertus duos his ãnos adijcit. Æmilius & alij longius quoque reijcere videntur. Vltraiectini verò annales tempus hoc anticipant. Ego præter cõiecturas, quod hic sequar non habeo, nihilque affirmo, Marcellino tamen maximè assentiens.*

Villibrordus & socij cum primùm res suas ex itinere composuissent, sine mora & in oppido, & per omnem citeriorem Frisiam diligenter populum docere exorsi sunt. Sed cum fascinatos adhuc in cultu suo Frisios Spiritus nequam teneret, proficere nihil potuerunt. Itaque cùm mortem insuper docentibus

tibus profani homines intentarent, precibus ad Deum profusis, ad tempus istinc abire, dum animi mollescerent, & longius ad alias Frisiæ partes concedere instituerunt. Veneruntque tandem in insulam, quam Fostilandiam ab idolo Fosto tum dixerunt, celebrem per id tempus cultu exquisito idolorum: qua in insula Radbodus à Pipino nuper victus, delectatus impijs ceremonijs sedem habebat. Illic cum concionibus sacris gnauiter incumberent, & nequicquam ferè laborarent, monitu VVicberti, qui rerum eius loci iam antè peritus erat, delubra quædam Vestæ ac Iouis, vt creditum est, quod ea impedimento esse veræ doctrinæ viderentur, euerterunt. Qua re irritatus rex, alioqui etiam Christianis infensus, VVicbertum occidit, reliquósque statim ex insula profugere, ni mori mallent, coegit. Sic illi mœstis ac sollicitis animis ad Pipinum se contulere. Insula hæc, cuius & in Bonifacij & Ludgeri historia autores quoque meminerunt, quæ nam sit, mihi pro certo nondum cõstat. Quapropter nec affirmare quicquam hîc de ea libet, præterquam quod dissimulare non possim pene pro certo mihi esse, in errore eos versari, qui Amalandiam pro hac ipsa, nescio qua ducti ratione, nobis reponunt. At verò Pipinus, re cognita, qui frustra nollet Radbodum coercitum, denuò eos in illam Frisiæ partem, quã nuper occuparat, ire iussit, honesto comitatu addito, edixítque populo seuerè, nequid molestiæ aut iniuriæ docentibus inferrent:

quinetiam, vt omni ratione sanctum negocium promoueret, honores & beneficia proposuit ijs, qui erudiri se & baptismo admoueri paterentur. Igitur cum Vltraiectum (sic enim tum appellari cœptum est) rediissent Christi præcones, ædicula sibi excitata in honorē S. Crucis nō procul à ruderib. sacelli, quod olim Thomæ Apostolo dicatū Dagobertus Francorū rex statuerat, à Frisiis non multo post desolatū, instiêre diligenter muneri suo, nec quicquam reliquum fecere, quod ad populum erudiendum pertinere intelligebant. Nec solum Vltraiecti id faciebant, sed per omnes Frisiæ, Hollandiæ, Testerbandiæ vicos, quos adire poterant, partiti operas inter se bini aut terni. In quibus Suidbertus cum Marcellino ac VVerenfrido Batauoduri ad Rhenum cum esset, ab idolatris sacerdotib. comprehensus atq; in custodiam datus diuino miraculo euasisse memoratur, diéque postero omnibus attonitis liberius etiam nemine impediente ad docendi institutum esse reuersus. Et cùm Deus quanquam inter aspera & aduersa tamen docentium labori aspiraret, signáq; etiam confirmandæ doctrinæ ergo per eos nonnulla, vt Marcellinus prodit, ederet, factum est in profundissimis tenebris vt attollere oculos passim homines inciperent, nomináq; Christo darent. Ita crescente hic illic fidelium cœtu, cùm iam res ordinem, qualis tum vulgò in Ecclesiæ vsu erat, poscere videretur, Vltraiectum omnes reuersi duos è numero suo ediderunt, qui Episcopos Frisiæ se ferrent,

rent, Ecclesiásque per ea loca ordinarent. Horum alterum Suidbertum in Angliam ea gratia missum, additis comitibus Occone, Marcellino, duobúsque Ewaldis, cum pluribus iunioribus; Vilfridus Eboracensis Præsul, exul forte rursum eo tempore apud Mercios, quod Cantuariæ tum sedes vacaret, lætus ipse, lætantibus omnibus qui aderant, aut de re audierant, Episcopum rite consecrauit anno Christi DC.XCV. die festo Bartholomæi Apostoli: statimq; cum comitibus iisdem, Occono excepto qui in Anglia mansit, in Frisiam remisit. Ille verò Vltraiectum reuersus, mox Frisiam, Hollandiámque & Geldriæ partem sedulus rursum obiuit, multúmque vbique populum ab Idolorum cultu docendo & signa quoque edendo mirifica, humanam superantia vim; vt Marcellinus memorat, abstraxit. An.Chr. DC.XCV.

Alter VVilbrordus ex voluntate suorum ad Pipinum regressus, atque aliquandiu ibi moratus, cum idoneas ab eo literas & mandata tulisset, Romam se contulit, & à Sergio Pontifice Frisiorum archiepiscopus solenniter inauguratus Clementis nomen accepit. Sic honore & nouo nomine auctus postero anno, qui fuit DC. XCVII. in Frisiam, vt à Pipino iussus erat, reuertit, Suidbertúmque collegam, qui diu ipsum antenerterat, haud procul Embrica, cum vniuerso sacro ordine multisq; fidelibus gratantem obuium habuit. VLTRAIECTVM verò vt simul ventum est, quod oppidū cum vicinis An.Chr. DC.XCVI. An. Ch. DC.XCVII.

agris dono acceperat à Pipino Villibrordus, communi opera collega, duo templum Martini Turonensis memoriæ, in ruderibus sacelli Thomani à Frisijs diruti, extruxerunt, sedémque illic collegio sacro Canonicorum cœperūt. Hac initia fuere istarum opum, quæ posteà sine modo regum & Imperatorum liberalitate, isti Ecclesiæ accreuerunt. Et quamuis Suidbertus Episcopi titulū prior tulerat, tamen Villibrordus, quòd & Pipini dono superior esset, & à Pontifice Rom. honorem archipræsulis haberet, non solum Vltraiecti primus Episcopus, verùm etiam archiepiscopus Frisiorum nuncupatus fuit. Suidbertum autem collegam eius coepiscopum appellauere. Ipsi verò inter se quoad vixerunt, mira semper concordia egerunt. Augescente indies magis & magis fidelium numero, & sacris cœtibus passim in Frisia ac regione vicina iam institutis, cùm doctrina & mores piorum placerent, Radbodi quoque filia Theodosinda, quamuis in impietate pater persisteret, ad Christum accessit: nec multò post Grimoaldo Pipini Crassi è legitimis minori filio, quem parēs aulæ regiæ Theodoberti recens
An.Chr. DC.XCIX. *præfecerat, nupsit, Francicámque gentem Frisijs arctiùs coniunxit. Innitóne patre Radbodo, an sponte eius hoc fecerit, incertum est, nisi quod facinus multò post secutum aduersam eius voluntatem arguere videatur. Nam decimo quarto à nuptijs*
An.Chr. DCC.XIII *his anno, Grimoaldus Leodij ad aram, quæ Lamberto episcopo quindecim ante annos illic à Dodone*

Martelli

Martelli auunculo, ob concubinatum Alpaidis sororis suæ cum Pipino reprehensum, occiso, erecta erat, à satellite Radbodi Rangario, homine Frisio, per insidias interemptus fuit. Nec dubitat historia vetus, quin genero percussorem hunc Radbodus immiserit. Idque sane nec à fide, nec à cæteris eius actis abhorrens. Nam dæmonum fascino dementatus, nescio qua iactata causa, qua se offensum diceret, rursum Christi cultores insectari, religionem incessere, doctores, quos Villibrordus passim per Frisiam miserat, alios exilio, alios morte multare, idque liberius agere, quod Pipini senium iam contemptui haberet. Nec propior vindex iniuriæ, quam Grimoaldus patri simillimus filius, quamuis affinitate deuinctus, videbatur. Hoc Radbodum incitasse ad facinus, quo periculum auerteret, creditur. Ipse Pipinus grauissimo casu perculsus, quod se per scelus vnico, quem habebat reliquum, legitimo filio priuatum videret, tardante etiam senio, quanquam iustissima ira æstuaret, tamen arma mouisse contra impium affinem non legitur. Quinimo è mœrore in morbum coniectus, cum iam nepotem suum, ex Drogone filiorum altero, Theobaldum in præfectura eadem, quam casus tenuerat, substituisset, non amplius anno cadi illi superfuit: testamentumque condidit, in quo Carolum Martellum ex Alpaide pellice sibi natum, cui indolem excelsam inesse videbat, omnium rerum in Austrasia heredem reliquit. Quod indignè ferens Ple- An.Chr. DCC. XIIII.

Ctrudis vxor Pipini legitima, quæ frustrà nuper per Suidbertum præsulem apud maritum intercesserat gratia & opibus Theobaldi nepotis freta, cui Austrasiā deberi iactitabat, Carolum priuignum, concitata factione sua, in custodiam Coloniæ coniecit. Paulò post, tumultu per Franciam excitato, cùm in locum Theobaldi violenti iuuenis Ramanfredum Palatio Francorum proceres præfecissent, mortuóq; mox Dagoberto II. rege, Danielem quendam, cui Chilperici nomen dederant, in regnum surrogassent, atque omnes Austrasianis, cui ob Theobaldum & Plectrudem infesti erant, imminerent; Martellus casu quodam è carcere nouercæ est elapsus, ducemq; belli se contra hostes Austrasianis præbuit. Intereà Ramanfredus voluntate regis sui cum Radbodo, quem sibi ab Austrasianis metuere nouerat, fœdus init, paciscitúrque, vt, dum Franci suis è finibus Austrasianos inuadunt, ipse è Frisia ac orientis parte in eosdem impetum faciat, atque ancipiti bello dubios distineat. Radbodus, vtpote cui nihil gratius aut oportunius eo fœdere accidere poterat, confestim suis armatis in Marcellum contendit, tanto animi studio, vt confœderatos ferè omnes anteuerteret. Iamq; ad Mosam vsque vastabundus penetrauerat, cùm Martellus occurrendum antè ratus quàm omnes se iungerent, huic primùm cum exercitu se obiecit, pugnaq; cum eo acri & pertinaci conserta, accepto ingenti detrimento victus tandem discessit, ac fuga se seruauit. Frisij victores, cum

rege

rege suo se Chilperico ac Ramanfredo triumphantes coniunxere. Id factum anno post Christum natum DCC.XVI. At vero Martellus, vt erat etiam in aduersis inuicto animo, reliquijs copiarum suarum ex fuga collectis, ac in tutum reductis, nouis insuper ad instaurandum exercitum additis, cum aciem aliquoties, quanquam ardente prouincia sua, prudenti consilio declinasset, tandemq; securos ac sine ordine incedentes hostes, a quibus Radbodus iam discesserat, anno proximo deprehendisset, ad Camaracum eos inuadit, dissipatq; omnibus impedimentis exutos. Inde aperto Marte rursus eos petentẽ victoria ingens secuta est, redditaq; victori Carolo Colonia. Tum in Frisiam arma iterum mouentem, vt socijs opem ferret, ita repente se intulit idem victor, vt Popponem propinquum regis cum primo agmine Frisiorum præmissum, ac iam Brabantiam appetentem propè inopinum inuaserit, fuderit, cum suis ceciderit: Radbodum verò sic terruerit, vt ille se recipiens pacem per legatos peteret, adeoque si suo regno parceretur (male enim sibi metuebat ob generi cædem) pace Ecclesiis concessa, ipsum quoque se Christianum futurum polliceretur. Nec difficile fuit, à Martello hoc obtinere, qui non alium armorum suorum fructum maiorem arbitrabatur, quam si cubi pietatem Christianam propagare latiùs posset. Itaque Villibrordo, cæterisque doctoribus monitis, ne tempori desint, quo fœlicius negocium omne succedat, neu quid

An.Chr. DCC.XVI.

An. Chr. DCC.XVII

omnino absit, quod ad mouendum regem ac populum pertinere videri posset, VVolfannum e Francia Senonensem Episcopum magna pietate & doctrina clarum, ac somnio quoque in eam rem actum, in Frisiam mittit, qui operam suam cum Vuillibrordo coniungat. Hic cum per Frisiam iter forte faceret, dicitur Onnonem quendam e Frisijs egregium iuuenem, a laqueo pendentem cui more gentis per sortem fuerat addictus, magno miraculo spectante tota corona, liberaße, ac deinceps secum habuiße, tandemque in Galliam ductum Rotomagi ad sacros ordines promouiße, vbi ille multa eruditionis suæ & pietatis monumenta posteris reliquerit. Eo, vt ferunt, miraculo nomen nactus, cum cæteris doctoribus gnauiter Frisiam obit, modo populum, modo regem, qui eum ex pacto admiserat, sacra Christiana edocet, multos e plebe ad fidem traducit. Rex, quem dæmones dementatum tenere credebantur, restitit diutius: nec tamen VVolfrannus, omnibus doctrinæ machinis adhibitis, antè destitit a cœpto, quam ille dæmonum cultum relinquere & sacro fonte ablui se velle profiteretur: parataque Medenblici fuerunt omnia quæ ad initiandum regem Christo coram multitudine pertinebant. Sed cum

An. Ch. DCC. XVIII. *Radbodus progreßus ritu solenni in rem præsentem venisset, atque alterum iam pedem lauacro intulisset, conuersus ad VVolfrannum, De maioribus, inquit, meis, Episcope, quid sentis? plures ne eorum in paradiso, an apud inferos esse credis? Ad quæ Episcopus*

scopus cum plures apud inferos esse reddidisset, subiecit, Satius igitur mihi est, vt plures quam pauciores sequar. Simulque pedem e lauacro retulit, ac propositum mutauit. Addunt scriptores, nec sic quidem desijsse studium VVolfranni, sed fascino dæmonum implicitum, aut somnijs deceptum regẽ resipiscere non potuisse: nec multo post inopina morte perijsse: VVolfrannum autem, cum quinquennium in Frisia docuisset, in Galliam reuersum in cœnobio, quod Fontanellæ vocant esse mortuum, cum annus ageretur à Christo nato DCC.XXX. *Radbodum etiam alterum regis filium subita patris morte consternatum, baptismum perijsse, nec diu superuixisse. Alter filiorum Aldegillus, per quem propagata familia est, patri ne superstes fuerit, an ante eum decesserit, quãquam hoc magis credam, tamen ex fide digno scriptore dicere non possum. Nam, ex commentitio autore Scarlense, quod de eius in regnum paternum successione recitatur à nonnullis, ac de Horno quoque filio regis illegitimo, quis pro certo, recipiat? aut potius, quis suspectum de falso non habeat, cum nugis tam multis liber ille abundet? Qualia etiam illa sunt, quæ in reliqua Radbodi vita eodem ex libro quidam adferunt, Vltraiectum ab eo ad annum Christi* D C C. *per Gerlachum Popponis patrem rursum appetitum, bellum in Batauos Harialdo genero duce gestum, eoq; in bello Harialdum magna virtute conseruato rege in Medenblici oppidi fossa interemptum, filium*

verò eius Gordianum filia regis natum armis in Batauos motis patris mortem egregiè vltum, Bolsuinam Gordiani matrem Bolsuerdiam, Hornum regis filium nothum Hornam condidisse. Quorum commemorationem consultò omitto, ne historiam scribere professus fabulas pro ea obtrudere lectori velle videar. Radbodi regis intestina Medenblici, vbi vitam finiit, sepulta: reliquum corpus Staueram, vrbem regiam, totiusque Frisiæ tum maximam, ac regum sedem deportatum, conditumque. De filiabus eius, quas præter filios genuit, obscura memoria est. Saxones vnam ex his Eilam nomine, Edelhardo suæ gentis regi, patruo Vitichindi Magni, quocum Carolus Magnus bellum gessit, nuptam fuisse, & Albigonem peperisse, cum Vitichindo ad Christi religionem perductum, clarum bello ducem: alteram verò Bartholdo eiusdem Edelhardi fratri coniugem datam Dietericum edidisse magno consensu affirmant. Tertia Odbilda Danico regi copulata fuisse dicitur. Sed cætera quoque successorum familiæque Radbodi perobscura ad nos peruenêre, penè vt nulla fuisse videantur. Quod sæculi ne illius in re literaria inter paganos inscitiæ, an potentiæ Francorum, quæ tum maximè sub Pipino & Carolo Magno in immensum propè aucta omnia vicina obscurauit, an verò vastatoribus Danis & Normannis, qui eodem ferè tempore illi oræ incumbere cœperunt, acceptum ferre par sit, haud facilè dixero. Finis Radbodi incidit in annum

num Christi DCC.XVIII. *nec audiendos puto, qui ad annum* DCC.XXIII. *hanc historiam reijciunt. Et ab hoc quidem tempore pax cum Francis aliquot per annos populo Frisico inconcussa stetit, doctoribúsque religionis propagandæ summa commoditas data: sic vilescere paulatim idola, & Christi cognitio ac honos vbiq; augeri, templa erigi, Ecclesia constitui, his ministri & reliquus ordo dari: atque hæc non solum in Frisia, sed in Hollandia quoq; & vicino ad Rhenum tractu fieri. At verò Martellus interea, vt eò reuertamur, victo nuper Radbodo, cùm hostes eius reliqui Ramanfredus Palatij Magister, & Chilpericus rex ad Eudonem Aquitanum Gotticæ gentis principem se contulissent, hunc quoque vicit, omnibúsque victis ignoscens, ac Chilpericum etiam in regnum restituens, deinde Saxones, Bauaróśque felicibus armis debellans ipse Francorum Princeps nouo titulo est appellatus. Sed bello Aquitanico difficili dum procul in extremis Galliæ finibus distinetur, summisq; implicitus esse videtur periculis, Frisij occasione illecti tumultum concitant, Francicáque in se arma irritant. Causa quanquam expressa in annalibus non sit, colligi tamen facilè atque in veterum scriptis obseruari potest, pertinacem scilicet in patrijs sacris retinendis multitudinem haud facilè Christi doctrinam admisisse, Francísque, qui se patronos eius ferebant, morem gerere recusasse, imprimis fanorum suorum euersionem, idolorumq; ignominia commotam frenum*

An. Chr. DCC.XXV

frenum momordisse, & ad arma temere conclamasse. Erat vero Carolus ut potentia sua augendæ ita & religionis quoque Christianæ proferendæ peravidus.
An.Chr. DCC.XIX. Itaque ubi primum bello Aquitanico Bavaricoque finem imposuisset, in Frisios profectus, ut armis suis à dæmonum cultu abstraheret, quos movere oratione sancti doctores non potuerunt, cum ad manus ventum est, primis statim prælijs feliciter rem gessit, duce quoque Frisiorum, quem Radbodum alij, alij Popponem edunt, occiso, bellum tamen conficere integrum eo tempore haud potuit. Nam & Frisij ad paludum invia, ac loca alia aquis circumflua, quæ in litore Oceani sunt, se magno numero receperant, unde nisi longo labore molestiaque expelli non poterant, & aliunde maioris periculi & molis bellum ingruens, quo totius Franciæ, reliquæque Europæ fortuna ac salus petebatur, fama nunciabat. Saraceni quippe, ab Eudone, quem pacis nuper initæ cum Martello pœnitere cœperat in auxilium evocati, ex Hispania magnis agminibus adventare dicebatur. Nec vanus rumor erat. Quadringenta enim millia virorū profanæ gentis perinde ac si non bellatum, sed habitatum venirent, cum integris familijs in Galliam, Pyrenæo superato, iam transierant, omnia non hostium magis quam amicorum fœda populatione & incendijs vastantes. Eo periculo Martellus exterritus, quo maturè summis viribus occurreret, bellum cum Frisijs, quod in manu erat, pro tempore, quoquo

modo

modo componere festinauit. Et quoniam, quantum armis valeret hæc gens, aliquoties ipse experimento didicerat, quot quot omnino potuit voluntarios, maximéque promptos Frisiorum militiæ Francicæ contra Saracenos ascripsit, quorum magnus fuisse numerus dicitur. In his celeberrimum Popponem Cisamasanam cohortem duxisse, prope VVirdumum natum, in nonnullis annalibus inuenio. Omnibus quàm celerrimè à Martello paratis, exercituque florentissimo Ligerim flumen traducto, cùm Saracenis obuiis omnibus protritis ad Turonesiam contenderet, non procul à mœnibus oppidi eius magnis vtrinque animis ac viribus concursum est, pariq; diu pertinacia pugnatum, donec tandem Aquitanus socius paulò ante persuasus à Martello per fraudē Saracenica castra a tergo inuasit. Tum verò ad Francum victoria inclinante, tam latè in hostem cædes euagata est, vt trecenta septuaginta quinque millia in acie & castris eorum cum rege Abdiramo cecidisse ferantur. Victoria sanè præclara, qua nec maiorem multis ante sæculis, nec vicinis gētibus gratiorem aliam à quoquam relatam esse constat. Ex Martelli exercitu M.D. *periere, Inter quos Frisicæ cohortis ductor Poppo, cùm insignem operam in acie cum suis imperatori, fortissimè ante alios pugnando præstitisset, magnūmq; ad victoriam momentum attulisset, ex insidiis iam victor interemptus est. Corpus eius ob eximiam fortitudinis & pietatis laudem in templo Turoni tumulatum*

mulatum. Ipse inter diuos relatus magna vt aiunt superstitione Turonensium. Pugna hæc commissa est anno post Christum natum DCC. XXX.

An. Chr. DCC. XXX. *Ab hac tam felice victoria, cum mortuo non multo post Eudone Aquitaniam omnem, & mox Burgundos pari successu ab armis VVestgotticis vendicasset Carolus auditis nouis Frisiorum motibus, quos eadē adhuc in tuendis impijs ritibus vecordia præcipites agebat, quique, nisi pro libitu sacra colere liceret, velut nutum alterius sequi coacti, vere sibi liberi esse non videbantur, quarto post anno rursum in eos se conuertit: Sed maioribus omnino*

An. Chr. DCC. XXXIIII. *quam ante viribus. Memor enim quid proxima in expeditione sibi accidisset, non solum terrestres copias magnas, sed naues quoque aliquot cum exercitu siue Aquitanico in sinu, vt quidam autores sunt, siue in Belgicis partibus armatas eductásque in eos mouit tali animo, vt nisi libertate docendi Villibrordo & socijs, templáque in eum vsum erigendi, plena & secura semel constituta, redeundum sibi non putaret. Frisij contra, quotquot impiæ superstitioni impotentius erant addicti, & sibi à Martello maxime metuebant, acres se ostentare ante alios, parare alacriter, increpare Francos non religionis modo auitæ, sed etiā sub huius prætextu libertatis oppreßores, dominandi libidine æstuantes, sic cæteros in partes trahere, si qui ceßarent, patriæ proditores designare, etiam metu compellere, denique vniuersam gentem, velut ad libertatem à maioribus*

bus acceptam defendendam in arma concire. Ducem eorum Radbodum tum fuisse Guaginus scribit. Sed in nomine, ceu fieri solet, cum ad vnum aliquem, qui eo seculo sua in gente maxime effloruit, cuncta referuntur, deceptum esse eum, tempora computanti satis clarum est. Nam & Radbodus ante annos sexdecim iam obierat, & qui in Frisios eo bello imperium militare habuit, Poppo à Sigeberto bono auctore nominatur. Nec me turbat, quod Harmanus Contractus Verinensis Comes, doctissimus alioqui Chronographus, priore bello cecidisse Popponem scribit. Facilis enim eiusmodi in re & vetusta & peregrina, quæque ad præcipuum scopum scribentis non pertinet, hallucinatio. Hunc verò Popponem ego suffragijs libera in gente ad rem bellicam administrandam electum fuisse, aut regio sanguine ortum nepotem Radbodi regis ex Aldegillo filio tutelam egisse, existimo: nec sane multum dubito, quin in ea Frisiæ parte, quæ ad Orientem Amasi est, in qua & hodie nomen idem in vsu frequenti deprehenditur, & tum pertinacius impiorum rituum studium vigebat, sedes habuerit. Quem Carolus cum post minuta ad fines primos prælia obuium tandem iusta acie habuisset, pugna commissa, in magna strage suorum fortiter dimicantem interemit. Eius cæde turbati reliqui, qui se recipere potuerunt, aut prælio non interfuerunt, insulas & maritima loca, exercituiq; inuia petiere. Sed cum illic quoq; à classiarijs præter spem, alijsq; ex pe-

ex pedestri exercitu expeditis oppressi ubique cum liberis ac fœminis nullo discrimine caderentur, frustraq; se niti contra vim ac fortunam victoris, cui nihil iam impeditum esse videbatur, animadverterent, nec fugam aut auxilium ullum videret, manus tandem tetendêre. Victor Martellus ubique perculsis ac turbatis instans, circumducto ad omnia loca exercitu, imperio se submittere, fanisq; & lucis excisis Christi cultum recipere consternatam gentem coegit. Sed enim nec contra libertatem imperium illud fuisse, quod à Martello Frisij acceperunt, nec profanas patrum superstitiones populum universum reliquiße, ea quæ deinceps dicentur, ostendent. Potestatem Francis modicam, atque intra leges, doctoribus verò securitatem maiorem ea expeditione esse quæsitam sentio. Et quidem ab armis Francicis ex hoc tempore ad Carolum usq; magnum, & deinceps complures per annos, domi Frisijs quies rursum fuit. Signa autem Martelli, regumq; posterorum Francicorum scutos fuisse, cùm notæ in bello virtutis essent, non verisimile modò est, sed in autoribus quoque deprehendere licet. Sed præfectos genti è Francis, tutoréśque nepotibus Radbodi, Gondebaldo & Radbodo, quorum adhuc immatura ætas regendæ reip. impar erat, nouos dederit, quóue omnino honore aut dignitate hos reliquerit, mihi ex probato scriptore non liquet: nec illa quidem, quæ de his fabulator Scarlensis scribit, tam vana, ut ne speciem quidem veri ullam

veri vllam habeant, recitando paginas complere libet. Id modò animaduerto, secutis temporibus, cùm iam Carolus Magnus rerum potiretur, regium nomen interdum eos tulisse, sed honoris potiùs ob memoriam maiorum, quàm magnæ potestatis hoc tum vocabulum fuisse. Gestum est hoc bellum Frisicum anno Seruatoris DCC. XXXIIII. *Martellus eo finito, aliud cœpit longè difficillimũ, quo binis Saracenorum regib. cum infinita multitudine interemptis omnem Narbonensem Galliam in potestatem redegit. Postremò Saxonibus iterum victis, tributoque imposito, cùm omnes maiores suos gloria superasset, vitam finijt an.* DCC.XLI. *titulum regni apud Francos tenente Theodorico, regum in Merouæi familia penultimo. Martello successore filij Carolomannus, & Pipinus, quem Breuem ex statura agnominarunt. Sed Pipinus, fratre in cœnobium sponte concedente, cùm paternas opes solus iam possideret, decennio à morte patris, deiecto Childerico rege ob segnitiem, regnum etiam in Francis sibi parauit, vt suo dicetur loco. At Villibrordus Episcopus, socijq́; populo in doctrina instituendo sine intermissione inuigilarunt: Missiq́; insuper sunt diuersi in diuersa ad cæteras quoque gentes in verbo fidei erudiendas. Vltraiectum quippe eo tempore Schola theologica esse cœperat, vnde vicinas & longinquas in gentes doctores emittebantur. In horum numero Suidbertus, quem collegam Villibrordi diximus, post VVest-*

An.Chr. DCC.XLI.

phaliam, Saxoniam inferiorem, Borußuariā peragratas, irrigatámq; doctrina sua Mimingardam, Biloueldiam, Brunsuigam, vicum tum temporis ingentem & celebrem, tandem solum cœnobio extruendo cùm accepisset à Pipino Crasso, & Plectrude, quibus mirè gratus erat, fanum cellámque condidit, ac nouo collegio monastico principium dedit. VVerdam locum hunc appellarunt in ripa Rheni Germanica, vbi Coloniam Traianam quondam stetisse plerique errore decepti arbitrantur: hodie Keiserswerdam vulgo nuncupant, differentia causa, quod eiusdem nominis locus alter ad Ruram flumen celebris sit, in quo postero seculo Ludgerum monachos quoque collocasse, cellamq; extruxisse exemplo Suidberti, cùm eousque narratio nobis procurrerit ostendemus. In hoc cœnobio suo Suidbertus vitā religiosè actam finijt anno Christi DCC. XVII. *non doctrina solùm, sed miraculis quoque clarus: quæ mox supra veri modum auxit antiquitas. E quibus apparet lapsum esse Cranzium, cùm Suidbertum hunc primum Verdensem Episcopum à Carolo M. creatum eße prodit, deceptus et loci nominis similitudine, et appellatione Episcopi, quam eum Villibrordo communem fuisse Suidberto apud Vltraiectinos, supra retulimus. Nam iam ante Carolum natum è vita discesserat Suidbertus. Ewaldi duo, cum Saxones idolatras docerent, crudeliter sunt interempti, corporáq; eorum Coloniā translata. Sed & Adelbertus regia in*

Anglia

Angliæ stirpis per Hollandiam in doctrina laborauit, conditóque Egmondæ cœnobio vitam in eo clausit. VVillibaldus in Germaniam interiorem emissus Episcopatum Eistatensem senex accepit. Drentiam autem, Tuentiámq;, ac vicinas ad Isalam regiones Marcellinus assiduo labore peragrans, & Frisiam quoque identidem reuisens cùm LXX. *annos docendo continuasset, satur vitæ Aldenzelæ decessit. Hic Marcellinus ille est, qui Suidberti acta memoriæ prodidit, quique ipse magnum pietate sua nomen apud præsentes & posteros meruit. Nam non doctrina tantùm & moribus sanctis populo præiuit, sed mira quoque quadam fecit vi diuina ad veritatem doctrinæ firmandum: quorum spectatorem magna ex parte semet fuisse in Ecclesia testatur Ludgerus assectator ipsius, quem sequens deinde ætas Episcopum Monast. primum vidit. Villibrordum autem totos* L. *annos archiepiscopatu per omnem Frisiam nauiter functum apud Vltraiectinos grandi natu mors abstulit* VII. *Idus Nouembr. cùm annum salutiferi partus* DCC.XXXXV. *Christiani numerarent, gratissima sui memoria posteris relicta. Clementem eum Romani vocarunt, vt est à me dictum prius, nomine à Sergio Pontifice imposito, cùm illum ex Pipini voluntate archiepiscopum Frisiorum consecraret.* An.Chr. DC.XLV.
Ad hunc Vltraiectum è Britannia forte venit Venefridus Anglosaxo, iuuenis ille quidem, sed in sacerdotium iam cooptatus. Quem non sine gau-

dio acceptum Vilbrordus, quod ingenium & pietatē eius eximiam probaret, in collegium suum allegit, operáque eiusdem fideli in docendis Frisijs aliquandiu est usus. Inde Romam Venefridus profectus, Episcopali mitra cū nouo Bonifacij nomine Gregorio II. Pont. accepta, Romanæ sedis legatus in Germaniam redijt ad annum Christi DCC.XXV. cum Orientis imperium teneret Leo Isaurus. Erat vero talis tum Germaniæ ratio, vt vniuersa ferè priscis superstitionibus implicita pro Deo dæmones adhuc coleret, paucas autem, eásque rudes & informes Christi Ecclesias haberet, in quibus gentium profanarum ritus Christianis moribus fere miscebantur. Bonifacius qui hisce malis sanandis Roma missus fuit, cum maximam Germaniæ partem per pericula ac labores docendo obiuisset, veritatis lucem multis populis ostendit, multáque hominum millia superstitionibus liberauit. Nec hic industria eius ac honos stetit. Nam Gregorius III. Pont. admiratione virtutum eius vt authoritatem quoque ampliorem adijceret, pallio Roma misso archiepiscopum eum per Germaniam esse iussit. Quod fuit ad annum DCC.XLI. quo anno Carolus Martellus è viuis excessit. Idq; ille non secus accepit, ac si cum honore labor sibi ac cura noua esset adiecta. Itaque Episcopis per Bauariam, Franconiam, Thuringiam, aliásque prouincias institutis, cum gliscentibus malis maiorem adhibendam medelam putaret, communicata cum Zacharia Pont.

Pont.re, Synodum conciuit, totiúsque sacri ordinis censum seuere egit præsente Carolomanno Martelli filio: Exantorato autem Moguntiæ Episcopo, ipse voluntate Pipini & Carolomanni fratrum locum eius cœpit (nec enim hactenus certam sedem habuerat.) Id initium archiepiscopatus in illa vrbe. Nec multo post Fuldense cœnobium in Buchonia condidit, sepulchro suo destinatum. Atque vt pluribus curandis Ecclesijs, docendisq́; gentibus vacare liberius posset, (id enim diuinitus mandatum sibi putabat) Lullum collegam & successorem sibi adsciuit. Audiens verò de obitu Villibrordi, non sua tantùm sponte, sed iussu quoque Carolomanni, istius Ecclesiæ curam suscepit, Episcopumq́; Villibrordo surrogauit. Vltraiectini non alium surrogasse, sed ipsum Ecclesiam regendam sumpsisse, ac secundum eiusce vrbis archiepiscopum egisse videri volunt. Nos in medio relinquimus, atque hoc tantùm affirmamus, quod ipse in Epistolis de se testatur, Carolomanno volente, Ecclesiam Vltraiectinam à morte Villibrordi se constituisse. Nec ambigendum, quin, qua erat pietate & studio, concionibus frequenter habendis tum quoque populum in Frisia de Christo docuerit, viámque salutis annunciarit. Secutum deinde tempus, quo Franci pertæsi inertiæ regum suorum, quos ex Meroueo prognatos habebant, Childerico in ordinem redacto, Pipino Martelli filio regnum dederunt: ad quem solenniter corona sceptróque insigniendum, Bonifa-

eius, qui legatum Pontificis perpetuum agebat, Suessiones est euocatus, cùm annus Christi agere-
An. Chr. *tur* DCC.LI. *Tantam illi viro autoritatem ea ætate*
DCC.LI. *pietatis & eruditionis fama circumdederat. Postremò, Moguntia secundo Rheno descendens, vt quod reliquum impietatis gentilis in Frisia erat, exstirparet, Vltraiectum venit. Inde cum Episcopo Eobano, quem ego Vltraiectinum suffraganeum fuisse arbitror, socijsq; alijs quinquaginta viris pijs, populóque docendo idoneis traiecto Alcmera fl. agrum Frisiæ ingressus, quanto potuit studio sementē verbi diuini in populo passim fecit, sociósque, vt idem facerent, huc illuc dimisit: fana, vbi potuit, inuitis partim, partim non renitentibus incolis, destruxit, & templa vicissim raptim excitata, ad quæ populus rei diuinæ gratia conueniret, Christo dicauit. Denique tam fœliciter in opere diuino versatus est, Deo labori aspirante, vt multa hominum millia omnis generis, cùm superstitiones eiurassent, per baptisma sacrū sint Christo initiata. Iamq; labascere haud dubiè religio omnis profana cœperat, vix vt se tueri reliquiæ possent, cùm indignatus Satan vi grassari, ac piorum sanguine suum fulcire regnum constituit. Nam cùm vir sanctus, qui tum ad riuum quendã, qui Ostergoam à VVestergoa dirimebat, fortè venerat, omne sacro fonte lotorum agmen ad diem certum, Doccumi*
An. Chr. *sibi adesse, ad confirmationis mysterium ex more*
DCC.LV. *Rom. Ecclesiæ accipiendum iussisset, eóque cum suis*
maturè

maturè profectus, venturam turbam expectaret, Ecce ingens profanorum caterua, quos Satanas concinerat, velut furore percita, cum armis prima luce accurrit, vt Bonifacium cum omni comitatu trucidaret. Quos illi, qui circa Episcopum erant, quiq; ad eum fortè iam conuenerant, cùm ruere in se viderent, arma quidem, quæcunque pro tempore habere poterant, ceperant, vt furorem istorum reprimerent, familiámque Episcopi tuerentur. Sed Bonifacius, tumultu audito, ab armis temperare iußit, dixítque sibi & suis optabilem potius esse mortem, quæ post miserias fœlicis vitæ ianua sit, quàm tali labore ac sanguine fugiendam. Deinde ad socios familiámque conuersus, ad constantiam omnes graui oratione hortatus est. Tum sumpto sacro codice, socijsq; sequentibus, obuiam furentibus progressus vltrò docere eos de salute, ac Christum annunciare cœpit. At illi, velut immanes bestiæ, indignantes etiam atque frementes, quod inuisa oratione obstrepere insuper doctor auderet, impetu facto, ipsum cum vniuerso, quem secum trahebat, comitatu, in quo & Eobanus Episcopus erat, & alij aliquot viri insignes ex sacro ordine numero LI. armis obtritum contrucidarunt. Adijciunt, qui vitam eius, & mortem pro pietate obitam exposuerunt, homines superstitiosi & veris ficta sæpè miscentes, vt religionem augeant, summam caluariam cæsim Bonifacio concionanti, codicémque supra verticem tenenti ablatam, paucos

post dies, cum cæteris reliquijs, ipsóque codice, quem frustrà lacerare latrones voluerint, religiosè quæsitam asseruatámque, nec multò post, extructo insigni cœnobio, quod etiamnum superest, in loco cædis patratæ multa superstitione illic conditâ à posteris coli: latrones statim facinore patrato, cùm satiare se præda vellent, panes vidisse sibi in lapides cõuersos, quos ad rei gestæ fidem posteritas eadem forma etiam nunc asseruet: mox vino in præda reperto, cùm se explessent, exorta fortè lite, in furorem actos in partes iuisse, ac mutuis vulneribus se confecisse: demum cùm extruendo cœnobio templóque locum incolæ haud multò post aggesta terra complanarẽt, ac de aqua dulci, quo cœnobitæ vti possent, essent fortè solliciti, præsente Pipini regis præfecto, ac locum contemplante, vngulæ equinæ pulsu terram apertam limpidissimæ aquæ fontem perennem magno miraculo fudisse. Sic enim meminerant monachi de Heliconis fonte in Bœotia poëtas scribere. Quæ quomodocúmque conficta, in religionem à posteris versa sunt, ac superstitiones pro veteribus nouas cumularunt. Nos ad historiam redeamus. Pipini præfectus, qui in Orientali Frisia circa Amasum tunc fortè erat, siue Frisius is fuerit, siue Francus, (id enim non constat) audito facinore atroci in vindictam iusta ira exardescens cum valida manu Lauicam fluuium transijt, cohortémque illam nefariam latronum, quæ à mutua cæde superat, vniuersum prope ferro perdidit: reliquos,

qui

qui primum impetum effugerunt, extorres patrio solo exegit. Et quia ad Radboanum iuniorem, qui apud amitam Danorum reginam à teneris educatus, impietatis venenum penitus hauserat, eámque Frisiæ partem, quæ ad Occasum Lanica amni est, princeps moderabatur, suspicio concitatæ multitudinis pertinebat, is quoque aut eiectus armis, aut conscientia vrgente quod pœnam grauiorẽ formidaret, sponte profugiens in Saxoniam ad Vitichindum & Albigonem propinquum suum, ab iis porrò in Danos se recepit, multóque illic tempore exul mansit. Sic sanctorum sanguini iusto sontium supplicio vbique parentatum. Bonifacii martyris corpus, cum paucis aliis Vltraiectum deportatum conditúmque: verùm non longo tempore post, à Lullo Moguntino Episcopo, quem sibi collegam elegisse Bonifacium diximus, magna pompa Fuldam trãslatum est. Eum enim sepulturæ suæ locum ipse multo antè destinarat. Facta hæc cædes est anno DCC. LV. *ad diem Nonarum Iunii. Bonifacio cum sociis indigna morte perempto, Gregorius Ecclesiæ Vltraiectinæ administrationem suscepit, quem successorem iam designatum fuisse ab eodem, cùm in Frisiam postremum iret, perinde ac si fatum suum prospiceret, Vltraiectini perhibent. Ad hunc eximium etiam Frisicæ gentis doctorem (sic enim eum Marcellinus coætaneus, ille cuius antè multa facta mentio est, in Epistolis appellat) ex Anglia fortè venit VVillehadus sacerdos vir doctus, accepto regis*

Bremensi oppido Episcopum dedit. Intereà verò, dum hic in Frisijs laborat, alter ex Anglia Theologus, eodem studio feruens, nomine Albericus ad Gregorium Episcopum, Vltraiectum se contulit, opusq́; idem statim aggressus est. Cuius ingenium & pietatem cùm vehementer Gregorius probaret, eum sibi collegam adsciscere, ac successorem nominare concupiuit. Et cùm ille, nisi suis antistitibus, sub quibus profecerat, consultis, assentiri nollet, coactus est hominem huius rei gratia, in Angliam rursum dimittere: addiditq́; illi comitem Ludgerum Frisium adolescentem magnæ spei, de quo latius nobis deinde memorandum, vt ad Alcuinum literarum fama celebrem doctorem audiendum duceretur. At Albericus à suis Episcopus iam renunciatus altero anno cum eodem comite ex Anglia ad Gregorium rediјt, summáq; concordia honorem cum eo communem habuit, quoad is in viuis mansit. Obijt Gregorius anno Christi DCC. LXVIII. *quem anno proximo secutus est Pipinus rex, Carolo Magno, & Carolomanno successoribus relictis. A morte Gregorij, Alberico iam solo episcopatum tenente, clarescere, & docendæ Ecclesiæ ministerio adhiberi cœpit Ludgerus, quem prius nominauimus. Is vtróque parente nobili & Frisio patre Tiardo, matre Liauua haud procul Doccumo in vico Vuirumo natus, simul ac ætas doctrinæ capax fuit, literis admotus, ac mox Gregorio Episcopo Vltraiectino in disciplinam datus est.*

An. Chr. DCC. LXVIII.

tus est. In qua cùm profecisset, cum Alberico in Angliam missus fuit, vt Alcuinum Eboraci literas magna admiratione, atq; hominũ fama docentem audiret. Ad quem, cùm Albericum in Frisiam post annum reduxisset, voluntate Episcopi sui confestim rediit, totósque tres annos & menses sex eidem erudiendum se tradidit. Mansissétque cùm eo diutius, nisi casus quidam discedere inuitum coëgisset. Fortè enim rixa exorta iuuenem nobilem Anglum Frisius quidam in pugna interfecerat. Qua re indignati Angli cùm in Frisios se vertissent, omnes inde diffugere compulerunt: vixq; iratorum manus Ludgerus euasit, adiuuante Alcuino. Deinde extincto Gregorio Episcopo Albericus successor nondum iuuentam egressum, cùm domi apud Vltraiectinos tum fortè moraretur, ad Transisulanos misit, ut sementem Euangelij a Saxonibus nuper illic oppressam instauraret; Templumq;, quod Leafwinus quidam Frisius aliquot ante annos apud Dauentrienses excitauerat, dirutum restitueret. Quo feliciter perfecto, Albericus maiore spe concepta ad Frisios suos eum ire voluit, & quod reliquum profanarum superstitionum apud eos erat, abolere. Nec spem Episcopi Ludgerus fefellit omnibus delubris & fanis, volente maximè populo, per Frisiam destructis. Tum Doccumanus Pastor datus septem annos populum in religione rudem continuo labore perpoliuit, nõ in ista tantùm vicinia, sed per proximas etiam

regiones

regiones. Videbaturque felix iam nascentis Ecclesiæ per Frisiam status, cùm aliunde ingruens turbo, id quod collectum erat, penitus rursus dissipauit. Eius originem & causam paulò altius à principio repetam. Saxonum gens Frisijs vicina in cultu dæmonum mirè pertinax erat: Victiq; prius non semel a Pipino Crasso, & Carolo Martello, nuper etiam à Pipino Rege, ac ad tributum quoque soluendum, reliquasque parendi leges accipiendas compulsi, vt Christo nomen darent, tamen compelli hactenus non potuerant. Quorum fortunam cæcitatemque miseratus Carolus Magnus, cui vt ingens pietatis studium, ita opes longe maximæ superërant, summa vi ad eiurandas profanas superstitiones ipsos adigere, nec antequam id perfecisset, cæpto absistere decreuit. Itaque cùm nondum quadriennium in regno explesset exercitu parato Saxones inuasit, pluresque iam annos bello grauì cum pertinacibus conflictabatur: postremò post varios labores eò res illorum redierant, vt cladibus fracti promiscuè postulata regis admittere, ac in Christi nomen ire se velle profiterentur: nec pauci baptismo statim initiati, locisq; compluribus templa instituta, aut præsidia imposita: VVitichindus gentis dux, & pertinacissimus dæmonum patronus in Daniam confugit. Non multo post Saxonicis rebus constitutis, Carolus rex à principibus nonnullis inuitatus cùm ingenti apparatu atq; exercitu in Hispaniam est profectus, comitésque expeditionis

An.Chr. DCC. LXXII.

An.Chr. DCC. LXXVII.

An.Chr. DCC. LXXVIII.

peditionis fortissimum quémque è regnis suis, ac socijs populis secum duxit. Inter hos & Gondebaldus Frisicæ gentis princeps: de quo dictum est prius, Aldegillo genitus, Radbodi iunioris frater cum IIII. Millibus lectissimorum iuuenum eadem è gente fuit. Ibi multis victorijs partis, Pampelona, alijsque oppidis, ac arcibus captis, quum iam in regressu essent, non procul Pyrenæo saltu, perfidia Vasconum quorundam in insidias incidêre, qui in postremò agmine erant; quorum dux Rolandus Caroli sorore ac Milone Anglerio natus, vir fortissimus, & cum eo Gondebaldus Frisius quanquam vndique premerentur, tamen maioribus omnino animis quàm viribus atrox prælium aliquandiu sustinuerunt, magnámque hostium vim neci dederunt. Postremò fessi iam, ac multitudine oppressi, priusquã Carolus suppetias ferre posset, super ingenti strage Saracenorum ambo conciderunt. Ea fama in maius quàm pro vero aucta eùm in Germaniam subitò peruolasset, Saxones Vitichindo autore, qui per absentiam Caroli è Dania redierat, auxiliáque nonnulla secum adduxerat, abiecta fide arma rursum capiunt, idola instaurant, Francorum præsidia oppugnant, ac vbicunq; possunt, malè multata Saxonia eijciunt, in omnes Christiani nominis viros, fœminas, pueros promiscuè desæuiunt, religionem suis è finibus prorsum eliminant, denique in Rhenum vsque intactum aut tutum pijs nihil relinquunt. Deinde, postquam

ea fœli-

ea fœliciter cecidissent, Carolúsque perfidia Vasconum vindicanda in Hispania retineretur diutius, vt plerique ipsum quoque extinctum crederent, audentiores facti, in Frisiam etiam se inferunt, principe suo Gondebaldo, ac promptissimorum iuuenum legione, quæ secuta eum erat, vacuam. Sed sponténe sua, atque odio religionis id fecerint, an à Radbodo, qui & ad suos nuper redierat, & fratre absente maiorem iam animum gerebat, clam euocati, ab autoribus non traditur. Me, vt de Radbodo hoc credam, plura impellunt. Nam & Albigoni Saxoni auunculus, & VVitichindo ipsi amicus erat & virus occultum in Christianos conceptum pridem, nondum animo eiecerat. Sed quos pessimè oderat, ijs ob consensum, qui iam in Frisijs videbatur, haud facilè suis viribus nocere poterat, nec per se quicquam, quanquam suaderet libido, vindicta metu tentare palam audebat. Itaque, vt alieno crimine ac periculo animum expleret, quid facere potius consultiúsque potuit, quàm si Saxones odio Christianæ pietatis ardentes, eiusque delenda cupidos, qui iam in armis erant, occultis nuncijs cum Vitichindo suo euocaret? Saxones, vt ad institutum redeat narratio, recenti adhuc piorum cæde, ac reliquo facinore calentes, Vitichindo ductore, velut limphati furentésque vicinum Frisiorum agrum inuaserunt, & flamma ac ferro latè vastarunt, quicquid ad Christi cultum pertinere videbatur: perpessáque omnes clades Frisia est, donec vniuersa

uersa ferè à religione herbescente publicè discederet, Christúmque eiuraret. Ludgerus his tantis malis animo consternatus, multúmque secum de laboribus à se frustra susceptis per tot annos querens, cum duobus quos habebat, fratribus Hildegrimo & Gerberto, magno cum mœrore, relicta patria, Romam est profectus: salutatóque pontifice ad Cassinates monachos, quos Benedictus primùm eo in monte collegit ad extrema Latij, statim perrexit, quòd Frisicæ gentis abbatem Detmarum virum singulari pietate cœnobio praesse audisset: ibíque morari constituit. At Carolus rex, ne frustra tantos labores & pericula priora videretur obysse, cùm exercitu Frisiam perterritam & veniam precantem transgreßus, eiecto in exilium Radbodo, & Frisiorum militari robore in expeditionem assumpto, in Saxoniam properauit. & VVestfalos primum nouis cladibus fractos, deinde Ostfalos citra vltráque Albim habitantes, qui Saxones omnes sunt, animos ponere rursum, & induere obsequium coëgit. Eo facto nouum consilium continendis in officio peruicacium & rebellium ingenijs cepit. Nam ad demulcendos homines indomitos, atque obsequio aßuefaciendos, non vt prius, praefectos ijs imposuit, qui regiam potestatem ac vim praeferrent, sed vt quámque partem bello rursum vicit, Episcopis à se creatis, hominibus religiosis assignauit, qui & docerent populum, & autoritate potiùs ac nomine venerando, quàm imperij specie rebus praeessent.

praeßent. Atque ita per diœceses diuisa, totáque tandem Episcopis subiecta est Saxonia, sed forma regiminis libertati propiore. Quæ quomodo ordine gesta sint, quoniam Saxonicæ historiæ sunt propria, non est instituti nostri sigillatim exponere. Illud verò ad nos propius pertinens, nec hoc omittendum loco, quòd Frisia isto tempore Vilibrordi, Suidberti, Marcellini, Bonifacij, VVilhebadi, aliorúmque doctrina irrigata, licet magnis iactata tempestatibus, tamen velut plantarium fuit, vnde Doctores & Episcopi vulgo tum in alias gentes traducebantur. Quorum è numero Theodardus (Tiardum hodie dicimus) ex media Frisia Alberico nuper defuncto ad annum DCC. LXXX. *Vltraiecti successor datus singulare exemplar pietatis & industriæ in eo ordine fuit. Eodémque tempore VVsho & ipse Frisius, primus per omnem Saxoniam episcopus Osnabruggæ dictus à Carolo rege, qui Vitichindum ducem paulò ante cum strage gentilium ipsius istinc eiecerat. Ante alios verò memorandus Ludgerus, quem Carolus rex, cùm de nouo, quod dixi, consilio curas versaret, commendatum sibi diligenter ab Alcuino (quo tum magistro, atque in literis præfecto, magnis ex Anglia euocato premijs, publicè & priuatim plurimum vtebatur) Caßino eius rei gratia accersierat, vbi totos iam* XXX. *menses in disciplina ordinis eius exactos habebat. Sed regi is cum se stitißet, quamuis rogaret & hortaretur rex, tamen vt Episcopi hono-* An. Chr. DCC. LXXX.

rem reciperet, persuaderi tum temporis haud potuit. Auctor autem fratri fuit Hildegrimo, qui iam antè ex Italia reuerterat, vt ab eodem petente rege Selingstady in Saxonia episcopum se designari pateretur: præclara sanctitate & doctrina vir, nec cuiquam in eo ordine à fratre secundus. Atque hic alter fuit in Saxonia episcopatus à Carolo constitutus, qui cum eodē adhuc Hildegrimo viuo haud multò post Halberstadium est translatus. Ludgerus verò ipse quamuis monastica vita delectatus, quam à Carolo petierat, tamen ne fuga laborum detrectasse oblatum honorem videretur, relicto paulò post claustro canonicorum regularium, vti vocant, in Brabantia, in patriam se conferens, Ecclesijs illic, quas Saxones dißipauerant, recolligendis totum se dedit. Quibus ad occidentem Lauicæ ritè constitutis, vbi erat ipse natus, mox Lauicam transgressus Hummerzios quoque, Hunesgonios, Fiuelingios, Reiderios, Amasanos, aliósque ad orientem Amasi Frisiæ populos, qui à Carolo Magno doctorem linguæ gnarum poposcerant secundo numine, ad ouile Christi palantes reuocauit. Ea res cùm alijs grata fuit, tum Theodardo Vltraiectino gentili ipsius, ad quem ista cura spectabat, multò gratissima, & post eum Carolo regi. Tum verò ad propinquos reuersus à Danorum finib. (eò enim vsq; labor eius pertigerat) ex voto cœnobium extruere in natali solo, suáque omnia religioni consecrare voluisse perhibetur; sed somnio monitus à proposito destitisse.

AnChr. DCC. LXXXI.

destitisse. Vidisse namque ferunt per quietem atras à septentrione nubes cogi, & assurgere, ventóque impulsas per Oceani litora Frisiæ incumbere tam tetra caligine, vt solis luce oppressa, medio die noctem horrendam incolæ consternati paterentur, donec à meridie tandem sol rursum emergens tenebras paulatim dispelleret, nubibus in boream reiectis, grataque lux mœstis incolis redderetur. Hoc somnio deinde perturbatum ac flentem aiunt sorori tam subitæ mœstitiæ causam sollicitè interroganti respondisse, visum sibi per quietem oblatum, quo portenderetur, Normannos, reliquósque Septentrionis populos procellæ instar è suis sedibus effusos dulcissimæ patriæ incubituros, ademptáque libertate, iustitiæ quoque solem Christum non ita nuper elucescentem, quod omnium tristissimum sit, Frisijs esse ablaturos: cuius mali non antè finem futurum, quàm ab austro exurgens populus in suas sedes prædatricem gentem redire compulisset: addidisse etiam, non antè quicquam horum esse euenturum, quàm ipse è vita discessisset: sororem autem omnibus hisce superfuturam. Quæ si vera memorantur, non sine numine visum hoc, visíq; expositionem fuisse apparet. Euentus quippe prædicta insigniter comprobauit. Mansitq; alta pax à Normannis per Frisiam, quoad Ludgerus superfuit per annos amplius XXV. *Qui quidem cùm somnio hoc monitus in Frisia condere cœnobium non potuisset, ne tamen animi decretum omitteret prorsus, ad*

An. Chr. DCC. LXXXIII.

Ruram fl. quinquennio post locum delegit, ædificijsq́; pro monachorum collegio ab aliquot deinde annorum curriculo illic extructis Vuerdenam appellauit, suóque destinauit sepulchro. Radbodus à Francis patria nuper eiectus, exul in Dania vitam tandem finijt. Cum quo regum stirps mascula cum principatu in Frisia desijt, paulatímque longius est libertas prouecta: Danis verò odij in Frisios & Francos materia relicta, de quo post dicetur. Non desunt tamen scriptores, qui tradunt, Radbodi posteros diu in ea regione, quæ trans Fleuum est, principatum tenuisse, atque ex se genuisse Egmondanos Comites. Quæ si fabula non est, cum Normannis in patriam rediisse, ac Christianis sacris susceptis opes auitas recuperasse existimo. Quod vero simile in eo esse videtur, qui cum Rollone Normanno sub Carolo Simplice Francorum rege pro libertate pugnauit. Intereà Carolus propagando inter Saxones & VVestfalos Christianismo, assiduò intentus, Verdensi quoque Episcopatui dedit initium, & primum illic in Frisia natum Suidbertum diuersum ab eo, qui cum Villibrordo ex Britannia aduenit (in quo Crantzius errat nominum similitudine deceptus) præsulem instituit. Hinc longius progrediens (nec enim cessauit vsquam) cùm propiora mari ad obsequium quoque compulisset, Bremensi in oppido, loco Frisijs & Saxonibus pari-
An. Chr. DCC. LXXXVIII *ter oportuno ad Visurgum nouam rursum Episcopatus sedem constituit, primúmque ea in sede VVil-*

lehadum

lehabum collocauit virum grauem, & bene de tota ista vicinia, quæ litori adiacet, meritum. Namq; ab occidua Frisia exorsus, vt ostendimus antè, in Visurgum vsque docendo peruenerat, periculáque & labores per annos plus quam XXX. inter profanas Saxonum & Frisiorum gentes exantlauerat. Hinc vt ab incursu barbarorum posset esse tutus, amplissimum territorium, ingentesq́; opes vltra citráq; Visurgim rex circumdedit, vt ex donationis tabulis, quæ in archiuis Ecclesiæ eius extant, videre licet. Quæ si posteri integra retinuissent, nulli prope Episcoporum per Germaniam concessissent. Inter reliqua autem ea Frisiæ pars, quæ Visurgi vicina est, & quicquid eius inter hoc flumen Albimq́; porrigitur, hac sunt donatione comprehensa. Sed vt antè dixi, modica episcopis potestas, quæq; libertati proxima, data fuit. Demonstrat hoc Albertus Crantzius è vetustis annalium monumentis, cùm scribit, ea conditione prouincias episcopis, & maximè Bremensi Carolum assignasse, vt quod quisque iuris antè in illis acceptum à maioribus haberet, id omnes integrum retinerent, nec vlli hominum ea donatio fraudi esset, aut libertatem minueret. Vnum decimarum ius episcopis tributum iniquius visum, quod & turbas sæpius dedit, & Saxonum rebellium arma identidem concitauit. De Frisijs verò satis constat, aut priuilegio Caroli exemptos oneri huic fuisse, aut suis se armis in libertatem asseruiße, vtpote, qui immunitatem à Caroli vsque

temporibus nunquam interruptam vsurparint. Quanquam de priuilegio mihi quidem dubium non est. quod & fide constanti, & forti opera sua, dum omnibus in bellis regem sequuntur, promeruere. VVillehadus autem cùm biennium tantùm vixisset, & tres menses in episcopatu, ageretque in Rustris parte Frisiæ ad Visurgim in vico Blexena, decessit senio grauis anno a Christo nato DCC. XC. *Successit ei Anscarius vir pietate celebris Hamburgensem posteà sedem cum Bremensi meritus vnà cum archiepiscopi titulo. Quo eodem anno Vltraiecti quoque vitam hanc reliquit Theodardus præsul Frisius: cuius locum eiusdem gentis nostræ alter tenuit Hermocarus & ipse studio religionis inclitus, in eóque decennium superfuit. Verùm in domādis VVestfalis, qui circum Mimingardam & cætera inter Visurgim & Rhenum loca interius tenebant, maximus & longissimus labor Carolo fuit, & in docendis iisdem sine requie, sine periculi respectu studium indefessum Ludgero, quem hac de causa Carolus denuò à monastica vitæ instituto reuocauerat. Quibus duobus hic sæpe accidit, vt cùm profecisse se aliquid putarent, inanem se operam lusisse compererint. Adeò peruicax gens, parere imperio nescia, ac dæmonum fascino in tuendis impiis cultibus dementata. Atque hoc quidē, modo cùm ille armis, hic doctrina rem ageret, ad annum vsque* DCC. XCVIII. *qui Ludgero in ea prouincia fuit* XIII. *peruentum. Quo tempore Carolus sæpius iam*

An. Chr. DCC. XC.

An. Chr. DCC. XCVIII.

iam victos tandem deuicit penitus, Vitichindóque persuasit, vt sacra Christiana cum Albígone patruele suscepturum se profiteretur. Sed de episcopi nomine & honore suscipiendo in VVestfaliæ medio (id enim constitutum animo habebat, in diœceses agrum omnem partiri) cum Ludgero cùm ageret, vt labores & pericula qui sustinuerat, præmia quoque ferret, vix impetrare ab eo monitis & precibus suis, & Alcuini præceptoris autoritate potuit, vt mitram diu recusatam imponi sibi tandem à Coloniense archiepiscopo Hildebaldo pateretur. Sedes ei Mimingroda, quæ nunc Monasterium est, assignata. Principum operum functionis nouæ Vitichindus cum Albigone, aliorúmque procerum & plebis numero magno baptisatus præsente rege: quem Vitichindum ita cepit repente episcopus admiratione doctrinæ, virtutis, pietatis, vt neminem ille sibi imposterum habuerit coniunctiorem, cum hoc publica priuatáque consilia sua omnia sociauerit, quoad in viuis fuit. Deinde docendo populo rudi intentus, multis, qui eo in labore sese iuuarent, ordinatis ne quid ad theatricam pompam pro more seculi istius, qua plus penè quàm doctrina mentes barbarorum mouebantur, in religione deesset, exemplo cæterorum ingentis moliminis fanum quamuis infelici in loco inchoauit: nec destitit antè, quàm ope Frisiorum, quibus erat carissimus, quorumque magna fuit in promouendo proposito eius liberalitas, præter omnium ferè expectationem, ad

finem perduxisset. Denique talis vbique in obeundo episcopi munere apparuit, vt expectationem de se concitatam studijs prioribus, cum alios apud homines, tum apud Carolum regem, quam sustinere arduum erat, etiam superare videretur. Rebus per Saxoniam & VVestfaliam ad Episcopos octo (Nam Padelburgensem, Mindensem, Anticensem superioribus Carolus addiderat) iam delatis, longus ijs & difficillimus labor fuit in gente ad pietatem ac mansuetudinem informanda. Nec tamen vllo horum studio aut lenitate effici potuit, quominus excussa reuerentia imperij sacerdotalis, ac metu regiorum præsidiorum protecto peruicaces animi obsequium sæpius exuerent, atque in rebellionem errorésque pristinos verterentur. Itaque anniuersarius quoque labor hic Carolo fuit, vt opem episcopis ferret, rebellésque & prefractos armis sub imperium retraheret. Sed Episcoporum omnium nulli quàm Ludgero maior in his difficultas, propterea quod vt ostendimus prius, quemadmodum maximus illi feruor & doctrina inerat, ita durissima quoque inter VVestfalos cum VVibone prouincia obuenerat. Ea quippe gens, cum Vitichindus iamdudum arma posuisset, cæteriq; paulatim in vicinia cladibus multiplicatis defessi côquiescerent persuaderi tamen nequijt, quominus velut mente capta contra stimulum calces iactare pertinaciter pergeret: Itaque conspirare sæpius inter se, armaq; tacitè moliri, Christum publicè professi, in

concilijs,

conciliis, quæ clam agitabãt, rursum eiurare, sacra patria, cum interdiu non liceret, in lucis locisque aliis noctu celebrare. Nec antè finem pernicacia dementis fecere, quàm denuò, iterumq́ victi, seruitutem indignam pro libertate, iudicésque metuendos, qui, quos indicium aliquod suspectos modò fecisset, sine iudicii ordine, vbicunque comprehensos ex arbore suspendebant, ab irato Imperatore sibi accersiuissent. Id autores referunt ad annum DCCC. V. alii ad DCCC. VIII. Intereà verò dum motibus his Saxones agitantur, Frisii persuaderi non potuerunt, vt, quod fieri inter vicinos solet contagione eorum insanirent. Nec solùm in fide constantes perstitere, sed magnam quoque Saxonici belli partem, quòd & finitimi hostibus essent & militari iuuentute abundarent, multúmque insuper virtute valerent, sustinuêre: fuerúntque velut in præsidio agentes ad omnes Saxonum motus in armis parati: vt mirum non sit, magnis eos honoribus atque beneficiis à Carolo Imperatore esse affectos. Nec Saxonico tantùm bello difficili & diuturno Frisii bonam operam Carolo nauarunt, sed quocunq; duceres, signa eius ante alios secuti sunt, nec vnquam ferè à latere eius, cùm armis res esset agenda, absceßere. Quod fidei virtutisq́; ipsorum argumentum est maximum. Quæ si Galli silentio prætereunt, non id mirum videri debet, cùm eadem erga alios quoque inuidia laborasse deprehendantur, vitio ne cæteris quidem nationibus ple-

risque insolito; quæ, quò se magis admirabiles ostendant, cunctáque in se vertant, aliorum laudes ac fortia facta silentio tegunt, interdum etiam obtrectant. Frisij verò, qui hæc memoriæ posterorum mandaret; scriptorem historiæ non habuerunt. Nos, de quibus veterum monumenta tacent, verisimili ratione expendenda tantùm subiecisse lectori satis habemus, ne incerta affirmare voluisse in historia videamur. Itaque de expeditione in Desidericum, Tassilonem, Hunos, Britannos nihil dicemus. Quæ veterum testimonijs nituntur, breuiter attingemus. Saxonibus in Hadeleria postremùm superatis (nam ad eos huc se recipientes, non ad Frisios id pertinere censeo) Vitichindo in fidem recepto, VVestfalis debellatis, Britonibus Bauarisq́; victis, Carolus antequam in Hunos duceret, magno exercitu in VVilsos Henetorum gentem ad Hauelam trans Albim sedes habentem proficiscitur. Itaque vt reditum ad suos tutum haberet, si quid sibi aduersi accideret, pontes duos magni operis Albi fluuio imponit: exercitúque traducto, Frisios, quibus plurimum fidebat, ad capita pontium vtraq; in ripa in præsidio relinquit, qui eos ab hostium iniuria incolumes tuerentur. Quo facto suam, suique exercitus salutem illorum fidei commendauit. Tum in hostes contendens, tam latè agros eorum populatus est, ipsosq́; pressit, vt se victori dedere cogeretur. Sic ad pontes rediens, cùm incolumes eos inueniset, exercitum ex hostico

reduxit, Frisiósque collaudauit. Fuit id ad annum Christi DCC. LXXXIX. Deinde in Hunos gentem feram & indomitam se comparauit, quod vt graue bellum futurum praeuidebat, ita validissimum ad id gerendũ exercitum cunctis è prouincijs conscripsit. DCC. LXXXIX. Nec dubitare licet quin & Frisios expetierit & ipsi assidui milites tanti Regis in hanc quoq; tam celebrem militiam sua nomina frequentes dederint. Quo bello quantæ res à Carolo gestæ sint, quam diuites prædæ relatæ, nobis dicere non est propositum. Ab Hunica victoria cùm Bohemos compescuisset, Saxonásque ad ingenium redeuntes multis cladibus per aliquot annos castigasset, tertio tandem in Italiã mouit, vt causam Leonis Pontificis & Romanorũ ipse corã cognosceret, ac definiret. Leonem .n. Romani à primoribus nonnullis incitati, dum sacra peragit, captum malè mulctauerant, atque in carcerem coniecerant. Ex quo ille elapsus ad Carolum trans Alpes confugerat. Carolus verò statim eum ex consilio Episcoporum subrum ad vrbem Romam remiserat, ipse vbi commodum esset, cum exercitũ idoneo & proceribus suis secuturus. Itaque in proximum annum, qui DCCC. à Christo nato fuit, sese parans, maturo iam autumno Alpes cum filio Pipino Italiæ rege traiecit. In hac verò expeditione, quæ omnium ipsi honoratissima fuit (Imperator quippe, & Augustus ab vniuersa ciuitate Romana, cum feriæ Natalis Dñi agerentur, acclamatus, ac corona chlamydéq; à Pontifice

à Pontifice Leone solenni ceremonia cinctus est, postquam controuersiam Pontificis cum populo sane terminasset) validam Frisiorũ cohortem, quod satis constat, secum habuit. Quæ cùm Pipino, cui tum contra Grimoaldum Beneuentanum graue bellum erat, in Italia relicta, egregijs facinoribus editis, præclarum nomen sibi suisq; peperit, atque illis etiam gentibus quæ virtute Frisij essent, declarauit. Argumento est tabula ingens antiqui marmoris in rei illius memoriam posita, literisque exarata, quam sua ætate ad Michaelis ædem apud Vaticanum incolumen fuisse Raphael Volaterranus optimus author tradit. Sic enim in inscriptione eius est: Tempore Leonis Pont. imperante Carolo Magno Frisios in Italiam venisse, Pontificiq; contra Saracenos, qui & Italiæ oras & ipsa Romæ suburbana vastabant, auxilio fuisse: atque in huius rei gestæ cæsorũmque memoriam ædem illam Michaelis tum esse erectam. Deinde cùm ex Apulia fortè Frisij Romam repeterent, quosdam eorum, viros nobiles somno monitos corpus S. Magni Fundis repertum ad vrbem secum tulisse, idq; eadem in æde Michaëlis posuisse. Quinetiam extructo, eodem in loco, Xenodochio, annuoq; vectigali assignato, suæ nationis pauperibus confugium statuisse. Omnia nunc, ait Volaterranus, auaritia nostrorum, pessum iuere. Aliud verò deinde Hospitium S. Spiritus ædificatum, in Saxia ea de causa dictum, quòd Frisij Saxones in eam se partem reciperent. Quam

sanè

sanè tabulam nisi fortuna seruasset, hanc quoque gloriam, vt plurima alia maiorum nostrorum præclarè gesta, scriptorum inuidia, qui silētio ea obruerunt, aut suis asscripserunt, nobis abstulissent. Nec tamen nescius sum, ad Caroli Calui Galliæ regis, & Leonis IIII. *Pontificis tempora a Volaterrano ista trahi. Cui vt accedere non possim, hæ me rationes potissimum mouent. Quod Caluus cum Leone Pontifice imperium non tenuerit, quodque idem, ne postea quidem, cùm imperare cœpisset, Magni nomen, ita vt hîc præscriptum in tabula est, vnquam vsurpauit: quod nec ipse in Italiam venerit cum exercitu quandiu Leo Pontifex in viuis fuit, nec rebus etiam Italicis se vllo modo miscuerit: postremò, quod nihil ei vnquam cum Frisijs fuerit commune, quos Lotharius frater, eiusq́ filij imperio tenebant. Omnia verò ista si ad Carolum Magnum referas, aptissimè eius rebus conuenient, modo pro Quarto Leone Tertium eius nominis accipias. Quæ sanè vnius apicis aberratio in signando legendóue nomine facilè potest accidere. Nec Saraceni quidem isthoc eodem tempore, quo Carolus Magnus Pontifice Leone Imperium habuit, Italiæ littora infestantes deerunt, quos Frisij armis persecuti sint, si quis eius temporis annales volet reuoluere. Quæ sanè rationes etiam si me fortè fallāt, nec sic quidem maiorum nostrorum gloria, cui marmor illud certissimū testimoniū perhibet, quocumq; etiam Imperante positum sit, quicquam decedet.*

RE-

RERVM FRISICARVM HISTORIAE

LIBER QVINTVS.

QVÆ dum per Italiam geruntur, cum omnium ferè gentium animi in Carolum Imperatorem versi essent, eiusq; victricia arma metuerent, Bauaris, Bohemis, Saxonibus compressis, atque ad obsequium tandem redactis, Gallia Germaniáque immotam pacem habebant. Et eodem quoque bono Frisia, pacatis vndique vicinis, per aliquot annos fortunata fruebatur, opibus, honore, libertate sub legitimo imperio efflorescebat: pietatis studio reliquis Germaniæ prouincijs anteibat, vt vicinarum regionum beatissima non immeritò censeri posset. Sed vt humana felicitas solida nulla ac diuturna est, ita tum quoque subitò Frisios vniuersa deseruit. Nam mortuo nuper Ludgero, id quod An. Chr. DCCC.IX. *accidit anno Christi* DCCC. IX. *ad diem* VII. *Calendarum Aprilis, ecce Gotricus Daniæ rex (Godefridum Germani & Itali vocant) memor irarum veterum ob Radbodum, deinde & à Saxonum proceri-*

proceribus nonnullis, qui ad eum domo profugi se contulerant, assiduis vocibus incensus, ac suapte natura ferox, rupto, quod cum Francis habebat, fœdere, velut turbo inexpectatus, cum ingenti prædatorum exercitu in Frisiam à mari incubuit. Quod nouum tum exemplum per multa iam secula inea gente intermissum prædandi longinqua littora homo iniustus æquè atque arrogans primus instaurauit. Ac nescio an vnquam ante hoc tempus Dani aut Norwegi, quos Normannos communi voce, velut ex Borea profectos, vetustas appellauit, Frisiam sibi subiectam habuerint. Nam de Frotone primo, & Haraldo III. Daniæ regibus quæ Saxo Grammaticus scribit, quis ea autori crediderit, qui suos annales, præsertim de seculis illis priscis composuit, vt poësin magis quàm historiam sapere videantur: quorum illum dicit Saxo quingentis ante Christum annis, Curetibus in Liuonia imperio suo subactis, Russis in potestatē acceptis, Vbbone sororio suo armis superato, VVichoni Frisiæ regi bellum mouisse, prælióq; nauali ingenti debellatum sibi parere iussisse: mox maiore vi Britanniam inuasisse, totámque victorijs suis peragrasse: quibus nostrates alias quoque fabulas adijciunt, æquè vanas & incertas: Haraldum verò Hasmundi filium DC. post Frotonem annos cum Vbbone Frisio Iutiam infestam habente, homine animo & corpore pariter magno & inuicto, arma contulisse, eumq; ob virtutem & robur ex hoste socium fecisse, germana

quoq;

quoque sorore in matrimonium illi collocata. Huius deinde ductu cunctis ad Rhenum littoribus infestatis, Britannos bello vexaſſe, militem è Frisia Britanniáque euocatum, ac Danis coniunctum Suecorum regi Ringoni & Starcutero oppoſuiſſe, denique primùm in Galliæ oras prædatricem claſſem emiſiſſe. Quæ nec affirmare nos, nec falſi arguere volumus. Sed tum Godefridus, vt eo reuertamur, qui penitus collapſam Danorum gloriam post aliquot ſæcula reſtituit, ſiue ille ex Radbodi filia natus, quod quidã tradunt, ſiue à ſanguine eius alienus cùm in Friſiam irruiſſet, oppreſſa libertate, religione extincta, fortunis cunctis ablatis, in turpem miſerámque ſeruitutem populum adegit. Tributum quoque annuum iniunxit, quod inſolentis animi eius, ac contumelia victorum gaudentis manifeſtum argumentum eſt. Ædificium enim CC.XL. *pedum longitudinis, duodecim paribus ſpatijs maceria diremptis diſtinctum conſtituit: ad huius caput quæſtor, cum tributum pendendum erat, conſidere iuſſus eſt: ad finem verò clypeus concauus ex ære locatus, in quem ſinguli Friſiorũ tributum ſoluturi, nummum conijciebant; cuius nummi cadentis ſonũ ſi quæſtor ex longo interuallo exaudiret, in ſolutum cedebat: ſin minus, regio quidem fiſco ille accreſcebat, ſed qui iecerat, alium atque alium maioris ponderis eodem conijcere cogebatur, donec tinnitum quæſtor perciperet. Atque hæc Danorum annales habent. Noſtri homines, quæ*

tradita

tradita per manus à maioribus acceperunt, aut in scriptis inuenerunt, plura adijciunt. Omnibus nimirum fortunis exutos Frisios ad inopiam extremam adegisse, auri, & argenti vsum omnem in cultu corporis vetito, ad Vimineos torques, similiáque seruitutis extremæ argumenta eos lege lata redegisse. Præfectum barbarum dedisse, qui in seruili obsequio & opere miseros detineret, ostium in ædibus ad septentrionem vnum habere iussisse humilius quàm pro statura corporum, cùm vt iugum quotidie turpiter subire, tum vt exituri, inflexo toto corpore regem Danorum seruiliter venerari viderentur. Hanc ille ignominiam tantam defectione quadam priore, vt quidam memorant, iritatus, an studio nimio ac fide gentis erga Francos offensus, an insita barbarie ad insolentiam actus irrogarit, parum constat. Nec satis compertum est, post abitum regis patienter ac sine motu conditionem seruitutis infelix populus aliquãdiu tulerit, an frenum mordens excutere iugum barbaricum tentauerit. Diuturna quidem seruitus illa haud fuit. Nam Danus successu rerum insolentior etiam factus Saxonum parte, qui ad Albim sunt subiugata, Frisiis iam oppressis, reliquas quoque Francorum prouincias, contempta ingrauescente Caroli ætate, animo sibi destinabat: Itaque VVilsos Henetos, qui ad dorsum Cimbricæ Chersonesi erant, ingenti exercitu pedestri inuadens, vt per eos in interiorem Germaniam sibi aditum liberum aperiret,

M

Carolum imperatoris filium iussu patris occurrentem habuit, pugnáque grauissima commissa, multos Francorum cecidit, plures verò etiam è suis, & fortissimum ac nobilissimum quemque amisit. Sic recipere se in regnum recolligendi sui causa coactus, maiores insuper spiritus ex indignatione concepit; instauratisq; copijs terra mariq; Francorum prouincias simul inuadere, quâ proximè poterat, constituit. Nec mora ducentarum nauium classe comparata in Frisiam, quam suam iam prouinciam æstimabat, siue rebellem maléque parentem, siue præsidijs ita oppressam, vt commouere se non posset, iratus fertur, militémque è nauibus expositum dum copiæ, quas expectabat, omnes coeunt, cateráque, quæ vsus poscebat, proueniunt, huc illuc rapiat, insulas agrósque, & quicquid obuium erat, fœda populatione deuastat. Iamque inter suos arrogantis & vani animi voces iactabat; rectà se Aquisgranum ducturum, atque in ipsa aula, si procedere in aciem non auderet, Carolum Imperatorem esse oppressurum.

Carolus verò, vt de armis eius cognouit, & ipse se ad barbaram eius ferociam retundendam, inhibendósque conatus, quanta potest adhibita celeritate accingit. Iamq; ad Visurgim castra metabatur, quà iter primum habere hostes audiuerat, cùm nuncium accipit, insolentem, suisq; grauem Regem, cùm castra iam mouere, atque in Germaniam se effundere pararet, conspiratione suorum periisse:

periisse: Danos dißidijs agitatos, rege occiso, festinata fuga domum redire. Itaque exercitum & ipse dimisit. At Frisij occasione vsi, erectis ad repetendam libertatem animis, cùm arma raptim vndequaq; collegissent, & à Francis auxilia oportuna haberent, Danorum reliquias & præsidia, ne quid mouere deinceps possent, passim oppressere; aut finibus suis exturbarunt. Quod eo proclinius ac facilius fecere, quòd Danicæ res domi factionibus & bello ciuili in Olaum & Hemmingum scissæ, cladibusq; mutuis attritæ, suis auxilij spem demerent. Excusso fœdissimæ seruitutis iugo, recuperatâque libertate, leges quoque ab Imperatore siue recens tum scriptas, siue multò ante vsurpatas, denuóque diligentius sancitas, quibus domi militiaq; vterentur, accepêre. Quibus ferendis hic modus habitus est, vt prudentißimi duodecim è populo lecti, qui consuetudines & instituta maiorum nossent, eas conciperent, Imperator verò ratas, ac in perpetuum sanctas esse iuberet. Quapropter pleraq; electiones, aut placita, alia iura prouincialia appellantur. Hisce autem legibus optimum ius Frisiorum libertásque integra sancitur:

Vt liber sit populus, suique iuris in perpetuum: vt rebus suis, vti velint, singuli vtantur, fruantur: imperio tantùm, in cuius clientela gens est, censum modicum soluant: nemini præterea sint obnoxij: à vi

mutua abstineant: pacatè secundùm leges sua possideant, vindicéntque: iudices controuersijs finiendis habeant liberis populi suffragijs lectos, atque imperatori sacramento obligatos, qui ex patriis legibus causas disceptent & lites finiant: sacerdotes, sacráque omnia sancta sint: matrimonium virginumque honos conseruetur: Omnium delictorum mulcta sit, quam pecunia, pecore, reliquis fortunis soluant: pœna capitis, nisi parricidis, proditoribus, latronibus, incendiarijs nocturnis, grassatoribus, incestis, nemini irrogetur: duello, ferro ignoto, aqua feruente, sanctissimo iureiurando criminum purgatio habeatur: suam cuiq; causam coram iudice, voce sua agere liceat.

Tum de successionibus familiáque hereiscunda, de dotibus, de criminibus plura decernuntur, quæ priuati iuris sunt. Quæ licet ad Carolum Magnum Imp. omnia vulgò referatur mihi tamen cuncta consideranti haud dubium fit, quin altiùs principium à Martello pleráque habeant. Hic enim conditor religionis in Frisia, victo Radbodo, populum rudem legibus excolere, & proposita libertate in Christi cultu & obsequio continere, quod legum

gum autorem spectasse ex verbis satis liquet, necesse habuit. Sed cœpta à Martello, atque à Danis penitus abolita, Carolus Magnus instaurauit, auctioráque fecit. Quin alia quoque pleraq; feruntur, quæ Frisijs tum Imperator, honoris ipsorum causa indulserit.

Auri argentique in omni cultu corporis promiscuus & liber vsus: tributorum, longinquæ militiæ reliquorúmque onerum publicorum immunitas: armorum honoratæque militiæ Francicæ perpetuum ius: Eligendorum è sua gente magistratuum, & summi præfecti, qui ex patrijs legibus iudicia regerent reip. consulerent, libertatem tuerentur, libera populi potestas: Atq; hoc priuilegium maximũ ne antiquari vnquam, aut à sequentibus Imperatoribus populo adimi posset: Pœna quoque grauissima statuta in eos, qui libertatem imminuere, aut horum quicquam ausu temerario violare auderent.

Sic Danicæ seruitutis incommodum iusta libertate pensatum est. Confectaq; & signata hac de re tabulæ, quæ temporis & bellorum, quæ mox secuta sunt, iniuria interiere. Quarum loco ab ineptis, & rerum imperitis hominibus consarcina-

ta, aliæ substitutæ sunt, quæ vulgo circumferuntur, risúmque legentibus præbent. In quibus si quid ex vero insit, ad Henricorum Impp. tempora id ipsum pertinere videtur. Atque hæc, quæ diximus, non Romæ, sed Aquisgrani acta esse, cùm postremos vitæ annos Carolus ageret, vero simile est. Nam tum concilijs agendis, ac legibus omnium prouinciarum corrigēdis, plurimum eum vacasse, nec alio loco, quàm Aquisgrani, frequentius egisse historiæ testantur. Et nos quidem longiuscule hoc in loco explicando contra breuitatis institutæ modum hæsimus, vt aliquid saltem lucis in tantis tenebris origini legum & libertatis nostræ afferremus, quorum fundamenta iecit Martellus, perfecit longiúsque prouexit Carolus Magnus; Successores identidem, quæ sanxerunt illi, rata esse iusserunt. Eodem quoque tempore, sacrorum ius aliquot capitibus comprehensum Leo III. Pontifex ex consilio eorum, qui res Frisicas norant ijsdem instituit, ingenio loci populique accommodatum Syndriucht *appellant: quo multis sæculis in rebus sacratis maiores nostri vsi sunt. Quibus constitutis, cùm denuò iam Frisia è Danica seruitute recreata florere inciperet, obijt Aquisgrani Carolus*
DCCC. *Imperator septuagenario maior, Anno Christi*
XIIII. DCCC.XIIII. *ad v. Calēd. Febr. cùm regnasset annos* XLVII. *imperium tenuisset annos* XIIII. *pientissimus & felicissimus principum Germaniæ, ac Frisiorum singularis amator. Successit ei filius*
Ludoui-

Ludouicus cognomento Pius. Ad quem duodecimum Imperij annum agentem Haraldus Daniæ rex profugus venit, opémq; contra æmulum suum Regnerum rogauit, fœdere fretus, quod Hemingus pater aut patruus eiusdem gentis rex cum Carolo Imperatore nuper pepigerat. Gotefrido enim per insidias sublato, vt diximus, cùm Hemingus cum Olao alijsq; de regno dimicaret, vt se contra æmulos muniret, amicitiam fœdúsque Caroli expetierat & confecerat. Hemingum deinde Suwardus Gotefredi nepos Norwegiæ rex solio deiecerat, atque huic Regnerus filius, cuius præclara res gestæ per diuersas prouincias celebrantur, successerat. Qui dum peregrè arma circumferret, Iutij alijq; nonnulli regni Danici proceres Haraldum Hemingi filium aut nepotem regem sibi fecerunt. Regnerus autem vbi intellexit, magnis itineribus in eum contendit, prælijsq; pluribus victum regno expulit. Ille verò in Germaniam se recipiens, ad Imperatorem Ludouicum in extremis rebus suis confugit, ac de auxilijs eum supplex interpellauit. Nec respuit preces supplicis & fœderati Ludouicus, modò ille clientem Imperij & Christianum se suósq; fore vicissim promitteret. Imperator enim, vt belli gloria multo erat patre inferior, ita promouendæ pietatis studio eundem prope antecedebat. Itaque deliberatione inita, cùm conditionem hanc Haraldus accepisset, & Moguntiæ cum familia proceribúsque suis, per baptismum Christo nomen dedisset,

per Saxones iubente Ludouico in regnum est reductus. Sed cùm iterum infeliciter cum Regnero, qui trium regnorum validissimas copias in ipsum ducebat, pugnam commisisset, victus & ab omni fortuna destitutus in Germaniam cum fratre Erico, familiáque cætera rediit. Cuius sortem cùm humanissimus Imperator accepisset, vt aliquod calamitoso solamen præstaret, sedes ei in Frisiæ parte concessit. Hæc enim omnium commodissima visa est, vnde & Danis prædatoribus incommodum adferre, & regnum aliquando ex occasione inuadere rursum posset. Sed Haraldo paulò post morte sublato, Ericus frater, qui & ipse Moguntiæ baptismum acceperat, locum eius eadem in sede tenuit. Iam enim necessitas etiam cogebat, classem præsidiumq́; per Frisiam parata habere, quibus Dani Norwegijq́; prædatores, quos Normannos communi vocabulo tum dicere in more erat, à littore arcerentur. Etenim Regnerus liberique eius, qui trium septentrionalium regnorum erant domini, ob Haraldum hostem suum Ludouici copijs & hospitio adiutum, non in Frisiam solùm, quæ hostibus domicilium præbebat, sed in omne nomen Francicum, omnésque eorum prouincias, quas adire poterant, infensissimis animis ferebantur. Accendebat eos prætereà odium mirificum Christianæ religionis, quam suis Regnis inuehere authore Ludouico conatum fuisse Haraldum non ipsi tantùm cum patre regij liberi, sed omnes prope regnorum

illorum incolæ indignabantur: auebántque istius doctrinæ cultoribus quæ suis sacris exitium parabat, quàm maximum detrimentum reponere. Itaque armata classe, atque inter proceres diuisa, huc illuc per omnia Germanici Gallicique Oceani littora Harpyarum instar volitabant: quocunque adire, atq; in terram exscendere poterant, rapinis, cæde, incendio cuncta vastabant. Deinde cùm prædæ dulcedine illecti essent, proceres, quíque parandarum nauium & conducendæ iuuentutis facultatem modò habebant, sponte sua sine regio imperio, quod maioribus quoque eorum, qui piraticam honestæ militiæ æquiparabant, solenne esse solet, idem multo tempore factitabant, littoráque Germaniæ & Galliæ, adeóque interiores quoque huius prouincias miserrimum in modum affligebant, & senescente Francorũ virtute, aut viribus eorum per arma ciuilia dissolutis pro libidine sua diuexabant. Nec finem fecere prius, quàm Neustriam pulcherrimam Galliæ prouinciam, cui Normanniæ nomen ex sede dedere, tranquillam sedem Francis extorsere. Sed hæc posterius facta. Illo verò tempore, de quo dicere cœperamus, ex Norwegijs & Danis conflatæ nauales copiæ, cum seditione liberorum Ludouici Imp. contra parentem, mutuáq; inter se contentione ac bello grauiter affectas esse Francorum vires intelligerent, maiore fiducia, velut iusta expeditione, in prouincias eorũ impetum fecerunt. Namque a Gallia initio facto per Flan-

driæ littora prædabundi incedentes, cùm Scaldim, Mosam, ac Rhenum flumina subiissent, oppidáq; Antwerpiam, Vitlam, Dorestatum incensa vastassent, in Frisiam vsque peruenere, eiq; grauius etiam quàm reliquis, quas adierant, terris, ob eas, quas diximus, causas, incubuerunt. Prædis enim omnibus abactis, non antè abcesserunt quàm ingens maiusq; quàm pro modo facultatū, tributum ab afflictissimo populo extorsissent. Sic spoliis onusti, cùm de aduentu Ludouici Imp. cum copiis audiuissent, subito se in patriam receperunt. Ludouicus autem, vt rebus his imposterum prouideret, Ericum Haraldi fratrem, addito milite, nauibúsq;, oræ per Frisiam maritimæ præesse, ac prædatorum vim prohibere iussit. Hunc enim & rerum Danicarum peritissimum & Regneri familiæ inimicissimum esse sciebat. Simul etiam in mandatis dedit, vt in omnes regni patrii inuadendi, atque ab inimicorum manibus extorquendi occasiones esset intentus. Itaque cùm sequente æstate, euastata VValachria, prædones iidem in Frisiam se denuò intulissent, multisq; incommodis, priusquam occurri posset, incolas littori proximos affecissent, non tamen aut
DCCC. *iram suam explere, aut sine graui suorum clade*
XXXVIII. *istinc discedere potuerunt, quòd Ericus cum præsidio adesset. Et hic quidem annus, quo hæc gesta sunt, qui erat à Christi in terris exortu* DCCC. XXXVIII. *Fridericum* VIII. *Vltraiectinorum Episcopum virum magnum & omni memoria dignissimum. si super-*

superstitio nonnulla illius sæculi abfuisset, è terris abstulit. De quo pauca quædam altius repetere non alienum à cœpto opere videtur. Hic Frisicæ gentis, vt plerique, qui & ante eum fuerunt, & longo ordine eodem in Episcopatu secuti sunt, in vico Sexberumo, non procul oppido Franekera natus, familia illustri, & præ reliquis honorata, auum maternum Aldegillum principem, proauum Radbodum regem clarissimas imagines præferebat. A pueritia verò voluntate matris Cononellæ, primum aliorum, qui in literis & pietate nomen habebant, deinde & ipsius Rixfridi Episcopi apud Vltraiectinos hominis Frisij qui Hermacaro ad annum Christi DCCC. *successerat, disciplinæ commendatus est. Sub quibus adeò feliciter in diuina humanáque doctrina profecit, vt maturè ad sacros ordines traductus, mox etiam Rixfrido mortuo sine vlla hæsitatione, cumq́; applausu omnium, qui hominem norant, ac summa imprimis voluntate Ludouici Imperatoris prope inuitus in Episcopatum sit surrogatus. Id accidit anno salutis nostræ* DCCC. XXI. *Honore suscepto & gesto aliquandiu, tam clarum nomen industriæ, pietatis, prudentiæ tulit, vt cæteros eius ætatis Episcopos omnes facilè superaret. Cui hoc inter cætera etiam Ecclesia Frisica debuit, quòd ab Arrij dogmate pestilenti, quod eo fortè sæculo istuc irrepserat, huius maximè cura & studio sit vindicata. Id verò ante omnia memorabile, quod exemplo Ambrosij non minus imperatorem*

torem quanquam amicissimum, quàm quemlibet alium, sicubi delinqueret, corripere liberè, & ni resipisceret, notare censura Ecclesiastica grauissima non sit veritus, vitámque potius ponere, quam ab eo, quod rectum censebat, vel latum vnguem discedere paratum se ostenderit. Nam cùm à Ludouico fortè moneretur, vt VValachros suos, qui Mattiaci veteres sunt, ab incestis coniugijs prohiberet, ipse magno animo, à capite incipiendum esse, præfatus, oportere primùm imperatorem ipsum ab eo crimine purgari, vt reliqua rectè succederent, in os respondit. Inditha enim quæ in matrimonio Imperatoris tum erat, fœmina pulcherrima Caroli Calui mater, VVelpho Bauaro patre nata propiore maritum sanguinis gradu attingebat, quam tum receptis legibus fas esse putabatur: Addidítque orationem Episcopo dignam, pœnas etiam, si non pareret, ominatus graues fuit. Postremò, cùm non satis proficeret, quod impensè vxorem imperator amaret, communione piorum se eum exclusurum denunciauit. Nec potuit precibus minisq; Augustæ deinceps permoueri, vt à cœpto abstineret. Itaq; cùm metu dirarum imperatorem tandem flexisset, illa satellites Episcopo immisit, qui in sacrario eum magno animo iugulum offerentem interemere. Decus fuit eo sæculo Frisiorum. Successit illi in honore Alfricus frater eiusdem germanus. Biennio verò post, multis in imperio exantlatis ærumnis, quas liberis suis potissimum acceptas debe-

bat Ludouicus Pius Imp. è vita migrauit, ad XII. DCCCXL.
Calend. Iunij, cùm Carolum Caluum filiorum mi-
nimum Neustriæ & Aquitaniæ, Ludouicum me-
dium Bauariæ cum parte reliquæ Germaniæ, Lo-
tharium natu maximum recens sibi reconciliatum
Italiæ cæterarúmque trans Alpes prouinciarum
cum imperij titulo hæredes instituisset. Qua ini-
qua opum diuisione offensi, Ludouicus & Carolus
funestißima pugna in Altisiodorensi agro commissa
Lotharium compulerunt, vt in partem eorum, quæ
à patre acceperat, ipsos admitteret. Proceres vi-
ceni vtrinque delecti sic prouincias inter fratres di-
uiserunt, vt Galliam omnem, quæ inter Scaldim & DCCC.
Oceanum continetur, Caluus, Germaniam vni- XLIII.
uersam in Rhenum Ludouicus cum nomine regio
haberent. Lotharius, Austrasiam, Burgundiam,
Prouinciam, Italiam cum insignibus imperij reti-
neret. In his Ludouicus virtute & gloria belli
multum eminuit, quamuis Imperij honorem for-
tuna ei inuiderit. Nam fratrum prouincias cùm
Saraceni & Normanni pro libidine sua diriperent,
ipse contra Sclauos, alió sque quibus cinctus erat,
hostes Germaniam egregiè defendit. Nec tamen
industria sua efficere potuit, cùm omnibus simul lo-
cis occurrere non posset, quin quæ in ora ac finibus
sunt prouinciæ, hostilem impetum aliquoties expe-
rirentur. Quas inter Frisia fuit, cui vetusto odio,
ac prædandi libidine assiduo è mari Normanni im-
minebant. Erat enim horum tanta vis eo seculo,
vt nullo

vt nullo penè præsidio à littoribus arceri poßent, cùm Norwegiæ reges inter se dissidijs agitati, terraque imperio prohibiti, ad mare infestandum cum suis sese converterent, atque hanc sibi provinciam velut partem imperij desumerent, omnibus vbique, quibus aut domi nulla res, aut animus prædæ auidus inerat, è Norwegia, Dania, Suetia in hanc societatem armorum & fortunæ venientibus. Hi
DCCC. XLIIII. *igitur à Saxonibus ad Albim, quos primum vicinia illis obiecit, cum Rorico rege profligati, maiore animo ac vi in Frisiam se intulerunt, cui tum Ericus adhuc præerat: cunctisq́; quæ primo impetu contingere poterant, direptis, per reliqua in occasum littora infesta classe navigantes Flandriam, nemine resistente, diripuerunt. In Galliam deinde penetrantes Brittones, aliáque maritima loca assiduis incursionibus afflixere. Biennio post eiusdem gentis prædones, siue ijdem, siue alij, (id enim certum non est,) è Gallia redeuntes Frisiam rursum appetiuere, tribúsque prælijs commissis cùm primo victi essent, reliquis validius instaurato impetu superiores fuere. Tum regione omni iniuria affecta cum præda domum reuersi. Sunt qui ad Esonstadium oppidum in sinu Lauicæ fl. pugnatum esse scribant; & nomina quoque rectorum Frisiæ prodant. Sed cùm eiusmodi circumstantias alias adijciãt quæ verosimiles non sunt, fidere illis non ausim. Ego magis ad Amasi ostia, hæc gesta esse, quo plures me coniecturæ ducunt crediderim. Deinde*

rursum

rursum vixdum IIII. elapsis annis repetita suo more eadem Frisia, quæ iniuriæ primum exposita erat, mox & Batauis vastatis, Gandauum quoque occuparunt. Sed minores hæ clades Frisiorum fuere. Ea verò ingens calamitas, quæ biennio secuta est, cum annus ageretur DCCC. LII. *à Christo in terris nato, populum eundem penè pessundedit. Namque iidem prædones non iam exigua classe, vt sæpe solent, sed* CCL. *nauibus omnis generis ad Frisiæ littora appellentes, sine metu, cùm nemo qui sustinere ruentium impetum posset contrà occurreret, terrā populabundi vniuersā percurrerunt, sacrisq; & profanis peruastatis, nō prius in naues rediere, quā satietas rapiēdi eos cepisset. Qua præda in patriā relata, cùm inexplebilis animus quiescere eos nō fineret, anno proximo in Galliam, maiora quoq; ausuri, classe se conuerterunt, Ligerisq; ostia ingressi, Nannetes, Turones, oppidáque vicina barbarum in morem incendijs rapinisq; euastarunt. Sed, vt necesse fuit inter homines aliena sine modo rapientes, cùm præda fortè ita diuideretur à domum reuersis, vt omnium animos non satis expleret, ipsi quoque animis diuisi in partes armáque dissiluerunt. Ericus, qui in Frisia in omnes erat occasiones intentus, cùm commodissimum id sibi accidere putaret, siue sponte & vi sua, siue ab altera dissidentiū parte vocatus, in Daniam rediit, soliúmque fraternum, quod Swardi morte vacuū erat, occupauit. Verùm cū Gutorimus fratris filius hanc erfortunam*

DCCC. LIII.

DCCC. LIIII.

tunam inuideret, seque propiorē regno esse diceret, maximum conflatum inter ipsos bellum est, quo & ipsi interiere, & tantùm regij sanguinis fusum est, vt vix vnus puellus, qui regnum adire iure propinquitatis posset, Ericus Regneri è filio nepos, superesset. Quod bellum funestum illis gentibus ac proceribus imprimis exitiosum fuit. Verùm nè sic quidem prædonum compressa audacia est. Nam Galliam denuò inuadens magna eorum manus, Andibus incensis, Burdegala direpta, per omnem Aquitaniam latè vagata est, donec aduersa prælij fortuna perculsi ad naues se recepere. Deinde impetu viribúsque instauratis Lutetiam etiam appetere ausi, cùm omnium Gallorum animi metu prostrati iacerent, vrbem opulentissimam occupauere: isthinc verò ad Scaldim vsque flumen populando peruasere. Eodem verò tempore Haddingus quidam Normannici exercitus dux, Bioris regis præfectus in Italiam penetrans, cùm Lunā fraude cepisset, atque inde in Galliam reuersus, cùm sacris Christianis illic initiatus esset, Carnutum ciuitatē à Carolo Caluo Franciæ rege dono accepit; Biore in patriam remisso; qui dum in itinere est, in Frisia moritur. Hoc verò sæculum illud fuit Bēlgio & omni Galliæ maritimæ maximè calamitosum, quo Hungerus, Frisicæ gentis homo post Ludgerum atq; Alfricum & ipsos quoque Frisios, Ecclesiam Vltraiectinam Episcopus regebat. Nam aliquot annos iam cùm in ministerio hic fuisset, noua Normannorum

mannorum copia domum profecta cum Somiam flumen subyssent, Ambiano, quod ad flumen est, in prædam verso, Picardiáque omni euastata, Batauia Geldriáq; direpta, Nouiomago incendio rapinisq; deformato, quocunque incedebant, incredibilem post se vastitatem reliquerunt. Quo tempore perculsus Episcopus cùm in se verti impetum videret, Vltraiecto cum omni sacro ordine profugit. Normanni oppidum penè desertum cùm oppugnare cœpissent, facili labore ceperunt, captum nō mœnibus solùm, sed reliquis quoque publicis priuatisq; ædibus nudarunt. Hungerus cum suis Dauentriæ, quam vel à Ludouico Imp. vel à Carolo Caluo Francorum rege dono acceperat, sedes posuit. Vltraiectum ab excessu Hungeri complures per annos, dum Odilbaldus, Egilbaldus, Radbodus, omnes in Frisia nati, Ecclesiæ præfuerunt, aut desolatum, aut leuiter, ac rarò habitatore cultum iacuit: Primúsq; Baldericus è Cliuensium illustri familia Episcopatu potitus, cùm iam aut compressi, aut pacati erant Normanni instaurare oppidum, & mœnibus rursum cingere cœpit. Eadem tempestate DCCC. LXIII. *cùm circum Rhen iostia regio vasta, aut à Normannis perpetuò attrita iaceret, Theodorico cuidam Vasconum principis Sifridi filio è Francorum gente in feudum data est ea lege, vt illam à Normannis assertam pro rege tueretur. Id ad Carolum Caluum Francici annales trahunt, cuius tamen ex ea diuisione, de qua supra diximus, qua-*

ad Lotharij filius Ludouicus II. *Imp. supererat, nullum ius in Batauos ac vicinos esse poterat. Itaque ad Ludouicum Imp. hoc referendum, aut in tempora posteriora, cum iam Caluus imperium tenuit, mortuo sine herede nepote conijciendum rectius censeo. Hoc comitatus Hollandiæ initium. Addita eidem à Ludouico Germaniæ rege VValachria, omnisque ager Mattiacorum; qui in Selandiæ nomen mox abijt. Sed vanissimum est, quod Hollādici quidam scriptores porrò adijciunt, Frisiam quoque à Batauis vsque in Lauicam amnem eidem Theodorico esse attributam, vtpote cùm nec literarum monumentis vetustis doceri id queat, nec in assignationis tabulis vlla huiusce regionis fiat mentio: Vanius etiam, Frisios auxilio Caroli Calui subactos Theodorico paruisse. Sed & de Mattiacis quod dictum est; de eo litem Hollandis mouent annales Flandrici: quam disceptare nostri non est instituti. Ad rem igitur reuertamur. Iam eò Gallorum fortuna reciderat, nihil vt proclinius aut familiarius esset prædonibus Normannis, quam anniuersarijs excursionibus ad libitum eorum regionem proterere. Itaque anno*
DCCC. LXVI. DCCC. LXVI. *noua classe è patria reuersi, lectis reliquis Galliæ litoribus cum Ligeris ostia ingressi essent, Nannetum, Andium, Turonum, Pictonum agros diripuerunt: inde in Aquitanos reliquos tendentes, Rainulphum Aquitaniæ ducem, & Robertum Andium principem è Saxonum gente or-*
tum

tum occurrere ausos cum omni exercitu ad internecionem ceciderunt. Ita, nemine iam amplius resistente, quoad libuit, reliqua quæ mœnibus clausa non erant, depopulati sunt. Nec defuit quibusdam animus Italiā denuò tentandi, classe per Rhodanum in mare Ligusticum deducta. Alij haud multò post per Rhenum subeuntes, quod fuit anno DCCC.LXVIII. *Coloniam Agrippinam ac Batauodurum ad medium Rheni alueum simili ruina* DCCC. LXVIII. *inuoluerunt: nec prius finem malorum per Galliam gens immanis fecit, quàm ingens tributum, quod viritim per regnum collectum fuit, à Carolo Caluo rege extorsisset. Id fuit ad annum Christi* DCCC.LXIX. *Quo delinita ad tempus, sed mox ad ingenium reuersa, repulsaq́ue cum clade à Germanis ac in Galliam reiecta, cum Andes in potestatem iterum redegisset eum locum perpetuo domicilio cepit. Sed à Caluo rege, Francisque ibidem obsessa, deficiente commeatu dedere se coacta fuit. Potuissétque tum Caluus maximo malo Galliam Germaniámq́ue liberare, omnibus internecione deletis, nisi aurum eorum, quod incredibili copia cōgestum habere putabantur, excluso milite, solus ipse habere concupiuisset. Itaque, pretio redemptionis ingenti accepto, liberos omnes dimisit, benignéque habuit. Quod Galliæ paulò post in exitium vertit. Intereà verò, dum hæc per Galliam geruntur, totos ferè* XXIIII. *annos quieta à Normannis Frisia fuerat, cæteraq́ue quæ cis Rhenum ad ortum* DCCC. LXIX.

prouinciæ sunt, etiam diutius ab eorum iniurijs egerant immunes, cùm Ludouicum Germaniæ regem anno post Christum natum DCCC.LXXVII. *à morte verò patris* XXXIII. *fata consumpsere. Cuius decessu audito, Dani Norwegijq; qui arma eius victricia hactenus formidauerant, velut metu dempto, è Iutia in Saxoniam vicinam, coacto ingenti exercitu, irruerunt, irarum odijq; non in Saxones solùm, sed in omne nomē Christianum pleni. Itaque quocunque inferebant pedem, tam immani cæde & vastatione omnia complebant, vt videri facile posset, non iam prædas eos concupiscere, aut de imperio & gloria bellum gerere, sed in exitium Christiani nominis ac religionis arma hæc induisse. Iamq; Albim infesto agmine trangressi erant, cùm Saxonum dux Bruno, cui Brunsuiga vrbs principium & nomen debere vulgo putatur è Vitschindi familia, Henrici Aucupis patruus, collectis vndiq; copijs, in quibus plurimi erant è sacro ordine, qui ad hostes pietatis Christianæ reprimendos sponte concurrerant, in occursum ijs tetendit: congressúsque, & multitudine superatus cum vniuerso suorum agmine occubuit. Cæsi illic Episcopi tres, Mindensis, Verdensis, Hildeshemius. Rembertus Bremensis & Hamburgensis in Frisia aberat. Victores euastata Saxonia in Frisiam pergentes, eam quoq; miserabili clade affecerunt, prædaq; onusti, cùm de Ludouici regis, qui superioris filius erat, aduentu audissent, in patriā redierunt.*

DCCC. LXXVII.

Non

Non multos deinde post annos, siue eadem illa, siue alia Norwegiorum & Danorum ingens manus in Franciam penetrans, quicquid Sequanam Rhenúmque fluuios interiacet, oppida, castella, vicos, fana, agros ferro flammáque perdidit. Mox Rheno quoq; transmisso, Vltraiectum ab Episcopo Radbodo Frisio viro sanctitate celebri desertũ excidit. Inde Frisiam reliquam ingressi velut immanes bestiæ, quocunque pedem ferrent cædibus & incendijs omnia vasta fecerũt. Iamq; Amaso superato, haud procul Norda consederant, quam Nordwidam in proximis oceano locis sitam vetus historia appellat, Eique euertendæ truces imminebant. Erat ibidem eo fortè tempore Rembertus Bremensis & Hamb. archiepiscopus, quem suprà nominauimus, Anscharij successor, & agnatus, illustri apud omnes propter pietatem fama, qui istuc se contulerat, vt populum suæ curæ commissum (ad Bremensem enim Episcopum ea pars Frisiæ, sacrorum ratione pertinet) ac gentem suam (nam Frisius etiam ipse fuisse perhibetur) tempore tam difficili præsens consilio iuuaret, atque ad constantiam, pietatémque erga Deum hortaretur. Ad hunc verò ingens multitudo Frisiorum confluxerat, qui, imbelli sexu & ætate à periculis seposita, semet pro religione & patria contra vastatores illos magnis paratisq; animis deuouerant. De quibus cum hostes accepissent, ad eos opprimendos, acsi in manibus victoria esset, securo agmine contenderunt.

Tum Episcopus concione Frisiorum aduocata paucis eos monuit: Nunc illud esse tempus, vt quæ verbis ante magnificè iactauerant, rebus atque opere comprobarent: Videre ipsos in se propinquam verti aciem, vt iam non minus necessum, quam rectum & gloriosum sit, fortes se viros præstare, cùm ad effugium nec locus, nec tempus prope reliqua sint: Meminissent iam religionis, libertatis, parentum, vxorum, liberorum, proq; his, confisi cœlesti auxilio, magnis intrepidisq; animis contra immanes Dei hominumq; hostes in prælium procederent, denique ita pugnarent, vt aut moriendum sibi in acie illa pro patria et pietate, qua morte beatius nihil esse posset, aut cum victoria ad suos redeundum esse, certis animis statutum haberent. Deinde ad implorandam Dei opem omnes cohortatus, precibúsque communibus effusis, bono omine in prælium eos misit. Ipse aperto loco, vnde prospicere acies poterat, consistens anxijs votis pro victoria Christum interpellauit. Interim Normanni, non tam ad pugnam, quàm ad certissimam cædem venientes, in proximo iam aderant, impetumq; in aciem Frisiorum faciebant. Frisij monitorum Episcopi memores, diuinitúsque, vt credere par est, animati, intrepide magnoq; ausu patentibus in campis eos exceperunt. Exortáque ingens pugna est Normannis indignantibus post tot facinora editasque strages, perpetuum felicium armorum suorum cursum à rustica plebe temerè collecta inhiberi,

beri, Frisÿs autem pro aris focisq; summa pertinacia deuotisque animis in hostem dimicantibus. Tandem ingenti suorum numero in acie amisso, quod multa sibi præter expectationem euenirent, loco cessere Normanni, atque in præcipitem fugam quaquauersum se effuderunt. Quos insecuti Frisÿ locorum gnari, cùm fossis, riuis, fluuÿs cursus fugientium tardaretur, ad satietatem vsque ceciderunt. Multitudo cæsorum ingens fuit, qui per campos vndaque strati iacuerunt. Plurimi quoq; fluminũ aquis, aut incertis profunditsq; inter continentem & insulas æstuariÿs hausti sunt; nec pauci paludibus immersi perierunt. Bano Corbeiensis abbas eiusdem seculi scriptor prodit, ad x. Mill. & CCCC. in acie, aut prima fuga ferro cæsos; plures etiam in vadorum ac fluminum transitu circumuentos occubuisse. Victoria certè memorabilis, & quam non sine diuino numine iniurias suas vlciscente Frisÿs contigisse, omniũ constans sententia fuit. Rembertus Episcopus, cuius preces multum profuisse vulgo creditum est, post id tempus maiora etiam quam antè reuerentia per Frisiam quæ ipsi patria quoque erat viuus & mortuus cultus est. Prædam tantam, tamq; opulentam victores cepere, vt detrimenta, quæ prius ab eadem gente illis illata fuerant, ferè compensauerit. Supplicatum propterea per omnia templa, solennesque per Frisiam & proximas prouincias gratiæ Deo actæ. Sed in breui sanè felicitas ea ac lætitia populo Chri-

stiano stetit. Nam Godefridus & Sigefridus Normannorum reges, audita suorum clade, ingenti ira in vltionem exarserunt: vindictaque non Frisiam magis, quàm vniuersas Francorum prouincias noménque Christianum destinabant. Itaque maiore quàm vnquam antè exercitu coacto, & in naues imposito, ex Norwegia soluerunt, nominisque sui fama ingentem vbique terrorem excitarunt. Quibus cùm resistere se posse Frisij diffiderent, præsenti fortunæ cesserunt. At illi minimum esse rati, quod Frisiam cepissent, in Belgium infestissimis animis irrumpentes, positis ad Mosam, firmatisque castris, tanta immanitate ac libidine in vicina & longinqua omnia promiscuè sæuierunt, vt ultra magis quàm prædādi stuprandiq; solita cupidine barbaros animos ferri facilè appareret. Tum Leodium, Tungri, Traiectū superius amplissima ad Mosam oppida incendio rapinisq; vastata: Bonna, Colonia Agrippina ad Rhenum simili calamitate oppressæ. Aquisgranum Imperatorum sedes captum, Palatium illud Augustum à Carolo Magno regio luxu istic extructum insolenti ludibrio in stabulū equorum ad tempus conuersum, deinde cum oppido flammis petulanter iniectis consumptum: iacuitq; in ruinis vastis ad multos annos. Sed in nulla

DCCC. LXXXIII. *loca petulantius, quàm in sacra sæuitum. Treuiris deinde direptis & incensis, copijsque Christianorum cum Episcopo Metensi in Mediomatricum regione ad Mosam in loco, quem Hasloum dicunt,*

concisis,

concisis, Carolus Crassus Imperator, qui solus iam ex fratribus superarat, totámque Germaniam tenebat, cum exercitu ingenti vastatoribus occurrit, varia quidem fama, certè ad votum non satis respondente euentu. Nam cùm inferiorem fortuna aut viribus esse se sentiret, pacisci cum hostibus ac fœdus inire necesse habuit, vt eos à prouincijs suis quacunque ratione auerteret. Conditiones fœderis eiusmodi fuere, vt Godefridus Normannorum dux Christianis sacris initiaretur, Giselámque, quam Ægidiam plerique vocant, Lotharij Imperatoris ex Lothario filio, Italiæ rege neptem vxorem duceret, & Frisiam prouinciam, siue quod iuris speciem aliquam per superiores quosdam Danorum & Norwegiorum reges in ea habere videretur, siue quod armis captam iam possideret, in dotem acciperet, atque ita à Caroli prouincijs imposterum tum ipse tum socij abstinerent: Sigefrido etiam, alijsque Normannorum proceribus minoribus ex æquo satisfieret. Godefridum Imperator ipse ex sacro fonte, pro more Christianorum, suscepit, nuptijsque peractis pacatum in Frisiam dimisit. Quæ res vt in Frisios iniqua, ita vicinis regionibus Galliæque imprimis, ac ipsi etiam Carolo Imp. exitio fuit. Normanni enim è Frisia, quam sedem deinceps habuerunt, velut è castris suis egressi, Belgium primum, dein proximas Francorum prouincias ita dinexarunt, vt Carolomanno regi, Ludouici Balbi filio, qui prius eosdem latè vicerat, necessum

DCCC.
LXIIII.

fuerit, duodecim millia talentorum argenti tributo, in annos duodecim turpes inducias ab ijs redimere. DCCC. LXXXV. *Deinde Carolomanno paulò post vita functo, quasi cum rege, non cum gente Francorum inducias pepigissent, violata fide, in Franciam denuo inuolarunt, vt vel pecuniæ tantundem à Carolomanni successore, si pace habere vellet, extorquerent, vel cædibus & incendijs more suo cuncta vasta facerent. Quibus minis perculsi Francorum Proceres ad Carolum Craßum Imperatorem, vt auxilijs eius vti possent, regnum suum vltrò detulerunt. Crassus autem sacramento a Francis accepto, Normannisque statim vt ab iniurijs abstinerent, monitis, homines ira præcipites in se prouinciásque suas irritauit, vt è Francia Lotharingiam quoque confestim inuaderent. Fortè ad Louanium castra posuerant, vnde in Francos & Germanos excurrere æquè promptum erat, cùm Imperator cum exercitu valido adfuit, multísque frustra tentatis, tandem ad Mosam flumen maximam eorum multitudinem loco idoneo deprehensam, castris suis ita circundedit, vt deditionem recusare illi non potuerint. Quos cùm aut delere debuißet fœderum ruptores, aut à regnis suis procul submouere, imprudens & credulus Imperator, vt rursum decipi ab ijsdem posset, fœdere instaurato, incolumes omnes dimisit, duces etiam maximis muneribus & honore prosecutus. Quanquam sunt, qui scribant, non satis prosperam hanc militiam Crasso fuisse. Accidit,*

cidit vero hoc, biennio non toto post pacē in Mediomatricibus sancitam. Proximo deinde anno, qui fuit DCCC. LXXXVI. *noui statim tumultus à Normannis Crasso extitere.* DCCC. LXXXVI. *Erat Lotharij regis filius ex pellice natus Hugo, Gisela Godefrido Normanno nupta frater. Is Lotharingiæ regnum affectans & repentè inuadens, cùm bonis artibus & in pace retinere id se posse, desperaret, Godefrido sororio persuadit, Lotharingiæ quoque parte in dotem illi promissâ, vt militum suorum stipendia ex ærario ab Imperatore poscat: sperans aut Normannos acceptis stipēdijs militiæ Imperatoriæ autoratos in visceribus imperij esse hæsuros, aut speciosam rebellandi causam, si negaret imperator, hanc ipsam esse habituros. Quod cùm faceret Normannus, & Crassus fraudem intelligeret, haud iniquè facturum se putauit, si pari arte periculum à se in autores auerteret. Itaque colloquio amico diem & locum in Batauia dicit, in quo cum Godefrido Henricus Brabantiæ dux suo nomine de postulatis conferret: Simúlque Henrico negocium dat, vt venientem è Frisia Godefridum toties à fide recedentē insidijs excipiat & interficiat. Interfecto cum omnibus suis, quos secum adduxerat, Godefrido, cùm in ipso iam colloquio agerent, & rixa consultò à Brabantinis esset mota: deinde Hugone etiam, qui malorum incentor erat, paulò post ab eodem Henrico capto & luminibus priuato, Normanni irritati in Brabātiam irruerunt, interceptoq; Louanio,*

uanio, castrisq; occupato, inde in Franciam contenderint, ac Lutetiam obsessam oppugnarint. Ad quam liberandam cùm Henricus Brabantus ab Imperatore mitteretur, in insidias paratas ipse incidens occubuit. Nec Imperator cum copijs accedens aut soluere obsidionem, aut ab cæde, incendijs, rapinis, omni miseriæ genere vindicare Franciam potuit. Parisienses ad arbitrium victorum ingenti auri pondere direptionem hostilem redimere coacti: quicquid tota latissima & fœlicissima regione pulchrum aut beatum erat, id nullo vindice in liberam prædam barbaris cessit. Nec antè malorum finis istic fuit, quàm Crassus Neustriam, quæ vltra Sequanam flumen est, malè sibi parentem,
DCCC. LXXXVIII Normannis sedem permisisset. Quæ ex nouis colonis deinde Normannia est appellata. Nec ita multo post Carolo Crasso Imperatori potentissimo ob res malè gestas imperiū omne abrogatum, curatórq; ei nouo exemplo datus Arnulphus ipsius è fratre
DCCC. XC. nepos, & successor. Sed prius quàm ista fierent, Sigefridus socius Godefridi, ac vindex necis eius, cùm tota æstate Franciam afflixisset, in autumno in Frisiam celeriter recurrerat, siue vt tumultuantem à morte Godefridi præsens compesceret, siue vt hybernorum sedem quietam eam haberet: ibique ferro peremptus occubuit. Verùm quibus autoribus & qua de causa factum id sit, & per insidiásne cōspiratione Frisiorum, an in acie apertóq; Marte ceciderit, non est memoriæ proditum. Quamquam
mihi

mihi dubium non est, licet tacentibus annalibus, quin à Frisijs libertatem suam repetentibus, quam nullo iure amiserant, Sigefridus sit interemptus. Etenim malè vrebat liberi populi animos contrà priuilegia à Carolo Magno, reliquisq; Francorum regibus sibi concessa, quæ temerare posteros fas non erat, velut vilia mancipia in dotem Normannis à Crasso se esse addictos. Sic enim cautum erat, nè quis, inuitis præsertim, præfectum illis daret, aut dominum imponeret, aut libertatem quaqua ratione immunueret, neu cuiquam posterorũ Imperatorum, huic priuilegio, non assentiente populo, derogare liceret. Itaque occasionem tantùm Frisij expectabant seruitutis tam iniquæ rursum excutiendæ. Ea autem non incommoda tum affulgere visa est, cùm & Crassi res autoritásque indies in deterius ruerent, & imperij iam hostes Normanni vulgo haberentur, & ipse imprimis Godefridus, cui Frisia in dotem aßignata fuerat, in viuis eße desijsset: Sigefridus verò, qui Godefridi hæredem se gerebat, cum robore exercitus Normannici procul in Gallia abesset. Quapropter erectis ad vindicandam libertatem pristinam animis, ac coitionibus factis, cùm de ea re Sigefridus accepisset, atque hanc ob causam cum expeditis in Frisiam properè contendisset, vt primis motibus sedatis, populum in officio præsens contineret, in maiores, quàm existimarat, tumultus incidit, vitámque cum Imperio, quod tueri ferro cupiebat, eodem ferro amisit, Tyranno

ranno interfecto; dominóque à ceruicibus amoto, libertas per Frisiam instaurata, præsidia Normannica expulsa; peregrini, qui cum Godefrido sedes illic posuerant, omni Frisia eiecti, pristina iura omnia in vsum à populo reuocata. Quæ ne Normanni impedire, ac Sigefridi cædem vlcisci possent, res Gallica, quæ eos tum distinebant, prohibuerunt.
DCCC. XCII. *Nec ita multò post fortuna & opes eorum per Belgiũ & Franciam pessum iuere, cùm statim à morte Crassi, Otto Magnus Parisiorum Comes, qui tum Galliam regio imperio pro Carolo Simplice regebat, ingenti strage ad Oxonã flumen eos fudisset, deinde Britones duobus prælijs duodecim M. eorum interfecissent, denique Arnulphus Imperator, ad*
DCCC. XCV. *Tiliam flumen in Belgio innumerabiles eorum copias ad internecionem concidisset, vix vt è tanta clade quisquãm superfuerit qui nuncium ad classem ferre poßet. Qua clade fracti, qui reliqui erant, in patriam trans mare se receperunt. Fuisséτque cis mare penitus extincta cum nomine Normannorum gens, nisi paucos post annos Rollo magni animi vir, cùm noua popularium suorum manu, in quam promptissimum quémque ac validissimum conscripserat, adueniens collapsas eorum res felici successu restituisset. Is magno genere inter suos natus, quod domi non satis tutus esse propter factiones posset, simul etiam gloria maiorum, & dolore ex aduersa gentilium suorum fortuna incitatus, adeóque nouarum sedium recuperandarum percu-*

percupidus, armata valida classe e Dania profectus est: & primum vel consulto, vel ventorum vi delatus in Angliā ad litora Northumbriæ appulit, commissisq; leuibus aliquot in excensu ad terram pugnis, cum rege gentis eius Aluredo fœdus amicitiámque iunxit. Tum vero hybernis ibidem actis, vere primo, cum classe in Franciam enauigauit, somnio, vt aiunt, monitus, in quo quieta ei sedes portendebatur. Sed id alto cùm esset, tempestate forte exorta in Selandiæ insulā VValachriā vi ventorum compulsus, cum descendere cum suis in terram vellet, ab insulanis praelio exceptus est: sed victoria potitus insulam tenuit, donec commodum esset in Galliam vicinam vela dare. Intereà verò VValachrenses veriti, vt sedes secum Normanni figerent, ad eos maiore vi adoriendos atque insula expellendos, auxilia vicinorum conuocabant. E quibus quod propiores erant, primi aduenerunt Reinerus Longicollus Basbacensis dux, et Radbodus Frisicæ gentis princeps regia stirpe ortus, vt plerique volunt cum suis vterque copijs. Sic coniunctis exercitibus magnis vtrinque animis & praelio difficili cum Normannis pugnatum, superante fortuna Rollonis: cuius milites eò constantius & pertinacius in hostes pugnarunt, quòd intelligerent, aut vincendum sibi ista in acie esse, aut moriendum. Quippe quibus ad effugium inter infestissimos populos nihil futurū erat reliquum. Factúsque ea victoria animosior Normannus ceu

hominum

hominum natura ferè fert, vt cum fortuna spiritus quoque maiores induant, direpta hostiliter VValachria, præsidiisq; locatis, statim infesto agmine in Frisiam duxit, Raabodum fugientem persequens. Indignabatur enim illum nulla iniuria, nullo facto suo lacessitum, se oppugnatum venisse, in terra aliena. Et Frisii, cùm in se dirigi classem, atque agmen verti viderent, nihilo segnius etiam ipsi ad excipiendos Normannos se parant, tum sponte sua pro patria defendenda alacres, tum Radbodi quoque verbis & exemplo magis inflammati. Sic propinquantibus sibi exercitibus, cùm ferociam Frisiorum atque animos intrepidos Dani viderent, non satis confisi virtute sua, dolo quoque agendum sibi arbitrati sunt. Itaque vt primum illorum impetum, quem sustinere vi se posse vehementer metuebant, arte eluderent, in conspectu hostium se submisere, ac genibus in terram connixi scuta tantum supra caput edita ad excipienda tela in hostem tenuere. Quod pauorem Frisii interpretati ex contemptu hostium, ipsi curam remittere, ac temerario incursu in eos se inferre cœperunt: quòd in perniciem ipsis vertit. Nam Dani toto corpore obnixi non solùm viriliter eos excipiunt, sed signo dato omnes simul exsurgentes, summa vi summísque animis in aduersos, quos insolens rerum facies attonitos penè reddebat, pugnam cient. Nec tamen cedunt Frisii: sic pugnatum acriter vtrinque & multa cum cæde, cum

Danos

Danos in pertinaciam ira moueret, Frisij pro patria sibi vincendum aut moriendum putarent. Tandem Rollonem, eadem quæ semper fortuna sequuta est, cùm Frisij defatigati, quòd primo impetu incassum vires suas effudissent, & ab hostibus delusi non satis se colligere rursum potuissent, pedetentim ex acie cederent, & Normannis victoriam relinquerent. Tum Rollo fortunam vrgens non antè persequi & instare perculsis destitit, quàm leges à victore dictas acciperent, tributúmque ingens penderent. Sic præda & censu onustus cum suis ad classem se confert, Frisiáque discedit, nullo illic præsidio relicto, incolumi quoque dimissa populi libertate. Aliò enim festinabat, curásque intendebat suas: nec audebat vires, quas prælia quoq; attriuerant, distribuendis per præsidia militibus diducere. Ex itinere verò Reinerum Basbacensem tentandum sibi, atque ad imperata cogendum statuit. Itaque classe Scaldim flumen subiens terrámq; infestans, lacessitum prælijs cum ex insidijs intercipit, sibíque mira humanitate ac beneficijs præoccupatum cùm perdere posset, dux prudens conciliat, amicúmque reddit, Scipionis Africani exemplum imitatus. Tum mare repetens magna spe in Franciam contendit, ostiáque Sequanæ fluminis cum classe ingressus, nemine prohibente, in terram descendit felicem illam quidem, sed tum ob vastationes continuas raris cultoribus habitatam. Mox Rothomagum deditione accipit: Francos sedem

æquis conditionibus negantes prælio superat, Parisios obsidet, Baiocum & Ebroicas obiter excurrens occupat: Inde in Angliam precibus Aluredi regis socij euocatus, eum in solium restituit, iterúmq; Franciam petens tripartita classe Sequanam, Ligerim, Garumnam eodem tempore ingreditur, vt ab omni parte regione vastata & terrore excitato faciliùs frangeret Francorum animos, ac Parisios, caput gentis, quos denuò obsidione vrgere cogitabat, in potestatem suam redigere posset. Interim per inducias à Burgundionum & Pictauiensium ducibus infeliciter oppugnatus, Carnutésque obsidens, ab ijsdem penè cum omni exercitu circumuentus in summum incurrit discrimen: Coactáque fuisset bona pars exercitus eius aut hostibus se permittere aut extrema cum periculo de vita dimicare, nisi præsenti consilio & hortatu militis cuiusdam Frisij, qui stipendium in castris eius faciebat, ac torpentibus animo Danis erumpendum de nocte, ac per hostes medios, dum iuuarent tenebræ, vi viam aperiendam esse censebat, fuisset expedita. Tum verò Rollo asperior etiam factus, & in omnia obuia ferro & incendijs sæuire incipiens, eorem deduxit, vt fessi & fracti tot malis Franci, querelis, fletu, conuitijs auxilium à rege suo Carolo Simplice flagitarent. Rex, qui nec ipse vlla virtute erat, & procerum suorum seditionibus etiam agebatur, quod solum poterat, concilio principum conuocato, quodnam malo huic remedium adhibendum, exquirit:

quiritiac de suorum consensu ad placandum Normanni animum, Neustriam, prius etiam eidem genti concessam, vastatam, & ab ipso armis occupatam, perpetuò habendam offert, traditq; ea lege, vt Christianam religionem cum suis suscipiat, & pacem cum Francis constantem & æquam habeat. Sic prouincia, diu penè desolata, Normanno contra Normannos perpetuò hinc imminentes defendenda est data, ac Normannia communi consensu imposterum ab incolis nuncupata. Scribunt quidam Britonum regionem malè parentem regibus Franciæ Rolloni adiectam, & regis quoque sororem matrimonio illi copulatam. Rollo sacris Christianis initiatus, Roberti nomen accepit, & Normanniæ duces sequentes, adeóque posteris seculis Angliæ reges à primo Guilhelmo ad hoc ferè tempus ex se propagauit. Atque hæc quidem in Gallia gesta præter institutam breuitatem paulò prolixius à me memorata sunt, quòd ea, licet peregrina, tamen ab instituto nostro ad res Frisicas eius sæculi intelligendas non aliena esse arbitratus sum. DCCCC. XX.

ternum consensus, cætera omnia, paria: sed domi non eadem semper quies, aut concordia, cùm ab externis pax erat. Nam inter familias nobiles, quæ opibus & autoritate eminebant, æmulationes sæpius exortæ in factiones populum distrahebant, armáq; ciuilia horum gratia interdum sumpta, ac pertinaciter in mutuam perniciem gesta, vitio ferè communi libertatis immodicæ. Verùm ingruentibus rursum externis hostibus iidem illi, qui paulò antè armis mutuis se atterebant, ac persequebãtur, velut eiurato odio, vel in tempus aliud reiecto, societatis iuribus magna consensione in eos pro defendenda libertate sese conuertebant: Præfectos, iudices, reliquosq; in rep. magistratus diuersos in diuersis prouinciis pro consuetudine aut arbitrio prouincialium creabant, omnes tamen sua gentis, & suffragiis lectos. Nonnunquam & ad morem pristinum Potestatis edendæ sese recipiebant. Stato verò tempore, aut etiam quoties res poscebat, ad comitia conueniebant, deq; rebus ad summam reip. pertinentibus illic communi decreto statuebant. Verùm tempora hæc pleraque, propterea quod per ea nec cum exteris nationibus bella illustria gesta sunt, nec Frisii, quæ domi gesserunt, ob literarũ eo seculo nullum, aut parcissimum vsum, in annales referre curarunt, magnam in rebus Frisicis caliginem habent: nec possunt vbique continua annorum serie exponi. Tacentibus enim veterum monumentis, nos de rebus tam vetustis, ac procul à me-

moria nostra remotis, quid dicere habemus, cùm in historia comminisci nil liceat? Quapropter ignoscet nobis lector, si interrupta modicis alicubi interuallis gestorum serie proxima aliquot secula fuerimus persecuti. Mortuo imperatore Arnulpho, qui Normannorum vires fregerat in Lotharingia, cæsis eorum centum M. eiq; suffecto Ludouico filio, alia gens barbara Hungari ex Thracia per Pannoniam in Germaniam superiorem se infuderunt, eamq; longè latéque vastando percurrerunt, vrbibus nonnullis fœdum in modum direptis. Nec Saxonia ab hac clade fuit immunis. Deinde Italiam repetitis vicibus inuaserunt, ac populati sunt: coactúsque est Ludouicus imp. magno auri pondere pacem qualemcunque ab illis emere. Ab eius verò obitu, cùm & Italia & Germania dissensionibus miserè agitarentur, dum quisque sibi imperium vindicare contenderet, & Saraceni Campaniam, Samnium, aliáq; Italiæ loca vexarent, Sclaui etiam Germaniæ ab oriente incumberent, ijdem Hungari, Italia crudeliter afflicta, Germaniam denuò adorti Saxoniam, Thuringiam, Franconiam, Lotharingiam, Alsatiam immanes grassatores peruolarunt, iterúmque anno inducias imperatori Conrado vendiderunt. Verùm cùm de morte Conradi accepissent, despecto Henrico Aucupe successore in Saxoniam denuò excurrentes, cunctáq; cædibus, incendijs, rapinis miscentes, Brema quoque exusta, ad litus vsque Oceani penetra-

penetrarant, cùm Henricus nullo idoneo milite instructus ferocissimæ genti occurrere totis viribus & de summa rerum dimicare non auderet. Sed enim capto quodam nobili Hungaro, & suis charo, vt eum redimerent, in nouem annos pacisci inducias coacti sunt. Quibus finitis, cùm intereà Henricus Auceps Imp. magna virtute, magnóque successu Henetos, Sorabos, Polonos, Silesios, Bohemos, Lusatios, Dalmatas, reliquásque gentes Sclauicas; constitutis nouis limitum præfecturis, submouisset, sine mora ceu familica bestia rapinis inhiantes, atque ob negatum tributum ira incensi in eandem Saxoniam aduolarunt. Iamque sæuire cœperant, atque excidium cunctis minari, cùm imperator cũ valido exercitu, quem bella superiora erudierant, & in armis promptum fecerant, ad Mersburgum ijs occurrit, ingentémque eorum stragem edidit, vt reliquiæ consistere nusquam auderent. Sic repressa immanis gens ad annum vsque DCCCC. LV. *quieuit, & Germania abstinuit.* DCCCC. LV. *Hac verò victoria potitus Auceps in Danos mouit. Etenim Dani nuper ingenti clade accepta à Comite Ringelhemio Saxone, dum fortè Saxoniam deprædantur, vt se vlciscerentur, non solùm in Saxoniam eo tempore arma tulerant, verum etiam Frisiam vicinam, imperij prouinciam, prædando atque vrendo infestam habebant. Quos vt redimeret imperator, simul etiam vt Christiana sacra longius inter barbaros promoueret, cũ exercitu in dorsum Cint-*

Nec Chupiam regem Dani in historijs agnoscunt, aut quenquam regum suorum ab Henrico Aucupe Christianis sacris imbutum esse tradunt. Quanquam hoc annales quidam habent, Unnum doctorem, de quo diximus, Haraldum regni heredem à matre iam antè Christianis conciliatum multa doctrina eo tandem impulisse, vt baptismo initiari cuperet, imperante adhuc Henrico. Alij autem ab Unno quidem institutum, & Christianis hominibus in regno placatum, sed ab Ottone I. imperatore Aucupis filio armorum vi, vt baptisari se suósque sineret, ac publicè profanos ritus gentis suæ aboleret, esse compulsum. Quicquid sit, hoc satis constat, à morte Gormonis, regnante Haralde, Danos Marchionem Slesuuicensem cum legatis Ottonis I. Imp. circumuentum trucidasse, coloniámque nouam Saxonum deleuisse: Ottonem verò ignominiæ impatientem exercitum in eos confestim duxisse, ingentique strage fusis Danis, totam Iutiam, quæ Daniæ pars erat præcipua, victricibus armis esse emensum ad Cimbrorum vsque promontorium, quod ad boream postremum est: Ibi in litore stantem, & Norwegiam prospectantem lanceam in mare coniecisse, marisq; nomen dedisse, quod etiam apud posteros seruet: Verùm dum reducere exercitum in Germaniam parat, Haraldum regem haud procul Slesuuico, quà angustissima peninsula est, cum exercitu valido, ac omnibus regni viribus adfuisse, locisq; idoneis præsidio occupatis, aut exitu

Germanos prohibiturum, aut ad iustam pugnam committendam loco sibi commodo vel inuitos esse adacturum: commisso acri prælio superiorem fuisse fortunam imperatoris, colloquióque instituto, vt pacem redimeret, Danorum regem Haraldum se regnúmq; suum imperio Germanico submisisse, & de Christi cultu ac religione ex imperatoris arbitrio se acturum promisisse: ita cum omni familia coniugem eius Gunilden, ac filium Suenonem esse baptismo admotos: & hunc quidem honoris ergo ex nomine imperatoris, qui eum ex lauacro suscipiebat, Suenottonem esse nuncupatum. De Haraldo ipso non consentiunt scriptores, ab Unnone, ceu dictum est, baptisatus multo antè sit, an eruditus quidem ab eo prius, verùm animo fluctuans ad hoc vsque tempus baptismum distulerit. Ab abitu Ottonis Thyra Haraldi mater vallo magni operis supra Slesuuicum & Gottorpam inter vtrumque mare cum fossa excitato, Germanos à Danis seclusit. Quæ dum agerentur, & Haraldus, VVandalico, Norwegicóq; bello confecto, Christi religionem magno studio per Daniam Norwegiámque exemplo & lege promoueret, proceres plerique & plebs, quos malignus spiritus superstitionibus pristinis fascinatos excæcauerat, offensi nouis sacris atque efferati, non solum suis molesti domi fuerunt, sed patria quoque relicta, vicinas regiones, quas classe adire poterant, exemplo maiorum suorum infestas habuerunt, adeò vt ne Normannis quidem

in Gal-

in Gallia gentilibus suis abstinerent. Tum verò Frisia post Aucupis victoriam quiete vsa aliquandiu, cùm predonum iniurijs opportuna maximè esset, omne malorum genus denuò est experta. Regio enim longißimo tractu secundum Oceani litora angusto agro porrecta, cùm omnibus locis simul opponi exercitus, atque occurri non poßet, nec nauium copia vlla, aut vsus incolis tum esset, predonum classes toto mari volitantes formidare semper, adeóque hostiles incursus earum ferre identidem necesse habuit. Non dies, non nox Frisijs secura, ac ab hostibus tuta fuit. Rapi, ferri, vri sua, libidine & cade cuncta vastari si non videre quotidie, certè vt isthaec euenirēt, omni tempore metuere cogebantur. Nec vnius anni ea calamitas fuit: quinimo cum tempore ipso augmentum etiam cepit. Siquidem gliscente in Haraldū regem procerum & plebis odio ob religionem, & onera, qua in excitando monumento matris fortè rex populo prater rationem iniungebat, Suenotto filius, eiurata religione, quam videbat suis esse exosam, regem se appellari à coniuratis paßus patrem regno eiecit, ac tertium cum exercitu victum, ac demum simulata pœnitentia, factisq́; inducijs per insidias vulneratum in exilio mori apud Iulinenses adegit. Tum verò sine æmulo regnans, quòd sciret, restituto dæmonum cultui regnū se debere, velut gratiæ referendæ, & suis se ostentandi causa in omne nomen Christianum crudeliter est inuectus. Itaque non solùm suos,

qui

quodoportune moriens Ericus tum forte vacuum reliquerat, eum restituit. Restitutus, dissimulato animo suo, ita se in sacris gessit, ne inter initia suos, quos à Christo auersos esse nouerat, offenderet: donec tandem Popponis cuiusdam concionibus miraculoq; igniti ferri, quod fidei sibi conciliandæ causa coram vniuerso populo magna fiducia doctor prehendit, & illæsis nudis manibus tenuit aliquandiu, rege præsertim sanctum negocium prudenter promouente, vniuersa Dania in Christi religionem consensit. Sic pax Frisijs quoque ad aliquot annos à prædonibus Danis fuit. Verùm hæc antequam istis locis euenirent, etiam cum Hollandis arma conserta sunt à Frisijs. Theodoricus enim II. Hollādiæ Comes illam Frisiæ partem, quæ Hollandiæ trans Fleuum flumē conterminа est, quam cum Hollandia patri suo à Caluo Imperatore assignatam, paternisque armis assertam aiebat, inuitam parere sibi cogebat. Nec poterat hactenus iugum ab oppressis excuti: Rogauerantq; auxilium reliquos Frisios: sed ij à Normannis prædonibus diuexati mouere etiam hactenus ausi nil fuerant. At Suenoitone armis Iulinensium fracto, ac paternis exuto opibus, cùm respirare nonnihil cœpissent, anno eo, qui Ottonis I. Imperatoris mortem secutus, vt consanguineis suis ad repetendam libertatem contra Hollandos præsto essent, copias auxiliares quàm celerrimè expeditas Fleuum traiecerunt. Erantq; ad eam rem arrecti Transfle- DCCCC. LXXIIII.

uanorum

uanorum animi, vt oportunè se quoque commouerent. Sed Hollandus, qui iam ante id præsenserat, & diligenter rebus præuiderat, ita eos excepit, vt infecto negocio non sine detrimento suo domū se recipere cogerentur. Transfleuanis (VVaterlandos eos hodie nuncupant) maiora præsidia imposita sunt. Narrant alij, inter quos Hollandici quoque scriptores, Alcmariam, quam Hollandus tenebat, subito incursu eos cepisse, occisisq́ omnibus qui arma contrà ferebant, oppidum direptum incendisse: inde Harlemum inuasisse, occupatumq́ vastasse, cum omni agro vicino: Egmondanum quoque cœnobium è ligno nuper constructum igne iniecto consumpsisse: postremò cùm in Leidenses iam ferrentur prædæ auidi, non procul oppido ab Hollando occurrente esse repressos: sic demum accepto detrimento domum rediisse. Restituto deinde Suenottone, ac maximis opibus aucto (Norwegiæ enim & Angliæ regna armis subegerat, & Suecia rege priuigno suo ad arbitrium suum vtebatur) recruduit vetus in Frisia malum, cùm Dani, Norwegijq́, quos Normannos vna voce etiam tum vocarunt, piraticam magno ausu, maximisq́ in classem conscriptis copijs instaurarent. Hoc enim adeo gentibus illis insitum more à maioribus accepto, vt etiam Christi nomen professæ haud tamen ab eo temperare sibi possent. Et erant adhuc multi in vtroque regno antiquis superstitionibus potius, quàm veritatis doctrina inhærentes: quibus indulgere

gere multa Suenotto cogebatur. Hi tum, contempta Ottonis III. pueritia, seu secunda seu aduersa voluntate regis sui (id enim parum constat) audacius se litoribus Germaniæ intulerunt. Itaq; euastata omni ora maritima Frisiæ, atque ad libitum direpta, cùm Albim etiam subijssent, vniuersam eius fluuij ripam, Stadã oppidum vsq; populationibus ac incendijs more suo fœdarunt, oppidúmque ipsum cum arce ceperunt. Et cùm nobiles eius loci collectis properè, quantascunque poterant, copijs obijcere se ijs conati essent, omnes cæsi, aut capti, aut in turpem fugam compulsi sunt: in captiuorum numero Sifridus Marchio fuit. Is fortè elapsus Bonnonem Saxoniæ totius ducem cõmonuit, vt valida cum manu occurreret, prædonésq; vlcisceretur. Ita certamine denuò contracto Dani succubuere. Nec multò post alia eorum manus in Saxoniæ finibus ad internecionem est concisa. Nec sic tamen prædonum satis repressa licentia est. Nam Visurgim classe ingressi tantum terrorem vicinis omnibus iniecerunt, vt ne sacra quidem vasa & thesauri Ecclesiæ satis tuti in ipsa vrbe Brema putarentur, sintq; alium in locum ad custodiam translati. Addunt veteres scriptores, Sifridum earum copiarum ducem sacrilegio commisso imprecãte Libentio archiepiscopo, à dæmone malo fuisse correptum, cruciatúmque tamdiu, quoad non solùm, quod rapuerat, restituisset, sed tantundem etiam suis ex rebus adiecisset: aliud

quoque

spe conceperat, euenit. Nam cum hostibus fortiter pro libertate pugnantibus congressus patentibus in campis ad VVinkelam vicum, quem ipse locum prælijs condixerat, victus est, vitámque cum eo, quod sperauerat, imperio amisit. Cæsus ibi cum Comite flos omnis nobilitatis Hollandicæ, quæ fortissimè circum principem suum dimicauerat, vnà cum exercitus parte maxima. Res gesta ad diem XVII. Septemb. Nec alia res, quàm cædes hæc, ingentium malorum, quæ longo ordine inter vtrumq; populum secuta sunt, causa irritatrix maior fuit. M. I X.
Sed enim Normanni rursum, anno à nato Christo M. IX. imperante apud Germanos Henrico I I. apud Danos verò rerum potiente Canuto cognomento Magno, Suenottonis filio, qui præter Daniam, Norwegiæ, Sueciæ, Angliæq; regna tenebat, Frisiam, Hollandis conterminam inuadunt, prædisq; abactis, Tielæ oppidum ad VVahalim flumen in Episcopatu Vltraiectino, qui tum, cum metropoli Frisiæ adhuc accensebatur, exurunt. Quod cùm impunè ipsis esset ob dissensiones, postero anno rursum Frisiæ littora legunt, nec iam prædas tantùm agunt, sed in obuios quósque deseuiunt, cædémque promiscuam edunt. Tum Vltraiectum contendentes cui tum Adelbaldus Frisius Episcopus præerat, cùm vrbem metu penè desertam inuenissent, eam occupant & incendunt: atque ita præda onusti ad naues suas se recipiunt. Ab hac vastatione cœperat paulisper respirare ac velut emergere Frisia,

P

eum octennio post ab Hollandis nouum illi bellum exortum. Theodoricus enim eius nominis tertius in Hollandia Comes, quoquomodo cum obsequentes sibi reddere proximos Frisios cuperet, dissimulato paternæ cædis dolore, primum tentare eos benignis verbis orsus, cum id non succederet, minis agere cœpit. Episcopum vero Vltraiectinum Adelboldum nomine hominem Frisium cum intelligeret obsistere sibi maxime suadendo, monendo, hortando Frisios, vt libertatem tuerentur suam, odium in eundem concepit grauissimum. Deinde cum alia quoque causa accideret ex controuersia
M. XVII. *de finibus ac episcopatus iure, quod asserere Hollandus nitebatur, arma in episcopum vertit, eumq; bis victum secundo in prælio perdifficili viuum cepit. Nec tamen hac victoria elatus, quamuis causam ei darent Frisij pro liberando episcopo cuncta tentantes, & ipse ob eadem patris sui vindictæ cupidine ardesceret, suis viribus sine auxilio peregrino inuadere Frisios est ausus: dimittere autem inultos & liberos dolor & ambitio eum non siuerunt. Itaque ad imperatorem Henricum II. affinitate sibi iunctum profectus, eius opem in contumaces implorauit. Imperator cum bona spe dimisso Godefrido Lotharingo statim imperat, vti celeriter quam maximas inid bellum copias cogat. Erat is Godefridi Arduennensis filius, nuper extincta in Ottone duce Caroli Magni familia, Lotharingiæ dux beneficio imperatoris factus. prin-*
ceps

ceps opibus & belli gloria, si quis alius ea ætate, clarus: cuius opera penè assidua vsus hactenus idem imperator fuerat, quoties armis aliquid erat expediendum, præsertim per Germaniam. Et cùm bella bellis ferè conserta ei demanderentur, ita tamen in ijs egit omnibus, vt nusquam penè eum fortuna destitueret. Hic igitur validissimo ex suis & quos imperator ipse duxerat veteranis confecto celeriter exercitu cùm ex Lotharingia superiore in Brabantiam, ex Brabantia in Hollandiam venisset, assumptis, quos Hollandus intereà è suis quoq; coegerat, copijs ingentibus, statim vnà cum ipso Hollando & tota nobilitate Hollandica in Frisiam contendit. Quam vbi ingressus fuit, confestim fiducia virium ac fortunæ prioris, hostiúmque contemptu, quantum omninò commodo suo potuit, ad prælium deducere rem maturauit; adeò de victoria nil dubitans, vt episcopum vinctum secum duceret, quod Hollandus voluerat, quò is in aciei loco collocatus ad hauriendum dolorem suos cædi præsens aspiceret. Frisij verò quamuis iniqua conditione (quippe pauci contra plurimos & bellis induratos) tamen ne ipsi quidem pugnam detrectauere. Sciebant enim aut audendum sibi, fortitérque rem gerendam; aut conditionem seruitutis, qua nil peius oderant, subeundam. Nec imperatoris autoritas eorum animos debilitabat, cuius iussu Godefridus ipsos oppugnatum venerat: Quin imo indignabantur, contra iura prisca non solùm

usurpata semper à maioribus suis, sed ab Imperatoribus etiam & Francorum regibus Edicto confirmata, sæpiúsque ita sancita, vt ea à posteris Imperatoribus mutari inuitis Frisijs fas non esset, quemadmodum nuper ab Ottone III. sic nunc ab Henrico Imp. à quo patrocinium libertatis suæ sperare debebant, aut causa non satis cognita, aut in vnius Hollandi gratiam, in seruitutem se addici: plúsque apud eum sanguinis vinculum, quàm æquitatis ac iustitiæ rationem, quàm merita maiorum suorum, & fortia pro imperio facta, quibus Imperatorum fauorem sibi conciliauerint, & libertatis perpetuæ iura ceu præmium laborum ac virtutis honestè pepererunt, valere. Quapropter decretum hoc habebant, vel inuito isthoc imperatore, superiorum imperatorum, à quibus hic imperium haberet, beneficia ac edicta, maiorumq; suorum gloriam cum libertate si sors secundet, fortiter agendo tueri, aut si aduersa fortuna sit, vitam prius ac fortunas, quàm libertatem dimittere. Et erant illo tempore Frisij ob eas, quas cum Normannis & vicinis habebãt, perpetuas contentiones, armis ad pugnas satis parati, & militiæ gnari. Itaque quantumuis pauci numero, qui istic in præsidio erãt ad prohibendas hostium iniurias, vadenti Lotharingo magnis se animis obiecerunt. Contractum certamen vtrinque pertinax & graue cùm illinc frenderet, Lotharingus, quod tantulæ rusticorum copiæ non solùm excipere intrepidè suũ exerci-

exercitum auderent, sed sustinere quoque possent: hinc Frisij deuotis pro libertate animis extremo nisu in hostem pugnarent. Tandem is euentus fuit, vt quo minime omnium putabatur, eo victoria inclinaret, atque istic fortuna staret vbi æquitas stabat. Nam Lotharingi seu tanta Frisiorum fortitudine ac pertinacia inexpectata perculsi, seu alia de causa subito inter pugnandum consternati proiectis simul armis in fugam tam trepidam, vt sisti nullo clamore præfectorum, nullo imperio ducis posset, se effuderunt. Est in annalibus, vocem claram repente auditam, Fugite, Fugite, nec vocis authorem vllum patuisse: atque ita pro diuinitus missa ab omnibus acceptam, panico hoc terrore exercitum compleuisse. Tum verò ingens fugientium edita fuit cædes, ac maior ferè, quàm pro cadentium numero, cùm irascerentur Frisij, quod libertatem suam iniquißimi homines oppugnatum venissent; Paucißimi inter se coniuncti euaserunt. Dux ipse Godefridus, dum morari fugam suorum exemplo & voce conatur, captus est. Comes effusè fugiens Harlemum peruenit. Vltraiectinus cùm inclinantem fortunam videret, transfugit ad Frisios; atque inde ad suos porrò est reuersus. Victoria illustris vti magnæ gloriæ Frisijs fuit, ita hostes eorum, ne temerè quiescentes auderent lacessere, conterruit. Nec verum est, quod ab Hollandis quibusdam proditur, Comitem post pugnam hanc denuò in Frisiam duxiße, & bis magnis prælijs fuisse

superiorem. Vanius etiam, imperatorem ipsum omnibus his prælijs interfuisse. Quorum commenta Becanus quoque Hollandicæ laudis alioqui prodigus meritò & sugillat, & refutat. Captiuus dux, vt se è custodia liberaret, per suos apud Imperatorem egit, quo Imperator ediceret, ne ea res Frisijs noxæ esset, quod libertatem suam armis defendissent, vtque manerent ipsis imposterum rata à maioribus accepta, ac imperialibus decretis sancita iura. Quibus ab Imperatore impetratis dimissus, ac ad suos reuersus est. Neque multò post vitæ postremum clausit diem, cùm dolorem acceptæ ignominiæ, vt autores quidam volunt, ferre non posset. Successit ei frater Gothelo & ipse magni nominis princeps, qui Mosellana quoque regionem reliquæ Lotharingiæ, beneficio Imporatoris, adiecit. Quieuit deinceps aliquandiu Frisia: & quanquam moliretur diuersa, ac moueret varijs consilijs Hollandus in vicinos suos, tamen promouere nihil potuit, nec aperto bello inuadere eos ausus fuit. Primi autem hanc tranquillitatem Normanni in parte Frisiæ rursum turbarunt. Sueno Magni Canuti ex sorore nepos, Hardienutonis Daniæ & Angliæ regis amitinus, & heres, cùm instructa classe in Angliam fortè nauigabat. Verùm in cursu vel sponte vel ventorum violentia coactus in Albis ostia deflexit, & classiarijs in terram expositis, more gentis à maioribus accepto, Hadeleriam, quæ proxima ostio est, infesto agmine populatus fuit.

Quod

Quod vt impunè non ferret, Dei potiùs prouidentia, quàm humana virtute est perfectum. Aderant enim ibidem isto tempore quidam ex Episcopi satellitio, homines militares, qui raptim collecta rusticorum manu, & pro tempore armata, in prædatores duxerunt, commissáque tumultuaria pugna, cæsis multis, ipsum Suenonem ceperunt, Eúmque læti & triumphantes vinctum Bremam, vbi tum archiepiscopus Bezelinus cognomento Alebrandus erat, traxerint. Episcopus verò, cùm coram se consistetem aspexisset, commiseratus fortunam regiam, laxari vinculis, & benignè haberi eum iussit. Quinetiam humanissimis verbis ipsum consolatus, honore & donis insignibus affectum paulò post dimisit. Quo facto non malè toti oræ maritimæ Frisiorũ consuluit. Sueno en. beneficij eius memor cùm regnum Daniæ multos annos fœliciter administraret, pacem cum omnibus Germanis immotam coluit. Moriens illegitimi generis sobolem numerosam tantùm reliquit. E quibus Haraldus, Canutus, Olaus, Ericus, qui in Cypro cum coniuge obijt, Nicolaus omnes ordine reges fuerunt, sextus Vbbo, qui Nicolaum ætate anteibat, oblatum regnum suffragijs populi, magno animo recusauit: & fratri Nicolao reliquit. Circiter idem tempus, cùm in Germania rebus præesset Hẽricus III. Imp. ac Ecclesiam Bremensem adhuc regeret Bezelinus, Brema cum templo summo, atque Episcopi domo, reliquisq; sacris ædibus tota est in-

cendio consumpta, thesauri Ecclesiæ, ornatus, libri in quo potissimum detrimentum, penitus exusti. Autor incendij creditus est Edo quidam, quem ad hoc stimularit dolor erepta auo suo Edoni cuiusdam præfecturæ. Adduntque annales Bremensium, eius facinoris expiandi causa patrem incendiarij omnium bonorum suorum, excluso filio, Ecclesiam Bremensem hæredem scripsisse: auum verò Edonem Hierosolymam esse profectum. Hos verò Frisios fuisse solum nomen satis arguit. Nec dubito Frisiæ partis præfecturam eam fuisse, quam auo Edoni Episcopus abstulerit. Nam partes quasdam terræ Frisiæ Episcopo Bremensi iam olim assignatas esse, ac præfectos ab Episcopis accepisse, adeoq; proprio præfecturæ nomine diu nuncupatas, satis planum est. Veruntamen tenue Episcopi præfectorumque ius fuisse in ea loca, ac patrocinio quàm imperio propius, quod & prius ostendimus, non minus est planum. Bezelino autem anno, qui calamitatem illam Bremensem secutus est, M.XLIII.
M.XLIII. *per mensem Aprilem vita functo, viro optimo & pientissimo, Albertus est surrogatus inexplebilis ambitionis homo, ac generis nobilitate (erat enim VVelfi Bauariæ principis germanus, si Crantzio fidem adhibemus, aut è Misnia Marchionibus vt quidam affirmant) superbia & inanis gloriæ studio æquans, antecessorum genus, fortunam, instituta pro vilibus habens, seseq; tanquam multò potiora ostentans, prioribus despectis ad noua ac maiora anhelans.*

anhelans. Atque huic hominis vanissimo ingenio ventus gratiæ aulicæ, qua plurimum apud Henricum III. *Imperatorem & Agneten Imperatricem valebat, aspirare videbatur: quam ipse affectando aulam feré perpetuò & humillimis officijs demerendo augere quoq; pro virib. studebat. Ea deinde fretus mira somnia concipere de honore, opibus, potestate Ecclesiæ suæ supra modum cæterarum per Germaniam Ecclesiarum nouis adijciendis, plurium Episcopatuum per viciniam instituendorum consilia coquere, denique ex archiepiscopatu patriarchatus dignitatem per omnem oram maritimã Germaniæ, triáque septentrionis regna somniare. Itaque primùm prædia, agros, vicos sparsim diœcesi suæ innexos (nec enim quicquid terminis diœceseon late diffusarum, quarum ipsis cura pastoralis commissa erat ab Imperatore Carolo, inclusum, id etiam Episcopis regendum vtendum, fruendum erat ab eodem attributum, sed certa solum oppida, pagi, agríque variè per diœcesim ac alijs locis sparsi: cætera pristino iuri fuerant relicta) ab Imperatore impetrat, deinde plura ac maiora cupiditate complectitur, déque ijs Imperatorem fatigat: postremò comitatum quendam Frisiæ (is qui fuerit, planè ignoratum est, Crantzius tamen de Oldenburgico coniectat) ab eodem Imperatore, quem consulto, tum huiusce rei caussa, tum vt Saxoniæ inferioris ducibus calumniam texeret, quibus erat inimicus, quasi ad visendam Lismonam, conueniẽ-*

dúmque Daniæ regem Bremam inuitauerat, dono accipit. Reliqua meditantem vita Imperatoris deseruit, cùm annus ageretur M.LVI. *Intereà,*
M.LVI. *dum ista agit Bremensis, idem Imperator Henricus in sacrum ordinem magis penè, quàm par erat, liberalis (plurima enim per Germaniam in Episcopos & antistites cæteros contulit) Dauentriam egregium ad Isalam flumen oppidum Bertulpho Vltraiectino Episcopo dono dedit: Sed cùm hoc quoque munus aut curtum liberali animo Imperato-*
M.XLVII. *ris videretur, aut Episcopi cupidinem explere non posset, anno proximo* M.XLVII. *tota insuper Tuentia & Drentia, oppidúmque Groninganum obscurum adhuc eo tempore & exiguum adiecta sunt. Cuius donationis etiam nunc diplomata habentur. Eæque regiones ad parentũ nostrorum vsque memoriam in potestate istius Ecclesiæ permanserunt.*
M.LVIII. *Anno Dominicæ natiuitatis* M.LVIII. *vt Sigebertus notat, Henricus* IIII. *Imperator, contumaciam causatus, in Frisios arma vertit, impulsus ab ijs, à quorum consilio atque arbitrio pendebat, cùm ipse per ætatem consulere rebus non posset: Occupatisq́ aliquot illorum castellis promptiùs imperata facere coëgit. Quò verò loco res gestæ, quæ munitiones captæ, per quos duces bellum administratum, nulli annales meminerunt. Nam ipsum Imperatorem nouennem tum puerum rebus præfuisse quis credet? Ego per Albertum Episcopum Bremensem ijs in partibus quas aut re aut spe*
innase-

innaserat, turbatum aliquid esse, bellúmq; Frisijs conflatum, prelato imperatoris pueri nomine, existimo. Is enim à morte Henrici III. *Agneten viduam, Agnes filium Imperatorem ad complures annos possedit. Quo quidem tempore ille oportunè rursum vsus Lismonam, quæ imperij iuris fuerat hactenus, cum vniuerso Hadeleria vicina agro ab imperatrice mercatus est, vt Bremensium annales produnt: mox in alia, deinde rursum in alia, vt quodque aut proximum aut commodum videbatur, inuolare eadem cupidine studuit. Eam verò cupiditatem hominis ferendam non putantes cùm cæteri vicini principes, quorum intererat (plerique enim beneficio imperij nonnullas præfecturas ijs in locis tenebant) tum inferioris Saxoniæ duces Bernardus cum filijs duobus, homo iam penè decrepitus, sed iniuria tamen Alberti ad vindictam commotus, arma contra eum induerunt: E quibus Ordulphus Bernardi filius Frisiæ partem, quam Albertus sua iam diœcesi ex Imperatoris dono asscripserat, bello inuasisse scribitur: quod accidisse circa idem illud tempus, quod prius designaui, ex annalium verbis colligere licet. Nec multò post reliqua diœcesis ab eodem, & fratre Hermanno, socijsque vastata. Episcopus frustrà opem à puero rege & matre eius rogans (hostes enim ætate & virib. validi ætatem & sexum despectui habebant) muneribus placare æmulos & cladem maiorem redimere coactus fuit. Intereà conspiratione procerum, quos*

mollis

mollis imperij muliebris pigebat, quorum princeps erat Anno Coloniensis archiepiscopus vir magna
M.LXII. *virtute præditus, Imperatorem Henricum, XIII. iam annos natum cura ac potestati matris subductum ad se transferunt. Deinde ne rerum summa sine certo imperio fluctuaret diutius, duumviros designant, qui & aulæ & reip. præsint, Annonem Coloniensem, & Albertum Bremensem archiepiscopos. Hoc verò nouo vento vsus Albertus, reliqua, quæ cupitis adhuc deerãt, pertexere aggreditur: Præter Hadeleriam ac Lismonam tres in terra Frisia Comitatus insignes, Stadensem, Findgoam, Emisgoam, itémque Corbeiam & Laurissam cœnobia duo opulentissima, gratia precióque sibi comparat. Eius rei causa omnem Ecclesiæ suæ pecuniam, omnes reditus, aurum & argentum fabrefactum, gemmásque, & quicquid ornamentorum in sacris erat, quæ prior ætas magno studio religionis congesserat, profundit, irritatásque denuò, & in se insurgentes Ordulphum & Hermannum Saxones proscribi decreto Imperatoris curat, nec nisi malè multatos in gratiam recipit, cæteros ab audendo deterret. Mox pro more hominum superbos ac insolentes in sublimi non ferentiũ, exortis compluribus æmulis gratia loco deijcitur, principe Annone Coloniense. Deiectus statim ab Ordulpho ac filio eius Magno amplius quàm prius affligitur, atque omni afficitur contumelia, prouincia eius ferro & flamma peruastatur, ne*

Brema

Brema quidem immuni, ipse profugus latere apud Goslarienses aliquandiu coactus, donec tandem magna prouinciæ suæ parte Magno in feudum data (quod ad Hadeleriam pertinere puto) pacem parum honestam redimeret. Ita triennij calamitate edoctus cùm ad pristinam potentiæ gradum postea redisset, cautius iam fortuna vti instituit, obsequio & studijs demereri principes, amicósque ex æmulis facere, horum auxilio Magnum rursum exuere ijs, quæ innitus antè concesserat, cum Egberto quodam, vt Findgoa, cum Udone Marchione Brandeburgico, vt Stadensi Comitatu, quem cum Ditmarsia tum fortè tenebat, sibi cederent, amicè agere, magnáque precia, si sibi morem gererent, polliceri. Et de Egberto, quis fuerit, quidue cum eo sit confectum, non est memoriæ proditum, quemadmodum nec quæ regio Findgoa, explicatum: tantùm extra Visurgim esse, Orientem versus satis videtur planum, quam annales dicunt à Godefrido quodam ante Egbertum esse administratam. Ab Udone verò, (is ex posteris Sifridi fuit, cuius antè meminimus,) impetratum, redemptúmque ingentis pretij rebus, vt regionis illius nomine beneficiū Episcopi aut Ecclesiæ Bremensis agnosceret, administrationem tamen & reditus omnes ipse retineret, absurdo sanè consilio, cùm multo pluris id, quod Udoni reddebatur, quàm ius illud Episcopo partum esse omnibus videretur: Quam ob causam haud ineptè Crantzius hac de re pronunciat, non molestè

ambitiosum

ambitiosum Episcopum tulisse, si pauper ipse esset, dummodo diuites seruos haberet. De Emisgoa etiam, quæcunque ea regio sit, Bremensi parochiæ vicina, (sic enim designatur) cum Amasana certè nostra nihil commune habens, tradunt annales, vt eius ius acquireret, eundem mille libras argenti Imperatori se daturum recepisse. Quam summam cùm præstare nequiret, (erat enim iam antè exhaustus) quicquid erat in thesauris Ecclesiæ suæ adhuc reliquũ, quicquid in sacris preciosum, cruces, imagines, tabulæ auro, argentóque & gemmis graues, in vsum numerum ausu temerario conflasse: iactasse tamen, non multò post cuncta hæc non paria solùm sed longè etiam meliora, maioréque copia esse refecturum. Sed confecerit ne etiam hoc modo tantum, quantum Imperatori debebat, atq; ita in prouinciæ huius Emisgoa possessionem venerit vnquam, non est proditum literis. Illud quidem scriptores non prætereunt, sortem tulisse haud aliam, quàm quæ iniquarum cupiditatum comes esse solet, nempe exhaustum omnibus facultatibus in summa angustia & sordibus vitam traxisse, & quem felicem ac florentem ab antecessoribus acceperat, afflictissimum, & cunctis exutum ornamentis Episcopatum suum, multis frustra affectatis, reliquisse, postremò præter dedecus & ignominiam, æquissimum ambitionis præmium ex tot molitionibus haud quicquam retulisse. Nam ingrauescente ætate ferunt eum in defectum mentis, propéque in deli-

in delirium incidisse ex nimio curarum æstu, triennióque deinde, quod supererat vitæ infelicis, exacto, inglorium, atque ab omnibus despectum & irrisum, tádem animam efflasse ad annum Seruatoris M. LXXIII. *Frisij statim aut superstite adhuc eo, aut defuncto ad libertatem suam, quam immeritò Imperator pecunia alteri addixerat, rediere: nec potuit Episcopus se ac successores suos dominos illis imponere. Eiusdem Episcopi tempore Ditmarsia quoque, quæ Comitatus Stadensis præfectura aut pars fuisse creditur, duos ordine rectores suos, viros principes, Ida Suenica, neptis ex fratre Henrici III. Imperatoris, quæ iura illic ampla ad Albim flumen possidebat accepta à maioribus Ethelerum, & Dedonem, libertati suæ graues interfecit. Deinde Egberto Idæ eiusdem filio ab Udone Marchione, qui ius superius in easdem illas regiones prætendebat, in acie cæso (lis enim, ceu fieri solet, eos disiunxerat) cum reliqua Stadensi ditione ad Vdonem peruenit, atque ab eo ad posteros est transmissa, incolumi tamen populi solita libertate. Erat isto seculo, de quo hæc scribimus, ac multò post, Frisia in plures diœceses iuris dicundi causa distincta; ad quos olim Imperator legatum suum quarto quoque anno seu prætorem mittere solebat, qui difficillimas controuersias definiret. Has ex legato iudice, quem Comitem dixere vulgò, Comitatus appellabant. Quod lectorem, ne in vocabulo erret tenere oportet. Turbata verò sunt res intereà in Hollan-*

in Hollandia & vicina ei Frisiæ parte: de cuius origine & progressu breuiter dicam. Theodorico III. *Hollādiæ Comite, qui cum Frisijs pugnauit ad annum* M.XXIX. *defuncto filius eius natu maior Theodoricus* III I. *successit. Qui* XXIX. *post annos Dordraci è medio sublatus per insidias, cùm liberos non sustulisset, fratrem Florentium hominem Frisijs gratum successorem reliquit. Florentius principatu ac opibus auctus, & Frisiorum quoque gratia pollens, quibus non secus ac suis vtebatur, in inuidiam incurrit multorum per Germaniam & Belgicam principum. Quorum in numero Anno Coloniensis archiepiscopus paulò antè memoratus, item Leodiorum Episcopus, Egbertúsque Saxoniæ Marchio, & Flandriæ, Hannoniæ, Geldriæ, Louanij Comites fuere. Qui cùm ad eum euertendum conspirassent, ducto in Hollādiam exercitu, & pugna difficili commissa, victi ab eo sunt ope potissimùm Frisiorum magno studio & virtute dignitatem & salutem eius propugnantium. Conflictus factus anno domini* M.LVIII. *pridie Idus Iunias. Perijsse illic Hollandi dicunt in fuga Leodiensem & Hannonium, captos esse Geldriū & Louaniensem. Quadriennio post idem Coloniensis, & Egbertus Saxo dolore cladis acceptæ perusti, vt ei satisfacerent & ignominiam delerent, cum Brabantis clam societate inita, non minore cum exercitu, quàm prius in Hollandiam redierunt. Sed ab eodem Florentio fortiter excepti,*

iisdem

ijsdem pro eo rursum pugnantibus Hollandis & Frisijs non aliam fere quàm antè fortunam tulerunt. Verùm Florentius iam victor cùm ex prælio se Dordracum reciperet, (in Dordracena enim vicinia res gesta est) in itinere ab hostilium copiarum parte, quæ prælio non interfuerat, superueniente non procul Dordraco repente oppressus occubuit. Huius Florentij uxorem viduam Gertruden, Bernardi Saxoniæ ducis filiam, quæ liberos aliquot ex ipso sustulerat, Robertus Flander Balduini Insulani filius magnæ virtutis vir anno proximo ex consensu ordinum Hollandiæ cum matrimonio sibi iunxisset viuente adhuc patre, Hollandiam, & quicquid præterea Florentij fuerat, pro priuignis aliquandiu administrauit, cui Frisij cognomentum fuit. Causam huius plerique tradunt, quod eo corpore & animo esset ad omnia magna audenda parato, vt è Frisijs natus esse, quorum tum ob fortitudinem & periculorum contemptum pro tuenda libertate clarum nomen apud vicinos erat, posset videri. Nec desunt, qui quod impensius calere illam gentem, quàm gratum esset Hollandis, crederetur, eo vocabulo notatum esse à suis dicant. Quicquid sit, fortuna eius æmulos ex inuidia reperit. Nam primum in Hollandis non erant nulli, qui peregrini imperium æquo ferre animo non poterant. Per hos incitatus obtrectationibus Vltraiectinus Episcopus Gulhelmus, per se quoque iniquis oculis vicini successum intuens ma- M. LXIII.

leuolentiam in eum suam palam prodidit. Accessit fratris ipsius vidua Richildis Hannoniæ præcipitis & imperiosi ingenij fœmina, quæ extincto marito Balduino in ætatis flore Roberti fratre, relictis impuberibus liberis triennio à morte patris (id fuit anno M.LXX. *mense Iulio) excludere eum tutela, & Flandriæ administratione contra defuncti testamentum conabatur: eámque ob causam, vt ipsum ab hac cura ac postulato auerteret, Vltrajectinum ad arma in Hollandum ferenda, quò ille proprijs quoque causis impellebatur, instigauit: sociúmque ei conciliauit (solus enim quid posset?)*
M.LXXI. *Godefridum Gibbosum Lotharingiæ ducem, qui nuper parenti Godefrido Claudo turbulentissimo homini amplissimis in opibus successerat, sub dehonestamento corporis magnum animum gerentem, imperijque & gloriæ auidum, & Roberto iam ante inimicum. Quibus in Hollandiam cùm exercitu progressis post tentatam infeliciter prælij fortunam ad Leidam vrbem, cùm parem se esse non posse Robertus videret, cum vxore & priuignis ex Hollādia excessit anno, qui mortem fratris proximè est secutus; (is erat* M.LXXI.) *nec multò post cùm Flandrorum ad eum concursus ingens fieret Gandaui, (istuc enim se receperat) de impotenti imperio fœminæ viduæ conquerentium, à qua ipse quoque maximis iniurijs læsus erat, Flandriam deiectis cum matre nepotibus occupauit, & duobus grauissimis prælijs ab Hollandis & Frisijs adiutus*
viris

viris bello acribus qui cum erant secuti, contra Galliæ regem Philippum I. *reducere deiectos summa vi conantem, nepotum quoque altero cæso, feliciter asseruit. Cuncta hæc anno* M. LXXI. *&* M. LXXII. *gesta. Lotharingus interea præda cum Ultraiectino diuisa, cùm se Hollandis dominum imposuisset, in proximos Frisios statim bellum mouit. Causas eius plures habuit. Nam & parandæ potentiæ ac gloriæ perauidus suapte natura erat, & quod pro æmulo suo Frisij steterant, id se vlcisci bono iure posse putabat. Deinde & ignominiam domus suæ, quæ Godefrido aui sui Gothelonis fratre capto accepta fuerat, animúmque iuuenilem recordatione ex vicinia perurebat, aliquo præclaro facinore abolere cupiebat: denique qui Hollandiam iam tenebat, ex beneficio Imperatorum ius quoque in Frisios se assecutum esse sibi persuaserat. Postremò cuncta hæc Hollandi Frisijs infensi, suffusa vbique frigida, magis incendebant. Itaque parato instructóque maximo exercitu cùm terram hostilem ingressus esset, Frisios, qui ijs in locis erant, non expectatis socijs concurrere ausos fudit, magnáque ex agro toto præda abacta Alcmariæ consedit, hostium securus. Sed haud multò post Frisij ingentibus contractis copijs aduentantes inclusum inter mœnia per totas nouem septimanas obsidione continuata in arctum redegerunt. Nec procul à deditionis necessitate fortuna aberat, cùm Ultraiectinus per emissum militem auxilia rogatus cum*

M.LXXII. *exercitu accurrens, depulsis cū magna clade Frisys, obsessum periculo exemit. Tum verò Lotharingus, quem obsidionis dedecus vehementius etiam vrebat, auctis copys suis, eosdem illos, à quibus paulò antè circumuallatus fuerat, quadam rerum vicißitudine vltrò prosequebatur. Cumq́; semel atque iterum feliciter pugnasset, tanto terrore hostiū animos compleuit, vt nemo resistere amplius aut occurrere auderet. Nam optima maximáque pars iuuentutis Frisicæ in primo prælio erat cæsa. Itaque viribus fractis dedere se Frisij, & neceßitati parere, deæ nempe inuictæ & insuperabili, coacti sunt. Nec tamen diuturnum Godefridi in Frisios imperium fuit. Nam triennio post immissus à Florentij filio Theodorico quem dolor erepti principatus auiti torquebat, percussor Richarius in Frisia fortè agentem in secessu, in quo aluum purgabat, interemit, cùm annus flueret, à*

M.LXXV. *Christo nato* M. LXXV. *Theodoricus eius nominis* V. *Hollandia Selandiáque potitus est. Quibus receptis, Frisios quoque more maiorum suorum appetens, cùm imperium detrectarent, exercitu parato, bis vno die cum ijs conflixisse in glacie, & victoriam illustrem retulisse dicitur. Victor fortunam aspirantem secutus, cùm nemo amplius occurreret, positis ad Staueram castris, eam vrbem omnium Frisicarum illo seculo tum maximā, tum opulentissimā, obsidere instituit, nec diutius quàm per* XX. *dies obsidione continuata, quod & magna mortalium*

liium

liũ multitudo illuc se receperat; & comeatus importatus tempestiuè non erat, obsessos fame pressos dedere se coegit. Iis modica pecunia mulctatis, & cæteris, quorum causa venerat, confectis, in Hollandiam rediyt. Erat verò eo sæculo ad occidentem Medenblici oppidi, vbi Fleuus se latè diffundit, sylua, cui Creila nomen, in possessione familiæ Galamææ inter Frisios toto eo tractu nobilissimæ. In hanc venandi causa ob amœnitatem cùm sæpius Theodoricus Hollandus, quoties Medenblici, ac in vicinia erat (Frisiæ enim illa parte in Fleuum, vti sua, vtebatur) inuito Galone familiæ principe ventitaret, nec monitus desisteret, Galo cum promptissimis suorum obseruata occasione in eum feris forte intentum infestus se intulit, occisisq; satellitibus duobus qui se pro Comite obiecerant, ipsum saucium in fugam se dare coegit. Accidisse id ferunt circiter an. Seruatoris nostri M. LXXXIIII. M. LXXXIIII
Quæ si vera sunt, vt in nonnullis annalibus habentur, valde errant, qui ad Florentium Theodorici filium ea referunt. Quid verò mirum, ista, quæ aixi, impunè Flandro, Lotharingo, Hollando tum licuisse? Erant enim hæc infelicissima illa tempora, quando despectui primum maiestas imperij in Henrico IIII. *ob ætatem ipsius erat, multáque passim aut pueri aut rectorum vitio perperam fiebant: deinde adulto iam Henrico maximi quique Germaniæ principes iureiurando soluti à Gregorio* VII. *Pontifice in Imperatorem suum incitabantur,*

omnéque nomen Germanum pertinacissimis armis in mutuam perniciem nequissimo scurra incentore ferebatur. Origo malorum è Saxonia fuit, quam nuper ambitione Alberti Bremensis Episcopi iam antè asperatam duo potentissimi principes æmuli gloriæ Imperatoris, atque alijs incitati causis denuò commouebant, Egbertus Marchio, & Otto Saxonum Bauarorúmque dux; è quibus hic ob maiestatis confictum ab æmulis crimen Bauaria exspoliatus ab Imperatore, quam à patre eiusdem dudum acceperat, (vnde odij causa) circa Visurgim flumen regiones peramplas possidebat: ille in Saxonia medio, vbi Brunsuiga oppidum est, ditionem tenens arctissima etiam agnatione ipsum Imperatorem (ex patruele quippe eius Egberto, quem antè nominauimus, genitus) attingebat. Hunc verò ventum nactus Pontifex mox classicum cecinit, quo cuncta cõmota, atq; à fundamentis concussa sunt, excitatis Henrico æmulis, qui Imperium contra eum capesserent. Rudolpho Sueuo, Hermanno Lotharingo Lucelburgio, hoc ipso denique Egberto Saxone feroci iuuene: postremò à successorib. Gregorij filij quoque duo Conradus & Henricus in patrem armati. Quibus procellis agitatus Imperator sexagies bis coactus est acie cum hoste dimicare. Tanto sanguine ac sceleribus tam fœdis, Pontificis superbiæ serui nimirum seruorum parentare Germaniam oportuit. Sed cæteris omißis, ad res Frisicas vt reuertamur, cùm post casum Rudolphum

pseudo-

pseudocaesarem sextus iam annus ageretur, qui à Christo in terris nato fuit M. LXXXVI. *Egbertus ille Marchio, quem dixi post Hermannum imperium quoque sumere ausum, siue à Frisijs nonnullis contra Hollandum inuitatus, siue sponte Hollando malè cupiens, quem sibi & suis ob cædem parentis suo à patre olim patratam infensum esse, & Henrici æmuli rebus impensè fauere nouerat, subito in Frisiam irrupit, & quicquid agri inter Fleuum & Lauicam flumina est, id omne in suam potestatem breui momento redegit. Imperator verò, qui ferre non poterat, rebellem principem tantis opibus subito augeri, & tamen minorum sibi virium erat conscius, quàm vt inter tot circumstrepentes vndique hostes animo hic suo per arma posset satisfacere, cõsilium cepit, quod lædendo inimico, occupatisque ei rursus extorquendis commodum maximè esse rebatur. Nam vniuersum eum agrum, quem in Frisia iste armis ceperat, Vltraiectino Episcopo* XXII. *Conrado, ac successoribus possidendum dedit. Id cùm pium per se videbatur, & laude dignum, patrisq; etiam facto simillimum, qui eadem quondam liberalitate in Vltraiectinam Ecclesiam vsus fuerat, vt est supra dictum, tum Episcopum, reliquósque eius ordinis homines magnopere ipsi conciliauit. Extant donationis tabulæ, quibus Ostergoa & VVestergoa disertè exprimuntur, scripta anno* M. LXXXVIII. *die* VII. *Iduum Febr. &*

M. LXXXVI.

M. LXXXVIII.

Q 4

sigillo regio munita. Sed literæ vim armorum non habuerunt. Prouincias enim hasce Vltrâiectino ex literis istis paruisse annales nulli ostendunt. Egbertus è Frisia discessit in Saxoniam: sed, deseruerit eam, an præsidiis occupatam vsque ad mortem retinuerit, nobis incertum est: biennio quidem non superuixit ab eo tempore, quo illam inuasit, à percussoribus quos Henricus Imp. immiserat, haud longè ab oppido Brunsuiga in molendino interfectus, Marchionum Saxoniæ ex Aucupis familia nouissimus, vnica solum relicta sorore Gertrude, quam Henricus Crassus Northemius Ottonis Saxonum ducis filius vxorem postea habuit. Pater ei fuerat, is quem dixi, Egbertus Marchio, ex patruo Imperatoris Henrici IIII. natus, auus Ludolphus Henrici III. frater vterinus proauus Bruno Giselæ Imperatricis ante Conradum II. maritus, abauus eiusdem nominis Henrici II. patruus, omnes Saxoniæ Marchiones, atauus Henricus ille rixosus Ottonis I. Imp. germanus, tritauus denique Henricus Auceps, à quo imperij dignitas in gente Saxonica initium habuit. Non multo post, imperante adhuc eodem Henrico IIII. admirabilis feruor principum Christianorum animos inuasit Hierosolymæ, vniuersæq; terræ sanctæ à Turcis recuperandæ: annitente maximè Vrbano II. Pontifice, ac multam quoque operam nauante habendis ad populum contionibus Petro quondam Eremita Ambianensi. Consensitq; infinita

finita multitudo hominum omnis generis, qui nomina in hanc militiam nullo stipendio dederunt. Inter Principes verò eminuit Godefridus Bulionaus, quem Imperator Henricus virtutis & meritorum gratia Lotharingiæ ducem non multos antè annos creauerat, cùm Godefridus Gibbosus in Frisia peremptus sine virili stirpe decessisset, cuius ex sorore Ida Bulionaus erat natus. Atque huic imperium supremi & splendidissimi exercitus permissum est, quamuis Hugo Philippi Francorum regis frater, Robertus Flander, & alter eiusdem nominis Normanniæ dux, aliiq; magnæ potentiæ Principes exercitum illum comitarentur. Ad hunc post Petrum Eremitam concurrebant ex omni Germania, Galliáque viri militares incredibili multitudine, quos pietas & gloria stimulabant. Inter eos Frisii maximè conspicui fuere, qui maiore numero pro gentis magnitudine quam vlli vicinorum populorum, ac studio feruentiore sacram militiam professi sunt. Nec solùm singuli pedestrē exercitum Godefridi secuti sunt, sed classe quoq; modica publicè instructa, Gallia Hispaniáque circumnauigata, per Herculis fretum, ac mare mediterraneum, contemptis & superatis omnibus difficultatibus in Palæstinam contenderunt. Illuc verò vt ventum est, tam conspicua eorum virtus enituit, vt ab inuidis etiam, & gloriæ æmulis taceri non potuerit, laudémque ad posteros quóque inuenerit. Ceterùm terrestris exercitus quadriparti- M.XCVI.

tus in eam expeditionem iuit. Primi agminis Petrus Eremita, postremi & validissimi Godefridus Bulioneus duces fuere. Ac reliquis in itinere per Vngaros, Bulgarósque magna clade affectis & concisis, solus Godefridus cum suis incolumis in Asiam peruenit. Vbi cunctis, qui è prioribus agminibus adhuc supererant, collectis, & cum Godefrido coniunctis, Nicaea primũ difficili certamine occupata, deinde triennio Asia longè ac latè victorijs peragrata, Antiochia, Caesarea, Hierosolyma, aliaq; vrbes pulsis Saracenis capta, regnum
M.XCIX. *constitutum, Godefridus Hierosolymae rex declaratus. Pars exercitus illic retenta, reliqui parta ingenti gloria domum redierunt. Godefrido autem rege paulò post mortuo, Balduinus frater ipsi surrogatus. Post eum alter Balduinus. Quo & ipso morte sublato, paulatim ob contentiones ac dissidia intestina, dum quisque ad se trahere regnum conatur, fortuna pessum iuit. Inuenio in commentario rerum Frisiae occid. (cui licet in omnibus fidem adhibere promiscuè non ausim, tamen, quod verosimile ac memorabile passim occurrit, praeterire rectum non puto) praeter caeteram plebeiorum multitudinem, nobiles quoque nonnullos eius gentis Tiepconem Fortemannum, Iarichum Ludigmanum, Eponem Hartmannum, Igonem Galamaeum, Feiconem Botniam, Eilconem Sicconémque Liaucamas, Vbbonem Harmanam, accepta pro more cruce, Petri Eremitae signa secutos esse. Eo-*

rúmq;

rúmque tres Sicconem, Eponem, Tiepconem, postremum Fortemannicæ familiæ fortiter pugnando ad Nicæam occubuiße: Eilconem propinqui Sicconis virtute ac memoria, verbisq́; Petri ducis incitatum ita se vbiq; gessisse, vt ipse cum Botnia alæ equitum III. *Mill. cum omnium approbatione præficeretur: eundem capta Nicæa præsidio illic præesse iussum, maluisse in Palæstinam cum reliquis declarandæ virtutis causa proficisci: Vbbonem & Igonem ad prima pericula paratos, dum in Asia cum hoste Saraceno passim pugnatur, gnauiter esse vulneratos: Illum deinde capta Antiochia ad Orontem, ea in vrbe cum Boëmundo Normanno mansisse: hunc ad Cæsaream denuò ictum, Antiochiamq́; relatum ad Vbbonem gentilem suum morte periisse: Sed & Sicconem Liaucamam, dum Hierosolyma oppugnatur, telo percussum vix longa medicorum cura mortem fugisse: Botniam in strage cæsorum repertum, inualidum vix vitam seruasse: vtrunque sanitati restitutum à Godefrido rege equestri honore donatum. Ad hos porrò, Balduino iam rerum potiēte Hommonem Hommingam, Godefridum Roordam, Sixtum Cammingam, Ziallingum Ockingam gentiles, notosque homines ex Italia visendi causa eò profectos venisse, quinquenniiq́; stipendio apud regem confecto, & insigni gloria fortibus factis parata cùm à rege retineri non possent, accepto honestissimo comeatu, vnà cum Botnia, & Liaucama in Frisiam rediisse, multis hono-*

honoribus à cunctis ordinibus esse exceptos: Cuncta hæc ab Eilconis ministro in literas relata: Deinde Eilconem pœnitentia tactum, quod à rege sui studiosissimo discessisset, ex ea cogitatione in ægritudinem incidisse, nec inhiberi potuisse, quominus ad repetendam Palæstinam vna cum Botnia precibus ad hoc inducto, se pararet: his se comites addidisse Eponem Liaucamam Eilconis fratre natum, VVatzonem Heremam, Godefridum Roordam, sed cum hic in morbum incidisset Venetijs, relicto cum eo VVatzone, cæteros tres difficili nauigatione Ioppen venisse, illicq; eodem, quo appulerant, die Eilconem velut fatali loco expirasse, & corpus eius magna pompa Hierosolymam deuectum, ipso funus deducente rege, honoris causa, eo in oppido esse tumulatum: sic Botniam cum Epone ob dolorem amissi socij paulò post domum quoque repetijsse. Interea verò ad annum M. C. VI. *qui armis ciuilibus inter patrem & filium, Germaniæ perquam infœlix, imperijq; patris miserrimè à suis circumuenti postremus fuit (quanquam anticipare rem quadriennio Crantzium haud ignorem) nouum à Saxonia bellum Frisijs extitit duce Henrico Crasso Northemio Comite, Principe inter Saxones potentissimo. Is Ottone illo genitus, quem Bauaria excidisse diximus, consumpto exitialibus armis patre, Gertruden vxorem ducit sororem vnicam Egberti Marchionis, ex eáque Rixam filiam solùm sustulit, Lotharingo Saxoni Imp. multò post nuptam*

M.C.VI.

magna-

magnarum opum heredem. Quamobrem cùm omnia Egberti sine prole defuncti sibi vendicaret, in Frisiam quoquè, cuius magnam partem ab eo occupatam fuiße suprà ostendimus, oculos statim coniecit, armáque parauit, quibus illam sibi parère cogeret. Quod vel eo etiam promptius fuit, quod etiamsi nullum ius à socero accepisset, tamen libertate populi rustici, in quam omnes adeo vicini Principes limis oculis intuebantur, ipse augendarum opum suarum mirè auidus & ambitionis plenus ægresceret. Sed consciône ac permittente Imperatore nouo Henrico V. tantam rem cœperit, an secus, non facilè dixero: quamuis coniectura sit, indulsisse cupidini eius iuuenem Principem, qui omnes patris sui inimicos, quorum studio ipse euectus erat, fauore complectebatur. Saxo autem qui rem magnam & difficilem se moliri, vt erat non hebetis ingenij Princeps, facilè intelligebat (erat quippe ei mens vniuersum nomen Frisicum inter Visurgim & Fleuum suæ potestati subijcere, atque à proximis, qui inter Visurgim & Amasum sunt, initium facere) vti se benè muniret complures sibi socios adsciuit, atque inter hos Fridericum quoque Oldenburgicum Comitem, eiusque propinquum Eilmarum, Idæ Sueuicæ generum, qui Friderico in Comitatu successit. Qua societate cùm aditum sibi commodum in Frisios Orientales apertum esse existimaret, (Oldenburgicus enim ager longissimo tractu et Frisiæ parti, quæ inter Visurgim Amamora-

ſumq; iacet, vbique connectitur per paluſtria, tergúmque eius claudit) ſuaderéntque Oldenburgici vicinis ſuis infenſi; ſtatuit quoque in proxima illac irrumpere, atque aditus, qui paluſtrium in medio ſunt, antè occupare, quàm ad arma populus conſilij ignarus conuenire poſſet. Quod cùm ſucceßiſſet haud infœliciter, ſuperatiſque paluſtribus pleriſq; in interiora Friſiæ iam eſſet penetratum, ipſe populabundus, & obuia vaſtans terroris concitandi cauſa tandem in agrum peruenit, qui oppido Nordæ eſt propinquus, ab aliquot iam ſæculis Normãnica clade inſignis. Erat verò id oppidum omnium, quæ inter Viſurgim & Amaſum colebantur, vt tum res erant, in ſolo Friſico longè ſplendidiſſimum, atque opibus affluens, non procul vadis ad littus boreum ſedens duobus maximis ab Amaſi alueo milliaribus Germanicis. Ad quod occupandum cùm exercitus Saxonicus prædæ auidus iam contenderet, non procul illinc in copias incidit Friſiorum, quos periculum commune, curáque defendendæ libertatis ex proximis locis vndequáque conciuerat. Experientia quippe edocti erant, dum ſinguli ſuis ſe locis tenent ſuáue vicatim defendere conantur, omnes paulatim ſub iugum cogi, nec aliud remedium eſſe ad auertendam communem perniciem, quàm ſi coniunctis viribus vniuerſi ſimul hoſti publico obuiam quàm primùm eant.

Contracto igitur per antecurſores primo certamine, dùm Saxones iter vrgere, Friſij eos repellere ac

morari student, Henricus explicatis, quantum loci ratio patiebatur, ordinibus, cohortatus suos est, vt fortiter in effrenem insolentémque gentem arma inferrent, hoc tempus, hunc locum esse, in quo si se viros, si fortes milites præstarent, posse vno hoc prælio bellum ingens confici: de cætero, cis Amasum præsertim, his profligatis copijs, prædam tantùm ac ditia spolia fore, omnem agrum opulentißimum in præmium victoriæ cessurum. Quibus clamoribus incitati, cùm vndiq; iam signa canerent, & magnis animis Frisij quoque se obijcerent, concurrit atrox prælium, idque stetit aliquandiu anceps, nusquam se inclinante victoria. Erat, in quo pugnabatur, ea loci natura, vt eques quo plurimum Saxones valent, explicare ordines, ac in hostem inferre se, propter palustre solum, quod equorum vestigia ad pectus & ventrem vsque absorbebat, non poterat. Id Saxonibus imprimis aduersum ac molestum fuit: Frisios verò, qui & locorum gnari iam antè hoc coniectauerant, & nunc coniectura euentum respõdere latis animis accipiebant, fecit audẽtiores, ac in spem maiorem victoriæ erexit. Sic dum illis animus ex improuiso incõmodo deijcitur, his autem ex eo, quod rectè prospexerant, & fiducia crescit, & vires simul, ceu fieri solet, augentur, ingerentibus se audacius Frisijs, Saxonum acies labare pedetentim, tandémque in fugam se conijcere cœpit, frustra reuocantibus ducibus, atque ipso imprimis summo Imperatore

Henrico

Henrico. Nec defuerunt fortunæ ſuæ victores, fugientibúſque & perculſis ita inſtiterunt, vt antequam curſu ac labore planè feſſi eſſent, à perſequendis ijs quos foſſæ aut paludes paſſim tardabant, pedem non reuocarent. Clades iſta Saxonum ingens fuit. Cæſa multo maior pars exercitus cum ipſo duce Henrico ac plurimis proceribus Eilmarus fuga euaſit. De Friderico Oldenburgico res incerta eſt. Huius rei fama vulgata complures per annos pacem Friſijs cis Amaſum præſtitit. Creſcebat tum frequētia & opibus Groninga ad ipſos Drentiæ fines in agro Friſico ſita, quā Berthulpho Vltraiectino Epiſcopo cum Drentiæ agro donatam eſſe ab Henrico ad annum M.XLVII.

M.C.X. *ſupra diximus. Ea propter muro etiam lateritio cingere ſe cœpit anno* M.C.X. *cum ligneo ſepto pro muro vſa hactenus per* XC. *annos eſſet. Tum portæ quoque quales reliquorum oppidorum ſunt, firmo opere ſtructæ, foſſæ ductæ, turres maioris munitionis cauſā in mœnibus excitatæ, denique in oppidi veri formam tum primum conciliabulum verſum: Sed cùm iniuſſu Epiſcopi Vltraiectini, in cuius clientela erant, adeóque contra pacta conuenta id feciſſe oppidani dicerentur, ferocéſque gerere ſpiritus inciperent, poſt* XII. *annum ab Vltraiectinorum præſule Gondebaldo homine Friſio, qui eorum fortunam ac opera ſuſpecta habebat, compulſi fuere, deſtructis nouis operibus priſtinæ ſe conditioni reddere: addunt nonnulli iuramentum*

quoque

quoque dare coactos, nihil se imposterum tale sine præsulum Vltraiectinorum consensu esse tentaturos. Ita cohibita emergentis oppiduli fortuna etiam ad posteros visa est: sed inani vt post apparebit opera. Intereà mortuo quoque Magno Saxonum duce postremo ex familia Hermanni Billichij, quem Otto I. *Imp. inferiori Saxoniæ ducem dederat, duab: tantùm filiabus relictis, Saxonia vniuersa ad Lotharium, qui magnam eius partem per coniugem, ac armorum fortunam tenebat beneficio Henrici* V. *Imp. venerat. Quibus opibus ille auctus, cùm prudenter eas regeret, vt maioribus quoque dignus videretur, ad imperium deinde suffragijs Principum promotus est. Huius soror in matrimonio vixerat Florentij* II. *Hollandiæ Comitis, Theodorico* V. *nati. Qui cùm patris exemplo vsurpare in Frisios occidentales imperium tanquam ius suum, quod pater sponte illorum post secundam prælij fortunam tenuerat, paulatim conaretur, haud satis peritus tractandi liberos spiritus, repulsam ab ijs tulit. Et quanquam plurima varijs modis postea tentaret, haud potuit tamen, quoad vixit, pedem in Frisia ponere, non ipso magis quàm Petronella coniuge feroce fœmina nequicquam indignante. Quanquam non desint ex Hollandis scriptoribus qui quæ à nostratibus & cæteris Florentio* III. *assignantur ad annum Christi* M. C. LXVIII. *gesta propè Scrolam vicum, ea huic adscribant, & eorum quoq; qui illic occubuerint, procerũ*

R

nomina recenseant. Quos ego nominum errore deceptos esse mihi persuadeo. Scriptum est in rerum Frisicarum commentarijs anno M. C. XIX.
M.C.XIX. *quosdam è nobilitate Frisica, Hesselum Harmanam, Gossonem Roordam, VVatzonem Ockingam, Sicconem Cammingam, VVatzonem Heremam, Hommonem Hemmingam in Palæstinam profectos militia regia illic esse asscriptos. Atque horum postremos duos à paucis mensibus in Asia minore à Turcis cæsos in acie, VVatzonem verò Ockingam, & Sicconem Cammingam vnà cum Balduino rege I, I. magnáque procerum manu à Parthis captos, ac procul in Parthiam abductos tandem cum cæteris multo auro redemptos è custodia incolumes redijsse. Cuius narrationis fidem autoribus suis tuendam relinquo.*] *Florentio Hollando quadriennio post quàm hi domo profecti*
M.C. XXIII. *fuerant vita defuncto, Theodoricus filiorum maior, quos è Petronella Lotharij sorore susceperat, VI. eius nominis, locum patris apud Hollandos ac Selandos tenuit, nondum annis maturus. Qui dum adolesceret, mater virilis animi mulier prouinciam pro filio regens cum alia turbauit ijs locis, tum in fratris gratiam in Saxonia res nouas molientis arma imperatoris Henrici V. contra se irritauit. Verùm Frisiam vtrum appetiuerit etiam isto tempore quanq̃ verisimile imprimis est, tamen sine annalium testimonio dicere non audeo. Ast vbi biennio post, cùm annus à natali domini agere-*
tur

tur M.C.XXVI. ad imperium euectus esset frater, ipsa in omnes occasiones augendi res filiorum intenta hoc statim operam dedit, vt illius autoritate, quod hactenus frustra expetitum erat, de Frisia Hollandiae coniungenda conficeretur. Lotharius à sorore exoratus, dubium an ea potestate, quam in omnes imperij prouincias se habere putabat, an vero quod hereditarium aliquod ius ob Egbertum Marchionem sibi illic tribueret, vniuersam illam regionem Frisiae ab Hollandiae finibus vsq; in Lauicam amnẽ, repetita priorum donationũ Caroli Calui, Ottonis III. Henrici II. memoria nepoti Theodorico solenni more assignauit. Id iuuenis cùm non secus accepisset, ac si iam in possessionem esset immissus, totum se ad vsurpandum nouũ imperium parauit. Verùm vbi satis iam comperisset, nisi vis accederet, nunquam sibi ex Imperatoris assignatione eiusmodi scriptisq; tabulis parituros esse Frisios, non Ostergoos, solum & VVestergoos, sed eos quoq;, qui cis Fleuũ cum Hollandis cohærebant, ne auunculi beneficium sibi periret, exercitum conscripsit quantum omnino potuit. Cum eo Alcmariam veniens asperrima hyeme & gelu omnia operiente, id quod maximè oportunũ rebus ipsius erat, ob aquarum ijs in locis copiam, ac humiles campos, inde in proximos Frisiae agros excurrit. Sed cùm non longè progressus esset, exceptus à Frisijs occurrẽtibus eos magna pugna superatos in media glacie in fugam dedit: cecidêre in prælio Frisiorum

M.C. XXVI.

M.C. XXIX.

M.C. XXXIIII.

multi, plures etiam capti, atque in vinculis habiti. Comes agri hostilis parte euastata, incendioq; consumptis ædificijs, cùm se gelu remitteret non ausus diutius in hostico hærere, infecta re exercitum reduxit. Intereà dum rursum idoneam tempestatem instaurandi conatus expectat, frater Florentius è dißidio domestico exorta contentione secessionem ab eo facit, seq; ad Frisios proximos confert. Cuius aduentu illi læti, quem hospitem primum honorificè receperunt, eum mox ducem sibi in fratrem, cui infensißimum esse intelligebant, statuunt. Deinde exercitu conflato quàm maximo in Hollandiam vltrò irrumpunt, Alcmariam ciuitatem sibi inuisam oppugnatam vi capiunt, flamma & ferro vastant, denique cuncta quæ possunt, ad solum detrahunt: postremò in Kenhemariam proximam impetu verso, eam omnem Harlemum vsq; populantur, & exurunt, obuiam se ferre aut resistere audentes cædunt, aut in vincula abstrahunt. Ita, sat largè reposita Hollandis calamitate, præda onusti domum incolumes cum Florentio reuertuntur. Maioráque eiusdem Florentij auspicijs perfecißent, nisi Imperator Lotharius nepotum liti maturè sese interposuisset. Quibus reconciliatis, licet haud leniter Frisijs idem ipse succenseret, vindicandámque eorum audaciam arbitraretur, tamen ob grauissimas, quibus distinebatur, totius imperij turbas nec commodare nepoti missis auxilijs, neque animo suo satisfacere vnquam potuit

Ita

Ita assignatio illa, quoniam præter literas inermes nihil ferebat, velut euanescens, Theodorico aut liberis eius haud quicquam profuit: præsertim cùm contrario decreto alio a pari potestate profecto eneruata videretur. Nam Andreas Vltraiectinus præsul cùm de re esset factus certior, & ad iniuriam suam pertinere eam putaret, cuius maiores beneficio Imperatorum iam antè id ius in VVestergoam & Ostergoam acquisiuißent, ad Conradum Imp. Lotharij æmulum se conferens, facilè ab eo prioris beneficij pro Ecclesia sua confirmationem, rescisso Lotharij iudicio impetrauit. Et ne quid deesse Vltraiectino iuri videri posset, ex eo quod Conradus Lothario cedere de imperio non multò post coactus sit, Andreæ successor Herbertus, mortuo iam Lothario, & Conrado in locum eius substituto, cùm nemo iam de eius imperio ambigeret, sanctionem prioris beneficij ex integro sibi conficiendam putauit, non difficili Imperatore. Sed cùm & hæc donatio in tabulis solùm hæreret, armata autoritate destituta, tantundem apud Frisios, quãtum illa Lotharij valuit. Nam Frisij iure libertatis à maioribus accepto, ac imperatorum superiorum diplomatis sæpe comprobato freti, eiusmodi literas spernebant, nec quæ sanguine multo quondam à suis empta seruatáque erant, ea iniquis iudicijs per stilum & chartam sibi eripi patiebantur. Itaque accidit, vt nec Hollandus, nec Vltraiectinus in VVestergoa aut Ostergoa possessionem ex his ta-

bulis vnquam venerit, nec posteri ipsorum. Imperante apud Germanos sine æmulo Conrado Sue-
M. C. *uo, cuius initium in annum* M. C. XXXVIII. *inci-*
XXXVIII. *dit, Herbertus homo Frisius apud Bierumanos natus è familia plebeia Vltraiectinam diœcesin Episcopus administrabat. Is cùm Romam fortè profectus esset ad Pontificem, seditiosi quidam in oppido Groninga speculati absentiam ipsius, quam suis consilijs vtilem arbitrabantur, duce Rudolpho*
M.C. *præfecto Couerdiano, fanum VValburgis, quod in*
XLIII. *oppido perantiquum & firmissimo opere in modum propugnaculi esse ostendi, occupant, subitáq; opera munitionibus in ambitu cingunt: Eo pro arce vtuntur, donec extorta habeant, quæ ab Episcopi præfecto, & cæteris, à quibus diffidebant, postulauerant. Quæ cuiusmodi fuerint, scriptores non exprimunt. Iura tamen plebi commoda fuisse, si coniectura locus aliquis est, dicere ausim. Erat eo tempore Groningæ Egbertus Gronenbergius familia clara & nobili inter suos natus, ad quem vetusta arx Gronenbergia haud procul Groninga versus orientem solem ad Hunesum amnem sita, cum ditione præfecturæ suburbanæ pertinebat: idémque iudicijs in oppido velut Prætor pro Episcopo quoq; præerat. Hic quod sui officij esse videbatur, cum saniore ciuium parte, quam contagium seditionis non attigerat, & quoscunque aliunde habere paratos poterat, tentatis frustrà lenioribus consilijs, fanum obsidet, oppugnationem tentat, postremò,*

cùm expugnatio ob operum firmitudinem non procederet, ita in ambitu cingit, ne egredi obsessi, aut commeatum recipere, aut cuiquam in oppido per excursiones nocere possent. Intereà Episcopus domum reuersus, re cognita, contractis celerrimè, quas potuit, copijs, vectóque secum instrumento bellico istuc aduolat, & vim admouet: quam sæpè repetitam cùm sustinere amplius propugnatores non possent, se Episcopo permisere. De Rudolpho seditionis duce, ac reliquis capitibus quid statutū sit, quáue omnino fortuna sint vsi, nihil traditur. Ego plerósque in oppugnationibus cecidisse arbitror. Multitudini videtur ignotum: Munitiones fani destructæ. Populus omnis oppidanus ab Episcopo iuramento adactus, non se vnquam fanum religioni dicatum in castrorum vsum esse conuersuros, non seditiosa consilia contra Episcopos principes suos tentaturos, aut arma capturos, non oppidum suum muro clausuros. Iis constitutis, Episcopus occasionem sibi oblatam putans suæ familiæ euehendæ, è fratribus duobus quos habebat, alterū Lefferdum nomine, Gronēbergio exautorato, perpetuum Groninganis præfectum dedit, alterum Ludolphum præfectura Couerdiæ, ac totius Drentiæ donauit, iussitq́ ambos beneficium ad hæredes transmittere, ac more recepto clientelam Præsulum Vltraiectinorum, quorum ea loca, ijue agri essent, profiteri. Ita dum suis impensè studet, priuatáque quàm publica potiora habet, non solùm

fortunas Ecclesiæ suæ minuit, sed maxima quoque pericula ac labores, de quibus suo loco dicemus, successoribus creauit. Sed ad ea quæ ad Visurgim Albimq; sunt in Frisijs loca, reuertamur. Lothario Imperatore humanis exempto, de Saxoniæ principatu, quem ille vacuum reliquerat, difficili bello certatum est, quum duo summi principes è duabus Magnis ducis postremi filiabus nati, Albertus Vrsus Anhaltinæ familiæ, & Henricus Superbus Bauariæ dux VVelphi I I. filius pari iure sibi eam vindicarent. Sed præualuit tandem fortuna Henrici, qui iure quoque potior esse videbatur. Lotharij enim Imperatoris filiam alteram Gertruden vxorem habebat, & à socero Saxoniam sibi in dotem assignatam esse, qui eam legitimè dare poterat, asserebat. Sed recepta Saxonia non
M. LXXXIX. *diu superfuit, Henrico filio admodum puero relicto, cui Leonis cognomen posteà datum, ob magnũ & excelsum animum, ac res præclarè bello gestas. Atque in his belli turbis bis calamitatem passa est Brema, ab Alberto prius capta (erat quippe in partibus Henrici, cuius socer pridem ante Imperium acceptum ius sibi in eam, capto & dimisso Liemaro archiepiscopo acquisierat) nec ita multò post ab Henrici factione ex improuiso rursum occupata, hostilitérque direpta. Erat eo tempore Rudolphus Princeps belli gloria celebris in partibus Henrici Superbi qui se Comitẽ Ditmarsiæ ferebat, eamq; hereditariam saluo populi iure possidebat.*

debat. De huius maioribus sic annales tradunt. Henricus quidam Caluus cognomine sui aliquod in locis Stadæ vicinis sub Henrico 1. Imp. tenuit, Henricúmque Bonum genuit. Huius filij fuerunt Tyadericus & Sifridus ille, quem ad Stadam oppidum à Normannis captum, ac custodia elapsum prælium fœliciter instaurasse supra dixi: Atque hunc aiunt Stadam primum muniuisse, vt confugium esset, & propugnaculum contra Normannos: Cuius filius Sifridi quoq; nomen habens Luderũ genuit, quem Vnni vocant, patrem Vdonis primi, qui Marchio Brandenburgensis factus nomen quoque Marchionis Stadensis tulit, Stadámque cum circumposita regione beneficio Bremensis Episcopi, cùm munus Imperatoris eousque fuisset, id quod prius ostendimus, possidere cœpit. Nam quod iam olim etiam sub Francorum imperio Bremenses Episcopos ius aliquod ijs in locis tenuisse supra demonstratum est, id iniuria Normannicorum temporum interciderat iamdudum, eóque modo ad Imperatorem reuerterat. Ex Vdone primo fuerunt filij Vdo secundus & Rudolphus, quorum ille cum Marchia Brand. Stadensem Comitatum, in quo partes Frisiæ erant secundum Albim, ex opibus paternis accepit, patronúmque Bremensem Episcopum agnouit. Hinc Ditmarsia, semper hactenus Stadensi Comitatui cohærens, in partem cessit. Vdonis autem filius Henricus sine heredibus liberis penè puer cùm moreretur, Episcopus ad

sa possessionem eius prouincia reuocauit. Rudolphus verò à Ditmarsis cæsus, quorum libertati grauis esse cœperat. (Erat enim principatus ille, quem maiores eius in Ditmarsia habuerãt, modicæ potestatis & libertati planè proximus, omnésq; vltra tendentes malè multati fuerant) filium successorem reliquit hunc eundem, quem Ditmarsiæ Comitem paulò antè dixi: qui vt nomen patris sic fatum quoque idem tulit. Nam victorijs aliquot, auspicijs Henrici superbi, ac filij eius Leonis, ex
M.XCIX. *hoste relatis, Bremáque recens occupata (huius quippe patratæ rei ille potissimus dux fuerat) cùm animus ipsi cum fortuna creuisset, in Ditmarsiam profectus est, eo consilio, vt patris necem vlcisceretur & seditiosis ad supplicium postulatis, ad exemplum aliarum gentium pati imperium Ditmarsos doceret. Sed in ipso conatu à populo libertatem suam armis asserente est oppressus. Tum Harduicus frater eius, qui Præpositus, vt vocant in Ecclesia Bremensi erat, exemplo recenti patris, fratrisq;, ac aliorum, qui cæsi ante eos in eadem terra erant, territus, cùm effrenem atque exasperatum populum tractare, eiq; se committere non auderet, cum proceribus Ecclesiæ Brem. ipsóque Episcopo egit, vt Ditmarsiam ipsi haberent, sibi autem Stadianus ager eius loco concederetur. Sic Ditmarsia ad Bremenses peruenit. Et Harduico quoq; ad Episcopatum promoto, extinctóque, Stada etiam, vniuersúsque circumpositus ager ad Albim*

fl. paulò

fl. paulò post ex voluntate illius eodem rediyt. Sed & hanc, & illam prouinciam Henricus Leo, cum pacto quodam nisus frustra ab Episcopis depoposcisset, tandem armis sibi vindicauit, vt mox dicetur.

RERVM FRISICARVM HISTORIAE

LIBER SEPTIMVS.

ANNVS erat à *Christo inter homines nato* M.C.XLVII. *cum Conradi* III. *Imperatoris voluntate Saxoniæ Principes in Vandalos dæmonum cultores arma sumpserunt, quò eos ad Christi sacra accipienda compellerent. Eo in bello, quod memorabile statim ab initio ad Frisios pertinens recitatum à Crantzio est, præterire non possum. Eiecerat paulò antè Henricus Badeuidius, cui Holsatia erat assignata, VVandalos omnes è VVagria agro, & regionem cultore vacuam fecerat. Adolphus verò Holsatus recuperata patria, vnde cedere antè iussus erat, Holsatos, Hollandos, Flãdros, VVestfalos, Frisios euocatos suis sedib. nouos colonos istic cõstituit.* M.C.XLVII.

fuit. In hos cùm Vandali non multò post ingruerent amissa recuperaturi, quo tempore Conradus Imp. in Asiam cum exercitu ibat, alteráque inferioris Germaniæ manus, in qua complures Frisios fuisse accepimus, secundo Rheno in Oceanum, per Oceanum in Hispaniam contra Saracenos classe proficisceretur, insignis colonorum Frisiorū audacia & fortitudo emicuit. Nam eum vicum, quem ipsi sorte acceperant (Slusla illi nomen) cùm Vandalorum aliquot millia vrgerent, sola fossa rustica, & tenui vallo contra subitos incursus nuper cinctum, nec qui inerant plures quàm centum essent, ea tamen animi promptitudine, virtute, constantia hi fuerunt, hortante sacerdote Gerlacho, vt Vandali post multum laborem desperata expugnatione, pollicitiis blandis eos educere, ac de deditione facienda persuadere niterentur. Permotis igitur hac oratione plerorumque animis, rursum sacerdos increpita ignauia & stultitia; qui se perfido hosti permittere, & cùm vallum & arma tenerent, ijs sponte se exuere vellent, ad fortiter audendum verbis exsuscitans, cùm ardescere animis cerneret, exemplo quoque incensurus vno cum comite extra vallum progressus in hostes procurrit, vtq; se sequerentur cæteri, hortatus est. Nec timidius, quàm dixerat, fecit. Nam oculo in prima pugna amisso, & femore grauiter saucio, nō tamen prius pugnare desijt, quàm reliqui eius exemplo animosiores facti simul erumpentes auxilio adessent. Quorum audacia

dacia perterriti Vandali, & pudore confusi pedem retulere. Mox Holsatus cum omni exercitu adfuit, eósque ad naues confugere, quibus in VVagriam venerant, adegit. Tam amplum testimonium virtuti Frisicæ eo loco, quanquam obtrectator ingens maiorum nostrorum, Crantzius tribuit. Sed eodẽ ferè illo tempore eadem gens, quæ Daniæ conterminum agrum colit, Canuti profugi regis fortunam fulcire conata ad Mildam flumen, castello instar oppidi excitato, dum imprudenter elici à Danis ad transeundum flumen se sinit, à Suenone rege, qui cum totius regni viribus aderat, oppressa maximam cladem accepit. Quod idem Crantzius in Dania sua exponit. Sed in Vandalica expeditione, de qua cœperam dicere, Henricus Leo Bauariæ & Saxoniæ dux potentissimus prima militiæ rudimenta admodum adhuc adolescens posuit. Nec defuit his cœptis eius fortuna, quàm ita indulgentem sensit ad multos annos, vt ad arbitrium penè suum ea vti videretur. Augebat verò iam inde ab initio ingentis & elati spiritus virum, quod proauum suum Henricum Northemium à Frisiis esse cæsum, signa militaria domus suæ amissa, tot proceres, tantúmque exercitum, florem iuuentutis Saxonicæ, occidione occisum, nec pœnam ab hostibus repetitam, à maioribus natu audierat: Eúmque concoquere dolorem non poterat. Nec quicquam desiderabat magis multo nunc tempore, quàm vt rustico populo sub iugum misso, aut clade

aliqua insigni fracto, dedecus familiæ abolere sibi liceret. Sed quamdiu Conradus Sueuus in imperio fuit, nec ipse satis idoneus per ætatem ad tantam rem erat, nec propitio Imperatore vtebatur: quo inuito, ne aggredi quidem bellum difficillimum audebat. Extincto autem Conrado, cùm Fredericus Barbarossa, qui auunculo Leonis natus erat, M.C.LV. *secundo imperij sui anno Romam peteret, Leo ipsum officij & honoris causa comitatus est. Quibus rationibus factum est, vt animo suo, quem vindictæ cupido in Frisios stimulabat, satisfacere hactenus non potuerit. At vbi primùm in Germaniam redijt, composita quam habebat cùm vitrico suo Henrico Austriaco grauissima de Bauaria controuersia, cùm maturum id iam esse arbitraretur; quod diu distulerat, arma per Saxoniam cogit, tantúmque apparatum facit, facile vt appareret, nil vulgare eum in animo habere. Itaque omnes in circuitu populi terrore perculsi, dum sibi quisque ab eo timet, solliciti expectabant, quò arma hæc potentissimus Princeps esset conuersurus. Tandem paratis omnibus in Frisios ducit. Frisij, qui suspicati id fuerant, (nec enim ignorabant, quod vulnus à maioribus suis acceptum in domo Saxonica hæreret, quásue minas Leo sæpe iactasset) se quoq; locis idoneis occupatis, pararant: Nec animum despondebant ad tanti hostis aduentũ. Quinimo mutua se exhortatione omnes confirmabant, incitabantq; vt moriendum potius sibi in acie cum gloria,*

quàm

quàm deserta libertate, in qua nati erant, pro qua tot labores periculáque maiores sustinuerant, mortem quoque plurimi oppetierant; quo posteris eam relinquerent, turpiter viuendum, iratiq; & insolentis victoris libidinem subeundam communi decreto statuerent. Et quæ animos hominum in periculis deiicere plerúmq; solent, hostis opes, gloria, ira, iisdem illi ad audendum, tum maximè stimulabantur. Iratum enim victorem vel morte fugiendum censebant, si fortuna sic ferret. Præpotentem verò sustinere, aut etiam vincere, quem omnes metuebãt, magnæ gloriæ, ab eo vinci, minimo dedecori esse futurum. Sed nihil æquè quàm auorum virtus & fortuna, quam vindicatum iratus Saxo veniebat, eos forti ac bono quoque animo esse iubebat: Eandem gentem, eosdem spiritus tum gerentem, easdem iniurias intentantem, contrà quàm omnes expectauerant, dum fortiter obuiam itur, esse victam, adeóque ad internecionem penè concisam. Placere exemplum: Posse, qui vltum sanguinem auorum suorum, ac dedecus oblitteratum venirent, eodem, quo illi occiderant, ferro occumbere, nouaq; cladis memoriam posteris prodere. Haud temerè a fortuna audentes deseri. Quid mirum sit, si victoris exercitus soboles sperare ausit, eorum, qui fusi, fugatique, aut cæsi sunt, posteros nihilo meliores denuò se posse superare? Henricus, promotis castris, cùm Frisiam ingressus esset, maiorum suorum casu cautior factus, non te-

merè confligendum sibi nisi idoneo in loco, vbi explicare aciem, & equestri quoque Marte vti posset, statuit. Verùm cùm Frisij loca contra eum maturè communita insiderent, atque impedimento essent, quominus exercitum ducere, quo volebat, nisi via ferro patefacta posset, necesse fuit, vt vel inuitus ad id descenderet, quod declinare in animo habebat. Redire enim nulla tentata re, tantúmque apparatum frustra fecisse, aut videri rusticam plebem magnopere metuere, id sibi nimis turpe futurum existimabat. Itaq; acie directa prælium cœpit haud magna vincendi fiducia, quòd Equestres copias, quibus maximè fidebat, in hostes mouere non posset. Nec alia eum, quàm proauum, secuta fortuna est, fortiter agentibus Frisijs, ac in Saxones summo animo, summáque vi sese inferentibus. Minor tamē cædes hæc quàm superior fuit, & dux incolumis euasit; infaustam Saxonicæ genti damnans detestánsque militiam. Mira res omnibus visa ob fortunam Henrici, quæ hactenus frustrata conatus eius non fuerat; vtq; ad conciliandam famam virtutis bellicæ id Frisijs plurimū profuit, ita terrorem vicinis omnibus principib. iniecit, ne quis temerè quietem illorum lacessere auderet.

Henricus domum reuersus, vt amissam gloriam aliunde recuperaret, in VVandalos Obotritas, aliosq; qui ad dæmonum cultum redierant, magis felicia arma conuertit. Deinde in Italiam secutus Imperatorem Fridericum, omniúmq; in se ora & mentem

mentem post Imperatorem vertens magnum sibi nomen comparauit. Tum VVandalos ad vomitum denuò reuersos, coniunctis cum Alberto Vrso copijs tanta vi rursum adortus est, vt illi abiectis armis serio demum rebellionem execrari, superstitiones eiurare, ac Christo dare nomen omnes cogerentur. Tanta res felicissimè confecta, vt opes, sic gloriam, incredibile dictu, quantum auxerit: Sed gloriam inuidia secuta est: inuidia multos in perniciem eius armauit. Quod eò etiam procliuius fuit, quòd ingenium eius sponte sua superbum, secunda re facilè se altius efferret, reliquósque principes è sublimi despiceret. Itaque qui erant in Saxonia Principes, contumeliæ impatientes, velut in communem hostem magno consensu coniurarunt, Brandeburgicus imprimis & Thuringus. Inter hos Christianus quoque Oldenburgicus Comes, Elimari II. *filius cùm reliqui alia parte Saxoniam bello premerent, vt Leonem distineret, ab occidente in eum motus concitauit. Qui cùm sciret, quo animo in Saxones Frisij essent, haud difficile putauit, illos ad arma excire. Nec fefellit eum spes. Nam, signo proposito, tanto ad arma studio concurrerunt, vt vindictæ cupidine flagrare etiam tum haud dubiè viderentur. Erat autem annus, cùm hæc gererentur,* M.C.LXIIII. *His porro viribus instructus Oldenburgicus rectà Bremam duxit, quam Henricus Leo iamdudum tenebat cum vniuerso agro, eiq; Stadam opp. & Ditmarsiam addi-* M.C. LXIIII.

derat, nullo quidem iure, sed vi atque armis, quibus sæpe uti pro iure solebat. Bremenses, etsi præsidium ab Henrico acceperant, tamē cùm exercitum Frisiorū aduentare, et ad mœnia iam adesse viderēt, vim eorum extremam expectandā sibi esse non putarunt. Quinimo, quod Leonis imperio haudquaquam gauderent, qui Episcopis commodioribus dominis uti solent, occasionem hanc esse optimā indicarunt, qua se honestè subducere iugo eius possent. Itaq; mœnibus quoque suis diffisi, quæ valde modica tum erant, portas Christiano aperuerunt. Oppido potitus Comes, omnē quoq; prouinciam quæ Episcopo parere solet, huc atque illuc raptans Frisiorū cohortes, ab Henrico auertit. Hac tam subita ac inexpectata re, cùm ab omni parte arma sibi inferri videret, cōturbatus Henricus, prudentis consilio sibi opus esse ratus, ut se tantis periculis expediret (& erat non armis magis q̄ ingenio & prudentia promptus, cùm res posceret) Pribislaū Obotritam, quem omnib. finib. iam antè expulerat, quò beneficio eum maximo obligaret, operáque eius fideli in hostes posset uti, conciliata gratia in integrum restituit. Tum ingenti coacto exercitu, Saxoniam, quæ ad Albim est, primum ingressus, ita conterruit omnes, ut nemo aciem opponere, aut vim eius expectare auderet. Itaque prædis actis, atque ut præsens ratio poscebat, rebus ibi compositis, uti Christianum quoque Frisiósque compesceret, ad Visurgim cum expeditis copijs accurrens, Bremam nec præsidio satis

dio satis munitam, nec mœnibus confidere ausam, cùm improuisus adesset, primo statim impetu recepit, & quod fluxa erga se fide fuisse videretur, hostibus tam facile admissis, ciuitatem in prædã militi concessit. Ciues quicunq; euadere potuerunt, iram eius veriti, ac militum quoque insolentiam formidantes ad castra Christiani, aut in Frisiam, quam inperuiam exercitib. ducis esse sciebant, trepide diffugerunt. At Christianus collectis celeriter quantas poterat, copijs obuiam duci tendit, ac ad Geram flumen statiua contra eum collocat, vt transitu progressuq; longiore prohibeat. Stabantq; duo exercitus in conspectu mutuo totos quatuor dies sine prælio. Quinto die Oldenburgicus milite Frisio confisus, quem corpore atq; animo validum, & terrori Saxonibus esse nouerat, velut pugnaturus aciem quadripartitam hosti ostentat, atq; adeò in eum ducere incipit. Quod cùm Saxo videret, nec satis ad pugnam paratos animo suos esse, qui Frisiorum ferociã, ac virium periculum malo suo nuper fecerant, animaduerteret, multa secum querens & indignans, ne iterum aduerso ominẽ pugnãs cladem acciperet, auersa ab hoste via discessit, seq; cum suis abitu parum honesto in tutum recepit. Verùm non multò post auctis viribus reuersus, cùm iam plerique Frisij à signis dilapsi essent, ita se gerit, vt si quis pugnæ potestatem facere vellet, ipse non detrectaturus esse videretur. Oldenburgicus verò donec suos ad signa reuocaret, Oldẽburgi, quò

se receperat, cum ea, quam paratã habebat validam & fidam manum, se continuit: ibiq; in morbum incidens vitæ finem accepit. Mors eius, sicut ipse æger præceperat, miro studio celata tantisper est, donec hostiles copiæ, moræ tædio, quòd futurum ipse Comes prospexerat, dilapsæ ducem deseruissent. Sic oppidum seruatum. Obijtq; eodem tempore Henricus Christiani frater, Henrico & Gerardo filijs relictis. Ex Christiano autem filij fuerunt Mauritius & Christianus, quibus tutor datus est patruus Otto, Bremensis Ecclesiæ præpositus. Qui tandem cum dissentionib. exortis bello ciuili perniciosissimo se implicarent, se suáque perdidêre. Leo enim occasione vsus, illis excussis, Oldenburgum occupauit, tenuitq; quoad in re integra fuit. Verùm cùm secundas res, quæ immodicæ ad eum confluebant, animo ferre æquo non posset, & Fridericum Imp. optimè de se meritum, ac propinquum suum despiceret, penéque in medio belli ardore ad Mediolanum Italis proderet; iustam iram numinis, quæ superbis infesta semper est, tandem sensit, suóque exemplo ostendit, haud aliud certius magnæ ruinæ præuium signum esse, quàm si ex magna fortuna magnos quoque spiritus mortales gerere incipiant. Proscriptus enim decreto imperij, frustráq; aliquot annis à Principibus vicinis oppugnatus, (tantæ eius vires erant) cùm tandem Imperator eum, compositis Italiæ rebus bello ipse persequi cœpissent, exutus omnibus suis prouincijs exul in Angliam

gliam profugit ad affinem regem. Tum verò, quod cuiq; commodū ex tot prouincijs eius, in id vicini Principes inuolarunt: Saxoniæ maiorem partem Bernardus Anhaldinus, Vrsi filius, Stadam cum agro toto archiepiscopus Bremensis Bernardi frater, VVagriam, multáque Holsatiæ vicina, Adolphus Holsatus, VVestphaliæ magnam partem Coloniensis archiepiscopus, Otto VVittesbachius Bauariam occuparunt, quæq; occuparant, Imperatoris decreto tenere permissi sunt. De Ditmarsia Bernardus Anhaltinus, fratérque eius Episcopus Bremensis cum Adolpho Holsato dimicabant. Etenim Holsatus archiepiscopo militans cum Christiano Oldenburgico in Ditmarsia, cùm stipendio soluendo Episcopus non esset, Ditmarsiam, quam bello vicerat, sibi vendicabat. Sed Ditmarsi haud multò post ad Slesuuicensem Episcopum, & Danos defecêre, manseruntq; in fide eorum vsq; ad annū M.CC.XXVII. *cùm oneribus grauati ad Bremenses sponte redierunt. At Leo ab exilio reuersus ad annum Christi* M.C.LXXXVI. *Brunsuicensem* M.C.LXXXVI.
& Luneburgensem agrum à mitissimo Imperatore, qui eum occupauerat, dono recepit, à reliquis abstinere iussus. Nec tamen quieuit diutius, quàm Imperator Fridericus in Palæstinam cum exercitu abijsset. Nam Bardouuico capto & euerso, ac Lubeca recepta, Holsatiam vniuersam occupauit, iterúmque amisit. Postremò post varias fortunæ vicissitudines fessus ætate obijt Brunsuigæ, quam sedē

à reditu suo habuerat, anno Christi M. C. XCV.
M. C. XCV. Quo eodem etiam anno cum Hartwico archiepiscopo Adelphus Holsatus transegit de Stadensi Comitatu, quem nuper Leoni armis extorserat, vt eum omnem ipse beneficio archiepiscopi teneret cum tertia redituum parte. A morte Henrici Leonis statim ingens scelus in vicinia Frisiæ contigit Imperante Henrico II. Friderici filio. Quippe Christianus Oldenburgicus Comes Christiani filius, cùm ex Palæstina nuper rediisset, dormiretq; fortè in horreo, insidijs Mauricij fratris est interemptus. Sicarij quorum opera perierat, supplicio atroce affecti, parricida non solùm pœna caruit, sed interempti fratris hæres fuit. Atque ista quidem per Saxoniam, locáque vicina dum fiunt, in Frisiæ quoq; parte, quæ circum Iadam flumen est, grauissimi ac diuturni tumultus extitêre è cæde viri nobilis exorti. De quibus vt in commentarijs quibusdam Ostringiorum inueni, ita quàm breuissime narrabo, fide penes autores relicta. Sic igitur hi commentarij habent, in funere Mangij cuiusdam hominis prædiuitis ac inter suos honorati curando, iuuenes duos nobili loco natos Hilderichum Ostringium, & Rodowerdum VVangrium in rixam forte incidisse, in eáque cùm ad pugnam exarsissent; à VVangro Ostringium esse interfectum: interfecti propinquos non multò post missis legatis, in VVangriam, pro more gentis, aut dedi sibi noxium caput, aut alijs rationibus satisfieri pro cæde indigna postulasse:

ſtulaſſe: VVangros non ſolum nihil æqui reſpondiſſe, ſed impetu in legatos facto, cùm pertinacius niti, ac violentius, quam legationis ius ferret (magno enim numero venerant) agere viderentur, nonnullos eorum occidiſſe, reliquos fuga ſibi conſulere coëgiſſe: Eius rèi gratia indignatos Oſtringios contumelia & iniuria impatientes, arma cepiſſe, & excurſione in VVangrorum agrum facta, proximis quibuſque direptis LV. *VVangros morti dediſſe: VVangros viciſſim querelis de vi pacéque turbata ad cæteras Friſiæ prouincias delatis, cùm nihil impetrarent auxilij, ſed vltrò monerentur, vt legib. ſatisfacerent, inuitos ad ſatisfaciendum deſcendiſſe: acta hæc eſſe ad annũ Chriſti* M.C.XLVIII *Eoſdem verò anno proximo, cum concoquere dolorem accepti detrimenti non poſſent, percuſſo cum Harlingis vicinis ſuis fœdere, auxilijſq; eorum adſcitis, inuaſiſſe quidem in Oſtringiam, ſed cum detrimento ſuo eſſe reiectos: Ab eo tempore mutuis incurſionibus, rapinis, incendijs, cædibus eſſe certatum: in quibus cùm inferiores ſe eſſe VVangri ac ſocij experirentur, Broecmeriorum, Auricanorum, Lenganorum opem innocaſſe: deinde ne ſic quidem pares Oſtringijs, quibus in cauſa meliore numinis gratia aſsiſtere videbatur, ex communi fœderatorum ſententia, peregrinos Principes ac maximè Saxones, oſtentata Oſtringiæ poſſeſſione in auxilium exciuiſſe: Saxonéſque adueniſſe cum ſatis magnis copijs: Qua re perculſos Oſtringios cùm tantum ho-* M.C.XLVIIII.

stium numerum in se vndique ingruere cernerent, votum solẽne concepisse de templo in honorem Stephani protomartyris exstruendo, si secundum se prælij fortuna daretur, atque ita in hostem Saxonem progressos tanta vi pugnasse, vt ingenti cæde patrata, lætam victoriam pepererint, in numero cæsorum fuisse viros Principes Conradum Brochusium, Christianum Oldenburgicum, alium etiam è stirpe Comitum Iuliacensium: pugna commissa in loco, quem Schacalhanam quondam vocarint, non procul Ieuera: Ostringios voti damnatos apud Schortenses ædem illam præclaram struxisse, aliáque addidisse, pro sæculi illius consuetudine, superstitionis plena. Tum viribus in domesticos hostes VVangros & Harlingos conuersis, eos ad redimendam pacem magna pecuniæ summa, & sanctißimo iure-
M.C. *iurando sanciendam facilè compulisse. Hanc pa-*
LXIIII. *cem durasse ad annum* M.C.LXIIII. *Tum VVangros, Rustros, Harlingos fœdere coniunctos: rursum Ostringios inuasisse Nordanis confœderatos, sed fortuna nihilo quam dudum meliore: amißis enim suorum* DCCC. *victoribus Ostringijs quanquam in ipsa acie à socijs desertis cessisse: excitatásque ab Ostringijs suo in agro contra hostium excursiones, arces tres, vnam Dichusæ vbi iam Godena est, duas reliquas apud Ellenses, quorum iam ager fere omnis aquis obrutus perijt. Hinc iterum mutuis detrimentis certatum: Rustros populabundos Ezelam & Horstam pagos Ostringicos*

gicos, Ostringios VVitmundam in Harlingia cum sacris ædibus incendio primum vastaße. Deinde Harlingiam totam, VVangriámq; omni iniuriarum genere peßime multatas, Rustriam quoq; diuexaße: Postremò, cùm fortuna vbique ferè Ostringijs faueret, hostes indignatos in perniciem eorum coniuratione grauißima inita, prælióque atrocißimo infensißimis animis conserto, in Ostringiæ agro, vbi Barkela pagus est, ad duo millia occubuiße. In huius tam celebris victoriæ memoriam Ostringios, qui CCC. *suorum tantùm in prælio amiserant, solennem diem festum quotannis agendum instituiße, postridie Mathiæ Apostoli, quo die erat pugnatum. Et in has quidem Frisiorum clades mutuas, odiúmque plusquàm capitale intentum Henricum Leonem, qui Bremæ tum morabatur cum exercitu, occasionem obseruaße denuò inuadendæ Frisiæ, cœpisséque iniurijs nonnullis Rustros proximos irritare: Quo animaduerso, partes, quas bellum disiunxerat, alioquin etiam malorum pertæsas, Principibus maximè Ostringijs, atque ad pacem æquam pro salute communi se offerentibus in concordiam rediße non sine dolore Henrici, res bello raptas, quæ integræ essent, restitutas, cætera detrimenta ex æquo & bono compensata, captiuos vtrinque dimissos, fana, quæ bellum temerauerat, expiata Ostringiorum præcipuè impendio, cædium, rapinarum, profanatorum sacrorum locorum piacula, ieiunijs, solennibus*

precibus, alijsque rebus similibus denique liberalitate in sacerdotes & pauperes ex prescripto Præsulis Bremensis, publicè procurata deletáque: Fœderis huiusce pangendi causa ad Madam flumen omnium partium conuentum maximè frequentem esse habitum. Sic Ostringij: quæ si vera omnia commemorant, inter vtrumque tumultum illum ciuilem, cùm concordia Frisijs domi esset, necesse est Henrici Leonis istam, quam prius exposui, expeditionem in Frisiam incidisse. Iam in Hollandia, vt eo reuertamur aliquando, Theodorico
M.C. LXIIII.
VI. filius Florentius III. *successerat, nihilo quàm pater Frisijs aut gratior, aut amicior, imperante per Germaniam & Italiam Friderico Barbarossa, ac bellum contra Mediolanenses gerente, cùm Oceanus præter solitum intumescens & tempestatibus commotus ad* V. *Idus Ianuarias obscura nocte superatis omnibus aggerib. in omnem agrum Frisiæ, qui se non attollit, exundauit, felicissimámque regionem breui momento afflictissimam reddidit. Etenim calamitas hæc tanta fuit, vt nulla par à fluctibus Frisiæ euenisse credatur, siue hominum stragem spectes quæ fide maior fuit, (nam supra* C. *millia hominū perijsse dicuntur) siue pecudū omnis generis interitum, siue terras aquarum vi absorptas, siue agri totius, disiectis passim ædibus, vastitatem. Diluuium hoc S. Iulianæ vocatum ad seros posteros infame mansit. Eodem verò isto an. qui erat à Christo in terris nato* M. C. LXIIII.
haud

haud paruus motus per Drentiam maximéque in oppido Groninga exstitit. Is motus non aliunde, quàm ex Herberti Episcopi pernicioso illo erga suos studio, de quo antè dixi, originem habuit. Nam Lefferdo fratrum eius altero, cui beneficiario iure præfecturam oppidanam apud Groninganos dederat, sine herede masculo extincto, nepotes eius ex filia vnica viro nobili apud VVestfalos Godscalco Supperochio nupta, Rudolphus, Menso, Herbertus ad se deuolutum omne ius, quod auus tenuerat, existimantes præfecturam quoque eam appetiuere. Nec deerant illis studia vulgi in oppido, quo cum multum, dum superserat auus, versati fuerant. Sed Ludolphi heredes, qui Couerdiam cum Drentia tenebant, ad se pertinere præfecturæ ius, qui agnati proximi essent, ex consuetudine in rebus eiusmodi vsitata contendebant. Episcopus verò Vltraiectinus Godefridus, qui post Hermannum Herberto successerat, Rhenæ oppido ad Rhenum fl. natus, peracris æquè ac ambitiosi animi homo, quiq; haud facilè sibi aliquid, quod ad amplificandam diœcesim pertinebat, effluere patiebatur, morte Lefferdi ad se rediisse ius illud asserebat. Itaq; triplicib. studijs diuisa res ad turbas haud dubiè spectabat. Sed Supperochij, quoniam & Groningæ præsentes erant, & oppidanorum voluntate iuuabatur, occupata possessione (nam pro præfectis se gerebant) in causa anteire reliquos videbantur. Verùm Episcopus iniuriæ eius, (sic enim vocabat) impatiens,

patiens, cùm legationibus & verbis frustra amouere illos tentasset, ad vim se parauit. Cui cùm impares se esse iuuenes cernerent, ex suggesto tacitè ab amicis consilio, nec inuitis oppidanis, ad Geldriæ Comitem Henricum profecti, quò auxilia ab eo impetrarent, in eius se clientelam dederunt. Recepti a Geldro (nec enim is occasionem augendæ fortunæ negligendam rebatur) ac copijs instructi, in quibus ipse Comes inerat bellum administraturus, Groningam celeriter repetebant, vt Episcopum, qui oppidum interea occupauerat, atque adhuc in eo, constituendis rebus intentus, morabatur, interciperent, aut vi inde eycerent. Quorum aduentu inopino consternatus Episcopus, qui eam manum, qua resistere tantæ multitudini posset, oppidanis præsertim ægrè parentibus ac ad aduentum Supperochiorum arrectis non habebat, cùm fluctuaret animo, veréque lupum, quod aiunt, auribus teneret, inter fugam mansionémque ambiguus, tandem subsidij submittendi spe, quod non turpem solum fugam, sed etiam periculosam, ac cum maximo detrimento coniunctam existimaret, edita & firmis operibus ex latere structa domo in oppido, quàm turrim scriptores nominant, se claudere, & fortunam operiri statuit. Sed Geldro cum exercitu in oppidum ingresso, & cum plausu ac alacritate totius plebis recepto, concidens animo cum Cliuensi Comite, quem secum eò duxerat, per tenebras noctis istinc aufugit, & ad Florentium Hollandiæ Comitem euasit,

præsidio in turri relicto. Quam dum oppugnat Geldrus cum oppidanis, ipse inito cum Florentio fœdere confectisq; quã maximis copijs, quas ducebat Florentius, Groningam quanta potest celeritate reuertitur. Nec propterea cœptum Geldrus omittit, sed defendendo oppido omnia parat, cum Theodorico Batenburgico, qui comes & laborum socius ei adhærebat. Tentatáque ab Hollandis oppugnatio, sed inani opera, cùm, qui intus erant, quamuis fidere infirmis mœnibus non possent, virtute tamen & audacia se tuerentur. Deinde bellum hoc aliquandiu tractum, obscura rerum gestarum fama. Nec ante finis fuit, quàm Imperatoris Friderici nomine Reinaldus Coloniensis archiepiscopus, cuius eo sæculo magnum in re militari nomen fuit, ex Italia, exciso Mediolano non ita pridem in Germaniam reuersus se interponeret. Eius arbitrio ita cõposita controuersia est, vt Vltraiectinus acceptis argenti libris veteribus CCC. *præfecturam Supperochijs relinqueret. Atque ad hanc conditionem accipiendam id vel maxime Episcopum impulit, quod simultas & contentio cum Hollando socio huius belli, sine quo infirmiorem se fore sentiebat, de VVestergoa & Ostergoa iure, ipsi gliscere inciperet. Quæ res eò exarsit, de tergore vrsi vtroque contendente, quem vrsum neuter adhuc in potestate habebat, vt arma vtrimque circumspicerent. Sed cùm paulò post Episcopus suas vires Hollandicis impares futuras esse: nullo belli*

socio,

socio, Frisiis æquè sibi ac Hollando aduersis, ac peregrinum imperium recusantibus, intelligeret, ad Imperatoris opem conuolauit. Quippe eam sibi proclivem, quòd à Sueno Imperatore patruo Friderici, post Henricum IIII. eiusdem proauum, collatum antecessoribus suis beneficium hoc esse
M.C. *meminisset, sperabat. Nec sanè eum spes fefellit.*
LXV. *Nam Fridericus, priusquam incommodum aliquod acciperetur, Aquisgranum, vbi natalem domini egerat, Vltraiectum ipse veniens, ab armis Hollandum ad disceptationem causæ vocauit. Postremò re omni cognita ita pronunciauit: Prouinciam, de qua contenderent, Episcopus & Hollandus communem pari iure possiderent: compararent inter se de homine idoneo ex Comitum ordine, quem Imperatori sisterent, quique ius dicendi potestate ab Imperatore accepta, vtriusque nomine eam prouinciam administraret: Is priusquam quicquam rerum prouinciæ attingeret, iuramento se obligaret, vtrique Principi ex æquo se consulturum, nec prece nec precio persuasum in alterius gratiam quicquam quod alteri detrimento aut præiudicio esse posset, commissurum. Si comparare Episcopus & Hollandus inter se de gubernatore eiusmodi non possent, Imperator ex consilio suorum, aliquem ederet, qui eadem illa lege in prouinciam iret. Ipsi quotannis mense Maio qui fori agendi antiquitus maioribus in causis solennis esset, in Frisiam venirent cum XXX. equitibus singuli, & foro soluto,*

com-

cõmoda & reditus totius anni ex omni prouincia æquo modo inter se partirentur: Vter horum aliquid violaret; is quingentas libras argenti puri, quintum intra mensem imperatorio fisco multam solueret. Sic lis ijs composita. At prouincia non eadem opera in potestatem redacta, imò ne armis tentata quidem, quod ex annalibus intelligi possit. Nam Frisij, vt libertate sua discederent, verbis persuaderi sibi non sinebant. Imperatorem autem inuitis imponere dominos præter fas, atque armis ad seruitutem subeundam eos compellere voluisse, præsertim qui paulo antè Hesselum Martenam Doconis filium, è prima gentis nobilitate, virum fortissimum, ad Mediolanum nuperrimè cæsum, magno apud se loco habuerit, quis credet? Aut si voluerit maximè, quis existimabit, eius rei facultatem tum habuisse, cùm longè maioribus curis & ad turbas componendas inter VVelfum Bauarum ac Comitem Palatinum, & ad obuiam eundum motibus Italicis multò grauissimis, in quos pro instauratione Mediolani, Alexandro Pontifice autore, omnes Transalpini exarserant, eodem tempore reuocaretur? Nec istis quoque duobus tam bene conueniebat adhuc de omnibus quæ ad bellum parandum pertinebāt, aut alioqui animis inter se tam concordes erant, vt statim rem aggredi tantam, tā magnos requirentē apparatus ac copias possent. Hollandū adhuc intra vertentem annum inopina calamitas alia opprimens, dum Flandros incessens

sens ab ijs capitur & custodiæ traditur, facilè dimittere consilia huiusmodi ad tempus coegit. Sic alieno de iure cùm litigassent aliquandiu inter se, consensissentque, cùm ad eos ventum fuit, qui iuris domini erant, in vanum tota res abijt, nec est vltra verba progressa. Sunt qui tradant, eodem tempore definitam ab Imperatore litem de Creilla sylua, de qua diximus prius, in hanc sententiam, vt tertia sylua pars cum libero tota in sylua venatu Galamaorum esset, reliquus bes apud Hollandum maneret. Non prætereundum videtur, hoc loco, quod annotatum à plerisq; lego, quatuor cœnobia ad hoc ferè tempus paucos inter annos cœpisse ab exiguis quidem principijs, Hortum Mariæ, Betlehemum, Clarecampum, Ludingkercum, & hoc quidem postremum à Ludingmanna familiæ viris nobilibus fundatum: sed ea ita creuere sequentibus sæculis, vt opulentia & luxus modum excesserit, Nec multis annis post Cœnobium quoque vetus, quod Floridum Campum vocant ad Bolsuerdiam colonis ex Clarecampo deductis, studio ac liberalitate trium fratrum VVommeliorum inchoatum, eadem felicitate apud posteros profecit.

M.C. LXVI. *Anno* M.C.LXVI. *qui transactionem inter Hollandos & Vltraiectinum secutus est, Frisij ad occidentem Fleui habitantes, præter insitum ac inueteratum in Hollandos odium, recenti contumelia irritati (Scagensium quippe magnum numerum Harlemij & Alcmarienses nuper occiderant) obseruata*

seruata captiuitatis Florentij occasione raptim collecti ad signa, impreßione in hosticum facta, Alcmarienses inuasere: Ex quibus occurrere ausis cùm ad LXXX. *occidissent, reliquis perterritis oppidum cepere denuò, totúmque vna æde sacra excepta, in cineres redegerunt. Hac vltione exsatiatis animis cum præda domum se retulere, priusquam ab Hollandis ad signa concurri, & auxilium ferri poßet. Secuto anno armis publicè nihil gestum: sed Hollandus è custodia Flandrica est dimissus, & mors Saconem Reinaldam antiquissima nobilitate, virum pacis artibus egregium, & bis suprema potestate in patria functum (annua quippe functio tum legitima habebatur) gentis suæ columen abstulit. Quem anno proximo* M.C.LXVIII. *Iuwo Galonis filius, & VVilco Reinalda magni nominis inter suos secuti sunt. Sed idem hic annus maiore calamitate Frisios occiduos trans Fleuum pressit. Hollandus enim in patriam ex carcere redux, agitatus Alcmarianæ cladis memoria, iniuriæq́; ac ignominiæ æquè impatiens, vt pœnas reposceret, ingenti exercitu coacto ex omni Hollandia terrisq́; vicinis, agrum Frisicum ingreditur, & castra ad Schrolam vicum nõ procul primis finibus distantem collocat. Illic hostium res, motus, consilia speculans, occasionémq́; obseruans, de belli gerendi, ac subigendæ Frisiæ ratione consultat. Intereà præfectorum eius vnus cum delecta nobilitate Hollandica impatiens moræ, ac prædarum cupi-* M.C. LXVIII.

dine ardens, exorato Comite cohortibus aliquot assumptis in hostilem agrum excurrit, ac prædandi studio euectus ad vicum Scagam vsque non minus senis passuum millib. à castris distantem peruenit. Frisij, eo cognito, nusquam velut præ metu se ostendentes consultò temeritatem eius augent, atq; oportuno loco quà redeundum illi in castra erat, clam insidias locant. Ad quem, Scaga direpta & incensa, & reliquo agro vastato, securi hostium, ac præda agenda impediti cùm Hollandi accessissent, illi partim ex aduerso coorti, partim à lateribus prosilientes, conserto acerrimo prælio, ad internecionem penè omnes conciderunt, in quibus multi fuerunt claro genere nati: quorum corpora ex strage collecta in fano Egmondano condita sunt. Pauci è clade elapsi nunciũ eius ad suos in castris retulerunt. Comes consternatus (nam florentißima pars nec minima exercitus ea fuerat) priusquã aduentarent Frisij ea victoria ferociores facti in Hollandiam suam se recepit. Nec victores eo tempore progreßi longiùs sunt, incertum qua de causa.

M.C. LXIX. *Sed anno sequente, qui fuit* M.C.LXIX. *circiter Idus Augusti, copijs coactis Alcmariam denuò adortı cùm ex Kenhemariæ agro, cæterisq; vicinis locis Hollandi auxilio oppidanis oppugnatis aduenirent, amißis suorum nonnullis, domum fugientibus similes repetiuerunt. Postremò Florentius controuersijs cæteris omnibus, quas domi forisque habebat, (habebat autem cum Flãdris & plurimas & maxi-*

& maximas) quocunque modo compositis, exercitúque maiore, quàm vnquam ante, conscripto semel debellare cum anniuersarijs hostibus constituit. Itaque regionem ingressus, primis, qui se obycere ausi erant, cæsis fugatisq́; arma vbiq; circumtulit, agros diripuit, vicos & villas passim incendit, nonnulla terroris excitandi causa penitus exussit, nec pedem antè inhibuit, quàm vastando ad Fleuum vsque peruenissent. VVorperius autor est, cæteris vastatis in VViringiam, & Texelam, quæ insulæ iam sunt, tum cum continente reliquæ adhuc cohærebant, aut angustis intermeantibus aquis inde separabantur, in boream maximè se efferentes, etiam trāsgreßum, quatuor millibus marcarum argenti puri eas multasse: quibus solutis militem direptione prohibuisse: Quidam etiam memoriæ produnt, in omnem sexum & ætatem sæuijsse promiscuè, quò animos populi frangeret, nec prius finem fecisse, quàm obsequium omnes promitterent. Verùm cum homines eius conditionis valdè pœniteret, vbi primū oportunum fuit, obsequio proiecto, libertati se reddidere. Sed id viuo adhuc Florentio acciderit, an à morte eius, (nam in Syria ad annum M.C.XC. *oppetijt, secutus Fridericum* I. *Imperatorē) nulli me commentarij rerum nostrarum docent: Hollandis autem odiosius ista memorantibus vbique adhibere fidem nolim. Vidi apud autorem quendam rerum Frisiæ Occiduæ annotatum, quatuor è nobilitate Frisica Franciscum*

Roordam, Cyprianum Meckemam, Taconem Ringiam, Franciscum Alnam sexenni militia in Britannia apud Anglos & Scotos expleta ad annum M. C. LXXX. *domum rediisse. Nec multò post Douwonem Burmaniam, qui toto decennio in Italia fuerat, deinde in Palæstinam, hinc in Arabiam, postremò Babilonem profectum; accepta ab Hierosolymitano rege dignitate equestri, incolumem eodem anno ad suos esse reuersum. Idem autor Vihgongum tum adhuc nuncupatum eum locum asserit, quem hodie Berlecomū vocant, nec vilis oppidi formam habuiße, nomenque sortitum ex situ ad effluxum sinus eius in vada latiora qui ea tempestate VVestergoam & Ostergoam dirimebat: quo de sinu non multò post rursum dicemus: Id autem oppidum insigniter incendio deformatum anno* M. C. LXXXI. *Verùm decennio post à prædonibus quos Normannos vocat, Frisia maritima incursantib. longè grauius detrimentum accepisse: Direptum enim vastatumq́, penitus ferro & flamma in ruinis & cineribus esse relictum: nec ab eo tempore fortunam recuperasse, donec in vicum mutato etiam nomine abierit: Normannos quoq; opportunitate portus illectos sæpe istuc rediisse sequentibus annis oppidi metu dempto: Et eius periculi gratia turres lateritias validißimi operis, quibus prohiberi barbarorum incursus possent, ad fauces sinus vtrinque excitatas primum a Frisijs communi opera: Id deinde imitatas familias nobiles defenden-*

fendendi sui suorúmque causa, priuatim per omnem eam vicinium complures struxisse, quæ pedetentim factionibus inualescentibus instrumenta ciuilis discordiæ & cruentarum contentionum, vexationúmque plebis, ac latibula prædonum factæ sunt: sed non aliam celebriorem, quam eam quam apud Englumanos Siuerdus Syrtema VVibone natus condiderit, quæ à murorum rara crassitie Groueſtenurn sit appellata. Sed ego non in prædones Normänos, sed in patriæ viscera erectas esse pleráſque à factiosis nobilibus haud dubito. Et ad eadem tempora Lidlumanum cœnobium in VVestergoa à Sibodo Lidlumeo, ac TZiallingo Donya extructum: Et septennio post crescente superstitione ab Emone quodam viro docto ac diuite VVerumanum in Fiuelingys conditum ad obstructum Fiuelæ amnis alueum, ex eóq; semotis virginib. à consuetudine monachorum ab annis X. *velut colonia deducta Schiltwolda, vicissímque ex Schiltwolda Hilligerleum: nec multò antè hæc Marnense virginum Ioanniticarum. Adijcitur etiam ab eodem scriptore, post Vthgongum excisum à prædonibus viciniam rusticam, Franekeram ab agro proximo nomen sortitam, incremento indies auctam metu hostilium incursionum muniri cœpisse, paulatímque in oppidi conditionem transijsse: idemq; Leoardiæ ad sinum positæ eodẽ isto tempore accidisse: Et hæc duarum clarissimarum inter Fleuum & Lauicam flumina ciuitatum fuisse*

initia. Eodem verò illo tempore Guilhelmus Hollandus iunior Florentij III. Hollandiæ Comitis filius, Theodorici VI. nepos, & ipse è Palæstina fortè reuersus, in qua tum Francia Angliaq́ reges bellum gerebant, cùm fratre maiore Theodorico VII. concors viuere, pacémque, in omnibus cedere vellet, habere nequijt. Quapropter vinculis eius elapsus, in qua coniectus fuerat, vt se præsidio aliquo tutum redderet, ad Geldros primùm, ab ijs ad Frisios Hollandiæ finitimos Hollandis tum malè pacatos se contulit, ijsque ad arma vocatis atque in fratrem eductis, post crebra certamina minora & excursiones, ingenti tandem prælio cum eodem ad Alcmariam oppidum conflixit, sed non sine maximo discrimine. Nam Frisiorum nonnulli pecunia & pollicitationibus Theodorici corrupti, è quibus VVinkeliani & Nydorpij fuerunt, ex composito ad primas velitationes à socijs discessêre: reliqui à socijs deserti ab Hollandis vndique circumfusi sunt. Qua re inexpectata vehementer attoniti & perturbati, pugnæ immemores fugam prope solam spectabant. At Guilhelmus qui casuum eiusmodi gnarus, & in periculis intrepidus erat, vbiq; accurrens animos eorum oratione erexit, hortatúsq; est, vt secum fortunam prælij experiri, quàm turpi & exitiosæ fugæ se mandare mallent. Tum resumpta audacia, tanta vi in hostes pedem intulerũt, vt perrupta eorum acie in tutum euaserint. Atque hæc res maioris apud Frisios gratiæ Guilhelmo

helmo causa fuit. Hoc modo pollutis iam vtrinq; ciuili sanguine dextris, ne plus sceleris fraternum bellum traheret, tres patrui eorum Balduinus Vltraiectinus Episcopus, Theodoricus eiusdem Ecclesiæ Præpositus, Otto Benthemius Comes pacis arbitros se iratis fratribus interposuerunt. Pax, his conditionibus confecta, vt Theodoricus Hollandiam cum Selandia integram retineret: Guihelmus verò cis vltráq; Fleuum flumen Frisiam, quæ tum Orientalis & Occidentalis Frisiæ nomine censebantur, ad Lauicam vsque teneret beneficio fratris, addita insuper vectigalium aliqua parte in Hollandia. Atque ita quidem tum inter fratres transactum. Quo verò iure illis hoc de Frisia licuerit, nulli annales exponunt. Ego ex Frisiorum consensu sic esse decretum faciliùs crederem, si de clientela, quod dicitur, non esset additum: qua Frisiis nunquam quicquam fuit inimicius. Alioqui quid ea sententia verosimilius, siue studium Frisiorum spectes in tuendo contra fratrem Guilhelmo, siue eam, qua deinceps perpetua, quoad Princeps superfuit, inter se egerunt, animorum consensionem? planè vt huius causa, quem tantopere coluerunt, præsertim fide ac virtute eius in nupero prælio perspecta, de suo iure cessisse ad tempus haud immeritò videri possint. Pace sancita, quod fuit anno M.C.XCVI. *Guilhelmus à Frisijs suis honorificè receptus, ac pro Principe perpetuo studio deinceps, quoad vixit, cultùs fuit. Quæ ad Hol-* M.C.XCVI.

landiæ fines dum geruntur, alijs etiam in partibus res quieta non fuere. Cunera, quæ ad sinum Austrinum extrema in Frisiæ agro est, opposita Vltraiectinis, Comitibus eo sæculo parebat. Sed quæ eorũ initia & progressus, quæ domus, ex autoribus quos mihi videri datum fuit, haud liquet. Iis tum bellum cum Balduino Episcopo diuturnum fuit, quanquam non summis viribus gestum: nec enim sustinere Cunerani potuissent. Cuius is finis tandem extitit, vt Cunerani prælio maiore victi, cùm suorum D. amisissent, redempta Episcopi gratia ijs conditionibus quæ ferebantur, conquiescerent. Inter conditiones grauissima erat, vt masculis in familia Comitum deficientibus ager omnis Vltraiectinæ diœcesi accederet. Atque hanc quidem compositionẽ maturare alij longe grauiores motus quanquã à paruis profecti initijs Episcopum coëgerunt. Fanum in oppido Groninga virgini VValburgi sacrum à seditiosis xxx. ante annos fuisse occupatum, & insessum suprà retuli. De eo lis orta fuit hoc tempore Episcopo, & oppidanis, cùm ille suum id esse peculiari quodam iure, hi suũ omnino, à maiorib. suis cõtra incursus Normannorum quondã firmiore opere extructũ contenderent. Eo in dissidio Groningani dicuntur ob metum Episcopi, deiecta cõtignatione ac parietum parte, humilius fanum reddidisse. Exacerbato verò Episcopi animo, qui vetera iuramenta ijs obiectabat velut perfidis, longius contentio serpsit, ac

Florentium

Florentium (sic enim nonnulli eum nominãt) Couerdiæ præfectum quanquã Episcopi cliente in partes quoq; traxit. Is clam ab Ottone Geldriæ Comite, Hollandicæ domus inimico impulsus, & suapte auaritia instigatus, supra legitimum modum vectigalia eos postulabat, qui ex Frisia in Benthemensem agrum, annonam & alias merces illac vectabant, ne ipsi quidem Benthemio Comiti Ottoni, qui Episcopi frater erat, hac in re vel minimum parcẽs. Itaque grauiter offensus Episcopus, cùm ne admonitus quidem ille atque obiurgatus desisteret, arma induere coactus, ad oppugnandam Couerdiam, cuius munitionibus confidere præfectus videbatur, iuit & omnĩ vi admota ad deditionem faciendam præfectum adegit. Deditæ arci Ottonem Benthemium fratrem suum; cuius auxilio oppugnata erat, imposuit, qui eam contra conatus insidiantium tueretur. Sed non multò post, a priuigno Florentij Folchero impigro iuuene, Geldricisq; instructo occultis auxilijs parato dolo, eadem arx recepta est. Hinc Tuentia ac Drentia omnis, & plebs Groningana perpetuò mobilis eodẽ autore à fide Episcopi auersæ, adeóque ad arma concitatæ: præfectus oppidanus à Groninganis per seditionem occisus: muri oppidi denuò instaurati, opus id magno studio properatum. Hac iniuria incensus Episcopus, confecto raptim exercitu, agrum omnem Tuentiæ & Drentiæ miserrimè quidem afflixit, veruntamen Folchero animos erigente, & Geldricam

ostentante opem, obsequio suo restituere nequijt. Intereà Philippus Coloniensis, et Conradus Moguntinus archiepiscopi Vltraiectū ea de causa venientes controuersiam composuere hac lege, vt Florentio è custodia dimisso præfectura redderetur: Episcopus ab eo vicissim pro tot illatis damnis ac belli incommodis argenti marcas mille acciperet. Groningani hac pactione comprehensi ne sint, non satis ex annalibus intelligi potest. Verùm iniquas in se ac fratrem conditiones has esse Benthemius querens, pacem statim turbauit, armatúsque prouinciam ingressus, & cum Vltraiectinis coniūctus, infœlix contra Drentinos prælium inijt: Instauratúsque à fratribus conatus nihilo fortunatior fuit. His aduersis rebus æger Balduinus Episcopus in
M.C. *morbum senex incidit, nec multò post cùm annus*
XCVII. *ageretur* M.C.XCVII. *in viuis esse desijt. Eius morte contentio inter Vltraiectinos fuit de successore eligendo. Et istuc profecti Theodoricus Hollandiæ, & Otto Geldriæ Comites, pro suis propinquis laborantes partium diffidentium studium acuêre. Geldrus pro Arnoldo Isenburgio Præposito Dauentriensi, Hollandus pro Theodorico patruo suo fratre Balduini defuncti, è collegio Vltraiectino nitebatur. Et cùm vterque paribus suffragijs lectus videretur, & huic Cis Isalani, illi Trans Isalani diuersis studijs adhærerent, vterque ab Imperatore Henrico* VI. *Sueuo Barbarossæ filio ad Pontificem ire, & eius arbitrio controuersiam permittere iussi sunt.*

ſunt. Arnoldo autem, quem prætulerat Pontifex, Romæ extincto, & Theodorico, quem idem ſubſtituerat, in itinere morte abſumpto, Theodoricus alter tandem ſuffragijs Canonicorum eſt ſuffectus. Intereà verò Hollandiæ Comes Theodoricus ex Imperatoris decreto diœceſin adminiſtrabat. Quod ægris oculis aſpiciens Geldrus vicinus & æmulus, ac Hollandico nomini infenſus, quique Drentinis & cæteris animos contra Balduinum occultis ſtimulis ac auxilijs addiderat, id operam dedit ſedulò, ne ea adminiſtratio illi fructuoſa eſſet. Hinc bello inter Comites vicinos exorto Geldrus copias nonnullas clam Henrico Crano ductore in Friſiam Ciſrheuanam, quæ Guilhelmo Hollando parebat, propterea quod is fratri auxilia præſtare putaretur, emiſit prædandi cauſa: Sed hæ reiectæ feliciter à Guilhelmo, nec Geldri nomen profeſſæ, ſine præda, ſed non ſine detrimento rediere. Deinde bello hoc per inducias intercepto, Guelhelmus cùm ad fratrem fortè iret, qui Horſtæ in arce Vltraiectini agri tum morabatur, in itinere captus occultis fratris inſidijs in vincula detruſus eſt. Sed fœliciter ex iiſdem elapſus, cùm ſcelus fraternum omnes deteſtarentur, in Geldriam incolumis peruenit. A Geldris ad Ottonem Comitem deductus, ab Ottone ex militia Aſiatica iamdudum ſibi familiarius noto in Friſiam remiſſus, magno gaudio, magna gratulatione ſuorum, quibus impensè carus erat, excipitur. Mox arctior inter eum Geldrumq́; coniunctio

conjunctio ex hoc beneficio secuta. Nam anno proximo Guilhelmus filiā illius Adelheiden coniugem sibi adsciuit, easque nuptias incredibili Frisiorum studio, apparatu & festinitate maxima peregit apud Staueranos. Is fuit annus a Christo nato M.C.XCVIII. *Inde in Ostersean arcem,*
M.C. XCVIII. *quam sibi dudum struxerat in Syluestrium agro, & locum domicilio delegerat, cùm noua nupta concessit. Posthac Vltraiectinus Episcopus Theodoricus magno ære alieno pressus, ut aliquod pecuniæ subsidium ex precario tributo conficeret apud Frisios, Staueram venit: idq; incōsulto Guilhelmo annixus est. Qua re cognita Guilhelmus suorum expilationes ægrè ferens, celeriter istuc profectus, quod etiam monitus non destitisset, manus in eum iniecit, eo consilio ut Osterseam pertractum in custodiam daret. Fecisśetque ni nobilium & monachorum precibus exoratus, qui Pontificias diras metuebant, sententiam mutasset. Ita increpitus, ne quid tale imposterum tentaret, Episcopus domum missus est. Mortuo deinde sine herede masculo Theodorico Hollandiæ Comite ad annum* M.CC.III. *filiam eius vnicam Ludouicus Lonius è comitum ordine, vi raptam coniugem habuit, & Hollandiam dotalem armis occupauit. Guilhelmus verò è Frisijs coacto exercitu Occupatorem Hollandia omni expulit, & neptem in libertatem assertam, imperium prouinciæ, quoad in viuis fuit, habere permisit. Sic exteri scriptores. Sed nostrates cum*

eum Hollandis consentientes aliter commemorant, quibus ego fidem potiùs adhibeo, filiam nempe Theodorici ex voluntate matris præpropere statim a patris excessu Ludouico Lonio vna cum Hollandiæ imperio vxorem esse datam. Hanc rem indignè tulisse patruum Guilhelmum, initáque conspiratione cum proceribus nonnullis eius prouinciæ, ac exercitu ex Frisijs præsertim conscripto, cùm in Hollandiam duxisset, ad Leidam oppidum cum eo conflixisse, ac victoria potitum, neptem quoq; suam Lonij uxorem cepisse, vinculisq; mancipasse. Sed Ludouicum à Theodorico Vltraiectino Episcopo quem memoria iniuriæ Stauerensis Guilhelmo placatum esse non sinebat, adiutum, instaurato exercitu, præclaráq; victoria relata, æmulum, paulò antè victorem, Hollandia expulisse. Hunc rursum recollectis in Selandia viribus quadam vicißitudine fortunæ Ludouicum superatum ita contriuisse, vt fugiens imposterum Hollandia abstineret: Ita imperium Hollandiæ apud Guilhelmum permansisse, esseq; illi ab Imperatoribus confirmatum: Postremò cum Vltraiectino gratiam eidem quoque sartam.

RE-

RERVM FRISICARVM HISTORIAE

LIBER OCTAVVS.

INTEREA à morte Henrici VI. Imp. quæ incidit in annum M.C. XCVIII. Pontificum Rom. scelere bello ciuili Germania lacerata totos decem annos multas calamitates pertulit, dum alij Philippum Henrici defuncti fratrem, alij Ottonem IIII. Saxonem Henrici Leonis filium sibi Imperatorem eligunt ac tuentur. Quorum altero fraude clientis Bauari tandem caso, vix quadriennium qui supererat Otto imperium solus tenere potuit, quin Pontifex offensus, à quo prius in Philippum concitatus erat, nouum excommunicato ei æmulo Fridericum
M.CC. II. Sueuum Henrici VI. filium Siciliæ ac Neap. re-
XII. gem substitueret, cùm annus ageretur M.CC.XII. Qui cum quintum iam annum imperaret, decurrentibus ad finem inducijs, quas Christiani in Palæstina & Ægypto, cum Saracenis fuerant pacti, Innocentius III. Pontifex cœptum à Cœlestino negocium, de auxilio maturè submittendo laborantibus in Asia Christianis, vt conficeret omne

sibi

sibi studium adhibendum putauit. Itaque omnibus Ecclesiasticis proceribus atque abbatibus ex vniuersa ferè Europa Romam euocatis sub exitum anni M.CC.XIII. *re cum præsentibus deliberata & constituta, exemplo antecessorum suorum non solùm Principes viros, regésque vel coram vel per legatos ac literas hortatus est, ad opem rebus labantibus ferendam, sed etiam viros doctos passim dimisit, qui concionibus populum ad sacram militiam vocarent. Idémq; fecere primates atque archiepiscopi singuli in diœcesibus suis. E quibus Coloniensis vtebatur opera Oliuerij hominis, vt ea ferebant tempora, cùm primis eruditi & facundi ab ipso Romano Pontifice ad hoc munus autorati. Is Frisiam ingressus anno Christi* M.CC. XIIII. *concionibus passim institutis, præsertim in locis celebribus, commemorato laudabili & sæpe repetito exemplo parentum (sæpe enim eam militiam sub prioribus ducibus post Bulionæum Frisij inierant) & pontificia indulgentia prædicata, ingentem hominum turbam ad profitendam eam militiam, recepto crucis signo concitauit, eósque in annum tertium paratos esse iussit: persuasit etiam, vt trunci cauati, ac ferro communiti omnibus in fanis ponerentur, in quo pecuniam in apparatum classis & reliquum belli totius vsum populus per omnes dies festos cōferret: adhæc qui vicaria potestate fungerentur cruce signandi, ac danda delictorum venia ab abitu suo ex ordine sacro, item his re-*

M.CC. XIII.

M.CC. XIIII.

his rebus qui praeessent, apparatúmque vrgerent ex ordine politico certos homines designauit autoritate pontificia. Eo vix è Frisia profecto, tumultus circum Amasum exortus ea loca nonnihil turbauit. De quo mirum quam parce ac ieiunè annales loquantur, non causis, non progressu, non exitu memorato. Qualia sunt ferè, qua à monachis de rebus politicis annotantur. Tantùm recensent Rodbernum quendam potentem hominem in Fiuelingys inimicitias hostiles exercuisse cum ÿs, qui ad orientem sunt Amaso flumini, nixúmque esse propinquorum opibus ac gratia, & in partibus habuisse eius agri magistratus plerosque: ea de causa orientales manu facta repentè in Fiuelingios ingruisse aut iniurias aut contumaciam Rodberni vindicaturos, ipsóque & amicis diffugientibus domum eius & generi, & cognatorum incendio dedisse: inde in magistratuum plerorúmque ædes similiter impetum fecisse, ÿsq; ignẽ etiam iniecisse, attonito & se non mouente reliquo populo: idq; factum reuerentia iudicum iuratorum ad Vpstallesbomum. Quod mihi suspicandi occasionem suggerit, hanc orientalium manum auspicÿs horum iudicum contumaciam aliquam Rodberni non parentis iudicato vltum venisse, & hoc quoque in magistratibus ad commissum eius conniuentibus esse persecutam. Constat quippe iudices eiusmodi toti iuratos reip. Frisicæ ad Vpstallesbomum Auricano in agro stato ac solenni

tempore

tempore sacramentum dixisse, & maximis de rebus cognitionem habuisse, contumacésque ex legibus armata manu ad obsequium adegisse, pœnásq; sumpsisse. Et hos quidem eo saeculo ex ijs, qui cis Amasum sedes habebant, vt plurimum esse electos, multa annalium verba videntur conuincere. Quid porrò autem secutum ex his, quæ dixi, prorsus silentio annales prætereunt. Sed haud frigidè procedebat id, quod ab Oliuerio institutū scripsi. Quod cùm alijs quoque in gentibus fieret, parauit se ad eam militiam ingens hominum multitudo, fidémq; penè superans. Quorum pars maxima Venetijs, alij Brundusio, Genua; alijsq; è portubus Italiæ soluerunt. In ijs eminebant ipse rex Vngariæ Andreas, tum Cyprius, ac Hierosolymitanus: Austriacus & Bauarus duces; Balduinus Flander, Ludouicus Sabaudus, Bonifacius Montisferratensis, Henricus Niuernensis, complurésque alij è procerum ordine. Communi verò decreto pars in Syriam, reliqui in Ægyptum cursum tenuerunt. Sed Germanorum nulli frequentiores, quam ex Triuirensi & Coloniensi prouincia eam militiam tum petisse feruntur. In quibus Frisij concionibus Oliuerij excitati, & prodigijs quoque, vt aiunt, moniti, qui citrà vltraque Amasum habitabant, constructa armatáque classe ingentium nauium, quibus coggonum nomen erat, per tot maris & ventorum discrimina pro nomine Christi Palæstinam petituri primis diebus Maij anno post Christum

M.CC. XVII. natum M.CC.XVII. suis à litoribus soluerunt. Præcesserat verò eos classis alia ingens ducentarum & duodecim omnis generis nauium ex omni ora maritima collecta in qua frater Guilhelmi Hollãdi, coméfque Unedanus & Marescallus Coloniensis cum omni exercitu è vicinis collecto prouincijs vehebantur. Eam ventis aspirantibus secundis in Britanniæ litoribus assecuti, eidem se coniunxêre. Inde porrò omnes, classiarijs legibus in portu Britannico latis, & ordine instituto Hispaniam versus nauigarunt sub Hollandi auspicijs: iactatíque tempestate postridie quàm soluerant, rebus nonnullis, vnáque naui amissis, die demum quarto ad portum S. Matthæi eodem in litore delati, & post aliquot rursum soluentes dies aspirante Aquilone à septidico ad Galliciæ oppidum Pharium cùm præcelsa turre haud procul Compostella appulêre. Ex quo oppido Compostellam superstitionis causa cùm contendissent itinere pedestri penè omnes, qui in classe erant, atque ad classem redissent, in Phario portu in nonum vsque diem, quod venti essent aduersi, commorati, post, spacium aliquod maris in eam, vnde venerāt, partem remensi, nouo portu appetito, repetitáque nauigatione à quarto die post pericula & iactationes in litora prima Portugalliæ peruenere. Inde rursus post dies aliquot ostium Tagi fluminis subiere ad vrbē totius Portugalliæ maximam & celeberrimam Olyssipponem. Cuius vrbis Episcopus concione ad exercitum in terram egressum

egressum habita persuadere conatus fuit multis rationib. ut, posthabito itinere reliquo in debellandis Saracenis per Hispaniam (eam præter Saracenos veteres, quartum ante annum Helminolinus eiusdem gentis rex cum infinita multitudine ex Africa profectus inuaserat, totámque depopulatus, frustra istuc cruce signatis ab Innocentio missis, tandem conspiratione regum Hispaniæ ingenti superatus pugna inter terminos regni Betici conclusus erat) vires conferrent suas, non minorem in promouenda pietate Christiana facturi fructum, quæ si in Palæstinam proficiscerentur. Verùm cùm recusaret maior exercitus pars, ante omnes verò Frisij in Palæstinam festinantes, cuius causa domo egressi erant, lecto reliquo Lusitaniæ litore, sacróque promontorio, quod Vincentij nunc vocant, superato, ad portum ciuitatis S. Mariæ, quam Saraceni tum tenebant, ob ventos aduersos ancoris iactis in terram descenderunt, & de inuadenda ciuitate consilia inierunt. Sed alternantibus sententijs ob ciuitatis maximas munitiones (erat quippe ciuitas crassissimo muro, qui occurrentes in summitate sui equites duos ob latitudinem ferre posset, & turribus esset instructus compluribus, in circuitu cincta, atque insuper duabus à partibus aquis circumdata) Frisij velut numine perciti, dum contantur & disceptant reliqui, sublatis signis in hostem pro mœnibus stantem in armis irrumpunt, eóque in fugam statim compulso, vnà cum fugientibus ad ipsa

accurrunt mœnia. Ibi res accidit mira, ac memoratu digna. Nam cùm Saracenus conspectus fortè esset per funem occultè de muro se demittere, & telis concurrentium Frisiorum occubuisset, statim Frisiorum vnus animo & manu promptus præmisso in murum telo, signóque proximo correpto, per eundem funem audacissimo facinore in murum se subleuauit, signúmq; sublimi de turri suæ gentis extulit. Mox ad portam proximam festinans deturbatis, qui perculsi erant, vigilib. portaq; patefacta per tenebras noctis commilitones suos in oppidum recepit. Hi ingressi ad libitum suum oppidanos diripuerunt, ac prima luce oppido incenso cum opima præda ad naues rediere stupescentibus & collaudantibus omnibus reliquis socijs. Hoc euentu terror ingens omnibus in ea vicinia Saracenis iniectus, adeò vt cùm classis eo ex portu ipsis Augusti Calendis solueret; Batisq; fluminis ostio superato postridie ad Rodenum oppidum cis Gades classiarij audentiores iam facti in litus descenderent, oppidani sine mora deserto oppido in fugam iuerint, omniáque diripienda & incendenda aduenis reliquerint. At postero benè manè cùm recollegissent se Saraceni, impetũ dedêre in eos, qui prædæ studio cũ cæteris nondum ad naues se receperant: verùm cùm auxilia laborantibus Germanis submissa è nauibus essent, Saraceni ijdem post variam prælij fortunã, cùm suos magno numero cadere cernerent, sole iam ad occasum vergente, cõglobati inter se

ter se, sublato ingenti tubarum clangore & strepitu, velut summa vi in hostes impetum facturi vix tentato pugna discrimine in repentinam ac inexpectatam fugam se effuderunt. Germani omnes ad classem cum gaudio reuersi ea se nocte ibidem in ancoris continuêre. Postridie leuatis ancoris Gades petiere: & mox ex prioribus censit, fiducia sumpta in insulam exscendentes in ipsam vrbem infestum agmen verterunt. Quo viso Gaditani timore correpti, relicta non minus munita quàm omni opum genere referta vrbe sua in deserta & auia insulæ loca se receperunt. Germani aduenæ sine certamine captam vrbem in prædam verterunt luxuriantem ædificijs, supellectile, operibus publicis & priuatis, hortorum & vinearum amœnitate: quæ auferre non poterant, quàm maximè vasta fecerunt: imprimis fanum Mahometis superbissimum, ingenio æquè ac sumptu incredibili structum ad solum vsque sunt demoliti. Quæ prædæ ac vastationi superêrant, ea in ignem cõiecere, & onusti spolijs ditibus & saturati ad classem rediere. Tum velis sublatis ad fauces freti Herculei cùm peruenissent, in eurum incidêre vehementius è freto expirantem, vt sistere cursum, noctémque in ancoris stare cogerentur. Ita vix tolerata nocte cùm maior quoque venti seuitia existeret, proras vertere, & vnde venerant, istuc vela referre necessum habuerunt. Quo tempore omnia perpessi sunt, quæ asperrima in tempestate acci-

dere navigantibus solent, dispersiq́ue, vt cuiuis commodum, euro ac pelago se permisere. Ex omnibus verò naues LXXXVI. Bœtis ostium ingressæ, portum Hispalensem subiuere, & in tertium vsque diem in eo constitêre ventis exitum prohibentibus. In his Frisicæ erant omnes. Cæterè, quæ aperto in mari manserant, vento in contrarium verso celerius se instituto cursui reddiderunt. Quæ verò Bœtim subierant, mare repetentes non minus penè vehementi Zephyro, quam prius euro excepti sunt, atq; eius flatu secundo per summa pericula & molestissimas maris iactationes celerrimè ad fretum delati, fretoq́; superato, ad Ebissam insulam cursu deuio, atque inde Tortosam vrbem amplam Hispaniæ in ostio Iberi sitam peruolarunt. Illic flumen subeuntes terminum gentis Saracenicæ in illa Hispaniæ ora, non solum à iactatione insolita maris, sed etiam potu dulcis aquæ, quà caruerant ad dies aliquot, quierant in nauibus ad biduum se in terra pacata refecere. Inde repetito itinere, Tarracona ad leuam relicta, in portu Barchinonensi ad diem IX. Calend. Septemb. sociorum suorum partem, qui ipsos anteuerterant, & cum his statim progressi quamuis lassis corporibus post milliaria VIII. in Fœliciani portu cæteros etiam incolumes inuenêre. Hic omnes coniuncti rursum Massiliam, Tolonum, aliáque loca in Gallia, deinde Nicæam, Sauonam, Genuam, portum Veneris, Pisas Ligurnum in Italia prætervecti demum Plumbi-

num in Hetrusco litore, vbi Populonia quondam fuit appulere: illic octiduo exacto, cùm sperarent Messanam Siciliæ sese ante hyemem pertingere posse, egressi portu, sed mox in cursu reiecti, die VII. *Iduum Octobris in portum Centumcellarum se conferre sunt coacti. Qui cùm capax esse non videretur classis totius, naues* XVII. *quibus Frisij vehebantur, eo relicto, proximum portum Cornetanum, quem Marza fl. efficit, in eodem Hetruriæ litore hybernandi gratiâ petiuere. Quarum vectores fide publica accepta Cornetum ingressi oppidum perantiquum tribus à litore pass. millibus interius positum in colle sub ditione Pontificia peramicè à Cornetanis recepti sunt: deinde ab ipso Pontifice Vrbano* III. *tum ob gentis nomen, quod fortitudinis & pietatis laude singulari per se erat celebre, tum ob recentes in Hispania gestas res, quas consentiens fama virtuti Frisiorum præcipuè tribuebat, non solùm Cornetanis, sed vicinis quoque ciuitatibus diligenter commendati, atque ita mira hospitalitate habiti ab omnibus toto hybernorum tempore. Dimissi verò solutis hybernis, quod fuit ad* XII. *Calend. April. adeò amicè atque honorificè, vt non peregrinos, sed propinquos aut fratres ab Italis dimitti putares. Nam multis, qui eandem in militiam ibant, Cornetanis, Viterbiensibus, Tuscanis, Senensibus, Vetrallanis, Monsflasconensibus, Monsaltanis, alijsq; in naues ac fidem suam receptis, ab omnium ordinum, ætatum, sexus ho-* M.CC. XVIII.

minibus è vicinis oppidis solenni pompa, constantibus militia vexillis supra XL. *ad litus deducti sunt.* Illic verò in corona totius multitudinis prætor Cornetanus nomine omnium verba faciens, quibus & ad constantiam in proposito abeuntes hospites hortari, & fœlicia ijs omnia comprecari instituerat, ita de Frisiorum virtute ac fide disseruit, vt maiore omninò cum honore ac admiratione omnium viderentur dimitti, quàm fuerant recepti. Cui orationi cùm respondissent se digna hospites, & vexillum quoque signum potestatis in Italos vnà nauigantes è manu senatoris Cornetani accepissent, inter comprecationes & lacrimas conscensis nauibus in altum iere. Sed cùm venti non aspirarent, in portum Centumcellarum cum cæteris nauibus socijs, quæ eodem quoque tempore soluerant, se recipere necesse habuerunt. Verùm eodem adhuc die, qui fuit ad* VIII. *Calend. Apri. repetito denuò mari post Tyberina ostia ad sinistram relicta pelagus omne in latere Latij, Campaniæ, Lucaniæ, Brutij, Siciliæ continuato cursu emensi in insulam haud procul Africa dissitam imprudentes delati sunt; erroréque cognito per Genuenses, quos illic fortè inuenere, in Aquilonem rursum euecti, Melitáque primùm à dextris, deinde Pachyno Siciliæ promontorio à sinistris relicto tandem Syracusas peruenere pridie palmarũ: atque inde à quatriduo rursum soluentes secundis sed vehementioribus quàm vellent, vsi ventis,*

& peri-

& periculis grauibus iactati sub litoribus Cretæ, dispersíq; (adae demum portum totius insulæ commodissimum plerique tenuere: iterúmque pelagus repetentes prosperrimo cursu contra orientem Solem diu vecti, Cnido, Rhodo, Cypro ad lauam præteritis, postremò die septimo (is erat VI. *Calend. May) Ptolemaida omnibus petitam votis in conspectu habere cœperunt. Cuius in portum feliciter subuecti, subsecutis, qui in pelago disiecti fuerant, reliquum omnem Christianorum exercitum cum Ioanne Hierosolymorum rege, quem ad* LXXX. *millia bellatorum habuisse autores memorant, eodem in portu paratum ad nauigandum reperêrunt. Constitutum quippe militiæ principibus erat, Ægyptum petere, & eius regionis cum primis amplā, copiosam, munitàm vrbem Damiatam, sitam inter Nili ostia non procul extremo litore expugnare. Erat enim id velut claustrum Ægypti: quo in potestatem redacto, expeditum videbatur regias ipsas Saracenicas Babylonem & Cairum vrbes in Ægypto lōgè amplissimas & ditissimas non solùm incursionibus infestare liberis, sed commeatu prohibendo obsidere, atque ad deditionem compellere. Quibus amißis existimabatur Saracenus infracta potentia non solùm Hierosolymam non retinere, sed ne locum quidem consistendi in omni Palæstina, Syria, Ægypto habere posse. Istuc itaque cum omni classe profecti cùm Nili ostium agrè subyssent, perspecta loci natura; obseruatáque occa-*

sione in terram cœperunt se dimittere. In quo res accidit memorabilis. Nam Saracenorum equitum nonnulli ad eum locum cum accurrerent, vt aut specularentur res hostium, aut in descendendo impedimentum adferrent, essentq́; inter primos, qui hostilem terram caperēt, Frisij ad proxima semper pericula parati, ex his vnus extra stationem procurrēs, ac voce & gestu velut per ludum vibrato hastili aduentantes prouocans, quem proximum habuit, eum magna vi traiectum ex equo deiecit: Quo viso cæteri omnes perterriti nulla re amplius tentata pedem retulere. Sita fuit Damiata in Nili insula oblonga, quam Nili pars à præcipuo alueo deriuata, & rursum in eundem confluens iusti amnis instar lata & nauigabilis efficiebat: vrbem verò ipsa hac Nili pars longo spatio alluebat, & triplex murus lateritius gradatim assurgens in ambitu cingebat tam firmi operis, vt ferè insuperabilis esse videretur. Dein suburbium ingens in vrbis latere herens versus litus, omnium rerum copia imprimisq́; mercimonijs negociatorum refertum ad eundem quoque se alueum extendebat. Et id suburbium cæteris partibus inaccessum turris præualida atque ampla à parte amnis protegebat. Ea in insula stabat admodum angusta, & vix turri sede præbente, Nilo circumflua, minimum ab altera ripa, quæ vrbi & suburbio aduersa erat, dissita: à qua catena ferrea maximi ponderis, ad claudendum fluminis alueum ac portum, ad turrim alterā

mino-

minorem è regione positam in fine suburbij pertinebat. Quæ nisi expugnata esset, non solùm suburbium capi nō poterat, sed difficillima quoq; ipsius urbis oppugnatio futura videbatur. Quod sciens Saracenus cùm istuc venturos exercitus Christianorum accepisset, non minus turrim hanc, quàm ipsam urbem firmo præsidio, atque omni apparatu militari probè instruxerat. Quapropter ad eam inuadendam occupandámque ex consensu omnium militiæ principum cunctà comparata, machinæ diuersi generis structa & admota, oppugnatio summo studio, atque animorum contentione tentata, magnoq; & pertinaci labore, maximisque periculis iterata sæpius, & in vergentem vsque æstatem extracta, non sine crebra nostrorum simul & hostium propugnantium strage. Nec tamen profectum quicquam, cùm ea esset propugnaculi cōditio propter situm in amne, qui suffossionem non patiebatur, totiúsque operis firmitatem singularem, vt contemnere omnem vim & oppugnationem posse videretur: ad hæc ea fortitudo præsidij, vt nullo periculo, nullo labore se terreri frangiq; fineret: nec impediri à Christianis posset, quin integri fessis aut sancijs casisq; identidem ex ciuitate, noctu præsertim submitterentur. Et iam in eo penè res erat, confractà fortè ingenti nostrorum machina, & omnibus in ea propugnatoribus aut elisis, aut vnda haustis, aut membra varia contusis, vt propter tot detrimenta, & tantam vnius turris occu-

panda

panda difficultatem militum animi conciderent, ac de tota belli fortuna desperarent: cum, ecce, Frisij & eorum socij ex prouincia Coloniensi tantum dedecus non ferentes ad struendas nouas machinas, quibus capi turrem posse putarent, se principibus militia obtulerunt. Quorum voluntate ab omnibus collaudata, incitatáque præmiorum promissis, illi coggones duos maximos, quibus erant aduecti, compingunt validè, vt vna nauis lata videretur, inque ambitu velut vallo quodam trabium communiunt: tum pinus quatuor crassissimas in quadrum erectas statuunt: in quarum summitate castellum ligneum extruunt, tabulis crassis transuersim reticulato opere compactis ad recipiendos cum armamentis & telis milites, textura eiusmodi, quæ ad vsum pugnandi maximè idonea, & ad vim ferendam perfirma esset. Id castellum totum foris madidis tergoribus contectum ab iniuria ignis tutum reddunt. His omnibus scalas addunt in fronte totius machinæ vbi proræ erant, firmas, latas, accliues, xxx. cubitûm supra reliquam molem inferiorem editas, quarum in capite pontes affixi erant leues, & ita aptati, vt verti ac moueri ex vsu, & aditum ad turrim supremam in certamine præbere possent. Hac ingenti machina turris fastigium, in quo propugnatores consistebant, inuadere parabant. Ea confecta, alteram quoque instituunt hoc modo: Coggonem tertium in circuitu firmo opere propugnaculis cingunt contra vim telorum:

lorum: His pontem iungunt, quem mobilem extendere ad imam turrim cùm opus esset, & euadere ad turris pedem possent. Malo etiam valido castellum exiguum aliquod, vnde infestare propugnatores promptum esset, summa parte affigunt. Id opus oppugnando turris ostio, quod in imo erat, parabatur. Absoluiis, inspectis, probatis operibus, quæ Itali etiam, gens inuida peregrinorum laudibus, mirari se profitebantur, ob ingenium & firmitatem, Frisij & socij, ne alijs pericula struxisse videri possent, ipsi immunes, ad certamen quoque se offerunt, & parant. Per præconem tamen illis non inuitis, ne alijs gloriam inuidere ac præripere velle arguerentur, ex omni exercitu inuitantur à principibus, si qui laudis parandæ cupidi cum Frisijs discrimen subire vellent. Deinde, qui audebant, (hi erant ferocissimi ex omni exercitu) Frisijs & Teutonib. additi, ad IX. Calend. Septēb. permagno studio & expectatione exercitus, sed labore suo & discrimine maximo, machinas ad turrim propellere aduerso flumine aggrediuntur. Nam Nilus inopino auctu illo forte tempore tumidus & præceps quæcumque vehebat, ea deorsum magna vi abripiebat. Postremò superata difficultate omnis, inter pericula ignis, quem arte Græca confectum Saraceni è turri eminus comminusq́ue magna vi in accedentes conijciebant, ad boreum turris latus machinam illam maiorem; alteram diuersò in latere applicant, ancorisq́ue & funibus immobiles

mobiles ambas contra vim fluminis statuunt. Erat, ut dixi, ignis is, qui in machinas conijciebatur, arte Græca confectus, pertinacissimè correpta urens, penéque inextinguibilis, contra quem pari ingenio nostræ gentis iuuenes affuso aceto & madenti arena similibúsque rebus intrepidi, & summa animi promptitudine pugnabant. Stabat totus exercitus rem spectans, sollicitus, anxius, clamoribus, quibus solis poterat, suos iuuans, iuuenúmque audacia penè stupens. Sacerdotum verò omnis ordo cum supremo præsule patriarcha in terram prostratus cœlum precibus fatigabat, auxiliúmque diuinum poscebat. Quippe summo cum discrimine res momenti maximi agebatur. Nam cùm scalarum prominentium & accliuium capita cum pontibus suis (quos ita struxerant, vt per eos, cùm nauigia ipsa ob saxa in quibus turris stabat, propius admoueri nequirent, in turrim supremã euadere possent) iam murum attingerent, Saraceni nõnullis rebus ad id paratis in fastigio turris ignem inijciunt, flammámque ad reijciendos oppugnatores terribilem excitãt, turri ipsa ob operis naturam
M.CC.
XII.
immuni. Ad quam machinas quoque suas inuadentem, id quod necesse erat, restinguendam magno studio ac audacia cùm nostri concurrerent, quod eo facto, turris fastigio à propugnatoribus, qui se intus receperant, deserto potituros se sperarent, prope cuncta in discrimen dedere. Nam nimio pondere istuc concurrentium pressæ in capitibus

scalarum

scalarũ machina acclives inclinari cœpere luxatis quibusdam, quarum vi inferius continebantur, ponticulúsque vnus versatilis confractus vexilliferum principis Austriæ cum proximis deorsum dedit. Cæteri suis tantùm restinguendis occupati, recipere se, ac machinas reducere coacti sunt. Tum clamorem tollere Saraceni, qui hoc è locis tutis aspectabant, victoriam conclamare, nostris velut victis & fugientib. insultare: contrà exercitus Christianus in litore stans gemere, dolere, in genua subsidere, in terram deuolui, auxilium in extremo casu à Deo poscere, Bartholomæo quoq;, cuius in festo res fortè agebatur, superstitione tunc vsitata, peculiaria vota facere. Denique qui in machina erant, resumptis viribus, instauratóque conatu cùm iam flamma resedisset, ex castello alij, alij in scalas rursum enixi, gladijs, contis, lanceis, omni denique telorum genere in superficiem turris regressos præsidiarios non audacia minore quàm vi, incessebant, & loco deijcere, nitebantur. Postremò in turrim euasere, lætissimis acclamationib. totius exercitus. Sed in commilitonibus his duorum virtus eminuit, quorum nomina quoque eam ob causam memoriæ posterorum prodita sunt, Henrici Leodij in Eburonibus orti, & Hayonis Fiuelingij prope Groningam in agro Frisico nati. Ex quibus ille claua militari armatus primus in muro stetisse dicitur, Hayo verò terribile instrumentum manu ferens solido è ferro, quali ferè è ligno ad excutienda

frumenta

frumenta vti agricolæ solent, sed extrema parte iuncturis compositum prope in catenæ formam iuuenis corpore & animo validus, deturbato primùm signifero locum tuente, ita porro rem gessit in sublimi stans, vt quò impetum vertebat, nemo hostium in turris fastigio consistere auderet. Omnes enim quos contingere flagello suo poterat, non prosternebat modo, sed cerebro effuso, alijsue confractis membris miserabile mortis genere elidebat. Tanta vis viri flagelliq; fuit. Ita in turrim post Henricum euadens submotis propugnatoribus, ascensum reliquis propè liberum fecit, locóque potitus est. Sed Saraceni qui denuo ad interiora turris confugerant, ignem rursum excitarunt, quo correpta superiora, quæ è materia erant, ac flammam fundentia recedere, tot frustra exantlatis laboribus victores nostros, ac in machinas se recipere coëgerunt. Intereà verò per pontes inferiores ad pedem turris commilitones cæteri cum armamentis vtráque è machina progressi, summisq; connixi viribus, vt ostium pertunderent, cùm metu eorum, qui è fastigio coniectis telis hactenus se terruerant, impeditéque omnia fecerant, demum tanta vi agere ceperunt, vt præsidiarij desperata defensione colloquium peterent, & vitam incolumem pacti nostris se tandem dederent. Ea res ingenti lætitia excepta à toto exercitu, suburbijq; direptio statim secuta: in quo tanta rerum omnium reperta copia, vt tot millium militum non solùm inopiam

piam subleuare, sed animos quoque explere, & ad pericula reliqua, ac labores audentiores facere potuerit. Tum celebrati laudibus commilitones omnes, qui rem gesserant; ad cœlum verò sublatus totius exercitus voce Frisius, qui fastigio primùm potitus erat. Hinc propius iam admota Damiata obsidio, & assultus ad munitiones facti, Sultano maximo cum exercitu non procul inde trans flumē castra habente, & res Christianorum obseruante. Atque hoc modo ad medium hyemis sine memorabili re gesta peruentum, cùm inopina calamitas à Nilo superueniens priorem exercitus nostri fortunam & lætitiam insigniter compressit. Fluuius quippe alieno anni tempore assurgens euri boreæq; flatu acceptis à mari aquis ita intumuit, vt ripis superatis in castra plano fortè loco collocata sese effuderit, sarcinásq; & commeatuum partem magnā corruperit. Hinc animus Sultano auctus: nostris famis metu non parum diminutus. Nam perstabat tempestas fœda atque atrox, maioráque his, quæ intulerat, mala minitans. Quam ob rem, procurante Columna legato Pontificio, qui castra comitabatur, ad ieiunia & preces totus conuersus exercitus, Deiq; imploratum auxilium: Et secuta mox maris tranquillitas, & amnis intra ripas collectus. Sed erat vna res, quæ & obsessos maximè leuabat, & nostrorum spem ac conatum morabatur, Sultanus, vt ante ostendi, penè infinito cum exercitu paulò superius ad Nili totius ripam ten- M.CC. XIX.

dens, intermedio inter eum & nostros alueo illo, quem dixi è Nilo derivatum insulam facere; qua in insula & Damiata erat, & nostri castra sua habebant. Nam Sultanus & milite & commeatu nauigijs secundo alueo descendentibus ferè sine periculo in vrbem poterat immittere. Eúmque in finem pontem nauigijs instratum ad imam vrbis regionem oppidani obsessi instituerant, atq; ad latitudinem præcipui aluei in flumine extenderant, præsidioq; imposito muniuerant. Sic enim efficiebant, ne nostri amnem aduersum subeuntes aut impedire cõmeatum illum in vrbem, aut eo latere periculum molestiámue creare ipsis possent. Quod cùm ægrè haberet omnem exercitum, & de hoc quoque obstaculo amouendo ageretur, rursum Frisij cum cæteris Teutonum præstantissimis, & naualium rerum gnaris sibi eam nouæ gloriæ materiam, soluendi scilicet pontis prouinciam ante alios poposcerunt, collaudatíque ob egregiam voluntatem à principibus conscensa naue minore, qua ad turrim vsi fuerant, toto inspectante exercitu, & audaciam admirante, pauci numero ad pontem vecti sunt. Res erat ardua, & stupore digna, cùm in ponte densissima acies Saracenorum armata staret, in quam exigua iuuenum manu completum nauigium vnum vix magno labore contra amnem impulsum deferebatur. Sed horum iuuenum ea virtus fuit, vt stratis cæsisq; in quos primùm inciderant, alij qui proximè steterant, periculo perterriti

cedere,

cedere, ac impellere cæteros inciperent, longinquiores tanta audacia attoniti, & suorum quoque cedentium trepidatione perculsi se in ripam, quà pons primus oppidi angulo cohærebat, effunderent, deniq; perturbatione orta, & metu omnes occupante, cuncti pontem desererent. Tum solutis quatuor nauibus quibus extrema & potissima pontis pars in aluei profundo instrata fuerat, totóque opere illo corrupto, sub oculis vtriusq; exercitus, intérque clamores diuersos, nauigijs etiam captiuis secundo amne secum tractis, victores ad suos sunt reuersi. Sic altera iam vice fortitudine eorundem flumen ad ipsam vsque vrbem patefactum. Verùm cùm ne sic quidem satis arctè obsideri vrbs videretur, nec auerti posset, quominus litora, milites, commeatus furtim secundo amne à Saraceno obsessis mitterentur, istuc consilia referre nostri cœpere, vt parte exercitus trans amnem traducta, si possent, castra altera inter vrbem & castra Sultani locarent, operibúsque firmis contra hostilem vim communirent. Quod si effectum dedissent, nullam deinceps auxilij spem habere obsessos posse arbitrabantur. Eo decreto, & transportata militum parte ad capiendum idoneum locum, Saracenus de re certior factus, confestim vesano correptus timore præter omnem rationem desertis castris suis, impedimentisque omnibus relictis, in fugam se dedit. Cuius agmine conspecto Christianorum nonnulli speculaturi, quid id rei esset, ad castrorũ barbari-

corum viciniam celeriter peruolarunt, & cùm rem ipsam cognoßent, celerius reuolantes, nunciãtésq; ad inuadenda deserta castra maiorem exercitus partem cis flumen excitarunt. Tum verò omnigena præda barbarica copiosiùs quàm prius exsatiati milites maiore quoq; q̃ vnquam antehac alacritate & promptitudine ad reliqua persequẽda sese compararunt, castráque altera, quorum causa flumen transierant, nemine prohibente, loco tuto fixerunt. Corradinus Sultani frater de his omnibus factus certior, qui in Palæstina præsidebat, spe retinendæ Hierosolymæ abiecta; si Damiata nostri potirentur, munitionibus omnibus, atque ædificijs publicis, præter sepulchrum Domini, & arcem Dauidis (quibus ob Armenios, Syrios, Æthiopas, Georgianos pepercisse creditur) ciuitatem nudauit, penéque totam vastam fecit. Intereà nostri classe quoque adhibita, & excitatis hic illic castellis & turribus vrgere obsessos, & omnibus premere modis non cessarunt. Nec minus fortiter restitêre illi confisi munitionibus, præsidio, apparatu, denique auxilijs, si res cogeret, à Sultano adfuturis. Sultanus quippe maioribus quàm antè cum copijs, recollecto ex timore animo redierat, & inter Babylonem, Ægyptiam, & Damiatam loco medio castra posuerat. Inde porrò ostentato auxilio promissis & monitis, vt poterat, obsessorum animos sustentabat. Veruntamen castris egredi pugnandi causa, aut ad hostem propiùs accedere nõ fuit au-

sus,

sui, ne quidem prolectatus à nostris, atque etiam conuitijs prouocatus. Spem quippe habebat in flumine; quod si intumesceret vel paululum supra iustum modum per æstatem, id quod contingere sæpe nouerat, confidebat sine periculo & sanguine suorum futurum, vt Christiani ab aquis malè accepti obsidionem relinquere cogerentur. Quam ob causam Galli, qui in exercitu erant, contemptu Saracenicæ ignauiæ, aut quod Sultani consilium obfacere sibi viderentur, idq; anteuertendum tempore putarent, dissentientibus dissuadentibúsque cæteris penè omnibus ob ingens in re periculum, Ioanne tamen rege pudore magis quàm ratione, ne deseruisse gentiles suos videri posset (Gallus quippe ipse erat) in suas pertracto partes: secumq; ducto, ad castra vsque Saracenica successere: deinde cùm prodiret nemo, ipsi castrorum oppugnationem minitari, & velut assultum ad vallum atque adscensum parare, paucitatem suam vltrò ostentare, denique extremam hostibus ignauiam exprobrare. Quæ cùm modum excederent, & in aperto Gallorum paucitas esset, Saraceni tandē indignati, sublato incredibili clamore, (vt mos gentis) è castris erupere, atque hanc temeritatem Gallicam insigni clade corripuere, occisis & captis quamplurimis è procerum quoque numero, & Ioanne rege igne Græco manus & faciem vstulato. Ex quo tempore, quod fuit ad initium Iunij mensis non ausi Christiani nō solùm in Sultanum quicquam mouere, sed vix

ab aliquot septimanis in obsessos aliquid aperta vi tentare. Saracenus etiam quamuis victor quieuit. Quod cùm obsessi animaduerterent, atque ideo deditionem ei denunciarent, ni auxilia mitteret maturè, nec Nilus voto ac spei responderet, (nam intra modũ solitum per Iulium & Augustũ menses excreuerat) Sultanus, vt est à quibusdam traditum, à fame tandem & peste, de qua acceperat, magis quàm ab hostili vi obsessis metuens honestissimas nostris conditiones obtulit, si vellent ab obsidione discedere: imprimis regnum totum Hierosolymitanum cum vrbe regia, & cruce Domini à patre suo istinc quondam auecta se restituturum; detrimentum murorum vrbis regiæ, cæterorúmque ædificiorum destructorum nuper à fratre suo pecunia sarturum, captiuos omnes sine pretio dimissurum, pacem Christianis omnibus perpetuam daturum promisit. Et hæc quidem probata ferunt à cæteris plerisq; & maximè à Teutonibus ac Gallis, adeoq; ab ipso rege Ioanne; sed reclamasse legatum Pontificium & templarios cum nonnullis alijs, quibus plus in deditione Damiatæ, quàm in omnibus à Saraceno oblatis positum videbatur. Itaque continuata obsidio, atque identidem oppugnatio diuersis in locis rursum tentata. Verum enimuerò nec obsidio profecisset quicquam propter commeatuum copiam, nec oppugnatio propter munitionũ firmitatem, nisi pestis in oppido populariter grassans ingentem præsidiariorum multitudinem, &

maximam populi frequentiam ad solicitudinem ferè redegisset, & qui cladi supererant, eorum quoque animos pauore strauisset. Quod malum cùm castra quoque nostrorum cœpisset tentare vergente iam autumno, accidit post multos vtrinque exantlatos labores & pericula, vt ab vno atque altero nostrorum audacius ad mœnia vsq; hostilia fortè progressis insolitum silentium, solitudóque in portis ac stationibus sint animaduersa. Eo porrò militiæ principibus celeriter renunciato, cohortes istuc sine mora quam maximo silentio ductæ; scaleq; muris admotæ: per quas cùm pauci primùm, deinde plures se in muros sustulissent, & confossis, qui in statione erant, perpaucis, claustra ijdem obicésque portarum reuulsissent, mox integra cohortes in vrbem admissæ. Tum cæsi, qui strepitu exciti occurrere, aut in publicum prodire ex Saracenis ausi, sed haud magno numero. Nam mœsta & velut stupens mali magnitudine ciuitas herebat: atque ita oppidum, inspectante propè cum imperatore suo vniuerso Saracenico exercitu captum ad VI. Non. Nouemb. cùm annus ageretur à Christo in terris nato M.CC.XIX. mense, à quo exercitus ei admotus XVIII. Hinc ira victorũ in misericordiã & gemitus versa, cum captæ ciuitatis miserabilis facies fuit ob oculos. Nam preterquam quos ferrum toto obsidionis tempore hauserat, infinita mortaliũ multitudo lue enecta, qua cum grauius quàm cum hominib. bellum fuerat, per fora, vicos,

compita, domos, areas, denique omni loco inhumata iacebat, spectaculum quouis spectaculo fœdius, ac miserius. Túm aëris odor tam teter & grauis, vt de deserenda ciuitate victores cogitare coacti sint. Ex LXX. millibus virorum, preter ceteros omnis etatis & sexus, quos prima obsidio incluserat, vix millia tria superfuisse capto oppido, & horum magnam partem languentes è morbo, memoriæ proditum est. Sed capta cùm vrbe ingens opum vis, aurum, argentum, pretiosa supellex, merces infinitæ, quas oriens & occidens mittit. Ea militibus æqua portione diuisa arbitrio ducum. Præda egesta, præsidium, quantum satis fuit, portis & propugnaculis tuendis impositum, vrbs purganda Saracenis superstitibus, atque in eum conseruatis finem commissa, exercitus in castra ac loca alia sanitatis causa reductus, ibiq; hyems acta in Calendas vsque Februarias. Tum exercitus idem in vrbem mundatam missus, eámque solenni pompa legatus pontificius cum omni sacro ordine lustrabundus incensis vbiq; cereis postridie subsecutus. Sultanus cùm captam vrbem cognouit, incensis castris suis Cairum se recepit de omni propè fortuna desperans. Christiani post partam tam illustrem victoriam velut fessi & exhausti labore anno proximo per Syriam, Palestinam, Ægyptum quieuere. Nec quicquam in eos ab hoste, quod memorari opere pretium sit, tentatum. Damiata à nouis colonis hominibus Christianis frequens
habitari

habitari cœpta. Et erant omnium animi spe pleni, fore hoc gaudium cultoribus Christi diuturnum, adeóque maioris gaudij & fortunæ principium. Sed Pontificij legati siue Pelagij, siue Columnæ (variant enim scriptores) improba ac pudenda ambitio perbreui id in mœrorem his ipsis vertit. Namq; isto, qui proximè hunc excepit, anno, autore hoc legato, qui vniuersam belli administrationem, & imperium militare sibi vendicabat, coactus fuit Ioannes rex vel inuitus reclamansq; alienissimo anni tempore, æstate scilicet media, cum exercitu Sultanum persequi. Quo facto, castrisq; ad Cairum vsque promotis, id quod futurum præuiderat, intumescente tum Nilo, & agrorum planitiem repentino influxu contegente, incidit ipse & vniuersus exercitus in inexplicabilem difficultatem, ex qua eripere se nullo consilio, nulla vi posse videbatur, aquis & maximis hostilibus copijs pariter circumuentus, nisi cum hoste conditionem offerente pacisceretur. Ita ad redimendum exercitum florentissimum, quod vnum hostis præcipuè petebat, Damiata ei est restituta, & tot laborū, sumptuū, periculorum fructus tam breui momento vnius consilij peruersi errore, vniusque hominis ambitu amissus. Oliuerius, qui expeditionis huius historiam literis prodidit, non veretur scribere, sibi videri, non aliam magis ob causam oppidum tam validum, & munitum, & cui ad obsidionem quantumuis diuturnam tole-

randam deesse nihil poterat, Christianis maria tenentibus tam subito esse amissum, quam quod nec in Deum satis pij, cuius beneficio tantam victoriam recens retulerant, nec in Teutonas & Frisios presertim grati, qui bellum administrabant, fuissent. Quod sane ab Italorum, Gallorumque ingenio, qui virtuti alienæ inuident, suæq; laudis immodici prædicatores semper sunt, haud abhorret.

RERVM FRISICARVM HISTORIAE

LIBER NONVS.

INTEREA *in Frisia non procul Groninga eo in agro, qui præfectura suburbana continetur, ad annum Christi* M.CC.XVI. *perinde ac si priora superstitionibus non sufficerent, nouum cœnobium institutum fuit autore Thedorico quodam sacerdote Groningano, quod ex nomine loci, in quo conditum est, Esseum primo, deinde Iesseum nuncupatum: nunc prius nomen retinet. Institutum hoc ab Ottone Epi-*

scopo

scopo Vltraiectino è Lippiensium Comitum familia Bernardi filio præsente inspectum, & confirmatum anno eodem. Sed tenuis in initio res paucos intra annos, cùm superstitio animos hominum vehementer occupatos teneret, plurimum incrementi cepit. Familia virginum Cistertiensis illic collocata, præsesq; collegio data abbatissæ titulo. Altero deinde ab hoc anno, qui fuit M. CC. XIX. *cùm iam in Palæstina & Ægypto esset Christianorum exercitus, ad diem* XVII. *Calend. Februarij (is* XVI. *Ianuarij Marcello sacer est) cùm aliquot diebus continuis velut à fundo commouendo oceano spirasset africus, eóque ipso, quem dixi, die non multò post ortum solis, leuante se tum supra horizontem luna, insurrexisset vehementius, ac grandine in homines & pecora deseuiret, aquas oceani in omnem regionem Frisiæ maritimam cœpit infundere ab hora* XII. *vsque ad primas tenebras: tum verò pro africo corus se commouens sæuior adhuc quàm africus, & velut habenas furori effundens, cùm iam residere maris æstum oportebat, luna ad horizontem occiduum descendente, tanto tumore idipsum sublatum incitauit, vt ab eo primum momento æstus eius initium capere viderentur, atque ita continuato incremento & influxu in terras per totam noctem, miserabilem calamitatem, qualem iam nulla ferè ætas meminerat, vniuersæ regioni depressæ induxit. Vidisses, vbi primùm illuxit, homines, armenta, greges, domus, stabula, fœni strami-*

straminisq; cumulos, supellectilem omnis generis, & quicquid non sidit, in aquis passim fluitare; multos etiam mortales vita spe tecti, tabulati sepis parte, aut lignis alijs, aut fæno, aut stramine, quæ fors in periculo dederat, tanquam naufragij tabulis vectari, multos arborum summitatibus hærere, aut cacuminibus maiorum adium, quæ violentiæ fluctuum non cesserant, insidere: eos porrò, qui vehebantur, fluctu & ventis (nam cùm ortu diei africus rursum represso coro se commouerat, & cuncta in septentrionem impellebat) in mare abripi. Perijssentq; etiam ij omnes, reliquiæ magnæ stragis, nisi paulò post (tanta erat ventorum inconstantia) exortus aquilo quibusdam saluti fuisset. At cùm oceanus iam in locum suum redisset, tum demum apparuit miseranda terræ facies, rapti disiectique omnes aggeres, vici cum incolis passim submersi, & fœdè vastati, domus conuulsa, supellex hic illic strata, cœnobia, templáque cætera magno numero subuersa; armenta gregésque absorpti, hominum, vt tradunt quidam, ad c. millia aquis enecta, omnia ruinis & cadaueribus oppleta. Ea porrò causa populo infelici fuit, vt relictis litoribus, quæ humilia sunt omnia, in interiora, quæ modicè se tollunt, promiscuè fere rursum commigraret. Diluuium id S. Marcelli vulgo dictum, quod, vt ostendi, in diem ei Martyri dicatum, principium eius incidit, Secuta est fames, & omnium penè rerum inopia. Quæ cum dum

confli-

conflictabatur miseri, ecce ad initium anni sequentis, circiter Epiphania, eluuies aquarum alia superuenit non minore vi quàm prior, sed minore hominum & animantium strage. Quippe pecudes adhuc rara in omni regione, & homines cautiores malo priore, vt dixi, ad editiora se suáque transtulerant. Et tamen multa mortalium millia etiam sic consumpta feruntur, maláque malis cumulata. Quorum in medio, (quis credat?) Amasanis vacauit factionibus atque armis inter se contendere, quæ iam ante has eluuiones, cum felicitate luxuriarent, induerant. Tam pertinax venenum factionum, vbi semel animos inuasit, vt ne miseriis quidem communibus atque extremis poni possit. Nec dispar vesania Ostergoæ partem agitauit in VViggero & Tiardo hominibus nobilibus dissidentem, quorum alter vulgi studio, alter audacium quorundam robore nitebatur. Sed aliud mirare, tunc quod accidit. Theodoricus Monasteriẽsis Episcopus familia Isenbergiæ homo ambitiosus æquè ac auarus, & pietatem susque deque habens, Ottoni Benthemio recens qui successerat, exemplo credo Vltraiectini, in eam Frisiæ partem venit, quæ Amaso & Lauica clauditur, velut religionis ac visenda prouinciæ studio: quam cùm obiuisset magnam secum trahens familiam reditus Synodales eius anni, vt aiunt annales, ab antistitibus & Ecclesiis poposcit prætextu operæ, quam visitationi impenderat. Sed in præsens quidem impetrauit M.CC.XX.

petrauit nihil: nihil enim ab ijs, quibus præter solum & cœlum penè nihil mare reliquerat? Verùm in alind tempus se differre postulatū professus istinc ad Amasanos abijt, vt eorum dissidia, si posset, autoritate cōponeret sua, aut potius vt aliquid dissidentibus noui oneris irrogaret. Atqui & hic vt opera inanis, sic vana spes eius; nec poterat quos miseriæ communes conciliare nequiuerant, ipse studio suo in concordiam redigere; quosq́; diluuia expoliauerant, ab ijs pecuniæ aliquid emungere. Iam discesserat Episcopus venator nulla præda capta, populúsque spe rerum meliorum fortunam suam sustentabat.

M.CC. XXI. *Sed successit annus, qui spem penè cum re sustulit. Nam ad* VI. *Calend. Martias, cùm luna coniuncta cum sole incederet, corus rursum vltra solitum sæuiens oceanum in infelicem, & omnibus exhaustam bonis regionem immisit, immissúmque refluere non est passus, cùm flamina ipse sua non remitteret. Qui factum, vt solum salsedine penitus infectum alieno præsertim tempore, ac siccitate immodica statim sequēte, omnem generandi vim amiserit. Inde aucta fames in præsens, & maioris in futurū metus. Et quod oīm deterrimū fuit, ad* XIIII. *Calend. Octob. silente luna intumescens oceanus in omnem se agrum litori proximum nullis tum munitum aggeribus, nulla satiatum pluuia, hiantem & sitientem denuò diffudit, sitimq́; eius aquis expleuit amarissimis.*

M.CC. XXII. *Ad tot & tantas miserias quid adderes? Addidit annus*

nus sequens à cœlo & salo saltem terrores. Nam circiter Ianuarium furere iterum vẽti cœpere, infami nimirum ex memoria priorum malorum tempore; & per Augustum mensem terribilis cometa ad septentrionem spectandum sese prabuit, velut calamitatũ nouarum inuisus nuncius. Anni quoque tenuis spes intemperie aëris prorsus euersa. Et tamen inter hac parum admodum absuit, quin Fiuelingij etiam & Hunesgonij inter Amasum & Lauicam soluto, quòd antiquitus inter se habebant, fœdere ad bellum intestinum prouolarunt, culpa potißimùm Epponis Rembada Monemaunaldici inter Fiuelingios gratia & opibus pracipui. Hic .n. Hunesgonio homini cum contumeliã cum iniuria insignem irrogaßet opera aliorũ, frustráq; hoc nomine postulatus esset apud iudices Fiuelingios, Hunesgonij coitione facta, qui lesi casum dolebant, ad diem II. Non. Augusti impreßione in Fiuelgoniam facta Epponis domum concremarunt, & occurrere, ac defensare ausos interemere. Ea re patrata, & Fiuelingijs ad vindictam paratis vterq; populus armorum ciuilium metu artus iam contraxerat; cùm viri graues & pacis amantes sese interponentes consilio & autoritate sua iam emicantem flammam, maximáque minitantem mala oppressere. Sic fœdus his populis continuatum. At per eam regionem, qua cis Amasum est, cohiberi erinnys non potuit. Ex Amasanis nempe tumultibus dissensio Nordanos & Broecmerios corripuit.

ripuit. Ea hoc anno in bellum sociale erupit acerbissimum: in quo Broecmerij Amasanos primùm, deinde Harlingios sibi socios adsciuere. Conflictus facti sæpe,& multum sanguinis vtrinque fusum: Visi diu fortuna superare Nordani: &, quod mirum, ipsi soli contra socios & multos & validos. Pertinax partium odium, & ex odio bellum, vtpote quod totos vndecim annos finē inuenire non potuerit. Sed maligni annales velut nota de re punctim quædam annotantes, præteritis rerum circumstantijs, oppidò incertos nos, vt sæpe, sic hîc quoque relinquunt. Sunt autores, qui tradant, cùm omnium hominū mentes in his miserijs velut attonitæ stuperent, vulgo persuasum fuisse, ob crustulas missaticas petulanter è pixide effusas ab homine temulento eam pœnam Frisiæ irrogatam: idq; à virgine Maria matronæ cuidam significatum: tum demum nefas esse expiatum. Hæ verò toties repetitæ maris exundationes paucos intra annos quemadmodum vix respirandi facultatem indigenis, aggeréſque instaurandi dedere, ita maximam cum alibi, tum in ea parte, qua Lauica ad occidentem est, Frisiorum regioni mutationem, aut saltem mutationis principia attulere. Nam vt permulta retrò sæcula sic isto adhuc tempore, quo Guilhelmus primus eius nominis Hollandiæ Comes imperium Frisiæ vsque in Lauicam amnem tenebat, Frisiæq; illa pars, compressis domi factionibus, autoritate amicissimi principis in omni fœlicita-

fœlicitatis genere florere videbatur ante has Oceani eluuiones, alia prorsus regionis eius facies fuit, quàm quæ secuta deinceps ad nostra vsque tempora permanet. Etenim quondam insulæ litoribus obiectæ, quæ arenarum collibus mare submouent multò quàm hodie propiores continenti, aut etiam contiguæ fuerunt: Sed solùm id medium depressum paluſtréue, & stagnis, riuis, paludibus diuisum: Insulæ quoque pleræque inter se contiguæ, vbi fluminum ostijs non dirimebantur. Deinde Oceani vi in terras influentis, oppressis humilioribus longius eadem à continenti submotæ, & vada aperta diuersa latitudine. Eo verò seculo, de quo agimus, marini fluctus ex aduerso ostij, quod inter Amalandiam & Scellingam patet, à Septentrionibus terris sese insinuantes ad Minnersgaum, Berlecomū, Betgumum vicos, & Leoardiam, VVirdumum, Rardam, Bosumum, Goutumum alluentes obliquò meatu; Bolsuerdiámque penè peruenientes sinum satis latum efficiebant, quo VVestergoi ab Ostergois qui nunc continuis agris vbique cohærent, longo spacio à primo ingressu dirimebantur: Appellabántque vulgò hunc sinum Frisij mare medium. Nec Lauicæ ostium quamuis profundo, & haud paruis clasib. nauigabili alueo, tamē tam latis aquis, vt hodie, ea ætate patebat. At verò contraria ratione versus occasum, multum terrarum erat, vbi iam vastum pelagus se fundit. Isala namque, qui per Drusianam fossam à Rheno aquas ac-

cipit, ac in Oceanum defert, non, vti nunc, ad Campos oppidum statim in sinum illum vastum, quem Austrinum mare vocant, se effundebat, noménque & ripas perdebat suas, sed alueo aliquandiu vno seruato per medios agros, Visdróque recepto, vbi Cuneram prateruectus erat, in plures se partes scindebat, quarum maxima in sinum Australem sinistrorsum, catera per agrum Frisicum ferebantur. In his verò quæ potissima erat, & nomen retinebat, Slotam, deinde Staueram alluens, illic tandem in Fleuum è lacubus effusum exibat; noménque suum cum nomine eius permutabat, donec Oceano ad Texelam misceretur. Aliud etiam brachium dextrorsum VVestergoa se insinuans lacum efficiebat, vbi nunc vicus & ager Nielandicus ad Bolsuerdiam est, è quo breuissimo riuo rursum in mare illud medium, de quo dixi, se ejiciebat. Flumi aūt olim amplior, tum riui modum eo loco, qui inter Enchusam & Staueram medius est, non multum excedebat. Reliqua campi aut nemora tenebant, quorum domines maxima ex parte Galamaos nobiles fuisse memoria proditum est. Erat verò tum hæc eorum locorum fortuna, vt nusquam toto eo litore vehementius, quam in mare illud medium Oceani fluctus se incitarent. Itaque accidebat, vt cùm diluuia ingentia crebraq́; regioni incumberent, aggerum, qui illis obyciebantur, quotannis reparandorum perquam difficilis esset ratio. Hinc porrò vsu veniebat, vt quos di-

luuia

luuia facultatibus exuerant, aut alioqui in re tenui erant, vt sufficere sumptibus ac laboribus non possent, lege patria, agros deserere, atque alijs relinquere cogerentur. Eos verò agros collegia monastica, quod multitudine otiosorum hominum tum maximè abundabant (nam trecenta, quadringenta, quingenta, sexcenta capita habuisse singula feruntur) vna cum aggerum cura, secundissima omniũ voluntate sibi vendicabant. A quib. cum valido opere excitati essent aggeres ad æstus marinos auertendos, fossáque latior & altior ad exonerandas aquas haud multo post à Ludingkerkys deprimeretur inter Scellingiam & Flenlandiam insulas ad id vsque tempus continuis collibus coniunctas, adderenturque riui effossi, qui aquam istuc deferrent, complures, paulatim etiam fluctus aliò verti, maximéque eam in partem, quæ inter Medenblicum & Staueram porrecta Fleuo flumine exiguo diuidebatur, impetum facere cœperunt, demumq; subuersis ac oppressis terris latissimum sibi sinum aperuerunt. Eo pacto & monachis ingens agri modus accreuit, & limus quotidiano maris æstu inuectus in vada, mediterranea primùm, quæ intima sunt, expleuit, deinde & cætera pedetentim ad agri altitudinem extulit, postremò pulcherrimum illud æquor, ac fœcunditate inclutum ei Frisiæ parti adiecit, quod Biltam posteri nuncupant. Neque dubium apud me, quin ad eadem hæc tempora pertineant, easdémque eluuiones, quæ

rapsodi nonnulli, si modò vera sunt, ex vetusto cœnobij Doccumani codice desumpta, ad decimum ab hoc annum inscitè referunt nullo memorabili diluuio, quod satis constat, infamem; Esonstadium scilicet non vile ad id vsque tempus oppidum ad Lauicam flumen conuulsu aquarum in omnibus ædificijs, tum penitus interijsse: Cammingaburgum, Britsemburgum, compluresq́ alias familiarum nobilium arces, præsertim mari medio vicinas esse disiectas: palustres quoque terras tempestate ac fluctibus aduectas oppressis arboribus & domibus agro Frisico insedisse: postremò oppidulum frequens in Syluestrium & Ostergoorum finibus percommodo loco situm VVardona nomine, euersum, agrúmque eius omnem fœcunditate præstantem, aquarum deriuationibus obstructis, corruptum penitus, illud in vilissimi vici, hunc in paludum inuiarum formam abijsse. Quorum omnium fidem ego autoribus tuendam relinquo. Temporis certè notati vanitatem scriptor eius sæculi æqualis antistes VVerumanus primus satis euidenter coarguit, qui, ad diluuia quæ pertinent, diligentissimè posterorum memoriæ commendauit. Restituta Saracenis in Ægypto (vt istuc reuertamur) Damiata, & octennij inducijs cum Sultano compositis Ioannes Hierosolymæ rex vt maturè sibi de nouis auxilijs prospiceret, anno postero, qui fuit M. CC.XXII. in Italiam profectus, compellato Romæ Pontifice Honorio precibus cum eo egit, vt impera-

torem

torem Fridericum anathemate solutum ad suscipiendam in Saracenos expeditionem extimularet. Quo impetrato, Imperatori filiam unicam Iolen, assignato in dotem omni iure, quod in regnũ Hierosolymitanum habebat, despondit. Nuptiæ biennio post Romæ confecta. Honorius autem mox ab aduentu regis literas dat in Germaniam, & quid à rege acceperit, qua fortuna Christianorum in oriente sit, edocet, auxiliáque rogat. Deinde Conradum Cardinalem Episcopum Portuensem legatum cum amplis mandatis eòdem mittit, qui & oratione, & delictorum venia proposita ad arma pro recuperanda Hierosolyma Germanos exsuscitet. Is Germaniam ingressus dum per Sueuiam, Franconiam, Alsatiam, ac loca vicina negocium hoc agit, præmissis literis ad certum diem proceribus & cæteris ordinibus in Germania inferiore conuentum indicit Coloniæ. Quò priusquam accederet, iam Oliuerius is ipse, qui prius est nobis memoratus, in Frisiam rediit ex aquarum ac tempestatum clade vix tum caput erigere incipientem, & Groningam primùm ingressus circiter Idus May, anno M.CC.XXIIII. *mortuo iam Guilhelmo Hollando, per biduum fecundissimo populo concionibus habitis, inde Bedumum vno ab vrbe milliari vicum amplum, Bedumo porrò VVinsumum vicum alium concessit. Hinc Finelingios adiens Loppershemi, Farmsumi, Menternæ, quæ loca illic sunt celebriora, vicanorum vicinorum conuentus*

M.CC. XXIII.

M.CC. XXIIII.

habuit. Ex Finclingys porrò ad Reidanos, ab his ad Amasanos, & cæteros ab ea Amasi parte transiȷt, vt hos quoq; inter se reconciliatos (arma enim nondum posuerant) frequentes in Saracenos mitteret. Sed re frustra tentata, concionibus apud Vitumanos & Husanos quanquam frequenti in concursu populi, sine fructu institutis (partium enim duces obnitebantur) in Finclyos iam traiecto Amaso rediȷt. Illic apud Husingios plebe aduocata, cùm iudices edidisset quatuor, qui summæ rerum ad hoc negocium pertinentium se absente præessent, nō solùm per agrum omnem Frisiæ, quæ Monasteriensis diœceseos est, sed in oppido quoq; Groningano, autoritatémque velut à pontifice haberent dissidia ac tumultus componendi, lites crucesignatorum cognoscendi, rebus omnibus ordinem dandi, (id autoritate pontificia, a quo mandatum acceperat, faciebat) ad hæc sacerdotibus præcepta dedisset de concionum, vicaria potestatis cruce signādi, indulgentiarum, festarum pomparum, postremò æris colligendi ratione & modo, discessit Coloniam iturus in occursum legati pontificiȷ, qui ad exitum Iuniȷ ea in vrbe se adfuturū significauerat. Verùm vixdum Coloniam ingressus Oliuerius, ne quis languor populi animis se absente obreperet, literas statim ad eundē dedit, quarū hæc sententia: Thuringiæ Lantgrauiū principē præpotentē, Vngari regis generum, Comitésque decem, ac nobilitatis Germanicæ maximum numerum, plebciósq;

fine numero nomina sacra militia dedisse: ad hac Danos cum maritimis Bremensis & Coloniensis prouinciæ classem instruere, nauà è, quæ copias: monere igitur, in hoc studium impendant, vt & ipsi naues suas ad statutum tempus cum omni apparatu expeditas habeant: addit postremò ad excitandos plebis animos, Fridericum Imperatorem in Sicilia victoriam recentem de Saracenis istius insulæ esse consecutum. Et circiter idem tempus pro antistite VVernmano Emone ad præmonstratense collegium mittens literas ita scripsit: diligere se meritò gentem Frisiorum, vtpote in fide stabilem, in armis strenuum, & denuò nunc se parantem ad ferendam opem terræ sanctæ armatis non solum ingentibus bellatorum fortium copijs, sed classe quoque non minus ad expeditionis successum necessaria quàm vtili instructa. Quæ literæ ne perferri quidem rectè potuerunt, quò mittebantur, cùm ipse salutato tantùm Portuense, qui conuentum differebat ob aduentum Imperatoris, qui expectabatur, itineri se in Frisiam reddidit præterque expectationem hominũ ad IIII. Idus Iulias in suggesto visus est Groningæ: atque istinc ad Fredowaldios, Suderhusanos, Doccumanos concionabundus adijt, & nusquam non cum gratia est auditus: lis quoque, de qua dixi, in ea Ostergoæ parte inter VViggerum & Tiardum arbitrio ipsius permissa: cuius causa cognita VVardenam, vltráque ad Syluestrium proximos perrexit. Inde iam cursum reflectens,

atque in Amasanam festinans (istuc enim crebris literis & nuncijs tum euocabatur) arbitrio de quo dixi, in hoc transitu pronunciato res ei accidit inopina & indigna. Nam Tiardus insequens eum, cui pronunciatum displicebat, ac prater beneuolentiam nihil pra se ferens, simulatò colloquij desiderio, à turba paulisper ipsum abduxit, & inopinò impetu in comitem eius assistentem proximè hominem Middelstumanum irruit, percussúmque ense interemit, attonito & trepido ipso oratore, totóque comitatu eius, qui inermis erat, stupente: latro cum suis (nam stipatus aduenerat) celeriter in tutum se recepit. Factum id VI. Calend. Augusti. Oliuerius ad Amasanos progressus & inducias ijs constituit, & militia sacra quamplurimos illic autorauit. Sed & litera eo tempore in Frisiam ab Imperatore Friderico, & Pontifice Honorio seorsim per nuncios ipsorum missa consilio Ioannis Hierosolymitani regis. Quibus literis exemplo maiorum, & eorum, qua ipsi nuper summa cum laude in hac publica pietatis causa patrauerant, ad repetendum idem decus pra cateris Germania populis, qua tota iam in hoc bellum exardesceret, Frisij sunt stimulati. Intereà Herdericus quidam cœnobij Sciltwoldici prafectus vir nequissimi ingenij ministrum sese iniquitatis aliena, cupidinis scilicet Episcopi Monasteriensis prabebat. In quo cùm ab Emone VVerumano antistite reprehenderetur, adeò tulit agrè, ut re ad Monasteriensem relata per

menda-

mendacia & calumnias Episcopalem eius apicem contra VVerumanum concitaret: Monasteriensis delatū ad tribunal suum euocaret: procuratoresq́ negociorum suorum in Frisiam mitteret: decanos Loppershemiū, Farmsumanum, Middelstumanū in partes suas minis & promissis traheret: VVerumano necessitatē imponeret collegiū Coloniense, & pontificem appellandi, seq́ coitione cum alijs eiusdem ordinis Premonstratensis facta contra vim Episcopi, & procuratorum eius muniendi. Vnde factio in clero acerbis aliquandiu agitata odijs, interueniénque magistratuum & populi, quibus violentia Monasteriensium displicebat, male coiens, rursumq́ violentius ac nequius quàm prius dissiliens scelere eiusdem Herderici in grauem & periculosum tumultum prorupit, in quo fanum & cætera domus Scildwoldicæ ab indignante populo incensa conflagrarunt. Atque hæc omnia ante exitum anni M.CC.XXIIII. *acta. Cuius extremæ partes post Idus Nouemb. glaciali frigore horridæ, ut & primæ anni sequentis ad medium usq́ Martium: deinde à Paschatos toto octiduo eurus vehementius solito spirans, & nubes cogens ipsis Nonis April. densissimam niuem fudit, quæ secum summam annonæ difficultatem, & luem pecorum traxerunt. In his malis rursum in Fiuelingiam venit Theodoricus Episcopus Monasteriensis, & antistitem VVerumanum Emonem eius collegij autorem ex præposito abbatem declarat ad* IX. *Ca-* M.CC. XXV.

lend. Maij cæteráq; controuersa cum eo componit. Deinde Farmsumum profectus conuocato illic sacerdotum cœtu, raptímque salutato, ad VVirumanos propere reuersus adhibito summo studio vix tandem Scildwaldicum potuit, quod in votis habebat, conditionibus commodis iratæ plebi vicinæ conciliare. In conciliatione plebs recepit, præposito se M.DC. *marcas ad sarciẽdum incendij detrimentum, Episcopo* DCCCC. *marcas ob violatam religionem soluturam: præposito silentium perpetuum de fano parochiano, in quod sibi vis vendicauerat, & cæteris omnibus impositum in perpetuũ. Hæc pacta probata sunt pridie Calend. Iunij. Atq; ita Episcopus demum reuersus non multò post in crimen incidit, quod eum absumpsit. Nam Engelbertus Coloniensis præsul cum eo fortè tempore Moguntiam ad conuentum ordinum imperij à Portuense legato Pontificio petitum iturus Susatum iter haberet, in sylua ab Episcopi huius fratre inhumaniter occisus est; eiusq; concepti facinoris conscius, & consilij dux habitus est ipse Episcopus, vt & frater præsul Osnaburgensis. Quam ob causam rei ambo facti, die Leodij dicta in maximo præsulum & antistitum cœtu, quem huius rei gratia Portuensis istuc conuocauerat, cùm inchoatæ actioni se subducerent, suspensi ab officio sunt iudicio totius concilij, administratoresque diœceseωn ipsis substituti: dein Romam profecti ad Pontificem, ab eo quoque sunt ordine moti. Quo dolore Monasterien-*

nastersensis contabescens priusquam redimere gratiam Pontificis posset, in reatu vitam non multò post finijt. Successit ei Ludolphus. Inter quæ dissensio orta Groningæ, sic conualuit paulatim, vt bellum tandem dederit ciuile. Causa eadem, quæ olim quoque ciuitati magno malo fuit. Erat tum pro Episcopo Vltraiectino præfectus ciuitatis Egbertus Gronenbergius prioris Egberti nepos vir acer, qui Supperochys extinctis aut eiectis (id enim non satis constat) aui locum recuperauerat. Ab hoc Rudolphus Couerdiam, Drentiámque euaens pro Episcopo gubernans præfecturam oppidanam agnationis iure ad se deuolutam, repetita veteri lite, reposcebat. Et is fautores in oppido habebat plurimos: in quibus Gelekingij eminebant opibus & autoritate inter ciues præcipui, adeò vt nomen partibus darent. Quorum lis cùm eousque incensa verbis & factis esset, vt iam ad arma & cædes prorsus spectare videretur, interuentu tamen atque arbitrio Ottonis Episcopi, qui celeriter accurrerat, composita, citra arma paulisper conquieuit. Verùm cùm is Vltraiectum redisset, Rudolphus quem quietis ac compositionis facta pœnitebat, confecta è promptißimis Drentinorum manu valida, captáque & euersâ apud Hammenses Egberti æmuli sui arce Groningam festinus venit, confestimq; factionis suæ studio, quæ potens in plebe erat, receptus Egbertum oppido relicto fuga sibi consulere coëgit. Hic ad Frisios vicinos veteres

amicos se contulit, iuuentutéque eorum maximè per Hunesgoniam & Fiuelingiam armata, in oppidanos ac Rudolphum duxit, nec antè oppugnare
M. CC. XXVII. *oppidum desijt, quàm hostis defensione desperata ad* XI. *Calend. Maij profugeret, Couerdiámq; cum suis se reciperet. Frisij vi potiti oppido, atque in plebem seditiosam ab Egberto incitati cuncta diripuere, direptis ignem iniecère; qui adeò latè grassatus est, vt paucis domibus demptis, cætera, quæ incendio corrumpi poterant, toto oppido in cinerem abierint. Id stultitiæ suæ præmium improuida ac mobilis plebs tulit. His administratis Egbertus, vt in potestate ciuitatem propè vacuam & mœstam retineret, arcémque non in oppidanos minus haberet quàm in hostes externos, fanum VValburgis rursum munit, reliquáque ad defensionem oppidi parat, non dubitans, quin hostis maioribus collectis copijs esset in se rediturus. Nec eum expectatio fefellit. Rudolphus enim quàm potuit ocyssimè omni propè Drentia armata, & ad oppidum ducta, nihil intermisit, quæ ad celerrimam expugnationem pertinere viderentur. Verùm cùm acerrimè ab Egberto ac socijs Frisijs resisteretur, minus quā spe conceperat, efficere potuit: necesséque habuit diutius ad mœnia hærere. Intereà Otto Episcopus clientis sui tantam audaciam ferendam non putans à præsulibus alijs ac principibus vicinis opem rogat, ostenditque iniuriam hanc ad se, exemplum ad omnes pertinere: pœnam vnius multorum seditiosis*

tiosis

tiosis animis comprimendis, qui passim similia consilia coquant, impunitatem irritamento ad eadem, aut maiora audenda esse futuram. Auxilio impetrato, quantum satis erat (nec enim abs re ea dici principes existimabant) omniq; robore exercitus sui, quem ex diœcesi confecerat, contracto, in Drentiam ducit Rudolpho obsequentem. Eum præter complures viros nobiles & illustribus familijs natos, Geldria quoque Comes ipse cum non contemnenda manu comitatur: Castra idoneo loco ad Anenim vicum metantur: hostem oppidi obsidioni inhærentem inuadere constituunt. Verùm Rudolphus viribus suis diffusus, cognito aduentu eorum, & copiarum magnitudine intellecta, maturè se istinc recepit, Drentiámque magnis ac denijs itineribus emensus haud procul Couerdia loco tuto consedit. Illic quoniam à tergo arcem, à fronte paludem contra hostes habebat, operiri motum eorum, aduentantésque excipere decreuit. At hi de receptu illius certiores facti, postero die statim in eum contendunt, pugnæ valde auidi: sed imprudẽter paludem ingressi cum pondere armorum, lutóq; profundo implicitti maximum detrimentum accipiunt. Nam Rudolphus cum suis, qui & armati leuiter, & locorum gnari erãt, accurrens, impeditos; frustráque explicare se conantes interemit, in quorum numero cum plurimis nobilibus ipse Episcopus fuit. Cæteros ex perturbatione in fugã versos, ita secutus est, vt magna parte cæsa, maiore

iore

iore etiam capta, pauci dispalati ægrè euaserint. Præsulis occisi capiti petulanter illusum multis modis, pellis vertici raso detracta, corpus totũ in profundum paludis demersum, cænóque obrutum. Cæsorum detrimentum virtute magis & fortunà quam numero magnum visum. Quingenti enim fortissimi quiq; ex omni exercitu cecidisse feruntur. In captiuis eminuit Gerardus Geldriæ Princeps totius exercitus post Episcopum facile primus: deinde Gisebertus Amstelius Hollandus, quos Couerdiam abstraxit Rudolphus. Res gesta est ad V. Calend. August. M. CC. XXVII. magnáq; ignominia Vltraiectinis, & socijs inusta. Ottoni cæso Vibrandus Oldenburgicus, præsul Paderbornensis surrogatus, adeundi causa Pontificis mox Romam profectus est. In horum motuum initio, cùm iam in proximo esset tempus ab Oliuerio constitutum, ij qui sacræ militiæ nomen dederant, parare se ad abitum, & quæ ad nauigationem tam longinquam & periculosam necessaria erant, ea expedire ac nauibus imponere. Et quanquam tumultus hi domestici occupatos hominum animos, in seq; versos distinerent, tamen quin instituta procederet expeditio, facere non potuêre. Erant autem in classe naues certæ pecunia locupletum vtriusq; sexus, qui domi manebant, instituta in vsum pauperum, quibus pares ferendis sumptibus facultates non esse constabat: numerúsque hominum, qui classem conscendebant, diuersis in partibus erat ingens. Quorum

rum magna pars maximè circa Amasum vtrinq; habitantes, atque ad Lauicam amnem, circiter IIII. Idus anni eiusdem M.CC.XXVII. soluentes ad insulam Borcumanam, quæ est ad Amasi ostium, coiere, atque inde mare petentes ad XI. Calend. Iunias collectis, quæ eodem tendebant circum se nauibus alijs Italiam versus nauigare cœperunt. At verò dum conciones hæ de sacro bello ad plebem fuerunt habitæ, dum adornata expeditio, dum vbique perstrepunt, & ob oculos & aures sunt militaria, postremò dum tumultus etiam in vicinia Frisios inuoluunt, aliquid vitij ceu fit, moribus totius populi obrepsit. Ferox quippe Mars ferociam facilè sui studio animis hominum imprimit: præsertim huius generis precaria quando militia est. Verùm vix vlla populi pars infecta magis erat, quàm sacer ordo, in quo licentia & auaritia, & spurci mores dominabantur. Hinc ordinis contemptus in plebe; & initiatorum quoque duorum triúmue cædes, hominum scilicet in cauponis, magis quàm in templis frequentium. Ad quæ inspicienda Monasteriensis Episcopus Ludolphus nuper adeò Theoderico surrogatus in Frisiam cùm venisset ad id ferè tempus, quo iam à litoribus patria classis paulò antè memorata soluerat, consilio antistitum & sacerdotum vsus, neglecta, quam res requirebat, sacri ordinis correptione ac censura, ad asperandas tantùm pœnas eorum, qui in eundem ordinem aliquid delinquerent, se conuertit. Itaq; cum

cùm alibi huius rei gratia habitis cõuentibus tum Farmsumi in Fiuelgonia præsentibus decanis, abbatibus, præpositis, & toto sacerdotum choro decretum edidit, quo sancijt, vt ea in prouincia sacerdotem qui occidisset, mille marcas monetæ Groningensis multam penderet, quæ hactenus multò fuerat minor. Pari modo de cæteris etiam delictis statuit, atque ita Frisia rursum excessit. Id verò augẽdæ cleri licentiæ ac nequitiæ potius quàm comprimendæ fuit. Quippe qui noua hac aliorum pœna suam improbitatem munitam, id est, licentiam confirmatam rebatur: Et norat, vt ipsius abuti opera ad id, quod concupiscebat, Episcopus desiderabat, sic illum sibi indulgere vicissim oportere. Quapropter insolentiùs, solutiùs, turpiùs, iam quàm vnquam antè, à discessu Episcopi agere, plebem despectui habere, pecunia emungere: Decani & cæteri Episcopi ministri ex decreto nupero acerbè multas exigere, maximè per Fiuelgoniam, vbi, ob commissa, materia huiuscè amplior. Plebs autem Ecello duce homine prædiuite & facundo, & maxima apud ordines gratia contrà murmurare, Episcopum non morum emendationem, nõ promotionem pietatis, sed pecuniam & imperium quærere, atque hanc ob causam ad sacerdotum crimina conniuere, iudices etiam & cæteri ordines ad illorum postulatum executionem non statim festinare. De quibus certior factus Episcopus confestim sacris vniuersum eius agri populum per grauissimum in-

inum interdictum arcet. Populus contra eadem autore Ecello coniurat; interdictum iniquum contemnit; decretum facit, mulcta cæsi sacerdotis marcis CCCC. maior ne sit; reliqua etiam ad modum priscum retracta habeantur: sacerdotum improbitas & auaritia non ferantur. Hinc contentio & turba, imprimis Episcopus ira incitatus, querelaq́; ab eo ad Pontificem Romanum acerbißima delata. Pontifex tres designat ex sacro ordine VVestfalos, qui causam cognoscant. Ii in Frisiam profecti quamuis omnia tentarent pro Episcopo, & admonitionibus ac minis agerent frequenter, speciem quoque aliquam iuris inferrent (haud enim fas esse, non initiatos de rebus ac iure sacro quicquam statuere) postremò interdictum quoque grauius depromerent autoritate Pontificia, tamen vt à proposito desisteret, persuadere populo non potuere. Etenim ita semel persuasum eidem populo erat, tam impuros sacerdotes non posse pro sacerdotib. haberi, nec veros præsules, aut antistites sacrorũ esse, qui his ipsis tam iniquè patrocinarentur, eorũmq; causa grauißimis interdictis tam multos homines innocentes, totásque adeò persequerentur prouincias: Eáque interdicta haud dubiè inania ac futilia habenda, contraria iuri ac pietati: indignum porrò esse, expilari se pro libidine Monasteriensium, & sub religionis prætextu tributo onerari, sensimq́; trahi in seruitutem, qui eam libertatem à maioribus relictam habeant, vt nulli quicquam nisi Deo

pietatem, Imperatori obseruantiam debeant. Atque in eo rerum statu per annos aliquot continuatum. M.CC. XXVIII. *Vibrandus interea Ultraiectinus, vt istuc redeamus, Roma reuersus, vt turbatis rebus mature consuleret; sine mora Groningam petijt. Illic ante omnia in originem & causam totius motus cùm inquisiuisset diligentiùs, & res ciuitati præsens constituisset; aduocatis in concilium prudentissimis quibusq; diœceseos, imprimis nobilibus & antistitibus Frisiæ, inuenit vnam eandémque ferè omnium esse sententiam, omissis de compositione colloquijs cum Rudolpho, quæ perdendo tantùm tempori forent, arma esse contra eùm, & eius defensores Drentinos capienda. Quo constituto mox pro more tum vulgò vsurpato, quoties de violata religione, sacroq; iure pœnæ erant reposcendæ, (& erat hac de re Romæ inter Episcopum & Pontificem actum) crux contra Rudolphum & Drentinos in auxilium Episcopi autoritate Pontificia per omnem viciniam prædicata est, hominésque velut ad sacram militiam passim. Qua re perterriti Drentini cum Rudolpho suo, cùm maximam hominum multitudinem ad signa concurrere cognoscerēt, primùm quantum omninò potuerūt, exercitum pecunia conductum contraxêre: deinde suā ipsi iuuentutem ad signa vocarunt: cunctos ad fines excubare cum armis, & aditus asseruare iussêrunt: postremò auro corrumpere nonnullos è præfectis crucigerorum militum, à quibus maximè sibi me-*

sibi metuebant, studuerunt. Nec in alia re plus illis præsidij fuit. Nam cùm omni à latere inuaderentur, & fortè ad aditus in agrum munitionibus impeditos pugnaretur acriter, nonnulli crucigerorum muneribus capti, desertis socijs, signísque suis submißis ad hostes transière. Ita qui longius iam progreßi intra munitiones, aut cæsi, aut capti sunt: cæteri in fugam abierunt. Victores ad proximos aditus contēdentes, terrore etiam illic quàm maximo excitato, eadem fortuna, eos, qui Vltraiectinarum partium ad munitiones pugnabant, obruerunt. Quo casu suorum audito Episcopus ipse, qui diuersa à parte in Drentiā iam irruperat, quanquam robore exercitus cinctus erat, tamen formidine correptus, sensim pedem retulit, & in castra se sua loco tuto recepit. Sed paulò post, recollecto animo & viribus auctis circiter Idus Octob. rursum impreßionem fecit, variatáque præliorum fortuna, quoad opera quorundam in inducias paucorum dierū tandem est consensum. Earum fiducia cùm Rudolphus vno tantùm comitante propinque suo colloquij causa ad Episcopū iuisset in arcē Hardenbergicam, deq; pace ac gratia sarcienda ageret, vi Hardenbergensium & cæterorum Episcopi clientium, incertum an inuito ipso Episcopo, in vincula coniectus est, acclamantibus omnibus proscripto & damnato fidem non deberi: nil ei nisi æquum & iustum accidere. Nec diu post, multis in carcere ærumnis toleratis capitis damnatus cum eodē

propinquo suo, grauissimo supplicio cecidit, corpúsque enecti, quod in latrones statui extremum solet, ignominiæ causa impositum rotæ fuit. Et sic quidem ex codice monastico cœnobij horti Mariæ virginis VVerperius. At Emo primus VVerumans cœnobij antistes, cui plurimum tribuo, homo illorum temporum æqualis, & in Frisia vicina tum vitam degens, memorat, Vibrandum statim à reditu suo ex Italia exercitum ingentem conscriptum ultionis studio in Drentiam duxisse, Drētinósque magnis cladibus affectos ad obsequium adegisse; Rudolphum omni ditione expulisse: hæc facta esse anno M.CC.XXVIII.*prid. Idus Octob. Verùm eundem Rudolphum anno sequente ad* III. *Calend. Septemb. arcem Couerdiam esse ingressum, occisisq́ aut captis præsidiarijs in suam potestatem rursum redegisse. Reliqua silentio præterit, est enim succinctus: & hæc ipsa velut* ὑπόμνημα *in opere suo tantum notat. Vltraiectini cum Emone consentientes eadem prolixius, Episcopum propositis autoritate Pontificia indulgentijs magnum exercitum ex diœcesi sua & Frisijs confecisse; hunc in sex diuisum partes diuersis locis in Drentiam duxisse; Drentinos totidem locis simul occurrisse, & aditus fortissimorum militum præsidio insedisse: sed Episcopum præsidijs superatis magno labore multáque cæde, in Drentiam penetrasse, ferro & flammis obuia vastasse, fugientes persecutum esse, & extremos cecidisse vsque in noctem: Postero benè manè, victos & conster-*

& consternatos abiecta resistendi spe inermes & trepidos ex omni parte ad Episcopum victorem venisse, veniáque & pace rogata obsequium promisisse, & fidei suae obsides dedisse: Episcopum liberaliter supplicibus indulsisse interdicto abolito; Rudolphum coactum esse Episcopo cedere castellum Lareum, Couerdiámque cum omni, quod habebat, in Drentiam iure; ad hac polliceri eidem Episcopo ter mille marcas argenti, manúmq; centum armatorum mittendorum in Liuoniam: postremò quoque promittere, cœnobium se structurum non procul Suolla, redituúsque aßignaturum in vsum XXV. *virginum familiae Benedicti: Ita pace composita castellum Lareum funditus statim destructum, arci Couerdicae praefectum datum, & praesidium impositum, exercitus dimissos: Sed Rudolphum post hac dolentem omnib. se opib. suis exutũ, corrupto è praesidiarijs vno, militem clam collegisse, & in insidijs consedisse prope Couerdiam: proditorem astutè praesidio persuasisse, vt sacrorum causa in ferijs Ioannis Baptistae decollati in oppidum se conferrent, eiusq; signum Rodulpho extulisse: hunc celeriter cum suis prouolantem in arcem euasisse, occidisséq; oẽs in arce repertos: Episcopũ re cognita indignatum, proxima hyeme, cùm gelu fortè esset, coacto exercitu in Drentiã venisse, sed resoluto celeriter praeter spem eodem gelu oppugnatione arcis ne tentata quidem domum esse reuersum: & in proximã aestatem rursum per Frisiam propositis Pon-*

tificijs indulgentijs exercitum contraxisse: sed Rudolphum rebus suis diffisum inducias petysse, eásq, dierum XV. *impetrasse, simul promisisse, iudicio se antistitis cuiusdam in Frisia staturum, denique his fretum indutijs Hardenbergam ad Episcopum venisse, vt cum eo præsens de compositione ageret, atq, illic in vinculis esse retentum. Quæ si ego, vt ab illis memoriæ prodita sunt, non recitarem, verear, præter fidem historici facere, videri me posse. Intereà sacram militiam professi Frisij, de quibus antè dixi, multis varijsq, exantlatis laboribus & periculis fessi attritique in Palæstinam tandem magna expectatione aduentus Friderici imperatoris, & aliorum militiæ principum, totiúsque Christiani exercitus, qui Brundusij in Italia se collegerat, suspensam appulêre. Quo cùm post longas moras haud satis firmo cum exercitu, quem lues & fames hærentem in Apulia regione feruida attriuerant, Fridericus quoque imperator anno proximo* M.CC. XXVIII. *venisset, nullâ re memorabili gesta, inducias pactus decennes cum Sultano Ægyptio, Hierosolymáque per induciarum conditionem recuperata, coronáque regni eius in vrbe regia accepta, exercitum ipse omnem inglorius in Europam reportauit.* M.CC. XXIX. *Sic omnis ille apparatus, illi sumptus, labores, pericula suscepta cùm multorum maximo mœrore atque indignatione penè in fumum abierunt.* M.CC. XXX. *Anno à Christo in terris nato* M.CC.XXX. *Florentius Hollandus, qui ante septennium patre Guilhel-*

Guilhelmo successerat, & hactenus à patris morte Frisiam, incertum qua de causa, non attigerat, ad Frisios ipsius amantes venit. Veniendi causam tum habuit præcipuam, vt populum præsens in fidem suam reciperet. In fidem eius post Transfleuanos Hollandiæ finitimos VVestergoi venerunt, qui huius rei gratia Franekeræ ad eum conuenerant. De Ostergois, ac Syluestribus annales silent, vt mihi quoque de his dicere non liceat. Id modò traditur, benignè humanitérque eum populo visum initio, vt dubitari nequierit, quin patris locum in omni vsque in Lauicam Frisia fuisset habiturus, nisi incautiùs, corrupta nobilitate, nouis rebus quæ Frisicæ libertati erant aduersæ, studere maluisset. Quæ res animaduersa populi voluntatem ab eo alienauit, effecitq; vt ab illo tempore ipse in Frisiam redire non fuerit ausus. Sic illic. In Amasi verò ora eodem isto anno noua tumultuum materia: Aschendorpij in aditu diœceseos Monasteriensis, & VVestfaliæ venientibus è Frisia Orientali non procul Amasi ripa odiorum causas in vicinos Reiderios habere se putabant. Hinc fiebat, vt iniurijs eos afficerent diuersis, quoties occasio ferebat: imprimis nundinationum gratia domo egressos frequenter in itineribus spoliabant. Quæ cùm ferre diutiùs Reiderij non possent, bellum illis denunciarunt. Sed earum rerum, quæ ad bellum pertinent, è longa pace non satis tum gnari, ratique cum solis sibi Aschendorpijs, & proximis vicinis in eo

agro dimicandum esse magis ornati quàm armati, transmisso flumine (Amasus enim inter eos & Aschendorpios labitur) equites & pedites in hostem frequentes ierunt. Quos videns hostis, qui nobilitatem VVestfalicam, cum qua iam ante societatem clam coierat, ante omnes verò Fresenburgios è ditione Rauensburgica, auxilio celeriter euocarat, minor quidem numero, sed ad pugnandum multò paratior, & ipsa, quam ex Frisijs bene cultis sperabat, præda ad subeundum periculum fortitérque agendum incitatus, magno impetu in aperto campo aciem dirigentes inuasit. Nec diu hæsit incerta fortuna. Nam Reiderij inopina ferocia & auxilio contra se inexpectato perturbati, quod solet ferè accidere animis securis, terga verterunt: & quod deterrimum erat, eo fugam intenderunt, quo obiectus Amasus euadere fugientes non sinebat. Adeo timor repentè ingruens mentes hominum in capiendo consilio debilitat. Itaque accidit, vt qui tranare amnem impediti veste & armis, quiue in naues in ripa hærentes peruenire non potuerunt, ij in amne submersi aut ab hoste capti sint. Captiuorum numerus fuit maximus: & in his penè tota nobilitas, ac ditißimi quique in plebe rustica; quorum alij in terra deprehensi, alij retracti ex flumine, qui hosti se dedere, quàm aquis suffocari malebant. Magna in prehendendis nauigijs, & conscendendis confusio ac perturbatio, dum festinant oẽs & se premunt; in qua non pauci

quoq;

quoque periere. In preda nihil gratius nobilitati UUestfalicæ, quam generosi & insignes equi Frisici quibus Reiderij vecti in pugnam descenderant magis corpore præstantibus quam ad prelij certamen exercitatis: quorũ numerus erat nõ paruus. Captiui è custodia nobilium quibus in præmium nauata opera cesserant, magno se ære redemerunt. Inde inter vicinos inimicitia & minutis iniurijs potius, quàm prælijs certatum aliquandiu, donec post quartum demum annum transactione res composita. Et huius quidem pugna tam infeliciter pugnata tempore loco alio in agro prope Groningam, ne qua firma Frisijs esset quies, noua iam belli causa, sed nondum bellum. Causa sanè vilis, & indigna tot secutis inde malis: Sed vt sæpe in rebus hominum, sic etiam hic, ex scintilla ingens incendium: quod anno demum proximo erupit. Insula M.CC. XXXI. *erat non procul aggere istius agri boreo mgmenti non magni, nobis quidem iam ob mutationes, quæ illi oræ acciderunt, ignota. De eius possessione Vthusani, qui in ora illa sunt in Finelingijs, cùm Ernerensibus in Hunesgonia litem habebant. Ea cùm iniurijs mutuis aliquandiu causam præbuisset, ad eorum tandem subsellia, qui ad Upstalesbomum coibant, iuratique ius reddebant nomine totius gentis, more patrio introducta, & secundum Vthusanos data fuit. Id factum ad Pentecostes anno Christi* M. CC. XXXI. *Ernerenses, qui se lædi existimabant hoc indicio, indignéque id ferebant,*

iudicato parere recusarũt. Iudices verò cum Vthusanis indigniùs etiam ferentes Ernerensium contumaciam, omnem commouerunt Fiuelgoniam, vt iudicatum quocunque modo tuerentur. In hoc discrimine Ernerenses more humani ingenij in proposito pertinaces, à multis primùm per Hunesgoniam animati, deinde ad Groninganos etiam quærendi auxilij gratia decurrerunt. Id totum ab Egberto Gronenbergio ferè pendebat, qui facilè in hanc illámue partem impellere plebem poterat. Apud hũc verò magna consilij fluctuatio. Nam qui Ernerensium eum sollicitabant, accepti nuper maximi beneficij gratiam reposcebant. Ab ipsis enim & qui ijs in Hunesgonia adhærebant, adiutus præcipuè, & in ciuitatem nuper reductus erat. Contrà succurrebat eius animo, non minus studij in Fiuelingijs aduersus quos auxilium rogabatur, quàm in Hunesgonijs, qui rogabant, se in calamitate illa sua deprehendisse: difficile itaque esse, amicum contra amicos auxilia amicis polliceri. Quod si faceret, vt hinc gratiam, sic illinc inuidiam & obtrectationem se secuturam prospiciebat. Postremò, quò voluntates ciuium magis inclinare animaduertebat, maximè eorũ, quib. se charum norat, eò se quoque cœpit vertere. Cuius verò prædæ amor, animus natura iniquus, & factiosus, & quod plausibile erat maximè, Fiuelingiorum in Episcopum ac leges sacras cum Drentinis hostibus suis contumacia & impietas par, tacitúsque haud dubiè hinc existens animorum in

rum in vtrisque consensus, ad bellum potius quàm ad pacem incitabant. Bello itaque decreto (nec enim stimulis opus erat sic affectis) copijsq; ex oppido eductis, & cum Ernerensium iuuentute coniunctis, atque agmine in hosticum progresso, cùm obijcerent se Fiuelingij id quod ad diem XIIII. Calend. Augusti factum, pugna commissa est pertinax quidem; sed in qua Fiuelingij nouis & insolitis Groningensium armis turbati tandem fuga sibi consulere coacti sunt. Oppidani & Ernerenses persecuti fugientes acerbius, quàm in ciuili dissensione fieri æquum erat, terga eorum ceciderunt. Cæsi, vulneratique multi. Ex vulneratis Ecellus fuit, opibus & gratia, vt antè ostendi, vel primus in Fiuelgonijs, qui tertio à pugna die ex vulnere decessit, magno cum dolore omnium. Verùm Ernerenses quanquam victoria hac parta, tamen quod scirent, oppidanos apud se in præsidio manere perpetuò non posse, & hostes memoria cædis nimis auidè asperatos, ac vindictæ cupidine incensos magis quàm animis fractos, sine cura ac timore non fuerunt. Itaque fossam, quæ instituta antiquitus in finibus Hunesgoniæ & Fiuelgoniæ perpetua ferè litis materia vtrique populo fuisse perhibetur, quàm possunt celerrimè omnibus viritim ad opus vocatis, dum trepidant adhuc ex clade Fiuelingij, renouant. Simul etiam arctiùs se cum vicinis suis Hunesgonijs cæteris, imprimis cum Marnensib. ac Midachijs, deinde & cum Hugemertijs (Hum-

mertij.

merty hi sunt) ipsisq; Groninganis fœdere iungũt, horúmque societate fortunam suam firmant. In his verò fœderatis eminebant ex ordine nobilium Eppo & Ezzo, & Egbertus Grunenbergius; quorum voluntatem magna pars plebis sine ratione sequebatur. Fiuelingij contra missis ad Drentinos legatis, quos sciebant in Egbertum & Groninganos infensis esse animis, societatem cum ijs consciscunt, ac fœdus pangunt ad IIII. Calend. Augusti: ex quo fœdere Drentini tenebantur summis viribus in Groninganos arma ferre, eósque distinere, quominus auxilio esse Hunesgonijs possent. Similiter cum Fredowaldijs & Drentsiowaldijs (hi prefectu-ræ suburbana pars sunt) paciscuntur. De Longowaldijs hic silentium apud scriptores, vt suspicer, in primo hoc motu hos quieuisse, vt & eos in præfectura veteri. Ex his porrò primi omnium cùm domo exire ad fœderatos Fiuelingios vellent Fredowaldij, excepti à Midachijs prælio, & in eo inferiores domum redire compulsi sunt. Sed cùm denuò se ad pugnam, transitúmque vi aperiendum pararent, & populationibus eosdem vexare persisterent, istuc eos adegerunt, vt transitum, & reliqua hostilia certa pecuniæ summa redimerent; atq; ita ex sociorum consensu consilium ceperunt alio vertendi vires suas, id est, cum Drentinis sese conjungendi. Interim Fiuelingij & Drentini ad expediendas copias suas omne studium adhibent: & illi ad fossam, de qua dixi, in Hunesgonios, hi ad

mœnia

mœnia Groningensium ex composito eodem die (is erat VII. Iduum Augusti) accedunt. Atque isti quidem summa vi nixi fossam aliquot locis complent, transgressiq; in hosticum, atque ab hostibus excepti prælium cum iis committunt: In quo cùm hostes Groningensium sociorum auxiliis, quos Drentini domi propioribus periculis distinebant, præter spem destitutos se cernerent, & aliquandiu molem pugnæ ægrè sustinuissent, tandem, qui nuper aduersarios fugere coegerant, in effusam fugam vertuntur, nullius rei præterquam conseruandæ vitæ & libertatis memores. Quapropter omnibus à tergo relictis fanis, vicis, arcibus ad quæ recipere se, & fugam sistere sine periculo posse videbantur, id solum omnibus modis contendebant, vt manus victorum euaderent. Existimabant enim non aliter secum actum iri, quàm ipsi nuper in persequenda victoria egissent. Verùm metus iis maior ex conscientia quàm periculum fuit. Nam Fiuelingii, quos in acie fortuna seruauerat, & in prima fuga velocitas pedum eripiebat, eos fessos & fractos (nam in acie multum laborauerant) non obliti cognationis & communium fœderum acerbiùs persequendos non putabant. Præda solùm ex proximo abducta cum captiuis paucis domum reuertuntur. Post quatriduum velut asperati successu, ac ferociores facti, aut quasi pœniteret prioris consilii; indignati etiam fossa se adhuc prohiberi, quominus liberè incurrere in agrum

grum Hunesgonum possent, cùm omnibus, quas contrahere potuerunt, copijs, eandem ad fossam rursum accedunt, velut tum demum iam integris viribus vniuersam victoriam persecuturi, inuisamq́ in reditu fossam completuri. Sed enim eò maximè tempore, cùm viribus & fortuna potissimùm confiderent sua, à fortuna magis etiã quàm prius sunt deserti. Namq́ Drentini post primos ad munitiones Groningensium assultus vix triduum in castris commorati pedem retulerant: perfidiáne quorundam, quod quidam eo seculo crediderunt, & Emone VVerumano persuasum fuisse apparet, an necessitate, quod Vltraiectini videntur dicere, eruptione ab Egberto facta, & multis cæsis, an apparatus Episcopi timore, de quo apparatu acceperant, an quà alia causa honesta id ego in medio relinquo. Iis verò digressis, sine mora Groningani delectam & validam manum suorum Gronenbergio duce ad Hunesgonios emittunt: quorum aduentu recreati Hunesgonij, qui de finibus quoque suis tuendis iam desperabant, & ad signa collecti viritim vltrò ire in hostes, & commissum dedecus delere insigni aliquo facinore constituunt. Ita ad munitionem suam profecti, cùm illic hostes quoque in armis transitum molientes inuenirent, non solùm conatu eos prohibent, sed inuitis etiam ijsdem quantumuis feroculis ex recenti victoria, magnificéque de se & virtute sua sentientibus, sagittarúmque Groninganarum procella à fossæ margine submotis primis in a-

grum hostium transeunt. Transgressi post velitationes cum iisdem totis copiis aperto in campo cõcurrentes, praeeuntibus & turbinis instar ruentib. Groninganis (mirum) tam facilem victoriam reportant, vt è tanta Fivelingiorum multitudine velut panico correpta terrore pugnandi causa restiterit nemo, aut telum vllum in hostes reiecerit. Victores rursum fortuna vsi, vt prius, caesis auidè, ac sine discrimine, quoscunque assequi prima cursus contentione potuerunt, caeteris post primam caedem captis, & veste spoliatis, atque in carcerem abstractis, inter quos viri nobiles complures, & in plebe praecipui. Praeda quoque ingens abacta. Apud victos omnia luctu, dolore, lacrimis plena, aliis caedem suorum, aliis captiuitatem, vulnera, direptionem deplorantibus. Campi ipsi, in quibus pugnatum, aut fuga facta, moesti, & tristem speciem praeferentes, cadauere multo sparsim foedati. Hac noua consternati clade Fiuelingii ad Drentinos mittunt questum de fide haud praestita, & incommodo suo inde secuto. Quod aegrè ferentes illi, & quocunque poterant modo excusantes, id quod factum erat, (erat autem, si qua suberat culpa, factum culpa paucorum) promittunt, denuò se cum exercitu exituros, & impressionem facturos, si se commoueant Groningani: simul verbis facta iungunt, praemissis, qui in se ciuitatis curam vertant tantisper, donec caeteri expedire se & domi rebus constitutis, quibus imminebat Episcopus, eòdem subsequi sine

qui sine periculo patria possent. Ea fiducia Finelingij ad IIII. Calend. Septemb. viritim ad arma vocati ad hostiles rursum fines accedunt, pugnã copiam facturi, si pugnandi voluntatem hostis haberet. Sed cùm aciem offerret nemo, tantúmq; pro finibus excubantes pauci diffugerent, proxima modo populati domum se recepêre. Inde ad fines excubia vtrinque aliquandiu acta, expectatúsque à Finelingijs Drentinorum motus. Verùm hi, qui etiam extra ordinem missuros se auxilia nonnulla in Hunesgonios promiserãt, quo superius delictum egregio beneficio compensarent, ad VII. Idus Septemb. significarunt socijs; domo exire se hoc tempore non posse, propterea quod ab Vltraiectino rursum sibi bellum denunciatum sit ad IIII. Iduum Septembris; velle nihilominus in amicitia ac societate perstare, & eius gratia obsides fidei socijs dare. Quod ipsum cùm statim, quod fieri necesse erat in ea vtriusq; partis necessitudine, ad hostes etiam emanasset, ipsi hostes Ernerenses, cum cæteris fœderatis, quos antè nominaui, tum Translanicanis quoque plurimis, quos Vltraiectinus Hunesgonijs conciliauerat, & quos præterea stipendio hinc inde conduxerant, in vnum oĩb. coactis, hortante eodem Vltraiectino ad V. Idus Septemb. ingressi Finelgoniã sine pugna longè latéque omnia diripuerunt pro libitu, multa quoque incendio vastarunt ad vlciscendos inimicos suos: inter quæ & fano Usquerdano ignis iniectus, inque eo crustulum consecra-

tum

tum cum reliquo sacrorum apparatu exustum. Fœminæ etiam malè habitæ, nec senibus aut pueris parsum. Quæ res cùm cæteris socijs, tum Egberto Gronenbergio potißimùm haud parua inuidiæ fuit. Quippe meminerant omnes, quàm fida & prompta ei auxilia non ita nuper, cùm seditione ciuili ex oppido esset eiectus, præstita essent à Fiuelingijs, his inquam ipsis, quos ille tam acerbè in gratiam inimicorum persequeretur. Accessit infamia violatæ regionis, ob quam Episcopus Monasteriensis Ludolphus de re certior factus interposito interdicto sacris Ernerenses omnes cum socijs prohibuit; interdictúmque à Pontifice Romano Gregorio IX. *comprobatum: Episcopus, quod quærebat, pro commisso pecunia auctus. Vltraiectinus interim à Gronenbergio & Groninganis auxilium rogatus Drentinis denunciauerat, vt ab armis abstinerent: non parentibus bellum indixerat, VVestergoos, Ostergoos, Syluestres vniuersos in contumaces, & fœderatos eorum Fiuelgonios commouerat, venia delictorum omnibus in hanc expeditionem arma capientibus iterum proposita.*

Hoc modo exercitu parato in Drentiam contendens, vt denunciauerat mense Septembri, solo aduentus sui terrore Groninga decedere Drentinos, qui plures iam eò concesserant, coëgit: ita Couerdiam aggressus oppidum sine labore captum direptúmque incendit; arce, quæ à paucis Drentinis tenebatur, potiri statim non potuit: & ne quid sibi

ab hoste per noctem accideret, sub vesperam retracto illinc exercitu trans paludem loco tuto consedit. *Postero prima luce exercitus eòdem ab illo reductus ad faciendum in arcem impetum. Verùm cùm esset cognitum, magnum Drentinorum præsidium per noctem istuc immissum, & commeatum, quantum satis, importatum, ne tentata quidem tunc oppugnatio fuit. Exercitus autem in Drentiam ductus ad agrum vastandum, cædésq; hominum faciendas. Sed cùm in copias hostiles incidisset, quas comitabantur Longowaldij & Fredowaldij magno numero, quibus cum Fiuelingijs & Drentinis fœderis societas erat, commisso prælio, cæde & vulneribus male acceptus, atque impedimentis exutus fugienti quàm discedenti similior Drentia excessit. Episcopus Vilibrandus arcibus & oppidis vicinis præsidio munitis, vltione in aliud dilata tempus, irarum plenus domum rediit. Sic
M.CC. annus ille inter tumultus & cædes in ea Frisiæ par-
XXXII. te exactus. Nec, qui secutus, à turbis immunis. Amasani Reidanum in spoliandis negociantibus deprehensum hominem inter suos haud ignobilem in vndas mersum suffocauerant. Id Reiderij perindignè ferentes, hominem suum non damnatum in iudicio peremptum, qui si quid deliquisset, apud iudices suos postulandum fuisse, autores facinoris pœnam legibus statutam poscunt: Reiecti ab autoribus reiecti à iudicibus qui prædonis occisi multam non esse ferebant, in vindictam exardescunt:

ſcunt: Amaſanos ad ſe venientes aut vbi poſſunt, iniurijs afficiunt. Hi iniuriarum haud patientes, paratis compluribus nauigijs, magna manu in proximos ad imum amnem inuadunt, perfoſſiſq; eorum aggeribus aquarum metu ad poſcendam pacem cogunt. Deinde ſuperiores quoque aggreſſi, quibus periculi ab vndis erat minus, eorum virtute ac conſtantia repelluntur. Inde odia manſere, & ex odijs ſecuta mutua iniuria, & minuta prælia euentu vario. Poſtremò Amaſani poſt tertium belli annum auxilia à veteribus Reideriorum hoſtibus in VVeſtfalia, & ab ipſo Comite Rauensbergio, Reiderij à Fiuelingijs, petiere, penè fruſtrà. Sed qui tandem huius tumultus exitus, annales nos non docent. Inter Fiuelingios verò & Huneſgonios per aliquot eiuſdem huius anni M.CC.XXXII.*menſes magis tacitæ induciæ, dum vtraque pars mutuò ſe metu ab armis continet, quàm pax certa fuit. Donec tandem Huneſgonij neſcio qua moti cauſa repentè in Fiuelingios incurſione facta vicum Unbaldeſwerſum incendêre, & re nulla alia geſta ſe recepêre. Id velut claſſicum fuit ad renouandos tumultus penè inter mortuos. Nam multò poſt circiter medium menſem Septẽb. ijdem Huneſgonij cum ſocijs Tranſlauicanis, cæteriſque Groningæ congregati, conſilio inito, cum poculis exhauſtis animos ſibi auxiſſent, equites pediteſque vrbe ingreſſi magno numero in Fiuelingios rurſum iêre prædandi cupidine. Qui cùm popu-*

labundi Emdam vicum in ijs partibus tum temporis celebrem ad vesperam venissent, mináſque ingentes spirarent, ecce densissima nebula repentè coorta, cámque secuto nolarum aenearum sonitu, adeò repentè consternati sunt animis, vt sponte sua, nullo hominum premente in fugam trepidam se conijcerent. Tum Emdani & Fiuelingij caeteri perculsis instantes occurſantéſque, alijs quoque à lateribus vtrinque aſſultum facientibus (nam nolarum crepitus, quod signum aduentus hostium esse solet, ab omni parte vicanos exciuerat) in via publica alios neci dederunt, alios viuos ceperunt: caeteri, sed plerique vulneribus debilitati per nocturnas tenebras insequentium manus euasere. Caesi aut capti CCCC. *primiin Huneſgonij: vulneratorum maximus numerus. Id piaculo commiſſo anni prioris diuinitus tributum esse vulgò creditum. Factum* XV. *Calend. Octobris. Fiuelingij de custodia tot captiuorum solliciti decreto communi turribus templorum eos incluſere, vt iſtic ſeruarentur, quoad amplius eſſet de ijs ſtatutum. Sed ecce priuſquam ſtatui amplius poſſet, incertum quo caſu omnes è cuſtodijs elapſi ad ſuos redierunt, & confuſionem conſilij cuſtodibus Fiuelingijs reliquerunt. Hac calamitas Huneſgonijs cùm accidit, in Friſia fuit Ludolphus Monaſterienſis Epiſcopus, & ex proſpera fortuna Fiuelingiorum, quos peſſimè oderat, (nam adhuc interdicto eos premebat) inſignem dolorem percepit. Dehinc à paucis diebus conſenſu*

uentu cleri apud Bedumanos acto in Hunesgonia, pecuniáq; quam quærebat, ex multis collecta, istinc discessit. Atque hic & proximè præcedens annus magna siccitate laborarunt: vnde frugum & reliqua annonæ penuria. At qui secutus est M. CC. XXXIII. *præsertim à Calendis Iulij mensis tam fœdos ac densos imbres habuit penè sine intermißione, vt quæcunque humilia erant per Frisiam, omnisq; ferè agri planities his aquis oppressa in vasti stagni speciem abijsse viderentur, nauigiáque haud parua istic commearent, quà greges, armenta, plaustra commeare solent. Res priùs inaudita pro prodigio habita. Addunt quidam magnam multitudinem hominum, infinitam vim pecorum hac illuuie perijsse. Sed tanto malo bonum cohæsit. Salsedo namque soli tot diluuijs prioribus contracta, tum demum diluta penitus, pristinæ fœcunditati locum dedit.* M.CC. XXXIII.

RERVM FRISICARVM HISTORIAE

Liber Decimus.

Ea verò quæ memorata iam sunt, in locis Amaso vicinis dum geruntur, in alia Frisiæ parte longè grauior procella infelici populo parata fuit. Quæ res quia non parui momenti in rebus Frisicis est, paulò est altius nobis repetenda. Stedingij post Butiadas, & Statlandos introrsum ad Visurgis ripas in parte occidentali ex aduerso VVordensium sedes antiquas habebant, populus Frisici generis. Hos neglectarum religionum, ac impietatis nefariæ infamia aspersêre proceres Ecclesiæ Bremensis. Nec tamen, quod ad memoriam quidem proditum sit, aut facinus eorum demonstrarunt, aut in doctrina errorem impium ostenderunt. Hoc solùm in scriptoribus aliis inuenio, sacerdotem in solenni Paschatos die fœminæ ad aram accedenti numulum, quem ab ipsa pridie acceperat, ad exprobandam muneris oblati exilitatem, pro eucharistia in os ingessisse: eam, cùm glutire non posset, pauore correptam expuisse; rem cognitam marito suo viro militari ac feroci

roci indicasse: illum contumeliæ impatientem sacerdotem confecisse: hanc ob causam totum eius agri populum cædis autorem ad supplicia non dedentem interdicto à sacris esse prohibitum: Sic populum iniuria prouocatum reditus præsuli Bremensi consuetos negasse; & contra eius emissarios, ministros, milites, præsidio ad Visurgim disposito, fines suos defendisse; præsulem querelas ad Pontificem Gregorium IX. *detulisse; ab eo tres Episcopos nominatos, qui in causam inquirerent; inquisitione ab his facta circa contumaciam potißimum crimen hæsisse; id ex sententia Samuelis idolatriæ par esse iudicatum: ita à Pontifice pariter & imperatore proscriptos Stedingios. Sed fuerat inter hos & præsulem iam antè quoq; dissensio multò vetustior. Cuius initium, quantum ex annalibus licet videre, sub Harduico secundo eius nominis præsule Bremense fuit. Quo defuncto, imperante in Germania Ottone IIII. cùm VValdemarus regia domo in Dania natus, cum Gerardo Lippiensi de Episcopatu armis contenderet, atq; à reliquis prouincialibus desereretur. Stedingij sollicitati arma pro eo sumpserunt arcibúsque Minzouio Sehusio, Sturloo, captis & euersis, in reliquam diœcesin vim suam effuderunt, quoad ab Henrico Hoyensi, non parua eorum manu cæsa fugatáque comprimerentur. Intereà & Imperator Otto IIII. & Marchio Brandeb. aliique Germaniæ Principes suscepto VValdemari patrocinio, quem propinquus Da-*

nia rex oppugnabat, causa huic se miscuerunt, copysq; Hamburgo admotis oppidum, quod Gerardo æmulo VValdemari adhærebat, in potestatem redegerunt. Idem & de Stada factum. Sed Hamburgum mox à Dano rege recuperatum. Nec multò post Stedingii, vt Bremenses vrerent, qui & ipsi pro VValdemaro stabant, (erat enim acerbum inter eos odium) deserto VValdemaro, Gerardo se coniunxere: tum verò ita Bremensibus incubuere infestis armis, vt illi Henricum Saxonem Rheni Palatinum, filium Henrici Leonis, atque Ottonis IIII. *Imp. germanum in auxilium suum accersere maximis stipendiis cogerentur. Verùm cùm ne sic quidē defendere se ab hostib. Bremenses possent, vt sibi consulerēt, excedere ex vrbe iusso VValdemaro, Stedingios sibi conciliarunt, & Gerardum Episcopum admisere, indignante & arma in eos expediente Imperatore, qui solus iam Philippo æmulo sublato rerum in Germania potiebatur. Quod quidem operum eius humanorum, quæ literis prodita sunt, vltimum fuit. Proximo autem à morte eius anno, qui erat* M. CC. XX. *decessit etiam Gerardus Episcopus in Comitiis Francofurti. Quibus in Comitiis paulò ante obitum transegerat cum Henrico Palatino Ottonis* IIII. *fratre, vt Stadensis Comitatus illo moriente (nam eum ille à patre acceptum tenebat) sine controuersia ad Ecclesiam Bremensem reuerteretur. Quod factum postea est. Sed Gerardo alter successit Gerardus*

rardus eiusdem familiæ, Bernardi Lippiensis filius, cuius frater Otto Vltraiecti Episcopũ agebat. Is cũ aliquot iam annos Episcopatum tenuisset, incidisse perhibetur illa, quam ostendi, sacrifici cædes: quam secutum interdictum, & arma pro defensione finiũ à Stedingijs sumpta. Hos igitur vt vlcisceretur iusta negantes præsul arma iterum parauit, auxilijs vndecunque conuocatis: vtq; consilium quoque viribus adderet, die VIII. Calend. Ianuarij, qui dies memoria natiuitatis Domini sacer est, quò incautos & imparatos deprehenderet omnibus copijs in eos mouit, impetúmque fecit. Quis à sacerdote eo die prælium expectaret? Nec res fœliciter cessit. Nam & fortiter impetum eum excepere Stedingij, & Præsul fratrem Hermannum copiarum suarum ducẽ in primo conflictu amisit, hostibúsque est cedere coactus. Crescente dein ferocia victorum, cùm non satis virium se habere Præsul ad coercẽdos eos experiretur, Imperatoris Friderici II. qui Ottoni iamdudum successerat, auxilio implorato id effecit, vt non solùm contumaciæ ac rebellionis in præsulem rei, sed & velut detestandæ in Deum impietatis conuicti, communi Principum decreto in comitijs proscriberentur. Iussi sunt vicini in arma concurrere, & Episcopo adesse. Plebs quoque, proposita, quam promittebat Pontifex Gregorius, delictorum venia, more tum vulgato in concionib. passim contra Stedingios velut in Saracenos aut Turcas aut Prutenos, ad militiæ sacramentum

vocata est. Vulgo persuasum fuit, proiecisse eos Christi religionem, Mysteria sacra pedibus calcare, ad dæmonum cultum se recipere. Hoc necesse fuit comminisci sacerdotes auaros & ambitiosos, vt multorum animos, qui causam Stedingiorum tacitè passim probabant, ab illis auerterent. Ex emissarijs Præsulis Bremensis duo in Frisiam, quæ circum Amasum est, venerunt ad initium anni

M.CC. XXXIIII. M.CC.XXXIIII. *ferocis admodum ingenij, & in concionibus incitati, penè vt furere viderentur. Hi Dammonæ, exposita aduentus sui causa, cùm agerent insolentiùs, & in populum Episcopo non parentem pro eá, quam habere se putabant, autoritate inueherentur, parum res adfuit à populari tumultu. Ea propter properè istinc abeuntes Groningæ, & per Hunesgoniæ vicos ad populum concionibus effreni animo habitis Dammonenses excommunicatos proclamarunt: quinetiam Stedingios, Drentinos, Fiuelingios omnes, suis Episcopis cōtumaces, eodē se loco habere professi sunt, homines ipsi vecordes, improbi, sub specie religionis patrantes, quæ cruce puniri, si fierent ab alijs, mererentur. Pauci eos è Frisia in militiam secuti propter vesaniam, & quia Stedingiorum causam non procul à sua abesse plerique in his regionibus arbitrabantur. Dammonenses tamen metu correpti, & tota Fiuelgonia consternata, adeò vt illi sponte cæsi virgis, nudi ad genua nebulonum prouoluti, vix veniam, quam rogabant, impetrarent: hi pauore perculsi,*

Stedingi-

Stedingicum horrentes exemplum cum Episcopo suo, recepto, quod hactenus detrectauerant, onere, in gratiam redierint: isq; interdicti contra Fiuelingios finis tum fuit. Cæteris ex prouincijs Saxoniæ, VVestfaliæ, Circumrhenanis, Hollandiæ, Brabantiæ, Flandriæ ingens confluxit multitudo militiam contra impios professa, Principes, nobiles, plebei. Qui prinsquam coire possent (dies coeundi omnibus, VI. Calend. Iunij eiusdem anni dictus erat) à proximis cum ijs, quos in stipendio Præsul Bremensis habebat, impetus in eam Stedingiæ partem, quæ ad ortum est, factus; indigenæ magno numero cæsi, ager vastatus. Inde Oldenburgicus Comes Burchardus incautius regionem ingressus cum ea, quã secum habebat, manu à Stedingijs in pugna interemptus. Visæque sunt Stedingiorum res hostium vim posse deinceps sustinere: ac duces eorum magno animo esse omnes, patriámque viriliter defendere iusserunt. Sed nouæ vires, & prioribus multò maiores Episcopo quotidie iam accessere: imprimis Henricus Brabantiæ dux, & Florentius Hollandiæ Comes Principes magni nominis: & his coniuncti Cliuius & Geldrus, ac præcipua Flandriæ nobilitas. Qui magno studio omnibus quæ ad opprimendos proscriptos pertinebant, comparatis, & classe quoque omnis generis nauium, quam præbuit Hollandus, adducta, cum maximo exercitu, quem vel Principum autoritas, vel manubiarum spes, vel veniæ promissæ fiducia illexerat, comitante

Episco-

Episcopo Gerardo, media fere æstate Stedingiam ingressi, Uthmonda fluuio pote superato, ne quid imprudentia delinquerent, composito agmine in hostes duxerunt. Illi ne sic quidem animo fracti, etiam sponte obuiam, venientibus (quod mirum est, pauci tanto exercitui) processerunt, ne ordinibus quidem seruatis. Tantum illis animi ad prælium supererat. Erant illis tunc ductores præcipui genere nobiles, Boleco Bardenfletus, Tammo Huntorpius, Teduardus ab aggere cognomen ferens: quorum vocibus fortiter iactatis magis etiam ad audaciam incendebantur. Improbos & ambitiosos sacerdotes sanguinem ipsorum sitire, cùm se dedere illis in turpem seruitutem, & nugas eorum omnes pro sacris adorare recusent: Meminisse ipsos oportere, qua in terra, quib. parentibus, qua conditione nati sint: quid patriæ, quid gloriæ maiorum, quid libertati debeant: Alios alia habere, quæ eos vel ad fortitudinem exsuscitent, vel vitæ consulere moneant: Stedingios quidem dicere vel bis mori potius in acie, quàm semel ludibrio & libidini nequissimorum sacerdotum reseruare. Campus non procul Visurgi est, quem Oldenescham vocarunt. In eo cùm occurrissent sibi acies duæ pari quidem animo ac impetu, sed numero ac viribus multum dispares, pugna aliquandiu anceps stetit: donec tandem Cliuensis Princeps, circumducta copiarum parte, densum cuneum in transuersam hostium aciem à latere immitteret. Tum perturbati disiectiq; Stedingij,

dingij, quicunque fugere non poterant, gladijs ac hastis confecti, aut equorum pedibus calcati protritique sunt. Sex millia ita perijsse dicuntur. Reliqui in fugam versi magnam partem in fossis quibus regio plena est, à suis pariter & hostibus elisi, plurimi etiam in Visurgim flumen proximum persequentium metu se præcipitantes occubuere. Quos verò fuga seruauit, extorres patria, in varias terras sparsi sunt. Decem omnino ex Episcopi & Principum exercitu cecidisse memorantur, quis credat? E quibus Henricus Comes Oldenburgiensis fuit, Burchardi frater, & Henricus VVilthusius fuere. Commissum hoc prælium anno quem prius notaui M. CC.XXXIIII. *Exin Stedingiorum ager peregrinos colonos multos accepit. Gerardus Episcopus bello huic amplius quàm* XXIIII. *annos superfuit. Hic terror latè sparsus omnes corripuit, quibus aliquid cum Episcopis controuersiæ erat, atque ita ad Drentinos quoque ante alios haud immeritò peruenit. Nam Vibrando Vltraiectino nuper vita functo alium iam surrogatum ei Episcopum videbant multò maioribus fultum propinquitatibus. Is Florentij Hollandi erat frater, Otto in præsulum Vltraiectinorum ordine eius nominis tertius. Florentius autem cum magna exercitus huius parte, quæ in Belgio & circum Rhenum collecta fuerat, domum reuertebatur, & Brabanti, Geldri, Cliuici voluntates habebat sibi addictissimas; sororius quippe Brabanti erat, reliquos*

quos proximo sanguinis gradu attingebat. Nec quicquam ei videbatur procliuius, quàm hos omnes, si vellet, ad inuadendos secum Drentinos impellere. Criminis praetextus hic Stedingico par, praeda etiam maior. Quas ob causas, Drentini vt malo maturè occurrerent, spōte sua legatos Vltraiectum miserunt, petitáque per eos priorum venia ad honestas ac tolerabiles deditionis conditiones se obtulerunt. Episcopus quoque aequa offerentes sine bello in gratiam recipere, quàm per labores, impendia, pericula, sanguinem, regionis totius vastationem aut perdere, ad obsequium reducere maluit. In conditionibus hoc reliquae multae adiectum, vt ad expiandum facinus eo loco coenobium populus construeret, vbi Otto Episcopus cum caeteris erat interemptus. Id coenobium aliquot ab annis in viciniam Roldae deinde translatum Assenae nomen tulit, & domicilium virginum Cistertiensis familiae fuit. Tum quoque tumultus, qui totos iam annos duodecim Orientalem Frisiam inquietam ac sollicitam habuerant, per transactionem compositi, & quies illi orae reddita. In transactione lex haec Nordanis, qui viribus inferiores fuerant, dicta, vt caeteris omnibus mille marcas auri puri, & quinquies mille argenti penderent: ad haec tantundem argenti Vtrumanis in Amasana restituerent, quantum ipsi olim ab his acceperant in eum finem, ne se cum eorum hostibus coniungerent: hoc est, quanti ijs pacem vendiderant: cuncta verò haec

pondere & moneta EMDENSI *præstarent. Trans Amasum autem motus adhuc ijdem inter partes continuati: Et Reiderij quidem ab Amasams belli Nordani cura iam liberatis magis sibi cœperunt metuere, auxiliúmq; à Fiuelgonijs, si res auxilium posceret, petierunt. Sed eo vsos esse nusquam legisse me commemini. Translauicani verò à Lauica in Fleuum vsque & oratione Hunesgoniorum, & proprio dolore incitati in Longowaldios & Fredowaldios, atque eorum socios Fiuelingios se commouerunt. Hunesgonij enim Groningensium subsidio destituti, (Hi Drentina pactione ab armis recesserant) nouis auxilijs in hostes opus habebant: & Translauicani nuper Vltraiectini signa secuti in Drentiam à Longowaldijs & Fredowaldijs, qui à Drentinis partibus steterant, male se multatos esse concoquere non poterant. Accedebat quod Fiuelingij prædatorijs nauibus institutis in Amaso Translauicanos negociatores passim deprehensos iniurijs efficiebant. Sic apparatus vbiq; factus maximus, & auxilia hinc inde rogata: sed memorabile nihil gestum, quod Translauicani inter se studijs diuisi, superante odio mutuo, ante pugnam in partes abierunt. Dehinc inimicitijs magis exercendis, quàm iusto bello gerendo proximi sunt anni aliquot ab Hunesgonijs & Fiuelingijs traducti. Groningani verò cum foris quietem iam haberent, domi in se verti cœperunt. Nam cùm Egbertus Gronenbergius fato decessisset, ini-*

mici

mici eius Gelekingij prius memorati, odium quod
M.CC. *dudum in eum gesserant, in sobolem eius adhuc*
XLII. *improuidam effundere statuerunt. Quamobrem coniuratione in capita trium fratrum instituta, principibus Thezone equestris ordinis viro, & Rudolpho Egberti necessario, adscitis quoque in consilij societatem Papingijs, Rudolphum Egberti filium natu maximum primùm inuadunt, & occidunt. Deinde in Egbertum & Godscalcum fratres ipsius versi, sed conatu suo frustrati sunt, illis fuga sibi oportunè consulentibus. Qui simulac consistere ex timore potuerunt, accersitis ad se Rudolpho & Mensone patruelibus suis, & fœdere cum Pedesanis equestris familiæ iuris inito, compluribúsque alijs factioni adiunctis, domum suam, quæ per se operibus firma erat instar arcis, præsidio munierunt. Aduersarij contrà, vt se quoque tutos sisterent, VValburgis fanum, domúmq; Thezonis cum duabus alijs præsidio armatorum insederunt. Atq; hoc modo velut bellum ciuile intra eiusdem vrbis mœnia gerentes, castráque castris opposita habentes mutuis in se iniurijs, ac cædibus grassabantur, maiúsque detrimentum iis accidebat, penes quos concitati motus culpa maior ac certior erat: Qui tandem multis suorum occisis cùm impares iam esse se inimicis cernerent, cessere fortunæ: domúsque cedentium captæ, direptæq; nonnullæ etiam penitus euersæ, nonnullæ incendio datæ, atque hoc porrò igne totum penè oppidum afflatum ingens rursus detrimen-*

detrimentum accepit. Tum impetus in arcem Denerdewinkel confugium Gelekingiorum factus, arx capta, & subuersa, & VVigboldus VViggero genitus casus: Eletha vicus celebris in Drentia adtsu vno ab oppido Groninga milliari ob Sculteſium ſuum Rotgerum Thezonis partes ſecutum exuſtus. Nec à Thezone & ſocijs intereà ceſſatum, quorum in Gronenbergia arx principium omnis mali, vt ait annalium ſcriptor, cecidit; deinde Pedeſanorum turris lateritia, & domus alia munita familia eiuſdem, omniáque partis illius, quæ adiri ab aduerſarijs poterant, igne aut ferro corrupta. Sic odia vtrinque pro virium modo expleta. A triennio inſolitum gelu Sole iam ad arietem accedente terram conſtrinxit, vt arari tempeſtiuè ac ſeri non potuerit: deinde immodica circiter Pentecoſten cœlo delapſa pluuia cuncta penè ſata corrupit. Vnde annona ſecuta caritas per proximos aliquot annos vicinas regiones preßit: eámque anni proximi diluuium per menſem Nouemb. etiam intendit. M.CC.XLV.

Anno eodem qui fuit M.CC.XLVI. *Moguntinus archiepiſcopus Pontificis nomine in hanc Germaniæ oram emiſit VVilibrandum monaſticæ vitæ hominem in dicendo pollentem, inq; hoc negocio iam antè verſatum ad concitandos paſſim homines in Fridericum* II. *imperatorem tanquam in Saracenum, & à Chriſti religione deſciſcentem: Qui in Friſiam cùm veniſſet, à ſocijs cœnobitis, qui eum ſecuti fuerant, violati obſequij inſimulatus, poſt-* M.CC.XLVI.

quàm multos iam commouisset, à capto desistere est coactus. Sed in cœnobium ne retraheretur, appellato summo Pontifice ad principium anni sequentis M.CC.XLVII. *Lugdunum in Galliam vbi tum fortè concilium habebatur, se contulit.* M.CC. XLVII. *Ibi cùm ageret cum Pontifice Innocentio* IIII. *& de Frisiorum promptitudine assiduò loqueretur, pecuniam, arma, viros, apparatus istinc venturos, si quis eò mitteretur, in ore haberet, aduenit eôdem Ludouicus* IX. *Galliæ rex singulari pietate ac iustitia Princeps de expeditione in Palestinam, quam animo iam conceperat, cum Pontifice consilium collaturus. Is siue ab hoc homine instigatus, seu sponte sua, à Pontifice petijt, vt oratores in Frisiam mitteret, qui eam gentem denuò ad sacram militiam habendis concionibus exsuscitarent. Missus statim Rigensis archiepiscopus Albertus, & cum eo idem hic VVilibrandus. Quorum aduentu in vrbem Groningam (venere autem post Idus Septembres) antistites sacerdotes, nobiles, prætores, alijq́; viri spectati, imprimis quotquot signati cruce erant, eodem conuocati, quid hi à Pontifice in mandatis adferrent, inspectis diplomatis, ac mandatorum literis cognouere. Deinde concionibus habitis hic illic, ac multis militiæ autoratis, cæterisque rebus constitutis, iam discessuri præcipiunt, vt omnes nomina professi ad Calendas Maij anni sequentis ad iter sint expediti, quòd eo tempore Gallorum rex eidem se itineri daturus diceretur.*

ceretur. Verùm clamantibus omnibus non posse tam citò expediri, quæ istuc pertinerent, arma, naues, pecuniam, commeatus, ad easdem Calendas anni alterius tempus est ampliatum. Et hic idem quoque annus est mortis Ludolphi Monasteriensis Episcopi, XXII. ab eo, quo Episcopatum inierat. Et successit Otto II. è domo Lippiensi, nepos ex fratre Ottonis Vltraiectini ad Couerdiam interempti. Aliud etiam tum accidit memorabile à rebus Frisicis non alienum. Florentio Hollando biennio post expeditionem in Stedingios fraude Claromontani, vt fertur, violenta morte sublato Guilhelmus II. ex eo genitus successerat paruo natu. Huic vixdum adolescentiæ annos egresso, sed indole eximia deserto Friderico II. cui honorem Pontifex abrogauerat, Germaniæ Principes post Henricum Thuringum, quem primùm Friderico, filióq; eius Conrado submiserant, ad Vlmam interemptũ sub exitũ mensis Septemb. imperium magno consensu detulerũt. Sed maxima tum inerat capescendo, administrandóque imperio difficultas. Nam & valde turbatæ res Germaniæ erant scelere Pontificum, & Sueuicæ domus gratia nondum in animis Principum & populorum prorsus euanuerat, nonnullæq; ciuitates perampla, quarum magna tum authoritas & ius erat, in Friderici & Conradi fide constantes manebant. Inter has & Aquisgranum fuit; quo in oppido solennem coronationem peragi oportebat. Quod cũ eum non admitteret, magno im-

pedimento erat, quominus ea fierent, sine quibus ritè consecratus Imperator videri, ac de imperio certus esse haud poterat. Quocirca cùm legationibus frustra patefacere sibi oppidum tentasset, nec spem haberet amplius inermem se receptum iri, ad arma se vertit, auxiliáque pro rei magnitudine necessaria circumspexit. Nec visum quicquam magis idoneum, quàm si Brunsuicensis Ottonis Principis eo tempore per Germaniam ante alios potentia atque opibus validi affinitate, cuius uti re atque opera posset, adscita sibi in uxorem filia eius se muniret. Dehinc ad Frisios vicinos conuersus, quos audierat auo quondam suo coniunctissimos vixisse, magnóque honori & præsidio contra inimicos fuisse, eorum sibi studia quoque conciliauit. His Præsules & proceres per Germaniam ac Belgicum complures adiicit. Sic exercitu ex Hollandis, Selandis, Vltraiectinis, & iis, quos conferebant socii, confecto,

M.CC. XLVIII.

imprimis è Frisiis insigni manu armata, Coloniense, Leodiense, Geldro, Hannonio comitantibus, Aquisgranum ducit ad æstatis initium, haud desperans, conspecto exercitu aliam esse mentem ciues induturos. Sed cùm perstare eos in sententia videt, nec exercitus assultu terreri, quòd à Friderico auxilia expectarent, castra contra vrbem ponit, obsidionémque instituit. Qua ad æstatis vsque exitum continuata, cùm nihil se proficere cerneret (erumpebant enim sæpe oppidani, & commeatus, ac cætera necessaria vrbi inferebant) ad Frisios mittens

auxilia

auxilia ea maiora poposcit. Illi validissimam fortissimorum iuuenum legionem ex omni regione sua collectam armant, & Aquisgranum ire iubent. Hæc ad socios in castra profecta, cognita Imperatoris & procerum voluntate, sine mora campum, qui à borea ciuitati imminet, celeriter occupat, quem nulla pars exercitus propter eruptiones Aquensium insidere prius fuerat ausa, & licet erumperent suo more obsessi, summáque vi depellere loci legionem niterentur ter repetito conatu, cadésque & vulnera inferrent, tamen efficere non potuere, quominus illic quoque castra ab obsidentibus collocarentur. Quibus communitus, tum demum ciuitas verè obsessa, & in angustiam redacta virtute Frisiorum videbatur. Sed adiectum statim arctatis industria eorundem incommodum aliud. Nam aggere maximæ molis obiecto ea parte, quæ infra ciuitatem est in conualle sitam, aquarum deriuatio è montibus circumpositis in conuallem & ciuitatem descendentium est impedita: aquæq́; stagnantes, quas pluuius autumnus augebat plurimum, haud minus tertia ciuitatis parte obruerunt. Hoc modo tandem fracti animis ciues, desperato à Friderico auxilio de pace oratores ad Guilhelmum miserunt, ciuitatémque illi dediderunt. Quod factum die XV. Calend. Nouemb. Addunt nostratium nonnulli, ob casum Meinoldum, Ostium supremum vexilliferum suum irritatos animis Frisios repentè in mœnia impetum

[illegible]sse tanta vi, vt ciues defensionem desperantes deditionis signa extulerint: Frisios oppidum iam penè in potestate sua habentes ab Imperatore postulasse, vt deditities ignosceret, neu fieri direptionem nobilissimæ ciuitatis pateretur. Sic deditionem Guilhelmo factam. Guilhelmus oppido potitus virtute Frisiorum, quod omnium voce ac sermone ferebatur, præsentibus Cardinalibus duobus & magno Episcoporum, nonnullo etiam cæterorum Germaniæ procerum numero, à præsule Coloniense solenni ritu Imperator inauguratus, & corona ferrea Caroli Magni ante aram maximam in fano Mariæ virginis insignitus est ipsis Calendis Nouemb. Tum petentibus Frisijs (quos secum retinere Imperator ad terrendos, qui nondum obsequium induebant, concupiuerat) intercedente Thetardo Dodinga è nobilitate Frisica viro primario & inclyto, dimissio confestim data: quinimo gratiæ referendæ ergò toti genti libertas, & iura omnia, sicut ea Carolus magnus quondam, & successores attribuerant, ab eodem Imperatore nouo Guilhelmo solenniter confirmata, tabulæq; hac de re confectæ cum Imperatoris sigillo: quæ etiam nunc extant. In his expressè testatur Imperator, ob captum Frisiorum virtute Aquisgranum hoc se illis tribuere. His addita ferunt in memoriam eiusdem virtutis Frisicæ liberum balnei vsum apud Aquisgranenses, peculiarémque spectandi sanctorum reliquias locum, & commorandi diuersorium

ſorium in eadem ciuitate, quæ etiam nunc ſeruat poſteritas. Hac ad Aquiſgranum expeditione impeditus eſt apud Friſios apparatus ille armorum & itineris in terram ſanctam: in quam Ludouicus Galliarum rex ampliſſima cum claſſe & exercitu maximo, comitantibus Carolo & Roberto fratribus & principibus ex Gallia & Belgico aliis iturus ad x. Calend. Septemb. è portu Maſſilienſi ſoluit, Cyprúmque hyemis illic agendæ gratia petijt. Fratrem verò Alfonſum cum altero exercitu, atque altera claſſe in proximum ver ſe parare, & in Ægyptum ſubſequi iuſſit. Huic Alfonſo ſe Friſij magno numero eandem militiam profeſſi iunxere: de quorum fortuna, & totius expeditionis euentu poſt erit dicendi locus. Sed & iiſdem diebus quibus Friſij Aquiſgrano diſceſſere, recruduit tumultus Groningæ inter factiones eaſdem: in quo circiter Calendas Nouemb. Thezo turbulenti ingenij homo Gronenbergiæ domus hoſtis autore Rudolpho Pedeſano eſt interemptus. Eáque cæde non compreſſa, ſed aſperata, & longius propagata ſunt inteſtina odia. Hanc excepit ad XIII. Calend. Decemb. horrenda cœli tempeſtas primùm ab aquilone, deinde à Zephyro, tum à circio, & rurſum ab aquilone commota: cuius vi concitatum mare ſupra aggerum altitudinem ſe ſuſtulit, & omnem planiciem agri Friſici oppreſſit: nec ſolùm exteriores in litore aggeres, ſed interiorem quoque in Fiuelingijs & Huneſgonys, qui riuum Delfam præcingit (is

est riuus quem nunc cataractæ in ora claudunt) disiecit. Et huius diluuij cùm nondum obliterata
M.CC. XLIX. *vestigia essent, ecce ad initium anni* M.CC.XLIX. *tonante Zephyro, & in circium declinante, conspicuis in sublimi nocturnis ignibus successit diluuium aliud: at rursum pridie Idus Februarij aliud. Quod postremùm quia corus perstabat diutiùs, & aggeres disiecti iacebant, per aliquot continuatum dies, & latiùs etiam solito in agros a litore procul remotos diffusum. Post, digressis aquis, cùm arrideret labor agricolis, (putre enim & pingue solum videbatur) agri latius quā solent, arati sati[q]; ad leuandam annonam. Sed id grauem iam anteà multo etiam grauiorem fecit. Nam salis vis, penitus solo hausta tot diluuijs; & subsecuta per æstatem siccitas immodica prouentum segetum impedijt, atque ita sementis pariter cum messe perijt. Hinc fames aucta, & lues in pecudes primùm, quas infinito sustulit numero, pauca vt restarent, mox &*
M.CC.L. *in homines desæuiens atrociter, prorogatâque in annum sequentem* M.CC.L. *eiúsque praferuido calore per æstatem asperata magis pestilentia illius Atticam quondam depopulatæ tempore belli Peloponnesiaci miserabilem memoriam & exemplum hominibus eruditis renouauit. Quam rem qui in literas retulerunt, arbitrari se ostendunt, ex insepultis pecudum cadaueribus passim per agrum putrescentibus aëra infectum: hinc luem tam atrocem & lethiferam enatam: qua correpti pauci ad-*

modum

modum fam̃ euadebant, quoad docẽte tandem vsu cauterij remedium fœdis vlceribus adhibitum. In his tam magnis malis ferũtur Groningani qui negociationibus & rei maritimæ pro temporum illorum modo dediti copiam aliquam frumenti habebant, periniqua ratione annonam flagellasse, & immoderatiùs quàm deceret, vicinis insultasse suis. Causa ex memoria prioris belli partim, partim ex secessione ciuili fuit. Etenim ita inter se vicini omnes ab aliquot iam annis agitabant, vt nec bellum illis apertum, nec pax certa esse videretur. Oppidani quidem Drentinorũ armis aliò primùm auersi, deinde transactione eorundem cum præsule suo velut bello subducti: Fiuelingij autem cum Hunesgonijs inducias potius armorũ tacitas, dum vtrique quiescunt, quam pactionibus certis interceptum bellum, habebant: diffidentia verò inter se, & tacitis odijs omnes laborabant. Ad hæc oppidani agrarios in vniuersum, & sine discrimine, agrarij oppidanos diuersarum iniuriarum insimulabant: eáque per factiosos familiarum nobilium vtrinque incendebantur: in quibus Gronenbergicarum partium duces etiam ex Hunesgonijs plerósque de suggestis contra se occultis auxilijs factioni aduersæ accusabant, maximúmque vrbanæ plebis numerum in paries trahebant. Et hæc cùm sic haberent, tamen commercijs inter se mutuis per hasce armorum inducias non abstinebant, imprimisq́ nundinarum consuetudine vsitata vteban-

tur. Ad quas cum tribus rusticæ, vt assolent, equos armentáque cætera adduxissent in oppidum, qui maximè factiosis ingenijs erant ex oppidanis autoribus Conrado Groningano, Adolpho ac Rudolpho Pedesanis equestris ordinis hominibus in hæc, quæ venum adducta erant, manum iniecere: deinde pluribus sibi associatis, & paulatim maiore ciuium numero in partes tracto, iniurias inferre alias, detrimenta alia: nec ab Hunesgonijs veteribus socijs magis quàm à Fiuelingijs sibi temperare: è Fiuelingia quoque nobilitate quosdam in custodiā dare: eáq; se iure facere omnia diuersis agrariorū iniurijs prouocatos profiteri: agrarij perplexi, hærere nec consilij, nec animi certi: quoties tamen occasio ferebat, quisque dolorem suum vlcisci vniuersa ac publica vindicta intestina dissensione prohiberi. Erat tum apud omnes agrarios ordines magna gratia & autoritate Sicco decanus Fermsumanus, qui Haieoni parenti, Sicconis filio, aliquot ante annos in eo honore successerat, prudentia, doctrina, facundia plurimum valens: Is occasionem rapiens, quod sapientiæ erat, communes iniurias, ignominiam, periculum apud Fiuelingios, & Hunesgonios commemorare, traducereque acerbiùs, dicere, vtrisque pariter infensos esse Groninganos libertati inimicos, acerbos hostes, insolentes socios, noxios vicinos, vniuersis exitio futuros, ni resipiscentes maturè ex stultitia priore litem ipsi, quam inter se habeant non dignam sanè tot cladibus quot

bus quot

bus quot nunc istinc extiterant, componant, & in hostes communes se fœdere muniant: his addere amicitiam & societatem veterem, eundem sanguinem, eandem linguam, instituta, iura, mores: ostendere, quam vesanum sit, homines eiusmodi penè sine causa se mutuò atterere, & stultitia sua gaudium ac risum communibus inimicis creare. Huius autoritatem & consilium sequebantur alij vtrog, ex ordine viri prudentes, nec satis oppidanis æqui: quorum opera effectum, vt colloquijs institutis bellum à XX. *quàm cæperat, anno inter se Fiuelingij & Hunesgonij tandem finierint. Is fuit annus, quem prius notaui,* M.CC.L. *æstate iam ad exitum properante. Conditiones placuerunt hæ: Ernerenses, quadrantem insulæ, de qua lis fuerat, Vthusani dodrantem haberent: pro numero cæsorum hinc inde Principes partis vtriusque Ernerenses & Vthusani multas penderent: captiuos demitterent: redemptionum pretia iam soluta bona fide refunderent: detrimenta læsorum nobilium membrorum pretia soluerent: cætera vulnera & læsiones in gratiam pacis mutuò sibi omnes condonarēt: postremò pro omnibus illatis damnis, incendijs, prædis, spolijs Erverenses* XXIIII. *marcarum Fiuelingicarum millia Vthusanis & Fiuelingijs, Vthusani* DCCCC. *marcas Ernerensibus & Hunesgonijs dependerent: sic pax inter partes esset, & fœdus perpetuum. Tum pâtuit statim, non beneuolentia mutua, aut quod ita expediret vtrisque, commotos, sed odio in Groninganos*

ninganos consensisse. Nam priusquam redigi in tabulas conditiones possent, velut mora impatientes in communes inimicos statim sunt profecti: & primum Gronenbergiam arcem in conspectu Groninga sitam versus ortum amne Huneso, qui Hunesgonia nomen dedit, penè in orbem circumfluam vixdum è clade nupera resurgentem inuaserunt summa vi, captámque funditus sunt demoliti. Oderãt enim locum ob Principes factionis inimicæ, quorum domiciliũ erat præcipuum, & quod præsidiũ in Drentowaldios extructũ esse, ceruicibúsq; eorum imminere videbatur. Hinc Groninga ipsa appetita, castrisq; circumpositis obsidio eius tentata: sed ob præcipitem & pluuium autumnum humilibus & uliginosis locis incommodum sine profectu rursum soluta. Anno proximo M.CC.LI.
M.CC.LI. *ijdem Fiuelgonij & Hunesgonij fœdere suo tum demũ solenniter concelebrato, obsidib. fidei mutuæ datis, adiunctis quoque nouis è præfectura veteri socijs, confestim à Paschatos in Groninganos rursum se expediunt, qui intereà nouæ obsidionis metu per homines nobiles ciues suos conducto milite se communierant. Sed fœderati ad oppidum reuersi non obsidere solùm, & ciuibus exitum claudere, sed oppugnare queq; mœnia occœperunt. Et iam nõnulli superatis fossis in vallũ ac murũ eniti, fastigiúmq; appetere, in id euadere, viriliterrem gerere: obsessi contra summa vi & virtute se tueri, scorpionibus, lapidibus, hastis, gladijs in hostes pugnare, eósq; muris*

muris deijcere: sperare, si primos impetus sustinuissent, qui sanè acerrimi ac vehementißimi erãt, confœderatos, vt assolẽt, velut effusis virib. lãguidiores futuros, adeóque tædio fractos domum esse dilapsuros. Verùm cùm cernerent, pertinaciùs eosdem niti, & mensem iam totum indefessos oppugnationem vrgere, nec sibi in ciuitate concordiam constare (necdum enim ciuilis factio expirauerat) atque ideò segniùs iam nonnullos resistere, deiectis animis, quòd latè graßaturum irati victoris ensem vererentur, si vi capi oppidum contingeret, postulato colloquio, oppugnantibus sese dedidere. Deditionis leges dictæ quatuor: vt muri ciuitatis subuerterentur: ædificia etiam priuata in ciuitate lateritij operis valida atque edita, vnde vis fieri poterat, ad cellaria vsque deijcerentur: forum mercatorum in vrbe liberum esset, & nulli prohibitum: nobilitas equestris, quæ turbas has dederat, cæteriq́; homines militares saluis reb. suis ciuitate excederent, nec domicilium ibi vnquam rursum figerent. Sic oppido mœnibus omnibus nudato, domibus ad præscriptum modum deiectis, nobilitate militari ablegata, pars exercitus Pedesam profecta eius loci castellum, ac munitiones omnes inuasit, cepit, penitus destruxit, ne quis illic receptus esse inimicis, posset. Tum à fœderatis domum discessum. Exin opera data, quemadmodum conuenerat in deditione, vt pax cum conditionibus suis ab Vitraiectino Episcopo Henrico, cuius intererat, rata haberetur:

idque

idq; ab eo in pacis gratiam facilè impetratum, & iusiurandum etiam firmandæ fidei causa autore Episcopo interpositum. Atque ita ab armis quies aliquandiu istis locis fuit. Sed cum armorum quiete non quiescere simul animi omnium potuere. Nam qui excedere patria iussi erant viri nobiles & militares cum comitatu suo, procúlque rebus suis extra Drentiæ fines in Tuentia aut VVestfalia exilium tolerabant, ignominiæ, atque incommodi æquè impatientes assiduò cũ fortuna rixabantur sua, & vel cum morte eam sibi cõmutandam, si aliter non possint, arbitrabantur. Itaque consilia clam coquere de repetenda ciuitate, de vlciscendis inimicis,

M.CC. LII. *atque hoc in corde, hoc in ore cùm soli erant, versare, in eo omnes suas cogitationes consumere: imprimis in Gelekingios fremere, & eorum complices: hos dicere, fœderatos occultis excivisse nuncijs, multòminus eam præstitisse fidem & constantiam in ciuitatis defensione, quam præstare fuerat æquum: imò deditionem, antequam vrgeret necessitas, præcipitasse; atque hoc modo omnem suam fortunam eorum perfidiæ imputare. In hæc verò consilia socios sibi occultò adsciscere ex numero ciuium, cum his constituere, quæ ad rem pertinere videbantur. Inter quæ Gerbrandus Ingaldumanus gentis suæ eo seculo doctißimus domi suæ strangulatus scelere Esculfi hominis factiosi indigna morte perijt. Et Repertus decanus quondam apud Loppershemios vir rapax cùm vita tandem nequiter acta eum piguisset,*

gaisset, ab antistite VVerumano in monachum attonsus, restitutis, quæ antè rapuerat, in cucullo decessit: eúmque secutus Menço Ripensis sacerdos inter literatos eius temporis non postremus. Hunesgonij verò pace iam fruentes, quòd per diuturnos tumultus multa in rep. sua pessum ijsse viderent, conuentu omnium suorum ordinum eam ob causam habito, leges patrias summatim recensuerunt, additis, explicatis, restitutis, quæ res ac ratio præsens restitui, explicari, addi postulabat. Imprimis paci publicæ & priuatæ consultum, iniurijs obuiam itum, pœnarum modus certus statutus, successionum iura paucis repetita. Quæ omnia vetusto sermone Frisico exarata, etiam nunc extant. Principes actionis huius in calce nominantur Eilwardus Rottumanus, Haico Adoardius, Fridericus Merzaus abbates, & qui cæteros sapientia anteibant in Hunesgonia. Hinc omnibus iam paratis, ac consilio adulto, exules quos dixi, per autumnum anni eiusdem M.CC.LII. celeriter & quã maximè poterant occultis itineribus Groningam aduolant, aditúq; à suis summo diluculo in oppidum penetrant, primóque statim impetu Henricum Butelium nihil hostile suspicantem trucidant. Deinde Gelekingiorum fortunas diripiunt, ipsos multis contumelijs afficiunt. Quibus rebus commoti fœderati per agrum (nec enim ignari esse poterant in tanta propinquitate) copias rursum cogere, & expedire arma cœperant, cùm illi desperata contra

tantam

tantam vim defensione ad consilium magis necessarium quam ferocibus ipsorum animis decorum aut gratum connolarunt. Nam missis oratoribus in gratia fœderatorum se spem habere significarunt. Iussi se dedere, & arbitrio gratiaq; fœderatorum cuncta permittere, & imperatis sine exceptione parere, conditionem acceperunt: obsidésque fidei Conradus Hunesgonys, Egbertus Fiuelingijs semet tradidere. Tum omnibus vt conuenerat,
M.CC. LIII. *constitutis, probatisq;, cùm se tandem amplissimis promissis ex hac custodia expediissent, circumscriptos se nimis iniquis conditionibus arbitrati contra pacta conuenta militem sibi adsciscunt audacissimum quemque: & Groningam reuersi cœnobium Franciscanum repentè occupatum præsidio & rebus alijs communiunt. Similiter domos alias lateritias, ex quibus infestare inimicos, & se tueri possent, oportuno loco per vrbem sitas inuadunt, armáque ac commeatum istuc comportant. Aduersa factio statim ad Martini fanum, & VValburgis, & Nicolai tanquam ad asyla confugit: oppugnata ab hostibus omni vi, & in arctum redacta auxilium rursum ab ordinibus agrarijs in homines perfidos rogat. Fiuelingij confestim parati ob rei indignitatem, & qui non alienam, sed suam esse causam existimarent, Hunesgonios etiam appellant, fœderisq; eos in communem hostem admonent. Hi diuersis studijs diuisi, & priorum memores, ac nouis Gronenbergiorum promissis oppugnati, cùm*

consentire non possent, domo non exeunt. Sic destituti a socys solis tamen Fiuelingÿ Groningam contendunt, & præsidys hostium sine intermissione oppugnatis, per vulnera & cædes tandem eos ad deditionem compellunt. Conradus factionis dux ab ira victorum sibi metuens premente conscientia in tumultu & pugna feruore elapsus fuga sibi consuluit. Obses pro eo captus Adolphus Pedesanus, & cum eo idem Egbertus Gronenbergius, ac tres alÿ, omnésque in Fiuelgoniam ducti inliberis custodÿs habiti ad dies aliquot. Sed cùm instarent cæsorum ac vulneratorum propinqui, qui multam poscebant, memorarentque, quid accidisset ante decennium, & horum quoq; obsidum fluxam fidem traducerent, & vociferari inciperent vehementiùs, vt ad tumultum spectare res viderentur, statutum tandem, vt Appingadami (ea Dammona est) loco tuto in compedibus haberentur tantisper, donec vades idoneos dedissent. Ita ad septimanas sex in custodia & compedibus retenti: deinde vadibus datis dimissi. Sed lupo prædandi studium, quàm factiosis ingenÿs tumultuandi morem ac institutum citiùs ademeris. Quapropter domum reuersi hi ipsi (hoc enim illis licebat) paulatim studia sibi vltimorum in plebe adsciscendo, deinde coniurationes occultè instituendo, Conrado eodem, de quo dixi, per internuncios & literas (aberat enim) maximè impellente, istuc rem perduxere, vt in partes iterum, & ciuilia arma ciuitas discesserit. De quo scri-

bam paulò post. Et hic iam quartus erit annus, ex quo Ludouicus Galliæ rex è Cypro in Ægyptū classe profectus difficili pugna litus Damiatæ proximum cepit: mox Damiata ipsa sine prælio alio, sine obsidione, barbaris metu prioris euentus diffugientibus potitus, aduentu fratris vlterioribus appetitis, quæ Cairum ducunt in prælia incidit cum hoste mirabili fortunæ varietate. Nam victor exercitus cùm nimis latè prædandi studio se diffunderet, & victoriam persequeretur, parte sui haud parua à Saracenis circumuentus cladem accepit, & Robertum regis fratrem amisit. Deinde locorum difficultatibus, inopia commeatuum, fæua lue, ipsiusq; adeò regis inualetudine simul impeditus dum hæsitat, à maximo exercitu Saracenico, duce Sultano nouo, qui celeriter ex Asia iussu moribundi parentis aduolauerat, circumfunditur, & ad iniquam pugnandi conditionem adigitur, captis illic ab hoste duobus reliquis regis fratribus. Tum rex è morbo languens vltrò oblatas à Saraceno conditiones deditionis & pacis recipere coactus. In his ingens auri pondus pro capite regis & fratrum addictum: in dimissionem captiuorum vtraq; à parte, quotquot in custodijs erant, consensum: Damiatæ restitutio ante omnia postulata & promissa. Inter quæ Sultanus magno Christianorum bono à seruis ipse suis occisus: seruorum vnus Imperator factus. Is easdem conditiones ratas esse voluit. Ita tum vt cæteris pactis à parte nostrorum satisfactum,

factum, sic Damiata quoque discessum. Rex in Palæstinam reuersus, præmisso in patriam Alfonso fratre, in quintum usque annum ab eo tempore, quo ex Gallia discesserat, ibidem remansit magno prouinciæ illius bono. Quippe qui omnium labantes animos, & iam tum de rerum summa desperantes mirificè rursum erexit, propugnacula magno impendio suo contra barbaros extruxit, denique vniuersum regnum nutans sapientia, industria, liberalitate confirmauit. Tandem reuocatus à suis in Galliam eodem ferè tempore, quo postrema hæc, quæ narraui, Groningæ sunt gesta, incolumis rediit, cùm iam ante triennium è vita excessisset Fridericus II. Imperator. Hunc annum qui excepit deinde, & Conradum IIII. *Friderici filium, cui pater imperium moriens commendauerat, sustulit, & orientalibus Frisiis valdè turbidus fuit.* M.CC. LIIII. *Nec tamen satis constat, an eodem illo, quo initium habuerunt, anno, turbæ etiam hæ sint finitæ, an verò in annos sequentes procurrerint. In quo rursum queri libet de annalium, quos monachi condiderunt, breuitate præpostera tam concisè, tam obscurè ista ad posterorum memoriam pertinentia commemorantium. Sic enim tantùm habent, Amasanos eo anno Federgoniorum & Husensium dissidentium studiis in seditionem versos ad arma prorupisse: & istos quidem suas in partes traxisse primùm Hintanos, & cæteros vicinos, præfecturásque Sibetadiam, & Euoniam: deinde cùm bellum*

serpens progrederetur longiùs, etiam hinc Nordanos, illinc Reiderios sibi associasse: Husenses autem post initam cum Broecmerys societatem, cùm hostibus ne sic quidem se pares viderent, non proptereà tamen deseruisse se, aut animis fuisse deiectis, sed depulsis viriliter periculis primis mox Harlingios in Nordanos, Amasanos superiores in Reiderios armasse, fœderibusq; sibi deuinxisse, atque hoc modo omnem eam Frisiæ regionem ad orientẽ Amaso flumini in exitiales partes discessisse; eóque bello, quod fortiter gestum, aggerem illum, qui stagno Gentæ obiectus erat ad coercendas eius aquas, cui nomen tum Caldameresdom, à Federgonys esse perfossum, aquasq; in agrum Broecmerium effusas permagna illi detrimenta attulisse. Cætera silentio præterita. Atque hic mecum quæro, quinam illi Federgony in Amasanis, quæ illæ præfecturæ Sibetadia & Euonia, (Sibetates ombechta, Enes ombechte indigetant annales) quæ ratio cognominis Husensium, quos Hemsetanos nuncupatos memorant, quo se vsque superiores extenderint Amasani, aliáq; nonnulla. Et quanquam occurrant verosimillima, nec abs re aliena, tamen adycere ea hîc non lubet, ne recessisse à certis in texenda historia, & eam coniecturis meis infarcisse, ac superfluam quæsisse prolixitatem viderì queam. Intereà Groninga eousque rursum progressa secessio ciuilis fuit, de qua scribere cœperam, vt qui sibi maximè metuerent è factione Gelekingia, ysana vrbana insiderent,

rent,

rent, istuc tum cætera ad vsus necessaria, tum iumenta quoquè sua transferrent, loca sacra ferè in militaria castella conuerterent. Cuncta tamen hæc citra cædem hactenus. Sed vindictæ desiderium diutiùs non ferens Conradus exul, adiuncto sibi audacissimorum hominum eiusdem factionis globo per tenebras noctis è vicinia Silowerdiæ, cui Padapala tum nomen inerat, velut è latebris aduolans facinus conscivit, quod vecordis audaciæ ac ferociæ nomine infamem apud posteros memoriam meruit. Scalis quippe in fornicem templi Martiniani clam enixus, & quod reliquum noctis erat, silentio ac quiete transigens, mox cùm diluxisset, per cochleas se dimittens celeriter, quoscunque in templo inuenit attonitos, & nihil minus expectantes gladijs inuasit, confoditq; viros nouem: cæteri per ostia aut fenestras, qua quisque in ea consternatione potuit, saucij integríque euaserunt. Quæcunq; in templo reperta, supellex, commeatus, vinum, pecora, sine discrimine in prædam versa: nonnulla stipendio conductis in solutum data. Sic omnia tumultu mixta in oppido, & sursum deorsum raptata. Nec antè finis fuit, quàm ex nobilitate extera nonnulli in oppidum venientes, accinctis iam ad vindictam ordinibus agrarijs, sese interposuere. Quorum opera rursum res composita his conditionibus: vt ἀμνηστία esset omniũ iniuriarũ inter partes, nec ijs, qui in partibus non erant ciues quietis amantes, damnorum actione conuenire liceret eo-

M. CC. LV.

rum autores. Ita pax optata rediit. Eadem à vicinis probata. Facta hæc anno à virginis partu M.CC.LV. *His tot malis edocta ciuitas multo dehinc tempore pacata vixit, Præsedit ei pro Episcopo Ultraiectino Egbertus Gronenbergius, loco suo cum reliquis restitutus, velut iudiciorum supremus præfectus. Cætera in rep. oppidana Senatus* XVI. *virũ moderatus est. E* XVI *viris quatuor cõsulari potestate Rationales, reliqui Seniores dicti: omnes ex vetustis aut opulentis familijs lecti. In quibus Hugingios, Papios, Folcherdingios, Hubaldingos, Reimannos, Sickingios, Buningios, Calmerios, Gelekingios, VVichelingios tum fuisse reperio. Quorum prudentia & moderatione factũ etiam paulatim, vt muri ciuitatis quos bellum subuerterat, vigente pace resurrexerint. Sed vix hæc compositio hic coierat, cùm alia in parte renatum bellum pro patria libertate pugnare Frisios coëgit. Cuius origo à Guilhelmi Imperatoris ingenio ambitioso, & inueterata Hollandicæ gentis in vicinos inuidia atque inimicitia fuit. Guilhelmus quippe magno ipse animo ac bellorum auido Princeps quanquam virtute Frisiorum delectaretur, tamen omnibus inuisa dominantibus ac potentiæ cupidis libertate per se tacitè offendebatur. Sed obstabant cupidini eius tot regum atque imperatorum sanctiones, obstabat, quod ipse nuper dederat, diploma, obstabat pudor, & rerum maiorum, quas animo iam metiebatur, spes, ad quas*

Fri-

Frisiorum virtute ac fide sibi opus esse existimabat. Id verò Hollandos vehementer vrebat, qui circũ Principem erant aßiduò. Hi instillare eius auribus quæ maximè incendendo animo iuuenili esse putabant: in his recensere ius vetus, quod ex imperatorum decreto in Frisiam tot annos habuerint Comites Hollandiæ maiores ipsius, adeóque multi in possessionem quoque eius venerint: refricare memoriam vulnerum veterum: monere, hortari, impellere, vt ad vincendum ius maiorum suorum, delendúmque tot cladium dedecus diuinitùs oblata occasione, id est, imperij, quod gerebat, potestate vteretur: turpe illi esse, quæ maiores obtinuerint longè ipso & dignitate, & opibus inferiores, ea ipsum hoc honore, potestate, viribus præditum non habere: Ad hæc commoda commemorare, quæ ex ea prouincia confecta supra fidem accessura domui Hollandicæ essent, nec ex agro solùm quanquã felicißimo atque vberrimo, sed ex flumine quoque ipso, & portuum commoditate singulari: denique aut subigendos armis Frisios, aut anniuersarios & perpetuos Hollandiæ hostes habendos demonstrabant. Et iam in hanc sententiam descendisse videbatur Imperator, atque istuc consilia referre, cùm grauißimum illi bellum in Selandia à Flandris motum. Id verò non solùm curas eius in se vertit, sed experiundæ rursum Frisiorum fidei ac virtutis occasionem præbuit. Adfuere periclitanti ac petenti Frisij, qui Hollandiæ sunt proximi, & prom-

pcißima fortißimáque opera sua maximam splendidißimamque, quam unquam retulit, victoriam eius adiuuerunt, cæsa aut capta maxima nobilitatis Flandriæ, Artesiæ, Hannoniæ parte. Quam ob causam mutato iterum animo in Germaniam curandis imperij rebus anno proximo (is erat M. CC. LIIII.) *Imperator abijt: inde in Belgicum reuersus copijs Francicis, quas Ludouicus* IX. *Galliæ rex e Palæstina redux duce fratre Flandris auxilio miserat, occurrit. Quibus dum occupatur, Hollandici præfecti, qui oram Frisiæ finitimam curabant, vt bello viam struerent, minutis primùm, deinde maioribus iniurijs Frisios irritabant. Frisij iniuriarum impatientes, maximè quæ inferebantur ab his a quibus beneficiorum gratiam expectabant, armis eas reprimebant, mox par quoque pari rependebant. Quæ cùm acerbiùs ad Imperatorem deferrentur, ferox iuuenis summis negocijs distentus, atque ira præceps, Kenhemariæ præfecto Gerardo mandauit, vt Frisios, quacunque posset ratione, vlcisceretur. Hoc belli initium. Tum incursionibus vexatus Frisiæ ager, & arx Hemskerchia contra eundem communita: proxima quæque, quæ peruia erant militibus direpta. Frisij vicißim impreßione in Kenhemariam facta longè latéque prædas abegere, multa etiam incendio perdidere. Intereà Imperator conuentui Principum Germaniæ operam dabat Coloniæ Agrippinæ, seque ad adeundam Italiã, & coronam à pontifice petendam comparabat. Qui*

de hisce

de hisce certior factus, ingenti cōcepta indignatione, relictis, quas in manu habebat, rebus, in Hollandiam festinauit eo animo, quòd spem haberet, antequam ingrueret autumnus, (erat hoc vergente mense Iulio anni M. CC. LV.) bellum se Frisicum esse confecturum. Quò cùm venisset, expeditis celerrimè omnibus quæ ad tumultuarium ac subitum apparatum videbantur pertinere, haud segnior, quàm in apparatu fuerat, in hostilem agrum inuasit. Verùm circa prima adhuc præsidia eius hærens (nam quædam in aditu Frisij communiuerant, quæ à tergo relinquere tutum nō erat) opinione & spe citiùs à præmaturis autumni pluuijs opprimitur. Quæ cùm ingruunt, omnem belli administrandi rationem ijs in locis propter soli conditionem, quod palustrē ac humile fossis, incilibus, lacubus, stagnis obsitum, impediunt. Itaq; indignans & dolens retractis copijs coactus est hybernum gelu si quod fortè futurum esset, circumferendis illic armis etiam ipsa æstate commodiùs operiri. Nec enim vllo sibi modo committendum putauit, vt inultis Frisijs, atque ad facienda imperata non adactis Italiam appeteret, aut quodcunq; bellum aliud aggrederetur: quippe si faceret, nec domi res tranquillas & tutas se relicturum, nec eam famam atq; existimationem apud exteros, quam affectabat, habiturum. Medio tempore ingentes copias ex omnibus Hollandiæ Selandiæq; partibus coëgit, cùm nulla ciuitas, nulla ora esset, quæ nō in hoc præcipuè

bello alacritatem obsequendi declarare principi suo cuperet. Simul verò missis caduceatoribus in Frisiam, adhuc satisfieri sibi pro iniuria, praefectosq; à se recipi, atque obsequium, quod Hollandiae Comitibus debebatur, praestari deinceps postulabat: Quod nisi fieret, denunciabat in animo sibi esse, ferro & flamma vniuersam regionem perdere. Sed, Frisij nec postulata audiuere, nec apparatus terrore quicquam in studio tuendae libertatis remisere. Quamobrem cùm desiderio suo mirè fauere cœlum videretur, omnib. gelu constrictis, vt quoquo ducere exercitum penè sine periculo posset, imperator, qua maximè commodum erat, procul relicta Verona in aditu posita via Alcmariensi, totius regionis capite, alijsq; declinatis praesidijs in agrum Frisicum est ingressus, eaq; patrauit, quae ad terrendum populum rusticum quàm maximè facere arbitrabatur. In his cùm audisset, magnas copias Frisiorũ ad Hoochwoldam celebrem vicum coijsse, istuc ducere exercitum suum constituit, vt ijs copijs caesis, quod non difficile futurum credebat, velut aditum sibi ad celerem victoriam vniuersam aperiret. Spem enim habebat, si id è voto cessisset, caeteros metu consternatos, circumlatis porrò Hollandicis armis, priusquam se gelu resolueret, deditionẽ esse festinaturos. Sibi verò nihil magis quàm celeritate in re gerenda propter aëris rationẽ instabilem ac incertam, opus esse intelligebat. Eo statuto. quò tutius & promptius vniuersus sequeretur exercitus (insidiae enim in pagis ac

M.CC. LVI.

gis ac

gis ac villis inter eundum metuebantur) ipse cùm selectissimis equitibus, qui facilè peditum insidiantium vim pernicitate equorum effugere posse putabantur, vt erat ingenij nec trepidi, nec ignaui, ad vias & res hostium cognoscendas est pregressus. Et cùm non procul Hoochwolda abesset, subitò prouolantium ex arundineto vicino Frisiorum impetu cum suis perturbatus dum declinat periculum, & hosti magis quàm via intentus incedit, cespitantis equi lapsu impulsus in glaciem fortè incidit, quæ fragilior erat, quam vt equitem armis grauem, casuq; ipso pondus adiuuantem posset transmittere. Quapropter confracta glacie, cùm in solo quod proximè suberat, paludoso hæreret, nec expedire se posset adacto calcaribus equo, frequentes circū eum concursarunt iuuandi eius studio cæteri equites. Verùm accidit, vt quò feruentiùs ac maiore numero concurrerent, eo plures, ceu fit, cum ipso, cui subuenire studebāt, implicarentur. Simul Frisij, quos dixi, certatim eòdem se inferentes locorum gnari, & nullis grauati equis luctātem adhuc in luto regē, regiosq; stipatores circumfudère, contisq; prælongis transfixos ad vnum omnes, ignari qui essent, interemerunt. Accidisse id ad V. Calend. February, anno M.CC.LVI. consensus autorum tradit. In hoc variant nonnulli, quòd memorent, non antè è latebris prosiluisse Frisios insidiatores, quàm hærentem iam in palude regem, & tumultuantes circū eum satellites conspexissent, atque ita accurrentes celeriter

riter eos confixisse. Quibus ego accedere non possū, De Siccone Siarda autem quæ quidam in hac historiæ parte commentantur insipidè, ea ne commemoratione quidem digna puto. Casa Guilhelmo, vt istuc redeamus, cùm reditum eius frustrà aliquandiu expectasset exercitus, nec quid Imperatori accidisset suo, posset cognoscere, perplexus, & consilij inops neque regredi sine dedecore, ac regis deserti infamia, neq; progredi sine periculo se posse intelligebat. Nec vna mens omnibus, nec imperij reuerentia inerat, cùm sine Principe essent. Et quemadmodum in subitis, & improuisis fieri solet, simul animus, simul consilium eos defecerat. Quod cùm ex complurib. indicijs animaduerterent Frisij, & per exploratores certius quoque cognoscerent, non cunctandum rati, donec ex confusione se hostes recolligerent, coniunctis copijs suis omnibus quas conflare repentè poterant, in eos hærentes adhuc, & perturbatos impetum fecere, faciliq; momento disiectos, cæsos, fugatos magna clade corripuere. Sic dies iste luctuosissimus toti Hollandiæ & Selandiæ factus. Sed priuatim nullis luctuosior, quàm Delphensibus & Dordracenis, qui quod primum impetum exceperant, maiore numero, quàm cæteri cæsi erant, Imperatoris corpus, cùm spolia legerentur, ex insignibus agnitum pauci è Frisijs conscij sublatum, siue vt suspensos Hollandos tenerent, siue vt memoriam facinoris ingratam abolerent, ignobili sepultura in villa quadam vicina occultè defoderunt.

runt. Hic finis Guilhelmi fuit tanti Principis, quem sibi accersiyt, dum populo bene merito pro gratia, quam debebat, seruitutem parat reponere, plúsque apud se ambitionem, & praua calumniantium consilia, quàm ius ac summet decreta valere patitur. Sepulchrum eius diu incognitum mansit. Filium reliquit in cunis adhuc vagientem Florentium eius nominis V. Huius tutelam egit primum Florentius patruus, & eodem, quo cæsus est Guilhelmus, anno pacem Hollandis cum Flandris perpetuam composuit, sublato, quod inter eos erat, de Selandia dißidio: dimißiq; sunt è custodia Hollandica duo fratres Flandriæ Comites Guido & Ioannes Balduini Bizantini Imperatoris ex filia Margaretha nepotes, à Guilhelmo ante triennium in prælio capti: Selandiæ ius omne sine lite Hollandis relictum: Beatrix Flandrica Guidonis filia Florentio puero coniux destinata. Eo tutore biennio post inopina morte perempto in decursu equestri, Brabantiæ dux Henricus, cui Guilhelmus imp. amitinus fuerat, in tutela successit: & post eum Adelheidis Guilhelmi soror, Hannoniæ pro filiys rectrix; illiq; æmulus excitatus ab Hollandiæ proceribus Geldriæ Princeps: quorum contentio Hollandis & Selandis bellum peperit ciuile. At Bremensi archiepiscopo Gerardo, de quo diximus prius, post confectum bellum Stedingicum noua cum Bremensibus contentio, & ex contentione bellum est exortum. Statuerat quippe vectigal imponere omnibus

rebus, quæ per Visurgin è mari Bremam subuehũtur exemplo Principum qui idem in Rheno faciũt. In eum finem arcem exstruxit, ad quam vectigal penderetur, quam VVittenborgum vocat. Quod cùm abnuerent Bremenses, cogere eos voluit. Itaq; haud procul ab arce trabibus adactis flumen obsepit, tramite tantùm in medio relicto, cui catenam ferream magni ponderis prætendit. Sed vanus conatus. Nam oppidani nauem maximam & firmißimam, ferro præmunitam, obseruato vehementi & secundo vento, magno impetu in opus illud immisere, catenámque perfregere: dein & trabes extraxere. Præsul missum facere institutum coactus fuit. Sed inquies animus eius quiescere diu non potuit. Nam Danicis contentionibus de regno, quæ inter fratres vigebant, se miscuit. Erat Erico regi frater Abel, qui depellere Ericum regno moliebatur. Verùm id cùm non succeßit, scelerata fraude hospitem fratrem interemit, malefici instar capite truncatum. Quod fuit anno domini M.CC.LI. *Nec diu scelere gauisus est parricida; Nam statim suorum seditionibus agitatus cùm earum causam Frisijs vicinis, ac Ditmarsis acceptam ferret, copias ingentes contraxit, vt vtrósque bello persequeretur. Verùm in Frisiam cùm peruenisset, quæ à borea Nordstranda vocatur, auidiúsq; ac incautiùs fortè in hostes pugnaret vliginoso in solo, in quo turmas suas explicare non poterat, à rustica cohorte, quæ tuendi sui causa ad vexillum concurre-*

currerat, magnoq; animo regē excipiebat, est cæsus altero regni sui anno. Gerardo demum extincto, cùm XXXIX. *annos Episcopatum tenuisset, Hildeboldus è collegio Ecclesiæ Bremensis Rustringiæ præpositus, quem archidiaconum tum vulgò dicebant, in eius locum sufficitur, familia Brochusiæ. Verùm is sine æmulo non tulit honorem. Nonnulli enim procerum suffragia sua in Gerardum Lippiensem nepotem è fratre defuncti contulerunt. Quidum inter se de successione disceptant, Stedingij commoueri se iterum visi sunt. Quos vt inter initia motuum comprimeret, Simon Episcopus Paderbornensis, qui & ipse Gerardi Lippiensis demortui ex alterò fratre nepos erat, & partem diœceseos Bremensis nomine patrui administrabat, exercitum subitò coëgit, inq; eos ducere cœpit. Sed cùm VVildeshusam iam peruenisset, Comites Oldenburgici fratres, qui tum à Stedingijs stabant, cum suis accurrentes conserta pugna cæsis quamplurimis in fugam eum egerunt. Ipse Simon mentitus monachi habitum vix persequentium manus euasit. Hildeboldus Romam intereà profectus impetrato consensu Pontificis Cælestij, æmulum præuertit, & honore deiecit. Sed domum reuersus, cum ciuibus suis, quibus inuitis arcem Berssletam excitauerat, ac validis munierat operibus, bellum graue & diuturnum, totiq́ue diœcesi calamitosum cœpit. Imprimis ea calamitas vicinis Frisijs incubuit. Nam aliquot millia eorum occubuisse*

cubuisse, dum armis inter se Episcopus & ciuitas disceptant, feruntur. Quam ob causam composito demum bello, magnam pecuniæ vim ad sarcienda detrimenta soluere illis Hildeboldus coactus fuit.